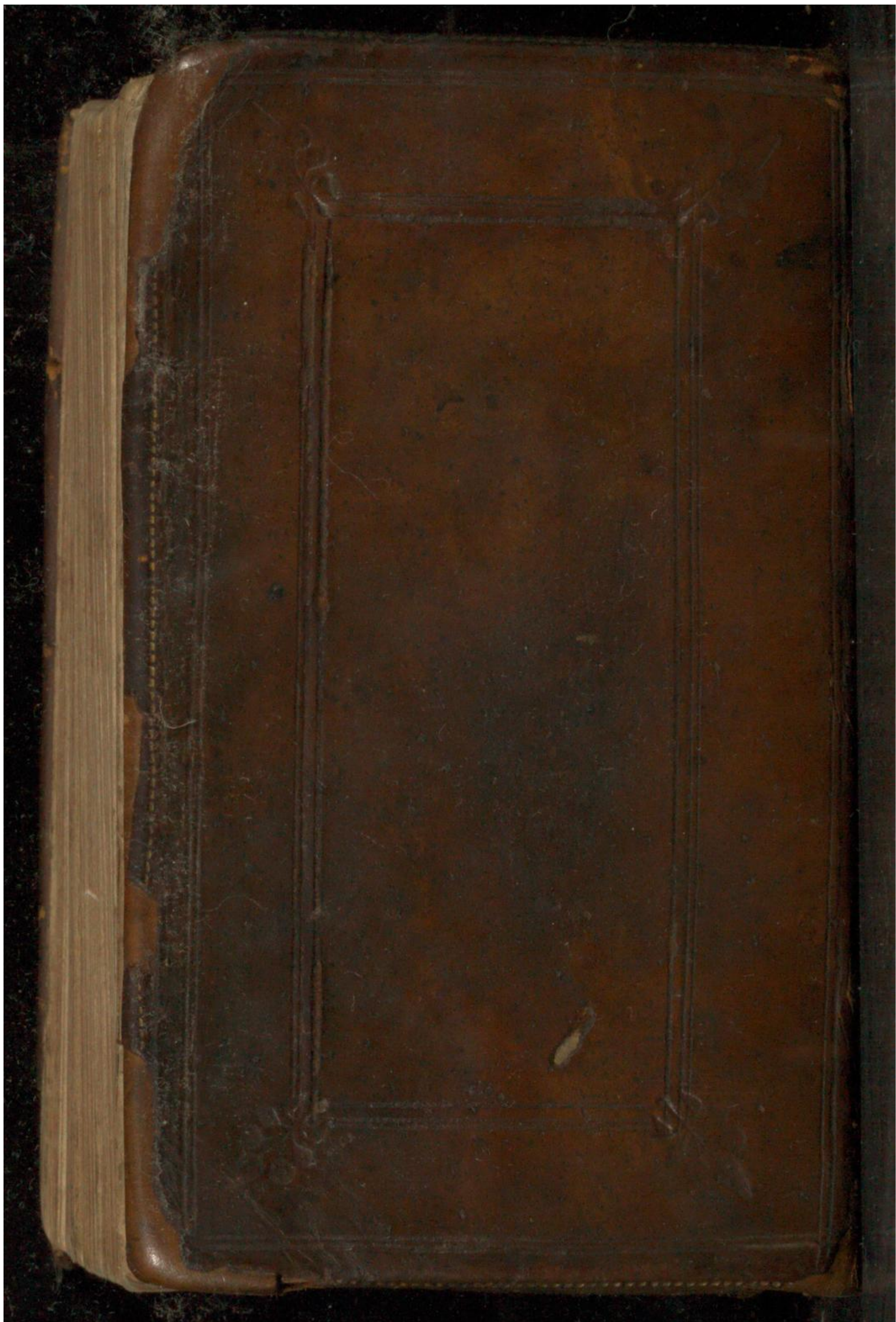

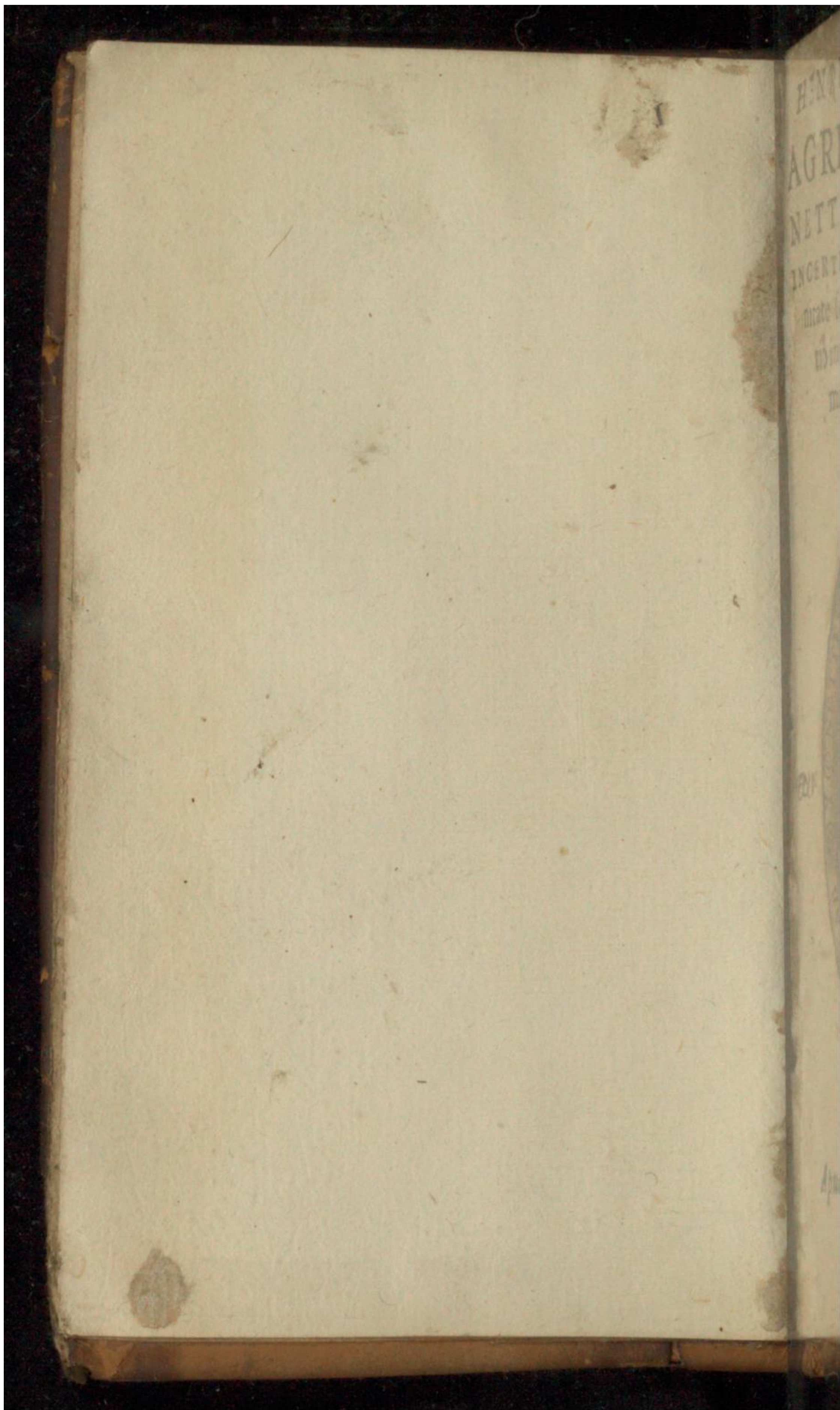

HENRICI CORNELII AGRIPPAE AB NETTESHEYM, DE INCERTITVDINE ET VAnitate ſcientiarum declamatio inuectiua, ex poſtrema Auctoris recognitione.

COLONIÆ
Apud Theodorum Baumium ſub ſole aureo. Anno 1568.

SPECTABILI VIRO D. AVGVSTINO Furnario ciui Genuensi, Henricus Cornelius Agrippa ab Nettesheym.

S. P. D.

OGITANTI mihi (integerrime Augustine, qui bene merendi studio me tibi perpetuò habendæ gratiæ reum effecisti) quo cultu, qua veneratione, quo pignore, quaue ingenij industria tibi hanc animi mei obseruantiam testarer, animus erat te pulchro aliquo & magno (quando tu pulcherrimis maximisque dignissimus) munere adornare, ac cum ornatissima sermonis integritate, tum locupletissima rerum dignitate, grauissimoque sententiarũ pondere, tibi de penitissimis vtriusque, diuinæ & humanæ literaturæ libros offerre, verum cùm ego

tanto animo meo cùm doctrina & ingenio longè sim inferior, tum dicendi facundia, sermonisque elegantia illum remoto gressu sequar, non habeo in mei ingenij suppellectile, quod præstare possim, præter insignem ignorantiam, ipsumque iacet ingenium, fortunæ meæ indignatione deiectum, adeò vt ex ipsa indignatione ferme cum Troiana illa Hecuba versus sim in canem, ac nullarum virium sim ad bene dicendum, nil amplius memini nisi mordere, oblatrare, maledicere, conuiciare, atque sic adfectus, scripsi his diebus volumen satis amplũ: cui, De incertitudine & vanitate scientiarum titulum feci: in quo sic in vniuersam illam scientiarum atque artium gigantomachiam oblatraui, sic omnes illos scientiarum & artium robustissimos venatores, validissimis morsibus perstrinxi, vt quoties opus ipsum reuiso, ipse ego me dimirer talem

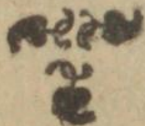
in homine canem, & cui nihil caninum desit, præter vnam adulationem, licet aulico admodum necessariam. Ne igitur obseruantiæ tuæ desertor esse videar, dum condigna te, & ex scientiarum deprompta thesauris fœcunda, munera impendere nequeo, saltem ex eadem ignorantiæ & indignationis meæ officina, hanc Cynicam declamationem in obseruantiæ in te meæ argumentum tibi nunc offero: hac te dono, hanc tibi dedicatam constituo, magnitudinem animi erga te mei libenter ostensurus, atque quam vigilem custodem, quam oculatum speculatorem, quam audacem militem, quam magnanimum ducem in me tibi acquisieris, qui cum velut è sublimi specula hostes procul denuncio, quo se diuinarum literarum ciues in loca recipiant tutiora, tum pro eorundem omnium salute omnibus me lacerandum obijciens, primum cominusque in

àcie propugno: quò facinore tantum abest quod metuam inuidiá, vt gratiam ab omnibus mihi deberi putem, qui ad operam publicę vtilitatis simul speculator & miles, denunciem & impugnem, quibus salus periclitatur humana, atque insuper ducem me præbeam ijs, qui egredientes humanarum scientiarum labyrinthum, in arcem tēdũt veritatis. Accipe igitur nunc Augustine colendissime hanc, qualiscunque est declamationem, atq; illam tibi tuo iure habe. Scio enim, si venator es, & canes amas, non poterit illa tibi non esse gratissima. Verùm ego nunc è cane in crocodilum aut draconem aliúmue igniuomum serpentem migrabor, & pyrographiam (opus quale hactenus nostra non viderit ętas, sed non nisi famoso cuiquam orbis vastatori profuturum) protinus absoluam: tum sacra me spargam lympha, & flumine viuo abluam, quo tandem fatalibus his laruis

exu-

exutus, rursus in hominem reuertar, ne quando nimium pythagorissans, & in tam varias beluas demigrans, tandem Luciani & Apuleij instar, in philosophantem asinum vertar, sed tu nunc felicissime

vale meminerisque cum hæc
nostra legeris, quia nihil
scire felicissi-
ma vita.

HENRICVS COR-
NELIVS AGRIPPA
ad Lectorem.

N non tibi lector studiose, magnanimum præaudaxq́; ac pene Herculeũ hoc meũ facinus videbitur, contra vniuersam illam scientiarum omnium atq; artium gigantomachiam arma sumere, ac vniuersos illos scientiarum, artiumq́ue robustißimos venatores in arenam prouocare? infrement aduersum me doctarum supercilium, Licentiatorũ eruditio, magistrorum auctoritas, baccalaureorum conatus, & scholasticorum omnium zelus mechanicorumq́ue seditio. Quos si confecero, nonne aut par, aut maius erit, atque leonem Nemæum claua percutere hydram, Lernæam igne interimere, aprum Erimanthæum occidere, ceruã Menalio nemore aurea cornua gerentem capere, Stymphalidas aues in nubibus sagittis confodere, Antæum intra vlnas opprimere, columnas in Occano si-

no figere, Geryonem tricipitē vincere, boues abigere, taurum perimere, Acheelaum monomachia superare, Diomedis equos abducere, Cerberum vinctum catena trahere, aurea Hesperidum mala rapere, eiusque generis plura, quæ ab Hercule & magnis laboribus nec minori periculo gesta sunt, cùm non minoris laboris, periculi aut quàm maximi sit, hæc gymnasiorum atq; palestrarum mōstra superare? Neq; enim non video, quàm cruenta pugna hic mihi cominus ineunda est, atq; plenum periculo bellum, cùm sim tam potentissimorū hostium vallatus exercitu. Hei quot mihi me machinis oppugnabunt, quot me impetent moliminibus, quot me persequētur ignominijs? Obstrepent in primis pediculosi grammatici, atq; etymologijs suis ex Agrippa nomen indent podagricum. Adtoniti poetæ pro Momo vel hirco Aesopico traducēt carminibus. Nugiuendæ historiographi supra Pausaniam & Herostratum prophanabunt. Magnicrepi rhetores iratis oculis, terribili vultu, grandistrepis vocibus, di-

risque gesticulationibus perduellionatus accusabunt. Monstruosi memoriographi laruis cerebrum obtundent. Pugnaces dialectici innumera syllogismorum tela in me conijcient. Flexiloqui sophistæ verborum laqueis suisque indissolubilibus, ceu iniecto freno, obturabunt. Barbarus Lullista absurdis verbis ac solœcismis demētabit caput. Terra cœloque proscribent impij mathematici. Atomographi arithmetici concitatis in me fœneratoribus, ad alieni æris rationem cogent. Ad laqueum adiget peruicax aleator. Infaustos numeros supputabit sortilegus Pythagorista. Carcerem tristitiamque infelices figuras proijciet punctator geomantes. Canentme in triuijs vulgi fabulam multitoni musici, ac stridulis ronchis dissonisque concharum, peluium patinarumque strepitibus, plus quàm solens digamorum sponsalitijs, obturabunt. Excludēt choreis pomposæ matronæ. Oscula negabunt blandulæ puellæ. Camelū saltantem subsannabunt garrulæ ancillulæ. Saltator histrio ludet in me turpi

scena

ſcena tragœdiam. Dextera, leuaq́; im-
petet centimanus gladiator. Perplexi
geometræ iniectus triquetris tetragoniſ-
que circulis, tanquam Gordionijs nodis
irretitum captiuabunt. Simia vel ipſo
Therſite deformiorem pinget ſculpet-
q́ue inanes opticus. Vltra Sauromatas
& glacialem relegabunt vagi coſmime-
træ. Dædaleus architectus inexpugna-
bilibus machinis clandeſtine ſubcuni-
culabit, correptumq́; inobſeruabilibus
labyrinthis errare coget. Ad arrugias
tondemnabit Stygius metallarius. Su-
ſpendium cōminabuntur fatales aſtro-
logi, cœlorumq́ue labili vertigine con-
ſcenſum ad ſuperos cohibebunt. Omina
buntur omne malum minaces diuina-
tores. Frigidum in Venerē, inualidique
femoris diffamabit importunus phyſio
gnomus. Cerebricoſum aſellum pronun-
ciabit delirus metopoſcopus. Diuina-
bit omnia ſiniſtrè fatidicus chiroman-
tes. Triſti auſpicio exaugurabit præſa
gus aruſpex. Mittet vltrices flamma
Iouis, & præſagi fulminis ignes portē-
toſus ſpeculator. Nocturnis terrebit
lemu-

lemuribus tenebricosus onìropola. Furens vates ambiguo decipiet oraculo: Prodigiosi magi tanquam alterum Apuleium aut Lucianum in asinum, non tamen aureum, sed fortè stercorarium transformabunt. Spectris atque manibus persequetur ater goeticus. Sacrilegicus theurgus caput cõsecrabit ἐς κόρακας vel fortè in cloacas. Imprecabuntur suam detractim dementulati cabalistæ. Acephalum spadonémue representabit anilis præstigiator. Discrepent pugnacißimis opinionibus contentiosi philosophi. Nosq́ inter canem & crocodilum migrare facient circulatores Pythagorici. Dodio aut sepulcrō recludēt fœdi mordacesque Cynici Vxorem communicandā clamabunt pestilentes Academici. Enecabūt crapula glutones Epicurei. Mortificabunt animam, excludentq́ue paradiso impij Peripatetici. Seueri Stoici ademptis humanis affectibus, in silicem permutabunt. Vanilo qui methaphysici velut ex chao Demogorgoneo eorum quæ nusquam sunt nec erunt, nunquam non paradoxis mentē

euera

euertent, Censores & ethici in centum referent tabulas, interdicet muneribus legislator politicus. Abdicabit aula voluptarius princeps. Sistrijs propellent ambitiosi optimates. Insensatus populus vicatim affliget opprobrijs. Phalaris tauro cruciandum recludet terribilis tyrannus. In exilium agent factiosi oligarchæ. Plebs impetuosa & multorum capitum mala bestia, indicta causa, rapiet in exitium. Proditionis insimulabit afflicta quæuis respublica. Aris interdicet auari sacerdotes. A pulpito lacessent laruati cucculliones, contumeliosiq; hypocritæ. Peccata reseruabunt æternis ignibus plenipotentes põtifices. Gallicam scabiem comminabuntur salaces meretriculæ. Rapax leno lenaque temulenta obstetricabunt loculos. Excludent xenodochijs hulcerosi mendicantes. Sacrum incendium rabidosque morsus offerent gyrouagi quæstuarij, suisq; destituent indulgentijs. Obærabit macello infidus dispensator œconomus. Impingit in Scillas blasphemus nauta. Mercator improbus vsuris

oppi-

oppignoratum absumet. Furax quæstor compilabit stipendium. Prohibebunt amœnis hortulis duri agricolæ. Lupis me deuouebũt ociosi pastores. Hamum subijciet latentem vndiuagus piscator. Canes accipitresque immittet clamabundus venator. Deprædabit armipotens miles. Submouebunt ordine purpurati nobiles. Exuent maiorem imaginibus paludati heraldi, indictisq; equitijs, quæ torneamenta vocant, pro rustico exactionario inclamitabunt. Lotio & retrimentis scatophagi medici perfundent. Equibus loquax logisticus disputãdo de morbo, tẽpestiuum subtrahet remedium. Temerariusque empyricus dubio experimento mortis exponet periculo. Fallax methodicus procrastinando remedia, ægritudinem producet suum ad compendium. Exugent clysteriis sordidi pharmacopolæ. Dentibus ac testibus insidiabuntur emasculatores chirurgi. Dissecandum postulabunt crudeles anatomistæ. Angario recludet immundus veterinarius, ac quadrigario puluere occæcabit oculos.

Fame

Fame cõficiet præuaricator diætarius. Offam insulsam siticulosus obtrudet coquus. Diuitijs interdicet prodigus alcumista, ablegabitq; fornaculis. Vastimis glossarum voluminibus obruens inexpugnabiles iuristæ. Maiestatis reum agent fastuosi legulei. Excõmunicabũt diris execrationibus arrogantes canonistæ. Sexcẽtas calumnias intentabunt litigiosi causidici. Colludet cũ aduersario deserta causa subdolus procurator. Subscribit falsum dubius tabellio. Contemnabit actionis inexorabilis iudex, negabitq; (quas vocant) appellandi apostolos. Destituet rescripto imperiosus archiscriba cancellarius. Hæreseos inclamabunt obstinati theosophistæ. aut ad idola suæ sectari compellent. Ad palinodiam vociferabunt superciliosi magistri nostri, magnisque sigillis proscribẽt Sorbonici Atlantes. Vides nunc lector quanta obeam pericula? Facile tamen hos insultus euadendi spes est, si tu modò vetitatis patiens, posito liuore, candido animo ad hæc legenda accesseris. Habeo præterea

terea

præterea quo me tuear verbum dei, quod ego his pro clypeo scutoque intrepidus opponam. Et si oporteat, qui pro illo lubens tantos in me concitaui hostes, libens etiam occumbam, priusquam deseram. Et te scire volo, me nō odio, non ambitione, non dolo, non errore inductum hæc scripsisse, nec me sacrilega cupiditas, nec improbæ mentis arrogantiæ ad hoc impegit, sed causa omnium cùm iustissima tùm verissima, quòd videlicet videam multos humanis disciplinis scientijsque vsque adeo insolescere, vt sacrarum literarum eloquia, & Canonicas spiritussancti scripturas (quia careant ornamentis verborum viribus syllogismorum, affectisque suadelis, & peregrina philosophorum eruditione: sed simpliciter in operatione virtutis, & nuda fide firmatæ sunt) idcirco tanquā rusticas & idioticas, non modò despicere & aspernari, sed & velut contemptu quodam insuper insectari. Alios etiam videmus, licet sibi magis pij videantur, qui Christi leges probare & confirmare nituntur

decretum philosophorum, illis plus tribuentes quam sanctis dei prophetis, euangelistis & apostolis, cum tamen hi ab illis plus disdiapason absunt. Præterea in multis ac ferme omnibus gymnasijs peruersus mos ac damnabilis consuetudo inoleuit, quod initiandos discipulos iureiurando adigunt. Aristoteli aut Boethio, aut Thomæ, aut Alberto, seu alio cuiuis suo scholastico deo sese nunquam repugnaturos: à quibus si quis latum vnguem diuersum senserit, hunc hæreticum scandalosum, piarum aurium offensiuum, igne flammisque absumendum proclamant. Hi igitur tam temerarij gigantes, & sacrarum literarum hostes aggrediendi sunt, illorum castra & arces expugnanda sunt, ostenduntque quanta sit hominum cæcitas, cum tot scientijs & artibus, cum tot insuper singularum magistris & auctoribus, semper à veritatis cognitione aberrare, quanta etiam temeritas, quàm arrogans præsumptio, philosophorum scholas præferre ecclesiæ Christi, opinionesque

homi-

hominum præponere aut adæquare verbo Dei. Denique quàm impia tyrannis, captiuare ad præfinitos autores studiosorũ ingenia, & adimere discipulis libertatẽ indagandæ & sequẽdæ veritatis. Quæ omnia cùm tam manifesta sint, vt inficias iri non possint, venia danda erit, si liberius ac fortè amarulentius in aliqua disciplinarum genera, earundem ue professores videar perorare.

Vale.

LOCI

LOCI COMMVNES SIVE CAPIta tractandorum.

De

Do

De

Inter diuos nullos non carpit Momus.
Inter heroas monstra quæque insectatur Hercules.
Inter dæmones Rex Herebi Pluton irascitur omnibus vmbris.
Inter philosophos ridet omnia Democritus.

Contra

Contra deflet cuncta Heraclitus.
Nescit quæque Pyrrhias.
Et scire se putat omnia Aristoteles.
Contemnit cuncta Diogenes.
Nullis hic parcit Agrippa.
Contemnit, scit, nescit, flet, ridet, irascitur, insectatur, carpit omnia.
Ipse philosophus, dæmon, heros, deus & omnia.

NOBI-

NOBI-

LIS VIRI HENRICI CORNELII AGRIPPAE, E-quitis aurati, & vtriusq; Iuris Do ctoris, sacræ Cęsareæ Maiestatis à consilio & archiuis indiciarij, de incertitudine & vanitate sci- entiarum atq; artium Declamatio.

De scientijs in generali. Caput I.

Etus opinio est &, fer me omnium Philoso phantium concors & vnanimis sentẽtia, qua arbitrantur scientiam quamlibet, homini ipsi pro vtriusq; captu ac valore nonnihil diuinitatis adfer- re, ita vt sæpe vltra humanitatis li mites in Deorum beatorum cho-

ros eos referre poſsint: hinc varia illa & innumera ſcientiarum encomia prodierunt, quib. vnuſquiſq; eas artes atque diſciplinas, in quibus iá diuturno exercitio ingenij ſui vires exacuit, non minus ornato, quá longo ſermone nititur omnibus anteferre, & vel ſupra cœlos ipſos extollere. Ego vero alius generis perſuaſus rationibus, nil perniciosius, nil peſtilétius hominũ vitæ animarumq́; noſtrarũ ſaluti poſſe contingere arbitror, quã ipſas artes, ipſásq; ſcientias. Ideoq́; conuerſo ordine agendũ cenſeo, & ſcientias ipſas non tantis præconijs extollendas, ſed magna ex parte vituperandas eſſe mea opinio eſt, nec vllá eſſe quę careat iuſta reprehenſionis cenſura, neque rurſus quæ ex ſeipſa laudé aliquã mereatur, niſi quam à poſſeſſoris probitate mutuatur. Ea autẽ modeſtia hanc ſententiá meam à vobis accipi volo, vt me nec alios velle

velle reprehendere, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare insolentius putetis. Itaq; mihi in hoc à reliquis dissentienti veniá dabitis, donec à singulis per ordinem literarum facultatibus, hanc sententiam auspicabimur, nó vulgaribus duntaxat argumentis, & à superficie rerum sumptis, sed rationibus firmissimis, & ex intimis rerum visceribus eductis, nó vlla Demostenis aut Chrysippi arguta eloquentia, quæ mihi sacras literas profitẽti opprobrio esset futura, tanquá adulationes amanti si fucos dicendi sequar. Nam loqui propriè, nó eloqui: & rei veritatẽ, nó sermonis ornatum, sacrarũ literarum professorem intendere decet. Non enim in lingua, sed in corde veritatis sedes est. Nec interest in dicẽdis veris quali sermone vtamur. mendacium enim eloquentia, verbisq; phaleratis indiget, vt se posit hominum menti-

bus insinuare: veritatis autem sermo, vt scribit Euripides, simplex existit, non quęrens fucũ, nec pigmenta. Quòd si ergo assumptum negotiũ absq; omni eloquentię flore (quæ ea ipsa quoq; nũc à nobis, etiam nõ tã negligenda, quã damnanda erit) vestris delicatissimis auribus offundam, ea vos precor feratis patientia, qua Romanus ille Imperator quondam cũ exercitu constitit, vt audiret mulierculam: atq; Archesilaus rex interdũ audire voluit raucos & inamœnę vocis homines, quo audiens postea eloquẽtes, plus caperet delectamẽti. Memineritis illius Theophrasti sententiæ apud maximos quosque & elegantissimos viros etiam rudes loqui posse, dummodo fide & ratione loquantur: atq; ne quasi oscitantes vos auribus pendere sinã, quibus vestigijs & inditijs veluti canibus hãc narratam opinionem meã venatus de-
pres

prehenderim, nunc proferam in mediū: ſi modò id vos prius commonuero, ſcientias omnes tā malas eſſe, quâm bonas: nec aliam nobis ſupra humanitatis metā afferre deitatis beatitudinem, niſi illā fortè, quam antiquus ille ſerpens pollicebatur primis parentibus, inquiens: Eritis ſicut Dij, ſcientes bonum & malum. In hoc itaq; ſerpente glorietur, qui gloriatur ſe ſcire ſcientiam, quod probè factitaſſe legimus Ophitos hæreticos, qui ſerpentem in ſacris ſuis colebant, dicentes ipſum in paradiſo virtutis cognitionem induxiſſe: Aſtipulatur iſtis Platonica hiſtoria, Theutum quendam humano generi infenſum dęmonem ſcientias primū excogitaſſe, nō minus offenſiuas quâm vtiles, vt prudentiſsimè diſſeruit ille totius Aegypti rex Thamus, de ſcientiarū ac literarum inuentoribus. Hinc eſt quod Grammatici pleriq; dęmo-

nes quaſi ſcientes exponunt:ſed
eſto,has fabulas ſuis poëtis philo
ſophiſq́ue relinquamus,& nō ſint
alij ſcientiarū inuentores quā ho-
mines, atq; illos ſcimus fuiſſe peſ-
ſimę generationis filios,filios in-
quam Cain,& de quibus verè di-
ctum eſt:Filij huius ſeculi prudē
tiores ſunt filijs lucis in generatio
ne hac. Si itaque nūc ſcientiarū in
uentores homines ſunt,nōne om
nis homo mēdax,nec eſt qui faci-
at bonū vſque ad vnū? Sed eſto,
rurſus ſint homines aliqui boni,ni
hil ſcientię ipſę bonitatis,nihil ve
ritatis habebunt, niſi quantum ab
ipſis inuētoribus,vel poſſeſſorib.
mutuātur vel acquirunt. Nā ſi in
malū quēpiam inciderint, noxiæ
erūt,illumq́; ex malo reddent de-
teriorē, vt peruerſum grammati-
cū, vaniloquū poëtā, mendacē hi
ſtoricū,rhetorē palponē, memo-
riographū oſtentatorē,litigioſum
dialecticū,ſophiſtā perturbatorē,
lin-

linguacem Lulliſtá, arithmeticū ſortilegū, laſciuum muſicū, impudicum ſaltatorē geometrá iactatorem, coſmographum erronem, architectum pernicioſum, nautam piratam, aſtronomum fallacē, Magum flagitioſum, perfidum cabaleum, phyſicum ſomniatorē, portentoſum methaphyſicum, moroſum ethicum, iniquum politicū, principē tyránum, magiſtratum oppreſſorē, populum ſeditioſum, ſacerdotem ſchiſmaticum, monachum ſuperſtitioſum, prodigum œconomum, mercatorē falſiiurium, quæſtorem cōpilatorē, ſegnē agricolá, paſtorem abigeum, piſcatorem maledicū, venatorē latronem, militem prędonem, nobilē exactorē, medicū occiſorē, pharmacopolá veneficum, coquū helluonem, alchimiſtá impoſtorem, iuriſcōſultum verſipellem, cauſidicum mille ſcelerum protectorē tabellionem falſarium, iudicē ve

nalē,& è ſublimi tribunali latro-
nem,theologum hęreticū,& vni-
uerſæ multitudinis ſeductorē. Ni
hil autē inauſpicatius quàm ars,
quàm ſcientia impietate conſtipa-
ta, & malarum rerū pernicioſiſsi-
mus eſt maximus quiſq; artifex,
& doctiſsimus autor. Quod ſi etiā
in nō tam malum ſed ſtultum ali-
quem incidat,nihil illo inſolētius
ac importunum magis: nā pręter
id quod illi de cognata ſtultitia ſu
pereſt,tuetur illum doctrinę auto
ritas,habetq; literarum inſtrumē-
ta,quibus ſuam defendat amentiā
quibus cęteri ſtulti carentes miti-
us inſaniunt, quemadmodum de
Rhetore ait Plato: Nā quo erit (in
quit) ineptior atq; indoctior, hoc
plura narrabit,imitabitur omnia,
nihilq; ſe indignū exiſtimabit. Nil
igitur exitialius quàm cū ratione
inſanire. Si quis autem vir bonus
& ſapiens poſsideat, fortaſsis bo-
nę erūt ſcientiæ,ac reip. vtiles,poſ
ſeſſo-

ſeſſorem autem ſuũ nihilo reddẽt beatiorem: nõ enim (vt aiunt Porphyrius & Iambicus) verborum accumulatio diſciplinarumq́; multitudo beatitudo eſt, quę nec vllũ inſuper pro rationum ac verborũ qualitate accipit incrementum: quòd ſi ita eſſet, nihil prohiberet illos, qui omnes cõgregauerunt diſciplinas, eſſe beatos: hũc verò qui his careat, nequaquã: eſſentq́; philoſophi ſacerdotibus beatiores. Vera enim beatitudo nõ conſiſtit in bonorum cognitione, ſed in vita bona: nõ intelligere, ſed in intellectu viuere: neq. enim bona intelligentia, ſed bona voluntas cõiungit homines Deo, nec aliud efficiunt diſciplinæ, foris adhibitæ, niſi quia cõditionem nobis quandam purgatoriã adhibent, ad beatitudinem aliquid cõducentem, nõ tamen rationem ipſam qua nobis beatitudo cõpleatur, niſi eis adſit & vita, in ipſam bonorũ tranſlata

naturá: ſępiſsime enim eſt cōpertum, vt ait Cicero pro Archia, ad laudē atq; virtutē naturā ſine doctrina, quá doctrinā ſine natura valuiſſe. Nō igitur tá lōga, tá difficili, & vix vnquam perſcrutabili (vt Auerroiſtę cōtendūt) ſcientiarū omnium diſciplina animū imbuere opus erit, quá ipſe etiā Ariſtot. beatitudinē ait valde cōmunē, & q̄uā cuncti facilè adipiſci queant, per diſciplinā quandam & diligentiam, quá ſcilicet ait facilē, & quaſi cōmunē facultatem cōtemplandi obiectū omnium nobiliſsimum ſ. Deū: qui quidē tam facilis omnibus cōmunis cōtemplandi actus, non ſyllogizando & demonſtrādo perficitur, ſed credēdo & colendo. Quę ergo nunc ſcientiarū felicitas? quę ſapientum philoſophorumq; laus & beatitudo, quibus ſcholę omnes perſtrepūt, reſonantq; encomijs eorum, quorū animas diris cruciatibus diſtrahi au-

audiunt vidétq́; inferi? Vidit hęc August. & timuit, exclamãs illud Pauli: Surgũt indocti & rapiunt cælos, & nos cum scientia nostra mergimur in infernũ. Quod si audendũ est verũ fateri, tã est scientiarũ oĩm periculosa incõstansq́ traditio, vt lõgè tutiùs sit ignorare, quã scire. Adã nunquã è beatitudinis paradiso pulsus fuisset, nisi serpente magistro didicisset scire bonũ & malũ. Et Paulus eijciẽdos censet de Ecclesia, q plus scire volũt, quã oportet. Socrates dum oẽs ferme disciplinas perscrutat9 esset, tũc primũ ab oraculo sapientissimus omnium iudicatus est, cùm se nihil scire palã fateretur. Tã est scientiarũ omnium cognitio difficilis, ne dicã impossibilis, vt pri9 vita tota hominis deficiat, quã vel vnius disciplinæ minima ratio perfectè inuestigari possit. Quod mihi hìc affirmare videtur Ecclesiastes, dũ ait: Intellexi quod

noſtri infirmitatẽ. Et Plato in Timæo ait, quod illa explicare plus eſt, quàm vires noſtræ ſufficiant, ſed credi iubet ijs qui antè dixerunt, quanquam nulla demonſtrationis neceſsitate loquantur: fuerunt enim Academici philoſophi in precio, qui dixerunt nihil poſſe affirmari: fuerunt Pyrrhonici, & alij multi, qui quidem nihil affirmabant: Nihil itaq; prçcipuum habet ſciẽtia ſupra ipſum credere, vbi videlicet probitas autoris monet diſcipulorum liberá credendi voluntatẽ. Hinc Pythagoricũ prçſumptũ illud de magiſtro reſpõſũ Ipſe dixit. Et peripateticorũ illud vulgatum prouerbiũ, vnicuiq; perito in arte ſua credendum eſt. Sic creditur grammatico de verborũ ſignificationib9: Credit dialectic9 de parte orationis à grammatico accepta, Aſſumit à dialectico rhetor argumentatiõis locos. Poêta mẽſuras mutuatur à muſico. Geo

metra proportiões sumit ab arith
metico. Astrologus vtrisq; fidem
dat. Deinde trásnaturales cõiectu-
ris vtuntur naturaliũ, & quisq; ar-
tifex rectè presumit de statutis al
terius. Habet enim quęuis scientia
certa quę dá principia, quę crede-
re oporteat, nec vllo modo queāt
demóstrari: quæ si quis pertinaci9
negare velit, nõ habent philoso-
phi illi quo cõtra illum disputent,
moxq́; dicent, cótra negantē prin
cipia nó esse disputandum, aut ad
alia quędam extra scientię metas
relegabunt, vt si quis (dicunt) ne-
get ignē esse calidum proijciatur
in ignē & quęratur ab eo quid sen
tiat, ita demũ ex philosophis torto
res fiunt & carnifices, volunt nos
vi cogere fateri id quod ratiõe de
buerant docere. Proinde nil reip.
infensum ac perniciosum magis
quàm literæ, quã scientiæ, in qua,
si qui eruditione & scientia prædi
ti sunt homines, eorum arbitrio.

veluti plus ſapientium plurimum res geruntur, ac plebis ſimplicitate multitudinisq; imperitia freti, omnem magiſtratus authoritatē ſibi ſoli vſurpant, vnde reipub. ſtatus à populari in oliarchiā migrat, atq; exinde in factiones diuiſa, in tyranidem facile tranſit, quam nemo vnquam vſpiam terrarum obtinuiſſe legitur ſine ſcientia, ſine doctrina, ſine literis, prę̄ter vnum L. Syllam Dictatorem, qui ſolus ſine literis rempublicam occupauit, in quo tamen literarum ignorantię vel hoc reſpublica maxime debet, quod tyrannidem ſponte tandem depoſuerit. Præterea omnes ſcientiæ, nil niſi decreta & opiniones hominum ſunt, tam noxię quam vtiles, tā peſtiferę, quā ſalubres, tam malę quā bonę, nuſquā cō pletę, ſed & ambiguę, plenę erroris & cōtentionis, atq; id nūc ita eſſe per ſingulas ſcientiarū diſciplinas progrediendo oſtēdemus.

De Literarum elementis.
Cap. II.

NAm in primis quis non videt bene dicẽdi artes, dico Grammaticam, Logicam, Rhetoricam, quę solùm vestibula ac fores scientiarum sunt, nõ autem scientiæ, sæpe nõ minus pestilitatis adferre quàm voluptatis, quibus tamen nulla alia veritatis regula est, quàm primorum quorumcunq, instituentium placita atq; voluntas, quod ab ipsis vsque literarum inuentis, quę prima artium illarum elementa instrumentaq; sunt, plenissimè cõstat: quarũ primæ fuerunt Chaldeæ, inuentore Abraamo, vt ait Philo, quibus Chaldæi, Assyrij & Phœnices vsi sunt: sed sunt qui aiunt, Assyrijs primum literas dedisse Rhadamãthum. Post has Moises literas tradidit Iudæis, fortè nõ quidem his characteribus, quibus hodie vtuntur, quæ inuentum putãtur Ezre, quem

quē omnium ferè veteris instru-
menti librorum scriptorem existi
mant. Porro quidam Linus Chal-
cides literas ex Phœnice tulit ad
Græcos, sed Pheniceas, donec
Cadmus Agenoris filius alio cha-
ractere illis nouas literas daret nu
mero sexdecim, quibus Troiano
bello quatuor addit Palamedes.
Postea totidē Simonides Melic9.
Aegyptijs autem primū scribendi
vsum tradidit quidā nomine Mē-
nona per animalium effigies, vt in
obeliscis cernitur, sed literas illis
primum dedit Mercurius, ille vi-
delicet, quem Lactantius ait quin-
tum Mercurium fuisse, cui Vulca
nus Nili fili9 successit in regnum.
Latinis verò literas tradidit mu-
lier Nicostrata, cognomento Car-
mentæ. Septem itaque literarum
genera antiquit9 precellebant, He
bræe, Græce, Latinæ, Syriæ, Chal
dee, Aegyptie & Getice, de quib. in
puetusto codice hos sequētes ver
sicu-

culos sese legisse refert Crinitus.
Moises primus hebraicas exarauit litteras.
Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas,
Quas Latini scriptitamus, edidit Nicostrata,
Abraã Syras, & idẽ repperit Chaldaicas, (gyptias,
Isis arte non minore protulit Ae-
Galfila prompsit Getarum quas videmus vltimas.
Cæterę verò gentes & barbarę nationes recentioribꝰ tẽporibꝰ nouas literas inuenerũt. Nã Gothis Cordanus Episcopus literas dedit & antiqui Fráci, qui sub Marcomiro & Pharamũdo Gallias deuicerunt suos habuere literarum characteres à Gręcis parum distãtes, quibus Vuastaldus eorũ patrio sermone descripsit historiã, sed inuentore illarũ literarum incerto: extant etiã alię Francorum literę, quarũ inuentor quidã nomine

mine Doracus, ſed à Vuaſtald charactere lōgè diuerſę: & adhuc aliæ inuentore Hicho Franco, qui cū Marcomiro ad oſtia Rheni venit è Schytia Quin & Beda aliquas deſcripſit, ſed incerto inuentore, aliquorum Normanorum literas Et multæ aliæ gentes ſimili modo vel mouos ſibi literarum characteres conſtituerunt, vel ab antiquis acceptos pro parte aut immutarunt, aut corruperunt, vt Dalmatæ Græcas, & Armenij Chaldeas: at Gothi Longobardiq; Latinarū literarum charactéri dehoneſtauerunt Multæ præterea antiquæ literę perierūt. ſicuti veterum Hetruſcorū, quæ tamen olim Plinio Liuioq; teſtib. magno in precio fuerunt apud Roman. & adhuc cernuntur in antiquis monumentis harum effigies, ſed penitus incognitæ: nam Romanis olim orbem terrarum vaſtantibus obſoletis antiquis & cuiuſ-

uiusq; nationis proprijs, suarum
tum literarum illis violēter im-
ponebant. Sic Hebręorum literæ
sub captiuitate Babylonis perie-
runt, & lingua eorum à Chaldęis
corrupta est. Sic antiqua Germa-
norum, Gallorum, Hispanorū, &
aliarum nationum literę introdu-
ctis Romanis characteribus perie-
runt, linguæq́; earū gentium cor-
ruptæ sunt. Contrà Romanorū
& literę & lingua à Gothis, Lon-
gobardis, Francis alijsq́; barbaris
gētibus vice versa corrupta sunt
& immutata: neque enim Latina
lingua ea ipsa est hodie, quæ olim:
& de Hebræa lingua & characte-
re inter ipsos Thalmudistas non
modica dissentio est: nam Rabbi
Iehuda ait, protoplastum Adamū
Aramęo idiomate locutum. Mar-
sutra ait, traditam à Moise legem
charactere qui dicitur Hebræo,
idiomate vero sancto, quæ ab Es-
dra in Aramęū idioma Assyriosq́;
cha-

characteres mutata, paulo post characteres retinens Assyrios, sanctum idioma resumpsit, Hebræo charactere cum Arameo semõe relictis chusi, hoc est, ijs, qui simul legem susceperunt, & idola colunt, vt Samaritę, Alij dicunt, nõ alijs à primordio quàm nunc, characteribus scriptá fuisse legem: propter pręuaricationem autem aliquádo mutatum fuisse characterem, sed post pœnitẽtiam restitutum, Rabbi Simõ Eleazaris filius, & sermonem & characterem nullo tempore mutatum putat, adeo de Hebraicis, ne apud ipsos Hebręos quidẽ aliquid habetur certi, atq; hęc est temporum vicissitudo, vt nullæ sint literæ, nullæ linguæ, quæ hodie formam antiquitatis suę agnoscant aut intelligant.

DE GRAMMATICA.
Cap. III.

AT ex his tam incõstantibus & ad omne tempus mutabilibus

ilibus principijs, literarũ dico, &
nguarum, prior Grãmatica, de-
ide cęterę, quas diximus, benedi
endi artes prodiêre. Ná cùm pa-
um visum esset literas scire, nisi
erto gradu formaq; iungerentur
tq; ex literis syllabæ, ex illis tan-
dẽ verba & dictiões formarẽtur,
sibiq; ad intelligentiam sermonis
iungerẽtur, ausi sunt ingeniosi ho
mines loquendi regulas, videlicet
cõstructus, regiminis & significa-
torũ ponere, ac velut linguæ fre-
num inijcere, vt quicquid secun-
dum illas diceretur, bene dictum
esset, essetq; ars bene dicẽdi, voca
runtq; artem hanc Grammaticã,
eius inuẽtor apud Gręcos primꝰ
traditur Prometheꝰ: Romã primꝰ
intulit Crates Mallotes, missus ad
senatũ ab Attolo, inter secundũ &
tertium bellum Punicum, quã po
stea magno fastu professus est. Pa-
læmõ, adeo vt nomen arti indide-
rit, voceturque Grammatica ars
Pa-

Palæmonia, vir admodum arrogans, vt iactaret secum & natas literas & interituras, tamq; superbus, vt omnes qui sui doctissimos viros contemptui haberet: etiam ipsum M. Varronē porcum appellare ausus sit. Veruntamē ipsa Latina Grāmatica tam egena est ac Græcę literaturę obnoxia, vt qui hanc nō calleat, is è Grāmaticorum numero protinus sit eijciendus. Omnis itaque Literaturę seu grāmaticę ratio, nō nisi in solo vsu Maiorum, authoritateque consistit: quibus placitum est, ita rem vocari, sicque scribi, verbaq; sic & sic cōponi & construi, quod ipsi tunc bene dictum vocát. Vnde Grāmatica se rectè loquendi artē iactat, sed falsò, cùm idipsum lōgè melius discimus à matribus aut nutricibus mulierculis, quâm à Grāmaticis. Gracchorum linguam (qui eloquentissimi sunt habiti) mater Cornelia formauit.

Silem

Silem Aripithis, Scythiæ regis filium Istrina mater gręcam linguā docuit. Notum est in multis prouincijs exterarum gentium colonias inductas, natos filios matrum sermonem semper tenuisse. Hinc Plato atq; Quintilianus de deligenda pueris nutrice idonea, tam solicitè statuerunt. Absit ergo, vt hanc rectè loquendi rationem ab illis in grammatistas trāsferamus: qui cùm nihil præter vnam grammaticam profiteantur, nihil sciunt minus. Siquidem Priscianus hanc ne toto vitę suę tempore discere potuit: & Didymus de ea quatuor, siue, vt alij dicūnt, sex milia librorum scripsisse perhibetur. Legimus Claudium Cęsarem ita fuisse græcis literis deditum, vt tres literas nouas illi linguę adinuenerit, quas postea princeps non omisit. Et Carolus ille Magnus germanicæ linguę grammaticam commentus est, mensi-

busque ac ventis noua nomina indidit. Et in hunc vsque diem dies noctesque laboratur, ſcribuntur commentaria, elegantiæ, quæſtiones, annotationes, ſcholia, obſeruatio nes, caſtigationes, centuriæ, miſcellanea, antiquitates, paradoxa, collectanea, additiones, lucubrationes, iteratę ac reiteratę editiones. Atq; interim parturiũtur nobis totidem grammaticæ, quot ſunt grammatici. Neq; tamen quiſpiam illorum, ſiue gręcus, ſiue latinus fuerit, rationem reddidit, quomodo orationis partes diſtinguendæ ſunt, quis illarum in conſtructione ſeruandus ordo: an quindecim duntaxat ſint pronomina, vt ſentit Priſcanus, an plura, vt Diomedes & Phoca voluerunt: an participium per ſeſe poſitum remaneat aliquando participium, vtrum gerundia nomina ſint an verba. Cur græcis neutri

gen-

generis pluralia nomina cum verbo ſingularis numeri coniugantur. Qua ratione liceat latinis nomina terminata in a & in vs proferre in vm, ſicut pro margarita margaritum, pro pũctus punctũ. Quo modo nominatiuus Iupiter producat genitiuum Iouis. Atque qua ratione verba neutralia alij admittunt, alij excludunt. Cur pleraſq; latinas dictiones alij cum græca dipthongo ſcribunt, alij non, vt fœlix, quæſtio. Atque an latinè æ & œ diphthongi ſcribantur tãtũm, & non proferãtur, aut ambæ vocales ſicut ſcribũtur, ita ſub vna ſyllaba exprimãtur. Similiter cur in latinis pleriſque vocabulis, aliqui y græco, alij i latino ſolummodo vtantur, ſicut in Cõſidero. Item in aliquibus quidam duplicant literas, quidam non, vt in cauſſa, relligio. Cur caccabus, cum habeat primam ſyllabam poſitione geminati cc productam,
 ni-

nihilominus à plerisque poëtis vt plurimum corripiatur. Item vtrũ Aristotelis anima scribi debeat endelechia per delta, vel entelechia per tau. Prętereo infinitas & nunquam cessaturas eorum contentiones de accentibus, de orthographia, de pronunciatione literarum, de figuris, de etymologijs, analogijs, deq; cæteris pręceptionibus & regulis, inflectionibus & modis significandi: de mutatione casuum, varietateq́, temporum, modorum, personarum, numerorum, deq; varijs impedimentis, & ordine constructionis: Deniq; de ipso literarũ Latinarum numero ac genealogia: & vtrum H. sit litera, nec ne, & huiusmodi plura. Ita nõ solũ in dictionibus & syllabis, sed & in elementis nulla ratione reddita à se inuicem dissentiunt. Cuiusmodi pugnã Lucianus Samotensis de S. & T. cõsonantibus lepidissimo libello derisit, cuius

exemplũ esse potest in thalassa & thalatra. Quidá etiam Andreas Salernitanus de ea re grammaticale bellũ studiosa facundia descripsit. Sed pauca & modica hæc sunt. Plura & maiora de nominum deprauatis interpretationibus dicere possemus, quibus vniuerso orbi plurimum imponunt, è quib9 primùm in Repub. non minima mala procedunt, dũ legibus subijci, seruitutem exponunt: ciuium autem libertatem interpretãtur eam, vbi vnicuiq; licet quód libet: ac isonomiam, hoc est, iuris æqualitatem dicunt, vbi omnibus indiscretim idem ius, idem præmium. Simili modo tranquillum imperium aiunt, vbi omnia principis libidini obsecundant: felicissimum, vbi populus luxu defluit & ocio. Similibusq; admodum multis, & medicina, & leges, & canones corruptæ sunt expositionibus, quibus cogunt ipsas

etiam ſacras literas, ipſumq́ue Chriſtum à ſe diſſentire contorquentes illas non ad ſenſum ſpiritus ſancti, nec ad communem hominum ſalutem, ſed ad ſuum ipſorum compendium. Ex qua re ſæpe grauiſsima imminerunt pericula, vt ſolet error in vocabulis, errorem parere in rebus. Cuiuſmodi deceptus quondam rex primus Hebræorum Saul in verbo Zobar, quod & maſculum, ſignificat & memoriam: cùm dixiſſet Deus, Delebo memoriam Amelech, ipſe Saul putabat ſi mares abſtuliſſet, ſe ſatisfeciſſe præcepto. Cõtigit & Græcis & Italis ſimilis error in verbo Phos, quod & hominem ſignificat & lumen. Vnde quondam Saturnalium cultores verbi ambiguitate decepti, hominem quotannis Saturno immolârunt, dum illum accenſis luminibus æquè placare potuiſſent. Quæ gens tam ſtulta, tandem

dem Hercule Magiſtro reſipuit. Tandem etiam Theologi, & fratres cucullati, ſeſe grammaticis inſerentes, de verborum ſignificationibus cum multis hæreſum appendicibus digladiantur, euertentes ſcripturas occaſione grammaticæ, interpretes mali effecti eorum quæ bene dicta ſunt homines vani, & verè infelices, per artem ſuam ſemetipſos excæcantes, fugientes lumen veritatis: & dum virtutem dictionum curioſè nimis ſcrutantur, ſenſum ſcripturarum nolunt intelligere, ſed nuda vocabula tenentes circa illa morantur, ſubuertentes & amittentes verbum veritatis. Sicut narratur de ſacrificulo illo, ſiue verum ſiue fabula ſit, qui cùm plures haberet hoſtias, ne in grammaticam committeret, in hæc verba conſecrauit: Hęc enim ſunt corpora mea. Vndenam orta eſt illa Antidicoma-

rianitarum & Eluidianorum exe crāda hæresis, diuę Christi matris perpetuam virginitatem neganti-um, nisi ex hoc vnico vocabulo Donec: vbi legitur in Euangelijs: Quoniam Ioseph nō cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum. Ad quantam Latinæ cum gręca Ecclesia cōtentionem cōcitarunt duę ille dictiones Ex & Per, Latinis asserentibus spiritum sanctum procedere ex patre & ex filio, Græcis autem dicentibus nō ex filio, sed ex patre per filium? Quantas rursus Tragœdias mouit dictio illa Nisi, in Cōcilio Basiliensi? Bohœmis vtriusq; speciei cōmunionem necessariam adfirmantibus, quia scriptum sit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Vndénā illa Vualdensium & sequacium recentiorumq; circa Eucharistiam hæresis? nisi ex il-

la dictione Eſt, quam illi ſymbolicè ac ſignificatiuè duntaxat dictam volunt, tropumque ſubeſſe verbis, Romana Eccleſia illam eſſentialiter exponente? Sunt adhuc aliæ grammaticorum pernicioſæ hæreſes, verùm tam occultæ, tamq; ſubtiles, vt niſi Oxonienſes acutiſsimi Anglorum theologi, atq; Pariſienſium Sorboniſtæ, lynceis oculis has perſpexiſſent, magniſq; ſigillis condemnaſſent, vix aliquis poſſet pręcauere. Eiuſmodi ſunt, ſi quis æquè bene dictum ſenſerit, Chriſtus prædicas, Chriſtus prædicat, Ego credis, tu credit, Credens eſt ego. Itē quod verbum Manens verbum, poteſt priuari omnibus accidentibus: Item quòd nullum nomen eſt tertiæ perſonæ, & his ſimilia. Quæ profectò ſi hæretica dici debeant, hæretici erunt in primis, prophetę Iſaias & Malachias, quorum vterq; inducit Deū de ſe ipſo

loquentem : Prior ad Ezechiam his verbis : Ecce ego addet ſuper dies tuos, &c. non enim dicit Addam, ſed addet. Alter ſic: Et ſi domini ego, vbi eſt timor meus? quo in loco facit Deũ pluratiuè ſe appellare dominos, ſed multò magis hæretici erunt omnes, qui nunc per vniuerſum Romanũ orbem habentur Theologi, quatenus vniuerſam orthodoxę Eccleſię doctrinam nouitate pronunciationis cõtra omnem grammaticorũ artem ac vſum ad cõfictas voces, monſtroſa vocabula, & perplexa ſophiſmata protraxerunt: auſi inſuper docere theologiam ipſam incorrupto ſermõe tradi nõ poſſe. Sunt infinita horũ ſimilia: & miſerandum eſt ætate noſtra, quantas cõtentiones & errores moueant pertinaces grãmatici & ſuperbi ſophiſtæ ſuis peruerſis vocabulorũ interpretationibus, dum alij ex verbis colligũt

sentẽtias, alij cõtrà ex sẽtẽtijs col
ligũt verba. Hinc in Medica arte,
in vtroque Iure, in Philosophia &
Theologia, cęterisq; facultatibus
literarum infinitę cõtentiones er
roresque quotidie insurgunt. Ni-
hil enim demõstrant grammatici,
sed solis nituntur autoritatibus,
quæ sæpissimè inter se tam varię
sunt atque discordes, vt necessari-
um sit plurimas illarum esse mẽda
ces, quarum præceptionibus qui
maximè cõfidunt, hi rectè loquũ-
tur omniũ minimè. Omne enim
sermonis ius non apud grammati
cos, sed penes populum existit, &
vulgari consuetudine bene dicen
di vsum sortitur. Latini autẽ ser-
monis vigor postquam inualescẽ-
tib9 barbaris apud populũ esse de
sierit, eius ratio tamen nõ à grãma
ticis, sed idoneis & doctis scripto
ribus, vti à Cicerone, Catone, Var
rone, vtroq; Plinio, Quintiliano,
Seneca, Suetõio, Quinto Curtio,

Tito Liuio, Saluſtio, ſimilibusq́;
eſt petenda: quos penes ſolos re-
ſtant antiquæ deliciæ latinitatis,
vſusq́; rectè loquendi, non apud
grammaticos literatores, qui ſuis
regulis de verborum & caſuum
inflexionibus, cōpoſitionibus, &
deponentijs ipſi latinitati pluri-
mum imponunt, ac talia ſæpiſsi-
me cōſtruunt vocabula, quæ fas
nō ſit homini Latino vſurpare,
niſi fortè Pariſienſis Sorbona in-
ter articulos referat. Si quis di-
cat de veritate ſermonis latini fi-
dem grammaticis nō habendam,
atq; tamen hi literatores gramma
tici ſeſe ſolos ſcriptorum omniū
cenſores, iudices & interpretes
conſtituunt, ac autores omnes li-
bróſq; in ordinem redigere, aut è
canone ſubmouere ſibi arrogant:
nullus vnquam tam excellentis
ingenij autor extitit, qui maledi-
cam iſtorum linguam euaſerit,
quem non taxauerint, aut in quo
non

nō plurimum culpauerint. Crimi nantur in Platone cōfusionem & ordinem desiderant, de cuius vitijs Georgius Trapezuntius libros cōposuit, qui ab alijs idcirco Cōotimō & Etynim vocatus est, vt narrat Crinitus. Quærunt in Aristotele dilucidam perspicuitatem, arguunt tenebrosam eius obscuritatem, & sepiam vocant: taxant Vergilium, vt pauci ingenij, & cōpilatorem, aliorumq; vsurpatorem criminantur. Tullio nō satisfacit Demosthenes, & ille summus Latinorum rhetor à Græcis repetundarum petitur, & multis notis accusatur, timidus, superfluus in repetitionibus, frigidus in facetijs, lentus in principijs, ociosus in digressionibus, rarò incalescens, tardè assurgens, quin & à nostris etiam reprehensus, à M Capella tanquam turbato numero locutus, ab Appollinari flaccidus & supinus notatus est:
iam-

iamque etiam Liuianas orationes Trogus pro fictis damnat, & Horatio non placet Plautus, idem ab incōpositis versibus damnat Lucilium, vt turbidum flumen nullis bene digestis multa dicitur inuoluere Plinius, nimium fertur indulgere genio Ouidius, ab Asinio Pollione pro affectatore reprehēditur Salustius: furta, & aliena prorsus recitasse, & à Labeone & Scipione adiutus arguitur Terentius, Seneca calx sine arena vocatus est, quem his verbis taxat Quintilianus: Si nullum æqualiū contempsisset, si partim non concupisset, si non sua omnia amasset, si rerum pōdera minutissimis sententijs non fregisset, sensu potius eruditorum, quàm puerorum amore comprobaretur, sed & M. Varro porcus appellatus est, & Ambrosius cornicula & fabulator nuncupatus, Macrobius homo eruditissimus, impudentis & in-

ingrati ingenij taxatus: & ab Laurentio Valla Grammaticorũ omniũ eruditissimo, nullis eorũ, qui vnquam Latinè scripserunt, indultum est, & illum laniauit Mancinellus. Erat olim inter Grammaticos de lingua Latina bene meritus Seruius, & hunc impugnauit Beroaldus, tandem & hunc posteriores Grammatici veluti barbarum omninò auersantur. *Sic* Grammatici omnes alter in alterum furere soliti sunt: denique horum opera factum est, vt sacræ scripturæ traductio correctionis prætextu, toties immutata, iam tota à se ipsa dissonet, horum censuris de Apocalypsi Ioannis Apostoli, de Epistola Pauli ad Hebræos, de epistola Iudæ & alijs plerisque noui Testamẽti capitulis diu dubitatum est, quin & Euangelia ipsa ad problemata reuocare conati sunt, sed iam ad Poëtas.

DE

DE POESI.
Cap. IIII.

POesis ipsa, autore Quintiliano, altera grammaticę pars est, hoc ipso nõ modicum superba, quod olim theatra & amphitheatra augustissima hominũ ædificia, non philosophis, non iuriscõsultis, nõ medicis, nõ rhetoribus, nõ mathematicis, nõ theologis, sed ipsis poëtarum fabulis ingentibus sumptib9 extructa sunt. Ars nõ in aliud inuenta, nisi vt lasciuientibus rythmis, syllabarum numeris, ac ponderibus, nominumq; inani strepitu, stultorum hominum aures demulceat, ac fabularum oblectamentis, mendaciorumq; centonibus decipiat animos. Quocirce architectrix mendaciorum & cultrix peruersorũ dogmatum dici meruit atque vt quod ad furorem, & temulentiã, & impudentiam, & audaciam attinet, illi cõdonemus, certè interri-

tam illam mentiendi fiduciam: quis æquo animo ferret? quem enim angulum insanis nugis fabulisq; reliquit vacuum? Iam enim ab ipso chaos faciens exordia fabularum, narrat cœli sectiões, Veneris partus, Titanum pugnam, Iouis incunabula, Rheæ fraudes, & lapidis suppositiones, Saturni vincula, gigantum rebellionem. Promethei furtum, atq, supplicium, Deli errores, Latones labores, Pytonis cædem, Tyri insidias, Deucalionis inundationes, hominumq; ex lapidibus ortum, Iacchi dilaniationes, Iunonis dolum, Semeles cõflagrationem, Bacchi vtranq; stirpẽ, & quæcunq; de Minerua, Vulcano, Erichthonio, Boria, Orichia, Theseo, Aegeo, castore, Polluce, raptu Helenæ, & morte Hippolyti, in fabulis Atticis referuntur. Præterea errationem Cereris, raptam & inuentam Proserpinam, & quæcunq, de Minoe,

de Cadmo & Niobe, de Pentheo, Attæo, Oedipode, de Herculis laboribus, de Solis & Neptuni pugna, Athamantis inſania, de Io, in vaccam mutata, & eius cuſtode Argo à Mercurio perempto, & quæ de vellere aureo, Peleo, Iaſone, Medęa, item de Agamemnonis morte & Clitenneſtræ ſuppli cio, & quæ de Danae, Perſeo, Gor gane, Caſſiopęa, Andromeda, Or pheo, Oreſte, de Aeneæ & Vliſſis erroribus, de Circe, Thelagonio, & Aeolo, Palamede, Nauplio, Aiace, Daphne, Ariagne, Europa, Phædra, Paſiphae, Dedalo, Icaro, Glauco, Atlante, Geryone, Tantalo, de Pane, Centauris, Satyris, Syrenibus, & reliquis huiuſmodi inſignibus mendacijs memoria prodidit. Nec interim humanis rebus cõtenta, ipſos deniq; deos in fabularum ſuarum partem vo cat, eorũ ortus, interitus, lites, iurgia, odia, iras, prælia, vulnera, lamen-

mētationes, vincula amores, leno cinia, libidines, fornicatiões, adul teria, cũ hominibus & bestijs con cubitus, & quę his absurdiora & nefáda magis venenosis verborũ leporibus, & noxia carminis suaui tate texens, nõ præsentes tãtum fallit ac inficit, sed furiosa hęc venefica pulchris versiculis metrisque seruata, etiã posteris cõmunicat, & tanquã rabidi canis morsu quoscunq; dogmatibus suis mendacijsq; semel infecerit, consimili rabie furere cõpellit. Tãta enim arte mẽdacia eius cõficta sunt, vt non rarò veris pręiudicent histo rijs. Quemadmodũ de ementito Didonis cũ Enea adulterio, atque capto à Gręcis Ilio, manifestũ est. Sunt tamen, qui ad tãtum insanię furorẽ deuenerint, vt illi nõ nullas diuinitatis sortes inesse putẽt, quia dæmones olim poeticis versiculis respõsa dederũt: hinc illos prophetas ac vates, diuinoque spi-

ſpiritu afflatos vocat, ac poëtarum nugaciſsimis verſiculis tanquam oraculis ad diuinandum vtũtur. Hinc apud priſcos ſortes Homericæ cognominatę ſunt, ab Homeri verſiculis: ſicut à Virgilij carminibus ſortes Vergilianæ, quarũ in vita Adriani meminit Spartianus. Quæ ſuperſtitio hodie & ad ſacras literas, & pſalmorum verſiculos tranſlata eſt, etiam non improbantibus pleriſque noſtræ religionis Magiſtris Noſtris. Sed ad poeſim reuertamur, hanc Auguſtinus à ciuitate Dei exulare iubet, Ethnicus Plato à ſua repub. expellit, Cicero admitti vetat. Socrat. admonet, ſi cui fama maximè curæ eſt, illamq́; ſeruare cupiat illæſam, is caueat, ne poëtam aliquem inimicum habeat, quia non tam magná in laudando, quàm in maledicendo & vituperando vim habent. Minos rex iuſtiſsimꝰ abs Heſiodo & Homero celebratus,

[P]oeſis è [r]epub. [t]ollenda.

quia

quia Athenienſibus bellum intulit, tragicos poëtas in ſe concitauit, qui illum apud inferos relegarunt. Penelopem ab Homero ſingulari pudicitia illuſtratam, Licophron aliquot procis cōcubuiſſe ſcribit. Didonem Carthaginis cōditricem continentiſsimam viduam: Ennius poëta Scipionis geſta decantans, primus Aeneam adamaſſe finxit, quem tamen ex ratione temporum vidiſſe vnquam non potuit: quod mendacium Verg. deinde ſic ornauit, vt pro vera creditum ſit hiſtoria. Tandē eo vſque hæc mentiendi licentia maledicendiq; improbitas proceſſit, vt neceſſe fuerit legem illis per cenſores præſcribere, qua eiuſmodi poëtarum probra atque mendacia reprimerentur. Sed & apud priſcos Romanos ipſa poeſis palam probro habebatur, atq; adeo, vt (Gellio & Catone teſtibus) qui in illa ſtuderet, publicus graſ-

Cęſarum lex in poëtarum licentiam.

fator vocaretur: quin & à M. Catone ob id taxatus fuit Q. Fuluius, quod procõsul missus in Aetoliá, Enniũ poëtam secũ assumpserit: Et Imperator Iustinianus illius professores nulla prorsus immunitate dignatur: Homerum etiá, quem omniũ poëtarũ philosophũ & omniũ philosophorum poetá vocát, veluti insanientẽ quinquaginta drachmis Athenienses mulctauerunt: & Tichteũ poetá veluti mentis inopẽ deriserunt: quin & Lacedæmonij Archilochi poetæ libros è ciuitate sua exportare iusserũt. Sic poesim ipsam probissimi quiq; tanquá mendaciorũ parentẽ aspernati sunt, poetis adeo monstrosè mentientibus: quippe quibus studiũ est nihil sani dicere, aut literis prodere, sed cum sarcinatis versiculis, stultis auribus cá tillare, & fabularum inuolucris perstrepere, & super fumo machinari omnia, sicut alicubi cecinit Campanus: Vi-

Viuunt carmine insani poetæ,
Si nugas adimas, fame peribunt.
His mendacia sunt opes & aurũ,
Fingunt quęque volunt, putant-
 que palmam
Mentiri bene gloriosiorem,

Sunt præterea apud poetas acerrimę contentiones, non solùm de carminis charactere, de pedibus, de ac centibus, & syllabarũ quantitatib ná de ijs etiá triuiales quiq; grammatici concertant, sed de ijs ipsis suis nugis, figmentis atque mendacijs, vt puta, de nodo Herculis, de casta arbore, de literis hyacinti, de filijs Niobe, de arboribus apud quas Latona Dianam peperit. Item de Homeri patria, deque eius sepulchro, atq; vtrum Homerus an Hesiodus ætate superior sit, an Patroclus antiquior Achille, quo corporis habitu Anacharsis Scytha dormierit, cur Homerus non honorauerit carmine Palamedem, vtrũ Lucanus

inter poëtas aut hiſtoricos repo-
nendus ſit. Item de furtis Vergi-
lij, & quo anni menſe mortuus
fuerit, & Quis exiguos elegos im
miſerit autor, Grammatici cer-
tant, & adhuc ſub iudice lis est.
Omnia autem poëtarum carmi-
na plena fabulis ſunt, non niſi ſub
adulationis, aut detractionis peſsi
morum vitiorum prætextu ad
ſtultorum delectationem decan-
tata. Quicquid agunt poetæ, nar-
rent, laudent, inuocent, fabulis
ſuis adulantur, Rurſus inuehant,
mordeât, accuſent, fabulis debac
chantur, ſemper verò inſaniunt.
Rectè igitur Democritus hanc
non artem ſed inſaniam vocat. Et
Platonis ſententia eſt, fruſtra poe
ticas fores compos ſui pepulit.
Tunc ſiquidē admiranda canunt
poëtę, quando videlicet inſaniunt
aut temulenti ſunt. Hinc Auguſt.
poeſim vocat vinum erroris, ab
ebrijs doctoribus propinatū. Hie
ro

ro eam dæmonum cibũ appellat. Ars insuper pertenuis & nuda, quę per se quidem tota insulsa res est, nisi alia quauis disciplina vestiatur condiaturq́ue: ars esuriens semperq́ue famelica, & tanquam mures alienum panem comedēs, atque tamen nescio quá inter nugas & fabulas cũ Tithonis cicadis, Lyciorum ranis, & Mirmidonum formicis polliceri audet immortalé gloriam nominis, ac dicere:

Viuite felices, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo.

Quæ reuera aut nulla est, aut nihil profutura. Sed hoc munus docent historici, non poetarum, sed suum esse.

DE HISTORIA.
Cap. V.

Est autem Historia rerũ gestarum cum laude aut vituperio narratio, quę magna-

rum rerum cõſilia, actiões, exitus, regumq; & magnorum virorum actus, cum temporum & locorum ordine ac deſcriptione, tanquá viua quadam pictura ante oculos exponit, ideoque hanc tanquam vitę magiſtram & ad eius inſtitutioné vtiuſsimam cēſent ferme omnes, eo quòd multarũ rerum exemplis cùm optimos quoſq; ob laudis nominisq; immortalem gloriam, ad præclara quæq; facinora accendat, tũ quod impios quoſq; ac prauos perpetuæ infamię metu, à vitijs deterreat, quamuis res hæc ſepiſsime in diuerſum ceſſerit, & multi quod Liuius dixit de Manlio Capitolino, malint eſſe famę magnæ, quàm bonæ, & plerique quod virtutibus nequeunt, ſceleribus innoteſcere volunt, inſcribique hiſtorijs, quemadmodum de Pauſania Macedone adoleſcente Philippi regis parricidio illuſtri, ex Trogo recitat Iuſtin9, atq; de Heroſtrato, qui

Di-

Dianæ Ephesiæ templũ, opus omnium præclarissimum, à tota Asia annos ducentos ædificatum incendit, narrant Gellius, Valer. atq; Solinus. Et quanquam seuerissimis legibus cautum fuerit, ne quis hominem illum voce scriptóue nominaret, finem tamen cuius gratia perpetrauit scelus, adsecutus est: fama videlicet & nomine eius per tot secula ad nos vsque deductis: sed ad historiam reuertamur. Hæc quum maxime omnium rerũ seriem, fidem, consonantiam, veritatemq; exposcat, illa tamẽ minimè omnium præstat: tam inter se dissentiunt historiographi, tá varia & diuersa de eisdem tradũt, vt impossibile sit plurimos illorum non esse mendacissimos, nõ dico solum de principio mundi, de diluuio vniuersali, de vrbe cõdita, à quibus exordijs res gestas sese scribere profitẽtur, cũ primũ illorũ omnes ignorent, alterum nõ omnes credunt,

tertium penes eos incertum ſit. Quare cùm hęc remotiſſima ſint, nec æqua ratione ab omnibus recepta habeát erratorũ illorũ veniam. Sed de pòſterioribus temporibus haud poterit illis nõ imputari mendaciorũ culpa: cauſæ autem tantæ illorum diſſonantiæ multæ ſunt. Nam pleriq; eo quod narratorum temporibus, locis, perſonis, geſtis non adfuerunt, ex aliorum relatu populares ſermones colligẽtes, nihil certum, nihil cõſtans ſcribunt: quo vitio à Strabone taxantur Eratoſthenes, Metrodorus Sceptius, Poſsidonius, & Patrocles geographus. Sũt alij, qui cùm partem rerum viderint, quaſi in tranſitu militari, aut prætextu votorũ mendici per xenodochia prouincias tranſcurrẽtes, conſcribere audent hiſtoriam: cuiuſmodi quondã Onoſicritus & Ariſtobulus ſcripſerunt de India. Sũt qui delectationis cauſa re-

bus veris nõnihil admentiũtur, ſæpè etiam veritatem omittẽtes, de quo Herodotum notat Diodorus Siculus, ac Trebelliũ Liberianus, & Vopiſcus, atque Tacitum Tertullianus & Orioſius, in quorum numerum etiã Danudem & Philoſtratum reponemus. Sunt etiã qui res veras ad fabulas conuertunt, quales Gnidius, Creſias, Hecatęus, & plures alij antiquorum hiſtorici. Sunt & multi, qui impudenter hiſtoriographorum nomine ſe iactantes, ne videantur quicquam ignorare, aut aliquid aliud ab alijs retuliſſe, dum de ignotis & inacceſsis prouincijs verboſa nouitate ſcribere præſumpſerũt, nil niſi elegantes nugas & monſtroſa mendacia tradiderunt. Cuiuſmodi ea quę de Arimaſpis, gryphis, Pigmæis & gruibus, ac de Gynocephalis & aſtromoris, Hippopodibus, Phániſijs, Troglodytis legimus, quorũ erroribus

proximi ſunt, qui ſub arctico mare cõgelatum affirmârunt, atq; tamen inueniunt ſtultos & ſine iudicio homines, qui illis talia credant, ac pro oraculis habeant: at ex horum numero ſunt Ephorus, qui vnam duntaxat ciuitatem eſſe Hibernis tradidit, cùm illi tantam Heſperiæ partem inhabitare noſcuntur, Et Stephanus Græcus, qui Francos Italię populos, & Viennã oppidum eſſe Galilęę pro Galatię dixit. Et Arianus Græcus, qui Germanorum ſedes non procul ab Ionio aſſerit, quibus accedit & Dionyſius in his quæ falſo tradidit de Pyrenæis montibus Pręterea quæ Cornelius Tacitus, Marcellus, Oroſius, Blondus de Germaniæ locis diſſerunt, magna ex parte à veritate diſcrepant. Similiter falſò ſcribit Strabo Iſtrum, hoc eſt, Danubium non procul ab Adriatico oriri, & Herodotus eundem ab Heſpero fluere, & apud

Celtas, qui omnium in Europa extremi ſunt oriri, & ad Scythiam ingredi, & iterum Strabo Lapum ac Viſurgum fluuios ad Hanaſum ait deferri, cùm Lapus Rheno miſceatur, Viſurgus autem mari exoneretur. Sic & Plinius Moſam fluuium in Oceanum properare tradit, cùm ſe non Oceano, ſed Rheno emergat. Conſimilibus erroribus ex recentioribus hiſtoricis ac geographis, Sabellicus Alanos ab Alemanis falſò deducit, & Hungaros ab Hunnis falſò deriuat, quin Gothos & Getas Scythas ait, & Danos cum Dacis cõfundit, ac D. Ottiliæ montem in Bauariam locat, cùm non procul ſit, ab Argentorato. Volaterranus etiam Auſteraniam & Auſtriam, Auaros & Sauaros, Lucerná quoq; & Nauſiũ confundit, & Pliniũ dicit Bernenſium Heluetiorũ mentionem feciſſe, cũ illi longè poſterioribus temporibus à Bartholdo duce Zaringiorũ

primum conditi fuerunt. Similiter Conradus Celtes Dacos eosdem cum Cimbris existimat, & Ceruscos eos, quos Cerusos, quin & Riphæos montes in Samaria sitas putat, & electrum gummam ex arbore defluentẽ tradit. Sunt & adhuc alij inter historicos longè maiorum mendaciorum culpam habentes, qui cùm aut rebus interfuerũt, aut aliter res ipsas vt sunt vel gestę sunt cognouerunt, tamen beneuolentia & obsequio victi suis adulantes contra fidem falsa cõfirmant. Sunt ex istis qui ad accusandas aut defendendas alienas causas, historias narrari aggressi, ea sola quæ suo argumẽto conducunt narrantes, cætera verò dissimulãtes, prætereuntes, aut extenuantes: mancas & corruptas historias scribunt de quo vitio Blondus texat Orosium, quod ingentem illam Italię cladẽ, qua Gothi Rauennam, Candanũ,
Aqui-

Aquilegiam, Ferrariam, ac totam ferè Italiam diripuerunt, conticuerit, suum ne attenuaret propositum argumentum. Sunt prę-tereà qui metu aut simultate aut odio aliorum corrupti, detrahũt veritati. Alij dum suorum gesta extollere cupiunt, aliorum patrata extenuant, & in humilitatem deijciunt, scribuntq́; non quod est, sed quod cupiunt, quod volunt, quodq́ue lubet, confidentes nõ defuturos mendaciorum suorum comites atque patronos, testesq́; eos, quibus egreditur palpati fuerint. Quod vitiũ antiquitus Gręcis scriptoribus familiare erat, hodie verò ferme oĩs nationis chronographi eo ipso laborãt, vt Sabellicus & Blondus in rebus Venetorũ, Paulus Aemil. ac Gaguinus in gestis Frãcorum, quos non ob alium fructũ alunt principes nisi, quòd ait Plutar. vt famulante ipsis bono ingenio, virtutẽ

alienis meritis suffocãtes, illorum facta nugis ac figmẽtis pro histori-ca maiestate attollant. Sic Græci hi storici de rerum inuentoribus scri bentes, omnia sibi, sed nõ sua ven-dicare voluerunt. Est & aliud cor-ruptissimum adulatorum genus, qui cùm principum suorum origi-nem ad antiquissimos quosque re ges extendere conentur, cùm in suo genere eò nequeant perueni-re, ad externas origines fabulasq́; recurrunt, & regum & locorum nomina cõfingunt, & nihil non cõ mentiuntur. Huius generis est bar barus ille Hunibaldus, qui Franco rum historias conscribens, Schyti cam, Sicambriam & Priamum iu-niorem, aliaq́ue locorum ac re-gum nomina commentus est: quo rum nullus vnquã priorum memi-nit Historicus: atq; tamẽ illius nu gas cõsimilis ingenij homines secu ti sunt, videlicet Gregor. Turonẽ-sis, Rhegino, atq; Sigisbert9 & ple-

pleriq; alij huius furfuris eſt, & Vi
tiſcindus, qui Saxones antiquiſsi-
mos, & primores Germaniæ in-
colas, Macedonum ſobolem ait: &
ab Alexandri Magni reliquijs deri
uat, quē in hoc errore ſequūntur
pleriq; alij. Multi pręterea ſcribunt
hiſtorias, non tam vt vera referant,
quàm vt delectent, vt egregij prin
cipis imaginem in quouis Iubeat
exprimant aut effingant. Quos ſi
quis arguat mendacij, dicunt ſe nō
tam ad rem geſtam, quàm ad poſte
ritatis vtilitatem & famam ingenij,
intueri: ideoque non omnia narra-
re vt acta ſunt, ſed vt narrare expe
dit: nec ſe veritatem pertinaciter
velle tueri, ſed vbi figmentum fal-
ſitatemúe communis poſtulat vti-
litas, citantes teſtem Fabium di-
centem, nō eſſe vituperādum tale
mendaciū, quod ad honeſtatis per-
ſuaſionē cōducit. Præterea cū po-
ſteris ipſis ſcribāt, nō magni refer
re, cuius nomine quaúe ſerie boni

principis exemplum proponatur in publicum, tale profectò Xenophon de Cyro, nõ qualis esset, sed qualis esse debuisset, tanquam optimi principis exemplar & archetypum, scitã elegantemque, sed absque veritatis fide historiam descripsit. Hinc tandem factum est, vt multi & natura & industria ad mẽtiendum apti, cõfictis argumentis, fabulosas describant historias, vt sunt illa Morganæ Margalonę, Melusinæ, Amadisi, Florandi Tyranti, Conamori, Arcturi, Dietheri, Lanceloti, Tristãni, illa inquã prorsus fabulosa ac simul inerudita deliramẽta poëtarum Comœdijs ac fabulis fabulosiora: inter eruditos verò principatum in istis obtinuerunt Lucianus atq; Apuleius, quin & apud Herodotum historiæ patrẽ, apud Diodorũ, & apud Theopõpum, quod ait Cicero, innumerabiles sunt fabulę, & ipsi pleni mẽdacijs. Ibi enim epota Medo pran-

dente flumina, & velificatũ Athon legimus.

Et quicquid Græcia mendax
Audet in historia.

Atq; hæ sunt causæ, cur nusquam verè exacta fides reperiatur historiæ, etsi hanc in ea maximè quæramus: iudiciũ autẽ, quo in discernẽdo opus esset, difficillimũ est cõsequi. Cũ enim publicè rerũ gestarũ conscriptiones non fierent, quę rerum docerent veritatẽ & mẽtientes argueret, sed suæ opinioni quisque permissus est. hinc nacti sunt errãdi mentiendiq; potestatem, vnde tãta apud historiographos discordia nata est, vt etiã (quod ait Iosephus) contra Appionẽ libris suis alterutros arguãt, & valde contraria de rebus eisdẽ conscribãt, quãtis quidem locis (idem ait) Hellanicus ab Agesilao de Genealogijs discrepat, & in quantis Herodotum corrigit Agesilaus, & quomodo Ephorus quidem Hellanicum in

plurimis oſtendit eſſe mendacem, Ephorum verò Timeus, Timeum qui poſt eum fuêre, Herodotum verò cuncti. Sed neque de ſingulis cum Antiocho & Philiſto, aut Callia Timeus cōcordare dignatꝰ eſt: in multis etiam Theucidides quanquam fallax accuſatur, licet ſcrupuloſiſsimam hiſtoriam cōſcripſiſſe videatur, Hæc de alijs ſcribit Ioſephus, atque hunc noſter corrigit Egeſippus. Præterea ex hiſtoriographis multi multa narrant, ſed nō omnia probanda, & quidē probant haud quaquam probanda, pleriq; peſsima exempla imitanda proponunt. Nam qui Herculem, Achillē, Hectorem, Theſeum, Epaminundam, Liſandrū, Themiſtoclem, deniq, Xerxem, Cyrum, Darium, Alexandrum, Pyrrhum, Hannibalem, Scipionem, Pompeium, Cæſarē miris laudibus depingūt: quid niſi magnos & furioſos latrones famoſosq; orbis prędones de-

ſcripſerunt? Eſto, fuerint Imperatores optimi, certè viri peſsimi ſceleroſiſsimiq́; . Quod ſi quis dicat mihi ex hiſtoriarum lectione pręcipuam nanciſci prudentiam, nõ negauerim, modò id quoq; cõcedat, ex eiſdẽ etiam ſummã hauriri perniciẽ, atq; vt alicubi canit Martial. Sunt bona multa, ſunt mediocria multa, ſunt mala multa.

DE RHETORICA. Cap. VI.

RHetorica verò quæ ijs proxima eſt, ars ſit, nec ne, inter grauiſsimos viros certatur, & adhuc ſub iudice lis eſt. Ipſe ſiquidem Socrates apud Platonẽ firmiſsimis rationibus eam nec artẽ, nec ſcientiam cõtendit, ſed ſagacitatem quandam, ipſamq́; nec præclaram, nec honeſtam, quinimo turpem, illiberalem, ac ſeruilẽ adulationem. Sed & Lyſias & Cleanthes & Menedemus cenſuerunt

eloquentiam nulla arte posse contineri, sed à natura duntaxat, proficisci, quæ quemlibet doceat dum opus sit, blãdiri, & res suas enarrare, argumentisq; firmare, atq; verã pronunciationem, memoriã, pulchrumq; inueniendi modũ, nõ nisi à natura proficisci, quod ipsum in Antonio Romanorum Oratorũ principe visum est. Quin & cũ ante Thisiam, Coracem, & Georgiã nullus adhuc rhetoricę artem scripserit, aut docuerit, multos tamen ingenij bonitate fuisse eloquentissimos. Præterea cùm ars definiatur esse collectio præceptorum ad vnum finem tendentium, adhuc certãt rhetores quis illius finis sit, an persuadere, an bene dicere: nec cõtenti veris causis, nouas & fictas etiam excogitãt. Præterea tot theses, hypotheses, figuras, colores, ductus, characteres, suasorias, controuersias, declamatiões, procœmia insinuatiões, beneuolentiæ captio

es, artificiosissimas narrationes
inuenerunt, vt vix numerare suffi
ciat, & tamen rhetoricæ finem fa-
ctum esse inficiantur. Hác Lacedę-
mones omninò reprobarunt, æsti-
mantes proborum hominum ser-
monem non ab arte, sed à pectore
proficisci oportere. Antiqui etiam
Romani serò admodum rhetores
in vrbem admiserunt: cumq; post
multá controuersiá ostendere Ci-
cero conatus esset, orandi faculta-
tem non tam ab arte, quam à pru-
dentia proficisci, atq; idcirco opus
de perfecto Oratore scripsisset, ta-
men ille orator quem ipse velut
exemplar ibi fabricat, non omni-
bus probatus est: quin & Bruto
ipsi singularis integritatis viro ad-
modum suspectus visus est, sem-
perq; vicit sententia Rhetorũ, be-
ne dicẽdi pręcepta hominum vitę
plus officere quã prodesse, atq; vt
liceat verum fateri, cõstat totam
illá ac omnẽ rhetoricæ disciplinã
ni-

hil aliud esse, quã assentatiõis adulationisq; (& vt quidam audacius dicunt) mentiendi artificium, vt quod rei veritate efficere nõ possit, persuadeat fuco orationis, quẽadmodum de Pericle sophista ait Archidam9 (vt autor est Eunapi9) qui interrogatus num esset illo potentior, respondit: Etsi Pericles in bello à me victus sit, ea tamen prędit9 est dicendi facundia, vt cùm de ijs ratiocinetur, non victus, sed victor appareat: atque de Carneade ait Plinius, quod ipso argumentãte, quid veri esset, haud facile discerni poterat: de eodem traditum est, quod cùm pro iustitia multa publicè eleganter & sapienter disseruisset, postridie non minore doctrina atq; copia cõtra iusticiã perorâsse. Erat apud Syracusas Corax, Rhetor vir acuti ingenij & linguæ promptioris, qui hanc artem mercede docebat, ad hunc accesit Tisias, ùum promptam mercedẽ nõ ha-

haberet, pollicitus eſt duplicem, poſtquam ille eum docuerit rhetoricam, quem Corax hac cōditione ſuſcepit, & docuit. Hanc Tiſias cū didiciſſet, de precio magiſtrum circumuenire ſtudens, interrogauit Coracem, quid eſſet rhetorica, quo reſpōdente effectricem perſuaſionum, in pręceptorem ſic argumentatus eſt: Quodcunque igitur de mercede dixero, ſi tibi me nihil debere perſuaſero, nihil debeo, quia non debere perſuaſi: ſi non perſuaſero, non debebo etiam, quia me ſcire perſuadere non docuiſti. Tum Corax hoc argumentum in Tiſiā retorquere viſus: Quodcunq, ait, ego quoq; de mercede dixero, ſi me accepturum perſuaſero, accipiā, quoniam perſuaſi: ſi non perſuaſero, etiam accipere debeo, quoniam tantum diſcipulum erudiui, qui præceptorem ſuperaret. His antiſtrophis argumentis eos contendere audientes Syracuſani, excla-
ma-

mauerũt: Mali corui malum ouũ, ſignificantes mali præceptoris peiorem diſcipulum. Haud abſimilē historiá refert Gellius de Protagora Sophiſta & Euathlo eius diſcipulo. Atqui ſcire exactè, ornatè, grauiter, & copioſè dicere, pulchrum & delectabile ac ſemper vtile eſt, nõnunquá tamen turpe & importunũ, ſæpiſsimè verò periculoſum, ſemper autem ſuſpectum eſt: quocirca Socrates ipſe Rhetores nulla ęſtimatione dignos cenſet, nec qui vllam in bene inſtituta repub. debeát potentiam obtinere: & Plato illos à ſua republica cum tragicis histrionibus & poëtis ſimul excludẽdos cenſuit, nec iniuria: Ná hoc artificio nihil periculoſius ciuilib9 officijs, ab hoc præuaricatores, tergiuerſatores, calumniatores, ſycophantę, & cætera huiuſmodi ſceleratæ linguę hominum nomina deſcendunt. Hoc enim præditi homines in ciuitatibus plerunq; coniurant,

ant, ac seditiones mouent, dũ hæ artificiosa loquacitate alios decipiunt, alios mordent, alios cauillant, blandiuntur alijs, ac in innocentes tyrannidem quandá sibi vsurpant. Hinc rectè dixit Euripides, tyrannicum quoddam esse multa scire dicere: & Aeschilus ait: Malum omnium turpissimum esse dico cõpositos sermões: & Raphael Volaterranus historiarum & exẽplorũ studiosissimus fatetur, collatis quęcunq; audiuerit, quæq; legerit veterum & recentiorum exemplis, paucissimos viros bonos reperiri eloquentes. Nõne eo ipso ingẽtes respublicæ sæpe grauiter vexatæ, sæpe penitus deletæ sunt? Exemplo sunt eius rei, Bruti, Crassi, Gracchi, Catones, Cicero, Demosthenes. qui vt omnium habiti sunt eloquẽtissimi, ita semper fuere omnium seditiosissimi. Nam Censorius Cato quadragesies accusatus, ipse septuagesies ac vltra alios reos fecit

tota ętate sua insanis declamationi-
bus reip. tranquillitatē perturbás.
Alter Vticēsis prouocato Cęsare,
libertatem Romanā funditus sub-
uertit. Nō minus Cicero Antoniū
in reip. perniciē prouocauit, & De
mosthenes Philippū in detrimentū
Atheniensiū, nullus deniq; reip sta
tus ab hoc artificio nō est aliquan-
do euersus, nullus ab eloquentiæ
vitio, si aures præbuit, perstitit illæ
sus. Perinde permultum potest in
iudicijs fiducia eloquentiæ: hac pa
trona defenduntur malæ causæ, &
nocens reus eripitur legis pericu-
lo hac accusante sępe innocens dā-
natus est, nec vllus vnquá eo artifi
cio tam defensus extitit, quin læsꝰ
sit qui ex diuerso erat. M. Cato Ro
manorū prudētissimus vetuit tres
illos Atheniensiū oratores, Carnea
dem, Critolaū, Diogenem in Ro-
manā vrbē publicè audiendos ad-
mitti, quia tam acuto ingenio, ora-
tionis facundia, ac valida eloquen-
tia

a præditi essent, vt facilè possent
qua & iniqua persuadere. Cõstat
e hoc gloriatũ apud amicos olim
Demosthenem, sese quando libe-
et, posse iudicũ sententias ad suã
oluntatem conuertere artificio
ermonis, ad cuius arbitrium Athe
iensibus cum Philippo sæpe bel-
um, sæpe pax fuit. Tanta illi vis
rat eloquentiæ in concitandis se-
andisque animorum ac volunta-
um affectibus, vt tanquam ciuium
uorum imperium habens, illos
uò voluerat, verteret dicendo: cõ
imilem ob rationem Cicero Ro-
mæ à plerisque rex vocatus est,
quia Senatum quouis vellet verte
et dicendo, oratione sua omnia
egens. Hinc apparet Rhetoricam
non aliam esse, quàm persuadendi
& mouendorũ affectuum artem,
subtili eloquio, exquisito fuco,
& subdola verisimilitudine rapi-
entem animos incautorum, eos-
que ducentem in captiuitatem
erro-

erroris, peruertẽdo sensum verita-
tis. Quòd si naturę beneficio nulla
res nõ vera voce exprimitur, quod
pestilẽtius, quã verborum fucato-
rum studium? Veritatis sermo sim-
plex est, sed viuꝰ & penetrãs, & di-
scretor intentionum cordis, & tan-
quã securis ac gladiꝰ anceps omnia
artificiosa rhetorum enthymema-
ta facilè dissecãs & abscindẽs. Hinc
Demosthenes quum reliquos quo-
scunq; ex arte dicẽtes facilè contẽ-
neret, vnum Photionẽ vera & ad
rẽ pertinẽtia, simpliciter & breui-
ter dicentẽ metuebat, ideoq; ora-
tionum suarum securim nuncupa-
re solebat: fortè nouerãt hęc prisci
Romani, qui (teste Sueto.) Rheto-
res bis Roma ciuitate, semel sub C.
Fãnio Strabone, & M. Valerio Mes-
sala Cõsulib. semel iterum sub. Cn.
Domitio Aenobarbo & L. Licinio
Crasso Cẽsorib. publico edicto eij-
ciẽtes: tertiò sub Domitiano Impe-
ratore, vniuersali senatusconsulto,

& vrbe Roma, tota insuper expulerunt Italia, Athenienses eos tanquã iustitiæ peruersores foro prohibuerunt, ac Thymagorã, quòd inter officia salutationis Dario regi more gentis illius adulatus fuisset, capitali supplicio affecerunt. Pepulerunt Lacedæmonij Ctesiphonem, eò quod se iactarat, de re quauis totum diẽ posse dicere. Nihil enim apud illos magis inuisum, quàm curiosum hoc linguæ artificium, eorum quibus veritatis proferendæ nulla cura est, sed opus modicum proponẽtes, illud orationis lenocinijs, & verborum ampullis excolere, & dicendi dulcedine decipere animos auditorum, illosq́; lingua sua reuinctos ducere ab auribus: iamq́; palam est nullos hoc artificio factos meliores, complures autem deteriores reddi: qui etsi de virtutibus comptiùs dicere possent, longè tamen videmus elegantiores esse feliciorisq́; eloquentiæ

ad defendẽdos errores, ad ſeminã das lites, ad excitandas factiões, ad cõgerenda cõuicia, maledicta, calũ nias, quàm ad recõciliandam pacẽ, concordiam, tranquillitatẽ, atq; ad prędicandam charitatem, fidẽ, religionem. Porro hoc artificio cõfiſi plurimi ab orthodoxa fide deſciuerunt, ſectæq; ac ſchiſmata, ſuperſtitionesq; ac hæreſes hinc pullularunt, dũ nõnulli ſcripturam ſacrã, eò quòd eloquẽtiæ Ciceronianoq; lepôre careat, ita aſpernantur vt cũ ethnicorum fucatis argumentorũ perſuaſionibus, cõtra catholicam interdum veritatem ſentirẽt. Quod de Tacianis hæreticis in primis manifeſtum eſt; & ijs quos Libanius ſophiſta & Symachus orator idololatriæ defenſores, atque Celſus Africanus, & Iulianus apoſtata, contra Chriſtum magnis rhetoriſmis inſultantes ſeduxerunt: è quorum pernicioſo ac blaſphemo eloquio, multas perſuaſionum ar-

argumentationes acceperunt hæretici, quas in aures hominũ simplicium immittẽtes, totos seduxerũt à verbo veritatis, sed quid veterũ hæreticorum exemplis insistimus nostra tempora spectemus. Qui sunt duces Germanicarum hæresum, quæ ab vno Luthero suscepto exordio hodie tã multæ sunt, vt ferè singulæ ciuitates suam peculiarem habeant hæresim? nónne autores illorum homines disertissimi, linguæ eloquentia & calami elegantia instructi? & quos ante annos aliquot à linguarum peritia, à sermonis ornatu, à dicendi scribendique promptitudine sic laudatos vidimus, vt nihil illorum laudibus potuisset adijci, hodie videmus capita & principes hæreticorum: ita sunt adhuc multi qui eloquentiæ dediti, dum volunt Ciceroniani fieri, efficiuntur pagani: & qui Aristoteli & Platoni impensius student, fiunt illi quidem

superſtitioſi, hi verò impij. Omnes autem illi, quicunq; prȩter ſimplicia veritatis verba ocioſos ſermones in aures hominum effundunt, aſsiſtent in iudicio, rationem reddituri de ijs, quȩ vanè coniecerunt & mẽtiti ſunt aduerſus Deũ.

DE DIALECTICA. Cap. VII.

SVccedit iſtis in ſubſidium Dialectica, & ipſa quidem non niſi contentionis ac tenebrarum artificium eſt, per quam reliquæ omnes ſcientiæ obſcuriores ac cognitu difficiliores redduntur: atq; hæc etiam ſeſe, logicam videlicet, dicendi & rationandi ſcientiá vocat. Miſerum profectò & irrationale hominum genus, ſi abſq; hac diſciplina neſciat ratiocinari: hanc tamen Seruius Sulpit. omnium artium maximam eſſe dixit, & quaſi lucem ad ea quæ ab alijs doceantur, cùm ipſa (vt ait Cicero) rem vniuer-

uersam doceat distribuere in partes, & latentem definiendo explicare, interpretando obscuram explanare, ambiguam contemplari & distinguere, atque regulam de ijs omnibus tradat, qua vera & falsa iudicentur. Præterea pollicentur Dialectici se cuiusque rei essentialem, vt aiũt, definitionem posse inuenire, tamen hanc nullis vnquam verbis præstare possunt tam lucidam, quin ęquè nescius maneat animus, quin dicat quis idiotæ pro homine animal rationale mortale, minus intelliget, quàm si dixisset hominem. Plura de his scripsit inter latinos Boëthius, cuius opera nõ habentur: sed præstant omnibus quæ scripsit Aristo. prædicamẽta, elenchos, topica, peri hermenias, analytica & reliqua: quem secuti Peripatetici, opinantur nihil stare, aut sciri posse, nisi quod syllogizãdo probetur per Demõstrationẽ, eam videlicet, quã depingit Arist.

ſed tamẽ nũquã in dogmatib. ſuis obſeruauit, cũ oẽs ſuæ argumẽtati ones ex præſuppoſitis ab eo dedu cãtur, quẽ ſecuti oẽs iſti ſcientiarũ pollicitatores, hactenus nullas aut paucisſimas veras demõſtrationes dederunt, nedũ in naturalibus, ſed oẽs deducũt illas ex pręacceptis, aut ab ſuo Ari. aut abs alio, qui illa prior dixerit, quorum autoritatẽ ſeruant ſibi pro principijs demonſtrationis: veram autem demõſtra tionem, quę facere debeat ſcientiã, docet Ariſto. eam eſſe, quæ ſit per quidditates, (vt loquũtur Dialecti ci) per proprias rerum differẽtias nobis occultas & ignotas. Ait inſuper demonſtrationem ex cauſis fieri, ex ijs quę ſunt De, Per, Se, & Secundum quod ipſum: quæ quidem enunciationes cũ ſint cõuerti biles, ſe ad inuicẽ inferentes, tamẽ ait nõ dari, nec cõcedi demõſtrati onẽ circularẽ ex cauſis. Si itaq; nũc principia demõſtrationis plurimũ
igno-

ignota sunt, & circulatio nó admittetur, certè nulla inde aut paucissima, eaq; incerta haberi potest sciẽtia, credere enim oportebit, demóstratis, per fragilia quædá principia, quib9 aut propter præcedentẽ prudentiũ autoritatẽ, veluti notis terminis assentimur, aut quos experiẽtia cóprobamus p sens9. Omnis enim notitia (vt aiũt) ortũ habet à sensibus: & experimentũ sermonũ verorũ, vt ait Auerrois, est vt cócordẽt sensatis Et illud noti9 est & verius, in quod plures sensus cóueniũ: tex sensibilibus itaq;, eorũ scientia manu ducimur ad omnia ea, quæ à nobis sciri possunt. Iam enim quũ sensus omnes sæpe fallaces sunt, certè nullá nobis syncerá probare possunt experientiá. Prętereá quum sensus intellectualẽ naturá nequeant attingere, & rerum inferiorum causæ, ex quibus illarum naturæ effectus, & proprietates seu pasiones demonstrari

deberent, ſint omnium conſenſu noſtris ſenſibus penitùs ignotæ, nónne cõuincitur veritatis via ſenſibus eſſe præcluſa? quare etiã omnes illæ deductiones & ſcientiæ, quæ in ipſis ſenſibus radicitus fundatæ ſunt, omnes incertæ erunt & erroneæ & fallaces. Quæ ergo nũc vtilitas Dialecticæ, quis fructus ſcientificæ illius Demõſtrationis ex principijs & experimentis quibus cum veluti notis terminis aſſentire neceſſe erit? nónne iam ipſa principia & experimenta magis ſciẽtur quàm demonſtrata; ſed hęc ars nunc paulò remotius nobis repetenda eſt Dialectici decem numerant prædicamẽta, quę vocát genera generaliſsima, hęc ſunt: Subſtãtia, quantitas, qualitas, relatio, quando, vbi, ſitus, habitus, actio, paſsio, quibus omnia conſtare putant, & intelligi quæcunq; in toto vniuerſoque orbiculari mundo cõtinentur. Tradũt inſuper quę de ijs ipſis

ac earum partibus prædicentur, quinque, videlicet: Genus, speciẽ, differentiam, proprium, accidens, quæ ob id prædicabilia nominarunt. Porro inuenerunt quatuor cuiuslibet rei causas, materialem, formalem, efficientem & finalem: ex quibus omniũ rerũ veritatem & falsitatem sese inuenire posse arbitrantur, quadam infallibili (vt putant) demonstratione, hoc est, syllogismo, quem altero trium ordinum, vt vocant, figurarum supra vndeuiginti modos esse oportebit. Componunt autem omnem syllogismum siue demonstrationem ex tribus terminis, qui sunt, subiectũ quęsiti, & dicitur Minor: alter prędicatum quæsiti, & dicitur Maior: tertius est medium inter vtrunq; participans: & iuxta hos, duas formant propositiones, quas Pręmissas appellant, maiorem & minorẽ, ex illis tandem nascitur conclusio, scilicet de altero ad extremũ, alte-

rum tanquã à limine ad metã procurrentes. Hoc totum est egregiũ illud artificium, hæc eius sunt extrema cõfinia, quibus omnia cõbinare, diuidere, & cõcludere opinãtur, per quædam quæ refelli posse impossibile putant axiomata, atq; hęc sunt logici artificij portẽtosa, & alta mysteria magnoq́ue labore exquisita à magistris fallacib9, quę tanquam occulta quędam & arcana nõ oẽs profiteri licet, nec discere, nisi illos qui grandes mercedes pro illis p̃stare possunt, magnisq́ue sumptibus autoritatẽ hanc sibi inter scholasticos coẽmẽrint. Deniq; ij sunt eorum canes, hæc illa retia, quib9 (illorum opiniõe) rerũ oĩm siue naturę subiectarum vt physica: siue naturã ipsam comitantiũ, vt mathematica: siue naturam ipsam quodammodo superantium, vt metaphysica: venantur veritatem, quam tamen eo artificio iuxta P. Clodij atque Varronis pro-
uer-

uerbium, nimium altercando amittunt: atq; hęc sunt duntaxat veterum dialecticorum confinia.

DE SOPHISTICA.

CAP. VIII.

SEd lógè plura prodigia maioraq́; portenta ijs addidit recẽtior Sophistarum schola, de terminorum pasſióibus, de infinito, de cóparatiuis, de superlatiuis, de differt aliud ab, de incipit & desinit, de formalitatib. hæcceitatibus, instantibus, ampliationib9, restrictionib. distributionib. intentionibus, suppositionibus, appellationib. obligationibus, cósequentibus, indissolubilibus, exponibilib. reduplicatiuis exclusiuis, instantijs, casibus, particularisationibus, suppositis, mediatis & immeditatis, cóple tis, in completis, cóplexis, & incóplexis, & cæteris intolerandis vanisq́; vocabulis, quæ traduntur in paruis logicalibus, quibus omnia, quæcunque re ipsa falsa sunt: &

impoſsibilia, vera eſſe facilè cõuin cent, & cõtrà quęcunq; vera ſunt, velut ex equo Troiano erumpentes, ijs machinis, ſubito verborum incendio ac ruina vaſtabunt. Sunt rurſus qui non niſi tria prædicamẽta recipiunt, nec niſi duas ſyllogiſmorum figuras, & tantùm octo illorum modos probant: modales autem propoſitiones, cõcretos inſuper & abſtractos terminos rideant: nec deſunt qui vndecimũ numerent prædicamentum, & quartam ſyllogiſmorum figuram auge antq; prædicabilium & cauſarum numerum, totq́ue inuictas & Stoicas ſubtilitates inuexerunt, vt Cleanthis, Chryſippiq; argutiæ cum Daphitę, Euthidemi, Dionyſiodori circunuentiunculis, penitꝰ craſſæ, ruſticanæq́ue futuræ ſint, ſi cũ ijs nouis ſophiſtarum noſtrorũ inuentis cõferantur, in quibus nunc paſsim ferè omnis ſcholaſticorum turba, cum miſero labore ac dam-

nabili ſtudio occupata, nil magis agere videtur, niſi vt diſcat errare, ac perpetuis digladiationib. explicandam veritatem obſcuriorē reddere vel amittere, quorum tota diſciplina nō aliud quicquam eſt, quā captio quædam ex deprauatis verborum dictionibus ſubdola quadā cauillatione peruertens vſum loquendi, & vim inferens linguæ, quam ignorat, tranſuertens veritatem ſecūdum veriſimilem expoſitionem, quorum gloria non niſi in conuitijs & ſtrepitu ſita eſt, vt qui nō tam victoriam appetant, quàm certamen, nec veri inueniendi, ſed altercandi propoſitum ſit, adeo vt inter hos primas partes teneat, quicunque clamoſiſsimus eſt & impudentiſsimus, & linguæ fremitu audaciſsimus. De quibus ait Petrarcha ſiue is ſtili pudor, ſiue ignorantiæ cōfeſsio eſt, lingua implacabiles ſunt, calamo non contendunt, nolunt apparere quia friuola ſunt

qui-

quib. ornātur: ideoq; more Parthico fugitiuam pugnam exercent, & volatilia verba iactantes, quasi vē-tis vela cōmittunt. Hi sunt enim quos Quintilian9 dicit in disputando mirè callidos: cùm autē ab illa cauillatione discesserint, nō magis sufficere in aliquo grauiore actu, quàm parua quædam animalcula, quæ in angustijs mobilia, cāpo deprehenduntur: itaq; campū timēt, verumq; est illud, diuerticula & anfract9 suffragia esse infirmitatis, vt qui parùm cursu valent, flexu eludāt. Sic & Sophistę metuūt, sub notarijs & collatis libris & autorib. pugnare, sed solius memorię & linguæ viribus & fugitiuis clamorib. nō ad calamos, sed ad obliuiosas aures concertare volunt: nec referre putant, qua quisq; ratione vtatur, dummodo instantiam det: nec curandum quicquid sentiat aut dicat, modò loquatur & strenuè cōtendat, Nam qui verbosior est, is inter

eos

eos videtur doctior, ijs præstigijs circumeunt scholas & plateas & mensas, quęrunt æmulos, quos vt cōgrediantur inuitant, instāt, iusi-liūt, si congreditur & vrget, ad diuerticula prolabuntur, & latebras quærunt, & ad vsitata recurrunt, tot facientes anfractus, ac si labyrinthum circumiri oporteat, quòd si quis nolit aut pigeat cum illis decertare, subdola aliqua interrogatiōe, & quam quis non optima cognitione inquisiuit, aggrediuntur, vt sic vel ex improuiso respōdentem de errore cōuincant, aut scire se negantem verecundiæ reum faciāt & explodāt, atq; ipsi in vtrāq; partē doctrinę vendicēt gloriam. Sed quos fructus nobis in Ecclesia Christi peperit pariatq́ue dialectica cum suis sophistis spectem9, qui nō assentientes diuinæ traditioni, illam compositis, & ex fallacibus sensibus deductis rationibus confundunt, quibus dum nimium

credunt recedente luce veritatis, succrescũt tenebræ, quibus obuoluti & excæcati, factiq; magistri & duces cæcorum, multos secum ijs falsis argumentationibus & apparentibus rationibus trahunt in foueam, semperque ignorantiæ profundum, errorumque pelagus innatantes, serpentum more lubrici, fraudulentiæ & seductionis verbis subinuolantes, imperitiores seducunt adcredendũ figmẽtis suis, & extollentes ea, persuadere audent sacratissimam theologicam, sine logica, sine dialectica, sine rixa sine altercatione, sine sophismatibus constare nõ posse. Nõ inficior, dialecticam ad scholasticam exercitationem conferre, sed ad theologicam cõtemplationem quid cõferat, nõ video, cuius summa dialectica est in oratione cõstituta. Neque enim vana promissione pollicitus est nobis Christus, inquiens: Petite, & accipietis, Itaque priusquam

Dialectica quatenus vtilis.

con-

contentioſi ſcholaſtici ſuam diale-
cticam diſcát, iſti Chriſtifideles ab
ipſo magiſtro veritatis impetrant
omnem neceſſariam veritatẽ. Prę
terea dialectica per varias amba-
ges tandem non altiùs pertingere
poteſt, quàm ad philoſophiam, ſed
per fidelem orationem recta & cer
tiſsima via cõſcenditur ad ſummá
diuinarum atque etiam humana-
rum rerum ſapientiam. Errant igi-
tur quicunque dicunt dialecticam
hanc eſſe euertendorum hæretico
rum machinam omnium potentiſ-
ſimam, quum reuera ipſa ſit robur
omnium hæreticorũ: hac arte fre-
ti quõdam Arrius & Neſtorius hæ
retici, tá impudenter deſipuerunt,
vt ille diuerſas per gradus & tem-
pora in Trinitate ſubſtantias aſſe-
reret; alter Mariam virginẽ theo-
tocõ eſſe negaret, quia diuinas ope
rationes logicis ſophiſmatibus me
tiri præſumpſerũt, plus Ariſtote-
lis obſeruantes dialectica ſophiſ-
mata,

Dialecti-
ca Heræ-
ticorum
robur.

mata, quã diuinæ ſcripturę animad uertentes verba. Omnia namq; (vt ait Hieronymus) hæreticorum dogmata ſedẽ ſibi & requiẽ inter Ari. & Chryſippi ſpineta reperiunt. Inde Eunomius profert, quod natũ eſt, nõ fuit antequam naſcereť. Inde Manichęus, vt Deum liberet à cõditione malorum, alterum mali inducit autorem. Inde Nouatus ſubtrahit veniam, vt tollat pœnitentiam. De illis fontibus vniuerſa hæreticorum dogmata argumẽtationum ſuarum riuulos trahunt. Nam cùm nullus ſermo ſit, qui nõ recipiat contradictionem, neç vlla argumentatio, quæ nõ poſsit per aliam ſubuerti, inde eſt quòd ad nullum finem ſcientiæ, ad nullam cognitionem veritatis per dialecticas diſputationes homines peruenire poſſunt: ſed & multos contingit declinare à veritate in hęreſes, dum ſpeciem ſibi validioris veritatis logicis argumentationibus re-
pe-

trisse se credunt, aut sic hæreticos
probant, vt ipsi nihilò saniora re
tuant: quare Plato ipse serô ad-
odũ voluit dialecticam attingi à
stodibus, eò quòd hæc in vtráq;
rtẽ differat, & minus firmas red-
t de honesto aut inhonesto ra-
ões. Hęc de dialectica hactenus.

DE ARTE LVLLII.

CAP. XI.

Nuenit autem Raimundus Lul-
lius recentioribus temporibus
ialecticæ haud absimilem pro-
igiosam artem, per quam tan-
uam olim Georgias Leontinus
qui primus in conuentu litera-
orum hominum poscere ausus
st, qua de re quisque audire
ellet) de quouis subiecto sermo-
e abundè quis valeat differere,
tque inuenire quadam artificio-
a nominum ac verborum per-
urbatione, atque in vtranque par
em de omni sermone curioso
hoc

hoc plusquã eleganti artificio, garrula loquacitatis ostentatione disputare, neq; vllum vincendi locum alijs relinquere, & res minutissimas & pusillas in immẽsum dilatare. Sed hæc altius repetere nõ est necesse, nos ampla satis cõmentaria in hanc artem dedimus alibi: verùm nolo hæc alicui fucum faciãt in artificio admodũ leui, quod etsi eiusdem extollere visi sumus, tamẽ res ipsa palã se facit, vt opus nõ sit circa hãc magnopere depugnare, hoc autẽ admonere vos oportet, hanc artẽ ad pompã ingenij & doctrinæ ostẽtationẽ potius, quã ad cõparandã eruditionẽ valere, ac longè plus habere audaciæ, quã efficatiæ. Esse præterea totã inerudiã ac barbaram, nisi elegantiore quadam literatura adornetur.

DE ARTE MEMORATIUA. Cap. X.

HIs artibus adnumeratur etiã memoratiua, quę (vt ait cice-

ro) nihil aliud eſt quá inductio
ę dá,& pręceptionis ratio,locis
imaginibus tanquá mẽbrana cõ
ns,& characteribus,à Simonide
elitone primùm excogitata, de-
de per Metrodorum Sceptium
rfecta,ipſa tamẽ qualisqualis ſit,
e naturali memoria, perſiſtere
inimè poteſt, quá tot ſæpiſsimè
óſtroſis obtundit imaginibus vt
o memoriæ tenacitate maniá &
renesim nonnunquam inducat,
um videlicet naturalem memori
n innumerabilium rerum ac ver
rum imaginibus pręgrauans,na
ræ finibus nõ contentos,arte in-
nire facit. Hác itaque cùm Simo-
des aut alius quiuis Themiſtocli
tuliſſet,ait ille: obliuionis mallẽ,
am multa memoro quæ nollem,
bliuiſci non poſſum quæ vellem.
t Quintilianus de Metrodoro:
anitas,inquit, nimirum fuit atq;
ctatio, circa memoriá ſuá,potius
te quàm natura gloriantis. Scri-
pſerunt

arte quã natura gloriãtis. Scripse-
runt de ea Cicero lib. Rhetoricorũ
nouorũ,& Quintil. in inſtitutiõi-
bus,& Seneca: & ex recẽtioribus
Frãciſc9 Petrarcha,Mareol. veronẽ-
ſis, Petr9 Rauẽnas,& Hermãn9 Bu-
ſchius,& alij,ſed indigni catalogo
obſcuri homines permulti &,mul-
ti hanc quotidie profitẽtur, ſed nõ
reperitur,q in ea multùm profici-
at,& magiſtri eius pro lucro infa-
miã ſæpe reportant. Solẽt enim in
gymnaſijs plerunq; hui9 artis pro-
feſsione nebulones quiddam ſcho-
laribus imponere ac rei nouitate
pecuniolã ab incautis emungere:
deniq; puerilis gloria eſt oſtentare
memoriam: turpe & impudentis
eſt,multarum rerũ lectionẽ inſtar
mercimoniorum ante fores expli-
care,cùm interim vacua dom9 ſit.

DE MATHEMATICA in genere. Cap. XI.

SEd tempus eſt nunc de mathe-
maticis diſciplinis dicere,quæ
mul-

multo omnium certissimę putantur, omnes tamen nõ nisi in doctorum suorum, quibus plurima fides datur, opinionibus consistunt: qui etiam in illis non parùm errarunt, quod & Albumasar vnus eorum nobis attestatur, inquiens: An quos etiam vsque post Aristotelis tempora non planè mathematica sciuisse, cumque omnes hæ artes circa sphæricam seu rotundam, siue figuram, siue numerum, siue motum potissimè versentur, fateri tandem coguntur, perfectè rotundum seu sphæricum nusquam, neque secundum artem reperiri, neque secundum naturam. Atque hæ disciplinæ licet vel paucas, vel nullas in ecclesia hęreses dederint, tamen quod ait August. nihil ad salutem pertinent, sed magis in errorem mittunt, & à Deo auocãt, atq; (vt ait Hieronymus) non sunt scientiæ pietatis.

DE ARITHMETICA.
Cap. XII.

INter has prior eſt Arithmetica, hoc eſt numerorum diſciplina; quæ matris quodãmodo ad cæteras obtinet vicem, non minus ſuperſtitioſa quâm vana, ac propter vilem numerandi practicam, non niſi à mercatoribus auaritiæ cauſa in precio habitam: tractat enim de numeris & eorum diuiſionibus, quis par, quis impar, quis pariter par, quis pariter impar, quis impariter par, quis ſuperfluus, quis diminutus, quis perfectus, quis compoſitus quis incõpoſitus, quis per ſe, quis ad alium. Item de proportione & proportionalitate, earundemq́ue ſpeciebus: De numeris harmonicis & geometricis, deq́ue varijs numerorum paſsionibus & minutijs atque modo ſupputandi.

DE GEOMANTIA.
Cap. XIII.

DEniq; arihmetica hæc nobis geomanticã, diuinationẽ, & præuestinas tesseras, & talos, & aleas, & quicquid est eiusmodi numeralium sortilegorũ progenuit: quã uis geomantiã omnes ferme astrologiæ adoptent, ob parilẽ iudicãdi rationẽ tum quia vires eius non tã ex numero, quã ex motu eliceãt, iuxta illud Aristoteles dictum in primo metorum: Motus cœli est perpetuus, & est principium & causa omnium motuum inferiorũ. Scripserunt autẽ de hac ipsa ex antiquioribus, Hali: ex recẽtioribus Gerardus Cremonẽsis, Bartholemæus Parmensis, & quidam Tundinus, scripsi & ego quandã Geomantiã ab alijs longè diuersam, sed nõ minus superstitiosam, fallacemq́ue, aut si vultis, dicã etiã mendacem.

F DE

DE ALEATORIA.
CAP. XIIII.

ARs itẽ aleatoria, & ipſa tota ſortilega eſt, cuius quantò quis ſtudioſior, tantò erit & nequi or & infelicior, dum alieni concu piſcentia ſua profundit, nec vel pa trimonij vllam reuerẽtiam tenet. Hæc ars mendaciorum, periurio rum, furtorum, litium iniuriarum, homicidiorumq́ue mater eſt, verè malorum dæmonum inuentum, quæ exciſo Aſiæ regno inter euer ſæ vrbis manubias varia ſub ſpe cie migrauit ad Græcos. Hinc teſ ſeræ, calculi, tricolus, lenio monar chus, orbiculi, thaliorchus, vulpes, præterea octocedron, duodecace dron, quibus nõnihil diuinationis ineſſe putatur. Sunt & qui dicant Attalum Aſiaticum artẽ hanc in ueniſſe, & ab artificio numerandi excogitaſſe: è Romanis verò me moriæ proditum eſt, Claudiũ Im peratorẽ de illa librum cõpoſuiſſe,

cu-

cuius ipse atq; ante eum Augustꝰ Cęsar ambo studiosissimi cupidissimiq; extiterunt. Ars tota infamis & omnium gentium legibus inter dicta, quin & Cobilon Lacedæmonius iungendę societatis causa Corinthum legatus missus, cũ duces, ac seniores Corinthiorum inuenisset in alea ludentes, infecto negocio redijt, dicens: nolle se Spartanorum gloriam hac infamia maculare, vt dicerentur cum aleatorib. societatem contraxisse: tanto probro apud maximos quosq; habita est, vt regi Demetrio in leuitatis opprobrium taxilli aurei à Parthorum rege missi sint: atq; tamen hodie regum & nobilium hic exercitatissimus ludus est: quid ludus? imò sapientia eorum qui fuerint in hac ad fallendum damnabilius instituti.

DE SORTE PYTHA- gorica. CAP. XV.

NEc illud prætereundũ censeo, quod asserebãt Pythagorici, & quod alij putãt, ipse etiã credidit Aristoteles, litera elemẽta certos suos possiderunt numeros, ex quibus per propria hominum nomina diuinabãtur, collectis in summã cuiuslibet literarum numeris, quibus collatis, palmã illi tribuerũt, cuius summa alterã excesserat, siue de bello, siue de lite, siue de cõiugio, siue de vita aut alia consimili re quæsitum foret: eaque ratione dicunt Patroclum ab Hectore victum, illum verò ab Achille superatum, quam rem Terentianus traditijs versibus. Et nomina tradunt ita literis facta.

Hęc vt numeris pluribus, illa sint
minutis.
Quandoque subibunt dubia pericula pugnę.

Ma-

Maior numerus qua ſteterit, faue-re palmam. Heroſcopio per ſortes.

Pręſagia lethi minima, patere ſumma.

Sic & Patroclem Hectoris manu periſſe.

Sic Hectora tradunt cecidiſſe mox Achilli.

Et ſunt qui ſimili computo promittunt ſeſe horoſcopia inuenturos, ſicut de ijs tradidit, neſcio quis, nomine Alchandrius, obſcurus philoſophus, quem ferunt diſcipulum fuiſſe Ariſtotelis. Et narrat Plinius Pytagoræ inuentis etiam illud attribui, proprium nominum imparē vocaliū numerū, orbitates oculorū, claudicationes, conſimilesúe caſus portendere.

ADHVC DE ARITHMEtica. Cap. XVI.

SEd ad Arithmeticā redeam9: hanc Plato à malo dæmone vna cum talorum & alearum ludo Arithmetica.

 pri-

primum mõſtratam ait. Et Lycurgus magnus ille Lacedæmoniorũ legislator, illam ceu turbulentam è republica ſua eijciendam cẽſuit. Vacuũ enim & inanem laborem depoſcit, & ab vtilibus honeſtisq; negocijs homines abſtrahit, ac de rebus futilibus ſæpe magnis iurgijs contendit. Hinc illud Arithmeticorum irreconciliabile bellum, vter numerus par an impar præferendus ſit: quis inter ternarium, ſenarium, denarium, numerus ſit perfectior. Item quis numerus dicitur pariter par, circa cuius diffinitionem Euclidem ipſum Geometriæ principem, non parùm errasse contendunt. Pręterea non facilè dixerim, quæ Pythagorica myſteria, quas magicas vires numeris ineſſe ſomniant, etiam ab ipſis rebus nudatis: dicereq; audent, niſi illis inſtrumentis exemplaribusq; mundum à Deo creatum iri non potuiſſe ac diuinorum omnium

cognitionem in numeris tanquam in regula omnium certiſsima contineri. Hinc orti ſunt Marci magi, & Valentini hæreſes in numeris fundatæ, & ex numeris progreſſę, qui diuinam religionem & innumerabilia diuinæ veritatis ſecreta, ſeſe per frigidiſsimos numeros poſſe inuenire & enunciare pręſumebant. Accedit iſtis Pythagorica retractis inter ſacramenta habita, & alia plura ijs ſimilia, quæ omnia vana, ficta & falſa ſunt, nec quicquam veri ſupereſt arithmeticis illis, niſi inſenſatus ac inanimatus numerus, atque tamen hinc ſeſe diuinos homines agere arbitrabantur, quod ſciant numerare, ſed hoc ægrè illis concedunt Muſici, hunc honorem ſuæ harmoniæ libentiùs deferentes.

DE MVSICA.
CAP. XVII.

DE musica igitur iá nobis sermo esto, de qua ex Græcis copiosè scripsit Aristoxenus, qui & animam musicam esse dixit, cuius documenta Boëthius deinde latinis tradidit: dico autem illam quæ in vocum ac sonorum modulatione consistit, non eam quá de metris & rythmis ac carminum fictionibus nuncupant, quæ poesis est, quæ autore Alpharabio, non tá speculatione ac ratione, quàm furoris insania fertur, de qua superius diximus: verũ eam quæ de modulationibus est, qui est concẽtus neruorum, aut vocum in suos modos sine aurium offensione consonantium: agit enim de sonis, de interuallis, de sistemat s genere, de tono, de commutationibus ac modulationibus. Hác veteres diuisere in enharmoniacam, chromaticá,

dia-

diatonicam: priorem autem (videlicet enharmoniam) ob nimis recõditam difficultatem pro impossibili eius indagine deseruere: alteram verò ob lasciuiæ infamiam asprnati sunt atque abdicarunt: tertiam verò speciem duntaxat (tanquam mandanæ compositioni cõformen persuasi) admiserũt. Sunt etiam ex veteribus, qui musicos modos, ex gentium vocabulis distinxerunt, vt in Phrygium, Lydium, Dorium, quos apud Polymestrem & Saccadam, Argiuum genere, fuisse antiquissimos constat, quibus Sappho Lesbya (vt inquit Aristoxenus) quartum videlicet mixolydium, superinstituit, cuius inuentorem alij Tersandrum, alij Pythoclidem tibicinem putãt, Lysias Lamproclem Atheniensem autorem posuit, atque hos quatuor modos veterũ autoritas celebres notauit, totumque astructionem encyclopædiam vocauerũt, quasi

ſciẽtiarum orbẽ, quòd muſica omnes amplectatur diſciplinas, ſicut ait Plato in primo de legibus, muſicam ſine vniuerſa diſciplina tracta ri non poſſe. Inter hos verò quatuor modos, Phrygiũ, quia diſtrahit & rapit animum, non probant, ſed barbaricum Porphyrio illum vocat, quia ad furorem & pugnas excitandas tantùm commodum. Alij idcirco Bacchicum vocãt, vti furibundum, impetuoſum, & perturbatum: cuius modulatiõe, quá anapæſto pede declarant, Lacedæmonios & Cretenſes ad arma concitatos legimus: eodem Timotheꝰ Alexandrum regẽ ad arma incitauit, & Taurominitanꝰ iuuenis, narrante Boëthio, domũ in qua ſcortum latitabat, Phrygio ſono excitus comburere feſtinauit. Lydiũ etiam Plato reprobat, vt qui acutus ſit, & à modeſtia Dorij recedẽs, lamentationibus accommodus: verùm (vt quibuſdam placet) etiam

ijs, qui natura hilares & iucundi sunt, cõgruus. Hinc Lydos hilares & periucundos populos ijs modulationibus delectatos ferunt, quas etiam Tusci Lydorum progenies choricis saltationibus adhibebant. Dorium autem tanquam grauiorem honestioremque & omnibus modis modestum, ad grauiores animi affectus, & motus corporis aptum, & ad rectè ac bene viuendum vtilem, omnibus prætulerunt. ideo apud Cretenses, Lacedæmonios, Arcades, in magna veneratione habitus. Imperator quoque Agamemnõ ad bellũ Troianũ profecturus, Doricum domi reliquit musicũ, qui spõdęo pede mulierem Clytẽnestrã in pudicitia probitateq; conseruaret, quare nõ prius ab Aegysthio vocari potuit. quamuis musicũ prius è medio impiè sustulisset. Mixolydium verò tragœdijs & cõmiserationib9 congruum, incitationis & retractionis

efficatiam habere & mœroris imperium tenere dicũt. His quatuor modis ſunt qui alios ſuperadinuenerũt, vt quos collaterales vocant, videlicet Hypodorium, Hypodolydium, & Hypophrygium, vt ſint ſeptem totidem planetis correſpõdentes, quibus Ptolemæus addit octauum hyppermixtolydiũ omnium accutiſsimum, firmamento attributum, verùm Lucius Apuleius primo Floridorum quinque modos deſcribit, Aeolium hyaſtium varium Lydium querulum. Phrygium bellicoſum, Dorium religioſum. His addunt alij Ionicum iucundum & floridum. A Martiano etiam, iuxta Ariſtoxeni traditionem quinque numerantur modi principales, & decem collimitij. Et licet hanc artem ſuauitatem non modicam habere fateantur, cõmunis tamen ſententia eſt, atq; ipſa experiẽtia omnibus nota, eſſe illam vilium ac infelicis intempe-

rantisque ingenij hominum exercitium, & qui nec incipiendi, nec finiendi rationem teneant: ſicut de Archabio tibicine legitur, qui pluris conducendus erat vt deſineret, quam cōducendus vt caneret. De quibus tam importunis muſicis, ſic ait Horatius:

Omnibus hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos,
Vt nunquam inducant animũ cantare rogati,
Iniuſsi, nunquam deſiſtant.

Hinc muſica ipſa ad precium & ſtipem ſemper vagabunda extitit, & lenociniorum clientula, quam nullus vnquam profeſſus eſt vir grauis, modeſtus, pudicus, fortis: ideoque Græci illos communi vocabulo Liberi patris artifices, ſiue (vt Ariſtot.) dionyſiacos technitas, hoc eſt, artifices bacchanales appellarunt, qui improbis eſſe moribus magna ex parte conſueuerunt, vitam plurimum traducentes incōtinen-

tinenter, partim etiá cum inopia, quæ quidē vitia & gignit & auget. Persarum ac Medorū reges, musicos inter parasitos & histriones referebant, videlicet ex opere illorū voluptatem sibi capientes, ipsos autem actores cōtemptui habentes, atq; Antisthenes ille sapiens, cum audisset Ismeniam quendam optimum haberi tibicinem, homo nequam est, inquit: non enim si probus foret tibicen esset, nō enim, vt dicitur, ars est illa viri sobrij & probi, sed ociosi & iocantis. Hanc Scipio Aemilianus & Cato tanquam à Romanis moribus alienam aspernabantur. Hinc Augusto atq; Neroni probro datum est, quod musicam auidius sectarentur. Sed Augustus correptus quidē abstinuit: Nero autem peramplius insequutus, ob hoc contemptui ludibrioq; habitus est. Philippus rex, cum audisset filium quodam loco suauius cecinisse, obiurgatus est: Nónne

pu-

pudet, inquiens, quod tam bene scias canere? satis enim est super que principi viro canentibus alijs audiendi ocium superesse. Nō canit apud Græcos Poëtas Iupiter, nec pulsat citharam, docta Pallas detestatur tibias. Apud Homerũ pulsat citharœdus, præbent aures Alcyones & Vlysses. Apud Vergilium sonat & cantat Iopas, auscultant Dido & Aeneas. Alexandro Magno qnondam canente Antigonus pædagogus citharam fregit, abiecitque, inquiens, ætati tuę iam regnare conuenit, non canere. Sed & Aegyptij, teste Diodoro, musicam tanquā virorum animos effœminantem prohibebāt adolescentes suos perdiscere. Et Ephorus, teste Polybio, eam non nisi ad illudendos ac fallendos homines inuentā tradidit. At reuera quid inutilius, quid contemptibilius, quid fugiendum magis istis tibicinibus, cantoribus, ac reliqui generis

musi-

musicis, qui tot vocibus canentiũ, præcinentium, decinentium, intercinentium, occinentium, & concinentium vniuersarum auium garritus superantes, venenata quadã dulcedine, velut Syrenes hominũ animos lasciuientibus vocibus, gesticulationibus, ac sonis præstigiãt atque corrumpunt? Quapropter Ciconum matres atq; nurus Orpheum ipsum ad Parcarum vsque inuidiam persecutę sunt, quod modulis suis mares effœminaret.
Quod si fabulis quædam autoritas est, Centum luminibus cinctum caput Argus habebat, quæ omnia tamen vnius fistulæ modulo sopita sunt & extincta. Atq; tamen hinc plurimum gloriantur musici isti, quasi ipsi supra rhetores habeant mouendorũ affectuum imperiũ: quos insuper eò ipsa euexit insania, vt ipsos etiam cœlos canere affirment, vocibus tamen à nullo vnquam mortaliũ auditis, nisi fortè
quòd

ôd muſicis iſtis per ſuum Euo-
e, ſeu per temulentiam vel in-
mnium innotuerunt. Nullus ta-
en muſicorum interim è cœlo
ſcendit, qui vocum cõſonantias
nnes nouerit, quique proportio
ım inductiones omnes inuene-
t. Attamen dicunt artem eſſe cõ-
mmatiſsimam, & quę omnes am
ectatur diſciplinas, nec ſine vni-
er ſa diſciplina tractari poſsit, eti-
n diuinatiõis vim illi tribuentes,
ua corporis habitudines, animiq́;
ffectus & mores hominum per
ſam iudicentur: ſed & dicunt ar-
em eſſe infinitam, nec vllo inge-
io exhauriri poſſe, ſed indies illam
ro cuiuſq; captu nouos daremo
ulos. Proptereaq́; non male Ana
ilas: Muſica per deos, inquit, per-
nde atq; Libya ſemper quotannis
ouam quampiam ferá parit. Hanc
thanaſius ob vanitatem ſuam in-
erdixit Eccleſijs: ſed Ambroſius
æremoniarum & pompæ appe-
ten-

tentior, ecclesijs instituit canẽdi & psallendi vsum. Augustinus verò in medio hærens, inde sibi haud nõ difficile dubium ortum esse in confessionibus suis meminit: hodie verò tanta in ecclesijs musicę licentia est, vt etiam vna cum missæ ipsius canone, obscęnę quæq; cantiunculæ interim in organis pares vices habeant, ipsaq; diuina officia, sacrę & orationũ preces conductis magno ære lasciuis musicis, non ad audientiũ intelligentiam, non ad spiritus eleuationem: sed ad fornicariam pruriginem: nõ humanis vocibus, sed beluinis strepitibus cantillant, dum hinniunt discantum pueri, mugiunt alij tenorem, alij latrãt contrapunctum, alij boant altum, alij frendent bassum, faciuntque vt sonorum plurimũ quidem audiatur, verborum & orationis intelligatur nihil, sed auribus pariter & animo iudicij subtrahitur autoritas.

DE SALTATIONIBVS & Choreis. cap. XVIII.

AD Musicam spectat etiá saltationũ siue chorearũ artificiũ puellis amatoribusq; lõ... gratissimũ, & quod magna cura ...unt, & in medias noctes sine ...etate protrahũt, summaq; dili... ntia obseruant, vt ad lyrę tym... niq; ac tibiarum numeros, cõpo... s gestibus, moderatisq; incessi... s saltent, ac rem omnium stultis... nam & insania quadam haud ab... nilem prudentissimè, vt putant, ...entissimeque peragant, quã nisi ...iarum concentus temperaret, (vt dicitur) vanitas vanitatem ...mmendaret, nullum choræis ...ectaculum ridiculum ac incon... tum magis: hæc laxamen petu... tiæ, amica sceleris, incitamen libi... nis, hostis pudicitię, ac ludꝰ pro... s omnibus indignus: sępe ibi ma... ona, vt ait Petrarcha, diu seruatum decus perdidit, sæpe infelix

& inter ferias disciplinas num
uit, visaq; illi res grauior quàm
de ea rectè pronũciari posit, q
tota diuina cum mundi genera
ne nata esset, & cum Amore I
vetustissimo in lucem prodie
Sed quid mirum, sic à Græcis p
losophari, qui adulteria, qui stu
qui paricidia, deniq; nullum
facinꝰ in Deos referunt autor
Complures de saltatione lib
scripserunt, qui omnia genera
& species numerosq; compre
derunt, earundemque nomina
censuerunt, & cuiusmodi vna
que illarum esset, à quo autore
uenta: quare de illis plura hic d
re supersedeo. Romani vetere
ri prudentia & autoritate gra
saltationes omnes repudiârũt,
vlla penes eos honesta matr
saltasse laudatur. Hinc Salust
improperat Semproniæ, quòd
tasset, saltassetque doctius quàm
ueniret probæ: quin & Gabi

ro consulari, atq; M. Cælio nimia
tandi peritia probro data est, &
Cato L. Murenæ, quòd in Asia
tasset, pro crimine obiecit, cui
trocinatus Cicero, id vt rectè
tum defendere non est ausus,
l cõstanter factum pernegauit.
mo, inquiens, saltat sobrius, ni
tè insaniat, neque in solitudine,
que in cõuiuio moderato, atque
nesto, intempestiui cõuiuij, im-
derati ioci, turpium deliciarũ
mes est extrema saltatio. Itaque
tationem necesse est omniũ vi-
rum esse postremum: neque ve
facile dictu, quæ mala hìc visus
riunt & auditus, quæ pariant
lloquia & tactus. Saltatur incõ-
tis gestibus, & mõstroso pedum
epitu, ad molles pulsationes, ad
ciuas cãtilenas, ad obscæna car-
ina, contrectantur puella &
atronæ impudicis manibus &
asijs, meretricijsque comple-
bus: & quæ abscondit na-
tu-

tura, velauit modestia, ipsa lasciu
tunc sæpe nudantur, & ludi teg
ne obducitur scelus Exercitiū p
fectò non è cœlis exortum, sec
malis dæmonibus excogitatum
iniuriam diuinitatis, quando pop
lus Israël erexit sibi vitulum in
deserto, cui cùm sacrificassent co
perunt edere, & bibere, & post
surrexerunt ludere, & cantant
saltabant in chorū. Hæc de chor
arum saltationibus satis.

DE GLADIATORIA
CAP. XIX.

Saltatio gladiatoria.

NEq; tamē me præterit h
loci esse adhuc alia pler
saltationum genera à priscis sc
ptoribus celebrata, quorum m
ma pars hodie obsoleta est, pars
huc in vsu est, vt saltatio arma
gladiatoriæ, chironomiæ ac m
tiæ accommoda, tragicum pro
ctò artificium, quo hominem in
xium occidere ludus est: ac let
le vulnus excepisse paulo cunc

ti

rius, ſumma infamia. Execrãdum omnibus artificium, cuius ſtultitię iuxta eſt impietas, & omnia eiuſmodi ſaltationum genera, vt ſunt vanitatis & impudẽtiæ plena, non tã vituperanda ſunt, quã execranda, eò, quod non aliud doceãt, quã mirificos quoſdam ritus, quomodo inſanire oporteat.

DE HISTRIONICA.
CAP. XX.

HIſtrionica autem ſaltatio imitationis & demonſtrationis artificiũ eſt, res mente conceptas decenti geſticulatione explicans: tã clarè & perſpicuè mores & affectus omnes repręſentãs, vt ſpectator omnis hiſtrionẽ quãuis nihil loquentem, ex plurimis morib. & geſticulationibus clarè intelligat. Tãtum pręſtat hiſtrionica, vt nullis prorſus ſit opus interpretibus, tam aptè enim ſenem, puerum, mulierem, ſeruum, ancil-

lam, temulentum, iracũdum, omniumq́; perſonarũ differentias & affectus iucunda geſticulatione repręſentat, vt etiam è longinquo ſpectator nõ audiens fabulam, ex ſola hiſtrionis ſaltatione illius intelligat argumẽtum. Hinc hiſtriones non parùm in precio habitos legimus, conſtatq́ue, referente Macrobio, Ciceronem cum Roſcio hiſtrione, qui etiam Syllæ dictatori chariſsimus fuit, contendere ſolitum, vtrum ille ſępius eãdem ſententiam varijs geſtibus efficeret, an ipſe per eloquentiæ copiam ſermone diuerſo pronunciaret. quæ res Roſcium induxit, vt librũ conſcriberet, in quo eloquẽtiam compararet cũ hiſtrionica. Verũ Maſſilienſiũ ciuitas, teſte Valerio, tantę grauitatis cuſtos extitit, vt nullum aditum hiſtrionibus daret, nec minus, quia eorum argumenta magna ex parte ſtuprorum cõtinẽt actus, ne talia ſpectandi conſuetu-

ſuetudo, imitandi etiá licentiá faceret. Proinde verò exercere hiſtrionicam non ſolùm turpis & ſceleſta occupatio eſt, ſed etiam conſpicere & delectari flagitioſum: ſiquidem & laſciuientis animi oblectatio cadit in crimen. Nullum denique nomen olim fuit infamius quàm hiſtrionum, ac legibus ipſis arcebantur ab honoribus, quicunque fabulam ſaltaſſent in theatro.

DE RHETORISMO.

Cap. XXI.

ERat & ſaltatio Rhetorica, hiſtrionicę nõ diſsimilis, ſed remiſsior, quá Socrates, Plato, Cic. Quintil. ac Stoicorum plurimi admodum vtilem, ac oratori perquá neceſſariá arbitrati ſunt: quatenus apto quodam corporis geſtu, vultus & corporis cõpoſita adformatione cõſtat: tum vigore oculorũ, pondere vultus, accommodatoq; ſingulis verbis ac ſententijs ſono,

vocis cum efficaci corporis motu ad ea quæ exprimuntur, ſed geſticulatione tenus. Hæc autem ſaltatoria ſiue hiſtrionica rhetorica: porrò apud quoſq; oratores tandem exulare cœpit, admonente Tiberium Auguſto, vt ore, non digitis loqueretur, & iam in totum ſublata eſt, duntaxat à ſcenicis aliquot fraterculis adhuc colitur (quamuis olim ab eccleſia hiſtriones etiá ſacro Communionis ſacramento illis denegato depulſi eſſent) quos hodie aliquos videmus mira vocũ contentione, vultu multiformi, oculo vago & petulanti, iactatis brachijs, ſaltantibus pedibus, laſciuientibus lumbis, ac varijs motibus, inuerſionibus, circunductionib9, reſupinationibus, ſaltibus, geſticulante toto corpore, animi videlicet mobilitate ipſum ſecum voluente, populares conciones ad plebem à ſuggeſto proclamare : memores fortaſsis Demoſthenis ſententiæ,

qui

qui(vt eſt apud Valer.) interrogatus quidnam eſſet in dicendo efficaciſsimũ, reſpondit: hypocriſis iterum, deinde, & tertiò interrogatus, idem dixit, ac pene totam dicendi vim huic deberi: ſed ne à matheſi lõgius progrediamur, ad Geometriam nunc properemus.

DE GEOMETRIA.

CAP. XXII.

Ipſa Geometria, quam Philo Iudęus principem & matrem omnium diſciplinarum appellat, hanc præ cæteris diſciplinis laudem habet, quod quum inter omnium ferme diſciplinarum ſectas magna & innumera ſunt certamina, geometræ omnes vndiq; ſibi conſonãt: nec aliqua vnquã de illa inter ipſos eſt cõtentio, niſi quòd de punctis, de lineis, de ſuperficiebus adhuc diſputant, ſintne hæc diuiſibilia, an indiuiſibilia, cæterum non diſcrepant ab inuicem, nec doctrina, nec

traditione, ſed quiſq; alterum nouis vel ſubtilioribus inuentis, & quę nunquam quiſquá excogitauit, nititur ſuperare. Nullus tamen geometra adhuc circuli verá quadraturam inuénit, nec coſtę ęqualem lineam dedit: licet Archimedes Syracuſanus hęc ſe quondam inueniſſe putabat, & multi poſteri vſque in hęc tempora idipſum, ſed fruſtrà quodámodo conati ſunt, licet proxima dixiſſe videantur. Ea tamen eſt eorum ambitio, vt prorum traditionibus nunquam acquieſcát, ſed in talibus amplius aliquid, quàm magiſtri eorum inuenire putantes, ſeipſos in tantam inſaniam agunt, quá vniuerſæ terræ elleborum non ſufficiat expurgare. Ab ipſa autem geometria vltra hoc, quòd lineamenta, formas, interualla, magnitudines, corpora, dimenſiones atq; pondera rimatur, dependét quæcunq; organica ingenioſa opificia artificioſaq; inſtru-

ſtrumēta maganaria, machanopo-
etica, poliorcetica tam bellorū,
quàm architecturæ, cæterorumq;
vſibus accōmoda, vt arietes, teſtu-
dines, cuniculi, catapultę, ſcorpio-
nes, exoſtræ, ſambucæ, ſcalæ, tol-
leones, turres ambulatoriæ, helio-
poles, naues, triremes, pontes, mo
læ. Item bigę, trigę, quadrigæ, tro-
cleæ, cliclocleæ, rotæ, vectes, &
quibuſcunq; immania pondera vi
minima trahuntur, aut attollūtur.
Prętereà quęcunq; aut pondere,
aut aqua, aut ſpiritu, aut neruis &
funiculis conſtant, ſicut horolo-
gia, quę pōdere gradiūtur, & quę
ventorum impulſu reſonant or-
gana, etiam quęcunq; hydrauſica
& ſpiriſtica inſtrumēta, & quę ex
his etiam non niſi ad voluptatem,
admirationemque fabricata ſunt,
vt pilæ ſponte ſaltantes, lucer-
næ ſuas ſibi producentes ſtu-
pas, & oſcula ſeu cucurbitæ ſpon-
te ignem ſufflantes, & quale

Politianus narrat animal, quod dũ ſecatur in menſa bibit interim, viuentisque repręſentat motus atq; voces. Cuiuſmodi fortè artificio narrat Mercurius Aegyptios DEOrum confinxiſſe ſimulacra, vt articulatam promerent vocem, atque progrederentur. Ille etiam Architas Tarentinus, ligneam columbam ſic geometricis rationibus cõſtruxit, vt ſurgeret in altum, & volitaret. Iam verò & Archimedes primus æneum cœlum tanto artis opificio fabricaſſe legitur, vt inibi planetarum omnium motus planiſsimè deprehenderentur, ſimulque ſingularum cœleſtium ſphærarum vertigines. cuiuſmodi etiá proximis his diebus fabricatum vidimus. Ex hac arte ſimul prodeũt tormentorum varia genera, & bõbardæ, cæteraque inſtrumenta igniuoma, de quibus ego nuper ſub titulo pyrographiæ ſpecialem librum compoſui, cuius nunc tan-

idem pœnitet, quum nihil nisi perniciosissimum magisteriũ doceat. Denique quicquid artificij est in pictura, in cosmemitria, in agricultura, in arte bellica, in fusoria, in plastica, in statuaria, in fabrili, in architectura, in metallica, totum hoc vel potissimum à geomatria est.

DE OPTICA VEL PERSPECTIVA.

CAP. XXIII.

A Geometria itaque proxima est optica, quã vocant perspectiuã: deinde cosmimetria, atque architectura. Perspectiua autem siue optica hæc triplicem videndi rationem, directam, reflexã, refractamq́ue pertractat: quid lux, quid vmbræ, quid interualla edocet: causasq́ue visibilium, quæ per interualla falsa videntur, depreh é dit: radiorumq́ue proiectiones inquirit, per vnum seu plura perspicua super diuersas corporum figu

ras:tum vmbrarum & lucis figurationis, atque quæ rebus, quæ visui, quæ medio accidant, atq; quomodo res & visio ex medij diuersitate vario modo afficiãtur, commonstrat. De ratione autem videndi, variæ & dissonæ opiniones sunt: nam Plato secundum conclaritatem visum fieri arbitratur, videlicet ea quæ ex oculis est, luce defluente ad vnum extrinsecũ aêrem, ea quæ à corporibus est luce obuiá relata: ea verò quę circa aërem medium est, facilè effusibili vertibiliq́ue coextensę igniformi visus virtuti. Galenus concorditer sentit cum Platone: verùm Hipparchus ait, radios ab oculis extẽsos vsque ad corpora ea, quasi palpitatione quadam tangentes, susceptionem eorum ad visum reddere. Epicurei autem simulacra eorum, quæ apparent, sese oculis ingerere affirmãt. Aristoteles autem simulachra nõ quidem corporea, sed secundũ

qua-

qualitaté per alterationé aëris, quę in circuitu eſt, à viſibilibus vſq; ad viſum deuenire cēſet. Porphyrius verò neq; radios, neque ſimulacra, neque aliud quicquã videndi cauſam ait, ſed animam ipſam ſeipſam cognoſcentem viſibilé, & quę vna eſt omnium, ſeipſam in omnibus, quæ ſunt, cognoſcere. Verũ geometræ & optici Hipparcho quodã modo accedẽtes, conos quoſdã ex coincidẽtia radiorũ factos ſubſcribunt, quæ per oculos emittuntur: vnde multa ſimul viſibilia cõprehendere viſum, ſed illa certiſsima, vbicunq; radij coinciderint. Sed enim Alchindus de aſpectibus omnino docet aliud, verùm Auguſtino videtur, animę potentiã in oculo aliquid efficere, quod à ſapiẽtiæ ſtudioſis nec dũ ſit perueſtigatũ. Hæc itaque ſcientia ad deprehendendum cœleſtium corporum varietatem, diſtantiam, magnitudinem, motum, eorumque refle-

xiones & refractiones, permultũ conducit, architecturæ etiam in metiendis ædificijs inseruit. Proximè tamen pingendi artificio, atque speculorum fabricæ plurimũ confert ornamenti, vt sine ipsa hæ artes perfici non posſint. Monstrat enim qua ratione, nec abnumera, nec deformia fingamus in imaginibus, quæ cernuntur interuallorũ & altitudinum causa.

DE PICTVRA. CAP. XXIIII.

PIctura itaque ars montrosa, sed imitatione rerum naturalium accuratisſima, lineamentorũ descriptione, & colorum debita appositione constans: hęc olim tãto in precio fuit, vt primum gradũ liberalium artium obtineret. Ipsa verò non minus libera est, atque poësis, sicut bene cecinit Flaccus.

pictoribus atque poëtis,

Quælibet audiendi ſemper fuit ę-
qua poteſtas.

Dicitur enim pictura non aliud,
quam poëſis tacens: poëſis verò
pictura loquens: tam ſunt ſibi inui-
cem affines. Nam ſicut poëtæ, ſic
pictores hiſtorias & fabulas fin-
gunt, omniumque rerum imagi-
nes, lumen, ſplendorem, vmbras,
eminentias, depreſsiones expri-
munt Illud præterea ex ipſa opti-
ca habet pictura, vt viſum deci-
piat, ac in vna imagine variato ſitu,
plures ſpecies intuentium oculis
obfundat: & quò ſtatuaria pertin-
gere non poteſt, ipſa peruenit: pin
git ignem, radios, lumen, tonitrua,
fulmina, fulgura, occaſum, aurorã,
crepuſculum, nebulas, hominiſq;
affectus, ſenſus animi, ac pene vo-
cem ipſam exprimit, & mentitis
dimenſionib. commenſurationib.
quæ non ſunt, tanquã ea quę ſunt,
aut quæ non ita ſunt, ita tamen vi-
deri facit. Quemadmodũ de Zuxi
&

& Parrhaſio pictore narrãt hiſtorici: qui quũ de artis prærogatiua venissent in certamen, & prior detuliſſet vuas pictas tanta ſimilitudine, vt aues aduolarent: alter detulit pictum velum, ſic veritatem mentiens, vt ille auium iudicio tumens poſtularet, deducto velo oſtendi picturam: tandem agnito errore, coactus eſt illi palmam deferre, quum ipſe aues fefelliſſet, Parrhaſius verò artificem. Et narrat Plinius in ludis Claudij fuiſſe picturæ admirationem, quum ad regularum ſimilitudinem corui decepti imagine aduolarunt. Iam verò & celebri Triumuirtu, narrante Plinio, experimento cõpertum eſt, auium cantus depicto dracone cohibitos. Habet inſuper hoc pictura, vt in omnib9 ſuis operibus plus ſemper intelligatur, diiudicetúrq;, quàm conſpiciatur: ſicuti diligentiſsimè hæc ſcrutatus eſt Plutarchus in ſuis Iconibus.

cumq́ue ars ſumma ſit, ingenium
tamen vltra artem eſt.

DE STATVARIA ET PLASTICA.

Cap. XXV.

PIcturã comitatur ſtatuaria & plaſtica, fuſoria & criptica, importuni ingenij artificia, quę tamẽ omniá ſub architectura comprehendi poſſunt. Statuaria ex lapide, ligno, ebore, rerũ idola fabricat: eademq́; ex gleba fingit plaſtes. Ars autem fuſoria, hæc in proplaſte, ex ære alijsq́; metallis exprimit. Cripticus verò lapidibus & gẽmis inſculpit. Scripſit de iſtis è recentioribus Pomponius Gauricus, verũ omnes hę artes pariter cnm pictura ad oſtentationem & libidinem, ſuperſtitionemq́ue à malis puto dęmonib. repertę ſunt: cuius artifices fuerũt, qui primi, iuxta verba Pauli, cõmutauerunt gloriã incorruptilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, &

volu-

volucrum, & quadrupedū & serpentum: qui contra diuinum præceptū vetans idolum scuptile & similitudinem, tam eorum quæ in cœlo sursum, quàm quæ in terra deorsum, fieri odiosissimam Deo idololatriam introduxerunt, de quibus ait Sapiens: Idolum ipsum maledictum est, & qui fecit illud, & quod factum est, tormenta patientur. Vanitas enim hominum, vt ait idem, inuenit artes istas, in tentationem animæ hominum, & in decipulam insipientium: & adinuentio illarum, corruptio vitæ est. Nihilo minus tamen nos Christiani præ cęteris gentibus sic desipimus, in hanc vitæ & morum corruptelā, vt vbiq; in atrijs, in domibus, in cubiculis tenere nō pudeat, quo lasciuis imaginibus nostrę matronæ filiæque ad lasciuiam inuitentur: quinetiam hæc in templa, in sacella, in aras Dei, magnis venerationibus traducimus non absq;
ido-

idololatriæ periculo, ſed hoc latius in religione diſputabimus. Verũ ineſſe picturis atq; ſtatuis non cõtemnẽdam autoritatem, ego olim in Italia didici: nam quum fratres Auguſtiniani cũ Canonicis Regulařib. coram Romano Pontifice de Beati Auguſtini habitu, videlicet nigrámne ille ſtolam ſuper alba tunica, an candidam ſuper nigra induiſſet, pertinaciter litigarent: atq; ex ſcripturis, quod ad hanc litem dirimendam faceret, nihil compertum haberetur, viſum fuit Romanis iudicibus, rem omnem ad pictores & ſtatuarios delegare, vt quod illi ex vetuſtis picturis atque ſtatuis adſererent, ſententiæ haberet vigorem. Hoc exemplo cõfirmatus ego, quum aliquando indefatigata diligentia monachalis cucullæ originem inueſtigarem, nec quicquam inde ex ſcripturis inuenire potuiſſem, tandem ad pictores me contuli, atque in iſtis fratrum

trum

trum procœſtrijs atque porticibus, vbi vtriuſque teſtamenti hiſtoriæ, vt plurimum depictæ cernũtur, rem perquiſiui. Ccumq; in toto veteri teſtamento nullum ex patriarchis, neq; ex ſacerdotibus, neq; ex prophetis, neq; ex leuitis, neque Heliam ipſum, quem licet Carmelitæ ſibi faciunt patronum, inueniſſem cucullatum: nouum Teſtamentum adgreſſus, inueni illic Zachariam, Simeonem, Ioannem Baptiſtam, Ioſeph, chriſtum, Apoſtolos, Diſcipulos, Scribas, Phariſęos, Pontifices, Anná, Caypham, Herodem, Pilatum, & pleroſque alios, nullam vſpiam conſpexi cucullam: rurſusque ab initio omnia & ſingula diligẽter examinans, mox in ipſa fronte hiſtorię ſeſe offert cucullatus diabolus, ille videlicet, qui erat Chriſtũ tentans in deſerto. Gauiſus ſum plurimum reperiſſe me in picturis, quod hactenus nequiui in literis,

dia-

diabolum scilicet fuisse primũ cu-
cullæ auctorẽ, à quo deinceps pu-
to cæteri monachi & fratres hanc
sub diuersis coloribus mutuarũt,
ut fortè velut hęreditariò sibi re-
lictam acceperunt.

DE SPECVLARIA. Cap. xxvi.

SEd nunc ad opticam reuerta-
mur, quę etiam speculorũ ar-
tificio plurimo est adiumento, o-
mnium illorum affectiones & im-
posturas indicans: quorum expe-
rimẽta patent in varijs speculorũ
generibus, vt sunt caua, conuexa,
plana, colũnaria, pyramidalia, tur-
binalia, gibbosa, orbicularia, angu-
laria, inuersa, euersa, regularia, ir-
regularia, solida, perspicua. *Sic le-
gimus, narrante id Cælio, in anti-
quis lectionib.* Augusti temporib.
Hostiũ virum quendã, sed obscœ-
nitatis facilè principẽ fecisse eius
notæ specula, quæ imagines longè
maiores redderent, vt digitus bra-

chij menſuram & longitudine & craſsitudine excederet. Fit quoq; ſpeculum, in quo quis alterius videt imaginem, non ſuam. Et aliud quod in certo loco poſitum, nihil imaginetur: aliorſum verò tranſlatum, facit imagines. Item quod vniuerſas reddat imagines, & quod vnius rei plures reddat imagines. Et aliud, quod contra aliorum ſpeculorum morem dextrum reddit dextro & ſiniſtrum ſiniſtro. Et fiunt ſpecula cōburentia anterius & poſterius, atq; aliud quod ſuſceptā imaginem non intra ſe repræſentat, ſed remotius extra ſe in aëra reijcit, ibique tanquam aëreum ſimulachrum apparere facit, ignemque collectis in ſe Solis radijs, per remota ſpatia in quodcunq; combuſtibile potenter incutit, & eiuſmodi plura, qualia vidimus aliquādo, & fabricare nouimus. Habent etiam perſpicua ſpecula ſuas impoſturas, videlicet vt rem magnā

appa-

pparere faciant paruam:& con-
ià, quę minima ſunt, apparere ma
na:& quæ remota ſunt, propin-
na: aut quæ propinqua ſunt, vide-
ntur remota: quæ infrà pedes,
rſum: & quæ ſupra nos ſunt,
ęc infima, alióue ſitu ſeſe conſpe-
ui noſtra offerát. Sũt & per quę
na res videtur plures, & alia,
uæ res ipſas diuerſis coloribus, vt
n iride, aut ſub diuerſis diſsimili-
uſque figuris decepto viſu re-
ręſentant, & ijs ſimilia. Et noui
go fabricare ſpecula, in quibus
ucente Sole, omnia quęcunque
llius radijs illuſtrantur per remo-
iſsima ſpatia: puta trium aut qua-
uor miliarium, pleniſsimè conſpi
ciuntur: Eſt & illud in planis ſpe-
culis mirandum, vt quanto mino-
ra ſunt pro eorum modulo, rem
repræſentent ſe ipſa minorem:
quantumcunque autem maxima,
núnquam tamẽ rem ipſam ſe ipſa
reddent maiorem, quod conſide-
ran-

rans Augustinus ad Nebridiũ scribens, aliquid occultum illic latêre putat, atque tandem omnia vana & superuacua sunt, nec nisi ad ostentationem & ociosam delectationẽ adinuenta. Scripserunt de speculis cùm Græci, tùm Latini perplures: præstat autem omnibus vnus Vitellius.

DE COSMIMETRIA. Cap. XXVII.

DEInceps nunc Cosmimetriam paucis discutiamus atque hæc in cosmographiam & geographiam diuidiur, vtraque orbem mensurat atque distinguit, sed prior iuxta cœlestium rationem ex illorum distinctione, terrarum & locorum illis subiectarum situs, per graduum & minutorum mensuras commensurat, rationesq́ue climatum, dierum q́ue

e & noctiũ discrimina, ventorũ
rdines, siderum varios exortꝰ,
lorum eleuationes, parallelos
meridianos, gnomonum vm-
as & quę ad hæc reliqua sunt, ad
gula loca mathematicis rationi-
is edocet. Altera verò nulla ad-
bita cœlestium ratione, orbem
er stadia & miliaria mensurat.
per montes, syluas, lacus, flumi
a, maria, & littora distinguit, gen
esque ac populos, regna, prouin-
ias, ciuitates, portus, & quæ int a-
etera memorabilia sunt, com.
onstrat.

Ac patrios omnes cultus habitus-
que locorum,
Et quid quęque ferat regio, & quid
ferre recuset,
Explicat. Ac imitatione qua-
dam picturæ, iuxta geometriæ &
perspectiuæ rationes, orbem om-
nem

nem in globo vel plana tabula effingit.
Pingens in paruo totum volumine mundum.
Sub ijs generibus quidam chorographiam numerant, quæ partialia quædam loca seorsum explorando, perfectiore insuper & quasi consummata effigie depingit:
Ornatu vario partes distincta per omnes,
Vitibus & syluis pratorum fontibus agris,
quora quæque rigant humentia flumina, corpus,
que humiles premitur valles, vbi surgit in altum,
Verticibus celsis tollens ad sidera montes.
Hæc omnia & quę antea diximus, ipsa nobis cosmimetria pollicetur. Sed qui nos illam docturi sunt autores, inter se tantùm non vna discordia pugnant de limitibus, longitudinibus, latitudinibus ma-

magnitudinibus, mensuris, distan-
tiis, climatibus, eorundem habitu-
dinibus, admodum à se inuicem
discrepantes. Quæ aliter Erato-
sthenes, aliter Strabo, aliter Mari-
nus, aliter Ptolemæus, aliter Dio-
nysius aliter iuniores distinxere.
Nec de terræ vmbelico inter eos
conuenit, quem Ptolemæus sub
æquinoctiali circulo collocat, Stra
bo Parnasum Græciæ montem
credidit, cui assentiunt Plutarchus
& Lactantius grammaticus, putá-
tes illum cataclysmi tempore, a-
quarum cœlique fuisse discrimen.
Quemadmodum de hoc canit Lu-
canus:

Hoc solum, fluctu terras mergen-
te cacumen
Emicuit, pontoque fuit discrimen
& astris.

Quod si hæc ratio ad renuncian
dum satis est, erit vmbelicus terrę
non in Parnaso Gręcię, sed in Gor
dico Armeniæ monte: qui, teste

 Bero-

Beroso, primus à diluuio emicans, arcam Noë excepit. Alij alia adferunt, & quomodo aquilarum volatu medium terrę inuentū sit. Sunt etiam & Theologi, qui falcem suá in hanc messem mittentes, Hierosolymam mediū terrę esse volunt, quia scriptū sit per prophetá: Deus operatus est salutē in medio terrę. Accedunt ad hanc censurā Lucretius, Lactátius, & Augustinus, qui Antipodas tam constanter negarunt. Atque illi insuper, qui extra Europam, Asiam, Aphricá, aliū habitabilem orbem inficiarūt, quæ tamen Hispanorum Lusitanorumque nauigationibus, posteris nobis secus comperta sunt, qui etiam totam sub Zodiaco Zonam contra poëtarum nugas, ac Aristotelis falsam opinionem, habitatam monstrarunt. Alios præterea geographorum plerosque errores, superius inter historicos recitauimus. Verùm hæc ars, dum terrá im-

immensam & inscrutabilia maria, insularumque & regionum omnium situs, limites & insignia, ac innumerabilium pariter gentiũ ignotas origines, ritus, mores, discrimina nos docere conatur, nullum alium fructum inde percipimus, nisi, quòd aliena auidius scrutamur, nosipsos discimus ignorare. Et, vt ait Augustinus in Confessionibus, Eunt homines admirari alta montium, & ingentes fluctus maris, & latissimos lapsus fluminũ, & Oceani ambitum, & gyros syderum, & relinquunt seipsos. Plinius quoq; insaniam esse dicit metiri terram, quam dum metimur, sæpissime mensuram egredimur.

DE ARCHITECTVRA.

Cap. XXVIII.

ARchitectura autẽ non dubium, quin permultũ cõmodi, ornatusq; afferat & publicis & priuatis ędificijs: hæc parietes &

tecta piſtrinas & vehicula, pontes & naues, phana, templa, delubra, mœnia, turres, & omnis generis machinas (quibus res hominum tam publicæ quàm priuatæ tuentur, ornanturque) nobis largitur, diſciplina alioqui pernecesſaria & honeſta, ſi non admodum faſcinaret mortalium animos, vt nemo ferme reperiatur (modò facultates non deſint) qui non totus cupiat etiam bene conſtructis ſemper aliquid coædificare. Quo inſatiabili ædificandi ſtudio deſiderioque effectum eſt, vt huius rei nullus ſtatutus ſit modus, neq; finis, hinc abſciſſæ rupes, completæ valles, acti in planum montes, perfoſſa ſaxa, & adaperta maris promontoria, excauata terræ viſcera, deducta flumina, iuncta maribus maria, exhauſti lacus, exiccatæ paludes, coërcita æquora, ſcrutataq; maris profunda, factę nouę inſulę, rurſusque alię reſtitutę continenti.

Quę

Quę omnia & his plura, quum cũ
natura ipſa pugnent, ſępe tamen
non modicam vniuerſo orbi com-
moditatem attulerunt. Sed com-
paremus his quæ nullo prorſus
illio mortalibus ſunt vſui, quàm
quod ad mirãdum ſpectandumq;,
& vt ait Plinius, ad ocioſum & ſtul
tam pecunię oſtentationem ingen
tibus ſumptibus conſtructa ſunt:
cuiuſmodi ſunt Aegyptiorũ, Gręcorum,
Hetruſcorum, Babylonio-
rum ac cęterorum aliquot gentiũ
ſuperſtitioſa operum miracula, la-
byrinti, Pyramides, obeliſci, colo-
ſsi, mauſolęi, Rapſinatis, Seſoſtris,
& Amaſis monſtroſę ſtatuę, atque
ſphynx illa miranda, in qua rex
Amaſis conditus putatur. Erat
enim, vt ait Plinius, à ſaxo natura-
li elaborata & rubrico: capitis mõ
ſtri ambitus per frontem, centum
& duos pedes collegit: longitudo
centum quadraginta tres. Sed &
ſunt his maiora, opus Memnonis

 atque

atque Semiramidis, in Bagisiano Mediæ monte, vasta stadiorum septem & decem effigies: quæ tamẽ longè superasset, quicunque ille architectus fuit, siue Stesicrates, vt refert Plutarchus, siue Dinocrates, vt refert Vitruuius, qui ex Athos monte Alexandri effigiem facturum se pollicebatur, in cuius manu ciuitas aſsideret, decem millium hominum capax. Adnumeremus istis Babylonicam speluncá, cuius basis (teste Herodoto) quaque versus stadium adimpleuit: atque turrim illam, quæ in profundo mari vitreis cancris super extructa memoratur. Accedunt etiá Gordianæ ædes, & arcus triumphales, & deorum templa, & præcipuè illud Dianæ Ephesiæ, per annos ducentos à tota Asia fabricatum, & quod in Aegypto ad Latonæ templum constructum vno lapide sacellum, latum fronte cubitos quadraginta, idipsumque

no etiam ſapide contectum, ac
Aſſyrij regis Nabuchodonoſor ſta
ua ex auro 60. cubitorum magni
udine, quá non adoraſſe capitale
uit, atq; alia cubitorũ quatuor ex
ngenti Topaſio Aegyptiæ reginę
acta. Huc ſpectant & noſtris diuis
tẽpla ſuperbiſsimis faſtigijs extru
cta, & in miram altitudinem cõge-
ſta ingenti ſaxorum mole, erecta
cãpanilia multis admodum ſacris
pecunijs & eleemoſynis profuſis,
quibus multi pauperes Chriſti ve
ra Dei tẽpla & imagines, interea fa
me, ſiti, algore, ægritudine, egeſta-
teque periclitantia, rectiùs ędifica-
ri & ſuſtentari potuiſſent, deberẽt
que. Cęterùm verò, quãtam perni
ciem hęc ars ſæpiſsimè adferat ho
minibus, ipſę hoſtiles arces, bello-
rumque machinæ, cataphrattæ,
ſcorpiones, baliſtæ cæteraque ſub
uertendæ mortalium vitæ inſtru-
menta, deuictique horum inge-
nio populi teſtes ſunt. Neque id

in terra modô, quum etiam naues, castrorum ac artium instar, fabricare docuerit: quibus periculosa maria non tam nauigamus, quàm habitamus: & cùm natura sua mille periculis nobis infesta sunt, his nauigijs reddimus infestiora, in illis non secus, ac in solida terra latrocinantes, bellaque gerentes. Scripserunt de architectura primus Agatarchus Atheniensis, postea Democritus & Anaxagoras, deinde Silenus, Archimenides, Aristotel. Theophrastus, Cato, Varro, Plinius: demum Vitruuius, Nigrigentus: ex recentioribus autem, Leo Baptista, frater Lucas, Albertus Durerus.

DE METALLARIA.

CAP. XXIX.

Architecturę quoque subest ars metallica ars reuera nõ modici ingenij. Primùm siquidem ex telluris montiùmque superfi-

tie, quę quoquo loco venę intus sitę sint, quę illarum extensiones, exitus, fibræ, cognoscere docet, & quomodo excauatis terrę visceribus, montium moles substruendę sunt: de quibus scripsit apud veteres Strato Lampsacenus librum, quem de Machinis metallicis intitulauit. Porro quemadmodum ex erutis minerarum lapidibus, ignis loquamine pura metalla excoquátur, eaque si mixta sunt, à se inuicem discernantur, aut nulli, aut paucissimi hactenus integrè tradiderunt: fortè quod ars hæc veluti mechanica & seruilis, a doctis quibusque & liberis ingenijs despecta sit. Verũ cum ego antè aliquot annos à Cæsarea Maiestate aliquot mineris præfectus essem, omnia quátum potui indagatus, cœpi de illis specialem librum scribere, quem adhuc vsque in manibus habeo, continuo pro maiore rerum notitia adaugens, & corrigens,

ſperans me, quòd tum ad metallorum inuentionẽ, tũ cognitionem, tum venarũ examinationẽ & conflationem, mótiumque ſubſtructionem, & tractoriarum machinarũ, cæterarumq; artificia hactenus incognita pertineat, nihil omiſſurũ. Hac arte omnes humanæ conſtát opes, quarum auaritiæ tanta mortales libido inuaſit, vt viui ad inferos vſque penetrent, & magna naturæ ruina in ſedibus manium quærant diuitias, vt canit Ouidius: Itum eſt in viſcera terrę.

Quaſque recondiderat, ſtygijsque admouerat vmbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum,
Iamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum
Prodierat, cuius diraque cupidine tandem
Omne nefas, fugere pudor, verumque, fideſque.

In quorum ſubiere locum fraudes
que doliq́ue,
Inſidiæq́ue, & vis, & amor ſcelera-
tus habendi.
Et vt alius poëta inquit:
Auro pulſa fides, auro venalia iura.
Peſsimũ igitur vitę ſcelus inue-
nit, quicũque primus aurifodinas,
cæteraſq́ metallorũ venas reppe-
rit, & (vt ait Plinius) tanto nocen-
tiores fecerũt illi terras, vt non mi
nus temerarij ſint, quàm qui è pro-
fundo maris petunt margaritas.
Inuentum autem multis quidem,
ſed diſſonantibus hiſtoriographis
attribuitur. Pręcipue verò plũbũ
in inſulis, quæ Caſsiterides dicun-
tur, contra Celtiberiam ſitis, pri-
mò inuentum tradunt: æs autem
in Cypro, ferrum in Creta, ſed au-
rum & argentum apud Pangęum
Thracię montem: demum orbem
omnem infecerunt. Soli Schytæ,
vt refert Solinus, vſum auri & ar-
genti damnarunt in æternũ, ſeſe à

publica auaritia abdicantes De auri superfluitate apud Romanos olim veteri interdicto cautum erat, eratque lex censoria victimaliarũ aurifodinæ, qua, vt ait Plinius: in Vercellensi agro cauebatur, ne plus quinque hominum publicani haberent. Atque vtinam homines eo studio ferentur in cœlum, quo scrutantur terræ viscera, sola diuitiarum vena plle&ti, quæ beatum hominem adeo facere nõ possunt. vt multos admodum, idque non rarõ pœniteas insumptæ operæ.

DE ASTRONOMIA.
CAP. XXX.

SVpremo iam loco sese offert astrologia, quę & astronomia, tota prorsus fallax poëtarumque fabulamentis multo nugatior cuius magistri audaces profectò homines, & prodigiorum autores, impia curiositate, pro eorũ libro.

su-

upra humanam ſortem(táquam
alſilides hæretici Abraxas)fabri
ant orbes cœlorum,ſiderum mé-
uras,motus,figuras,imagines, nu
neros,concentusque,táquam nu-
per è cœlis delapſi,ac in illis aliquã
diu verſati,depingunt:quibus om
nia ſtare ac fieri atque ſciri poſſe
arbitrantur, de ijs ipſis tamen ad-
modum inter ſe diſsidentes, con-
trarij,& adhuc pugnantes,vt cum
Plinio dicere non dubitem, huius
artis inconſtantiam palàm argue-
re,ipſam eſſe nullam: cùm de eius
etiam principijs aliter ſentiant In-
di,aliter Chaldæi, aliter Aegyptij,
aliter Mauri, aliter Iudæi, aliter A-
rabes,aliter Græci, aliter Latini,
aliter antiqui,aliter recentiores.
Nam de numero ſphærarum tra-
ctátes,Plato,Proclus, Ariſtoteles,
Auerrois,ac omnes ferme ante Al
phonſum aſtrologi,prȩter paucos
octo duntaxat ſphȩras numera-
runt. Hermeten tamen & aliquot

Babylonios, dicunt Auerrois & Rabbi, Isaac nonum orbem posuisse: cui opinioni adhæret Azarcheles Maurus, atque Tebith, & idem doctus Rabbi Isaac, & Alpetragus: quibus adstipulatur Albertus Teutonicus suo æuo nescio quo facinore magnꝰ, & omnes qui motũ accessus & recessus probauerũt. Iuniores autẽ astrologi nũc decẽ orbes cẽsent, quos ipse Albertꝰ etiam Ptolemæum tenuisse putat: Auerrois quoque nouẽ illum cẽsere arbitratus, cùm tamẽ reuera nõ plures octo adfirmet Ptolemæus. Sed & Alphontius secutus aliquãdo iudicium Rabbi Isaac, cognomento Bazam, nouem sphęras tenuit: sed post quatuor annos ab editione tabularum suarũ, adhęrens sentẽtijs Albuhassen Mauri, atque Albategni, sese reuocauit ad octo. Ipse etiã Rabbi, Abraã Auenazra, & Rabbi Leui, ac Rabbi Abraã Zacutus, nullum orbẽ mobilẽ supra

octa-

octauum esse autumát. Sed & de motu octaui orbis, ac stellarum fixarum admodum inter se variát. Chaldęi enim atque Aegyptij illũ vnica duntaxat latione ferri adfirmant, quibus assentiunt Alpetragus, & ex recentioribus Alexander Aquilinus: cæteri autem Astronomi ab Hipparcho ad nostra vsq; tempora, illum pluribus motibus circumagi dicunt. Iudæi Talmudistæ illi duplicem motum assignant. Azarcheles atque Tebith, & Ioannes de monte regio motum trepidationis, quẽ dicunt accessus & recess9, super paruis circulis circa capita Arietis & Librę illi adscripserunt, sed in hoc à se inuicẽ differentes, quòd Azarcheles ait, caput mobile à fixo nõ plus decem partibus distare posse: Tebith autem, non plus partibus quatuor, cum decẽ & nouẽ fermè minutijs Ioánes de regio monte, non plus partibus octo, atque idcirco

ſtellas fixas non ſemper ad eãdem mundi partem vergi, ſed quandoque reuerti vnde cœperunt arbitrantur, ſed Ptolemæus, Albategni, Rabbi Leui, Auenazre, Zacutus: & inter recentiores Paulus Florentinus, & Auguſtinus Ritius mihi in Italia ſumma familiaritate deuinctus, ſtellas iuxta ſignorum ſucceſsiones, ſemper & continuè moueri affirmant. Recentiores autem aſtronomi triplicem octauæ ſpheræ motum attribuunt, vnum proprium, quem trepidationis diximus, qui in ſeptem milibus annis ſemel compleatur: alterum quem gyrationis dicunt, à nona ſphæra, cuius circumuolutio non minus quam quadraginta nouẽ millibus annis finiatur: tertium à decimo orbe quem vocant motum primi mobilis, ſiue motum raptus, ſiue diurnum, qui intra diem naturalẽ ad principium ſuum quotidiè re-reuertitur. Præterea qui duplicẽ

mo-

motum octauę spheræ attribue-
runt, non omnes inter se conue-
niunt. nam recentiores ferme om-
nes, & qui trepidationis motum
admittunt, eam à superiori sphęra
capi argumentantur: sed Albate-
gni, Albuhassen, Alfraganus, Auer
rois, Rabbi Leui, Abraam, Zacu-
tus, Augustinus Ritius, motum
diurnum, quem alij motum ra-
ptus putant, arbitrantur non esse
alicuius sphæræ proprium, sed à
toto fieri cœlo Ipse etiam Auerro-
is ait, Ptolemæum in quodã libro
suo (quem narrationũ inscripsit)
negare motum gyrationis &, Rab
bi Leui ait, illum cum Auerroe
sensisse motum diurnum fieri à to
to cœlo. Rursus nunc de mensu-
ra motus octaui orbis, & stellarũ
fixarum non magis conueniunt.
Nam Ptolemæus arbitratur, stel-
las fixas, moueri in centum annis
vno gradu. Albategni hoc fieri
contendit in sexaginta sex annis
Aegy-

Aegyptijs, cui aſſentiunt Rabbi Leui Rab, Zacutus, & Alphõtius in correctiõe tabularum ſuarum. Azarcheles Maurus ait, in ſeptuaginta quinq, annis vno gradu moueri: Hipparchus in ſeptuaginta & octo: Hebræorum plures, vt Rabbi, Ioſue, Moyſes, Maymonus, Rabbi, Auenazra, & poſt illos Haly Benrodam, in ſeptuaginta annis. Ioannes de Monte Regio in octoginta. Auguſtinus Ritius medium tenet inter opiniones Albategni & Hebręorum, ſentiẽs ſtellas fixas vnã cæli partẽ nõ citius quàm ſexaginta ſex, nec tardi9 quã ſeptuaginta annis moueri: ſed & Rabbi, Abraam Zacuti (vt narrat Ritius) teſtatũ ex Indorũ traditiõe, eſſe adhuc in cęlo duas ſtellas ſibi diametraliter oppoſitas, qui curſum ſuũ cõtra ſignorum ordinẽ, nõ niſi in centum & quadraginta quatuor annis cõpleant. Ipſe etiã Alpetragus arbitratur eſſe adhuc in cælis varios mo-

motus hominibus ignotos: quod
ita est, possunt & inibi esse stellæ
& corpora, quibꝰ motus illi cõue-
niant, quæ aut cernere homines
non possunt propter exuberan-
tiam altitudinis, aut hactenus nul-
læ adhuc artes obseruatione depre
henderunt: cui assentit etiam Pha-
uorinus philosophus apud Gelliũ
in oratiõe sua aduersus genethlia-
cos. Restat igitur, nullum adhuc
astronomum è cælis descendisse,
qui vel motum aplanes verum cer
tumque nos docere potuerit, nec
ipse etiã Martis verus motus huc-
usq; cognitꝰ fuit: quod etiã cõque
ritur Ioãnes de Mõte Regio in epi
stola quadã ad Blãchinũ, eiusdemq;
motus errorem etiã quidã Guliel
mus de sancto Clodoaldo, insignis
astrologus, in suis obseruationibꝰ
ante ducẽtos & plures annos scri-
ptũ reliquit, nec posterorum qui-
spiã hũc hactenꝰ correxit. Quin &
verũ Solis ingressum in puncta æ-

qui-

quinoctialia inuenire impoſsibil
eſt, quod Rabbi Leui multis ratio
nibus probat. Sed quid dicemu
de poſtea compertis: quomodo ci
ca illa aberrarunt priores? Nam
multi cum Tebith maximam ſoli
declinationem continuò variar
arbitrati ſunt, cùm tamẽ vna ſem
per menſura feratur. Aliter tam
de illa opinatus eſt Ptolemęus, ali
ter compertum eſt per Albaten
Rabbi Leui, Auenazram. & Al-
phonſum. Similiter etiam de mo
tu ſolis & anni menſura, aliter ill
compertum habent, quàm Ptole
mæus & Hipparchus tradiderũt
Similiter de motu augis ſolis, ali
ter Ptolemęus, aliter Albategni ac
cæteri ſentiunt. De cœli inſuper
imaginibus, ac ſtellarum fixarum
conſiderationibus, aliter Indi, ali-
ter Aegyptij, aliter Chaldæi, aliter
Hebręi, aliter Arabes, aliter Timo
theus, aliter Arſatilis, aliter Hip-
parchus, aliter Ptolemæus, aliter
recen-

entiores, tradiderunt. Transeo de cœli principio, dextro atque sinistro, quàm desipiunt, narrare: in quibus tamen sanctus Thomas Aquinas, & Albertus Teutonicus superstitiosi theologi, dum aliquid speciosè dicere conarētur, nihil inuenire potuerunt quod ostenderent, nec vllus certè inuenire poterit vnquam. Quin & galaxias, hoc est, lacteus circulus quid sit, adhuc ab astrologis ignoratur: transeo etiam de excentricis, concentricis, epicyclis, retrogradationibus, trepidationibus, accessibus, recessibus, raptibus, cæterisque motibus, & motuum circulis sermonem prorogare, cũ omnia hæc non sint nec Dei nec naturæ opera, sed mathematicorum monstra, & fingentium nugæ, à corrupta philosophia, & poëtarũ fabulis deriuata, quibꝰ tamẽ veluti rebus veris & a Deo creatis, aut a natura firmatis, non pudet magistros illos
tan-

aſtrologis cum poëtis, niſi quod de Lucifero & Veſpere inter ſe diſſentiunt, poëtis aſſerentibus, quo die Lucifer ante orientem ſolem apparuerit, eodem occidentẽ ſolẽ ſubſequi, quod eodẽ die fieri poſſe, Aſtrologi negant ferê omnes, præter illos, qui Venerem ſupra ſolem locant, quia ſtellæ quæ longè vlteriores ſunt nobis in ortu citiùs oriri, & in occaſu ſeriùs, recidere videntur. Sed hanc aſtrologorum de ſitu ſtellarum, ſiue planetarum diſcordiam, niſi nunc recordatus præterijſſem, ſiquidem non tam aſtrologorum, quam philoſophorum eſt. Nam Plato poſt lunam ſecundam ſphæram ſolis locat, idem faciunt Aegyptij, inter lunam & Mercurium ſolem collocantes. Archimenides autem & Chaldæi ſolem in ordine quartũ collocant. Anaximander, & Metrodorus Chius, & Crates, ſolem omnium ſupremum conſtitutum di-

locũt, poſt quem lunam, infra has cæteras errantes inerrantesque. Xenocrates omnes vna eademq́ꝫ in ſuperficie ſtellas moueri putat. Non minus de ſolis & lunæ cęterarumque ſtellarũ magnitudine & diſtantia diſcordant, nec vlla inter eos de cęleſtibus opinionum conſtãtia nec veritas: nec mirum id, cum cęlum ipſum, quod ſcrutãtur, omnium ſit inconſtantiſsimum, nugisque & fabulis repletiſſimum: nam ipſa duodecim ſigna, reliquęque & boreales & auſtrales imagines non niſi fabulis in cęlum aſcenderunt, atque tamen in his fabulis viuunt, imponunt, lucrantur aſtrologi, poetis interim eorundem inuentoribus egregiè eſurientibus.

DE ASTROLOGIA IVDICIARIA. Cap. xxxi.

Reſtat adhuc altera Aſtrologię ſpecies, quã diuinatoriã vocant ſeu iudiciariã, quæ

agit de reuolutionib9 annorũ mũ-
di, de natiuitatibus, de quęstionib.
de electionibus, de intentionib9 &
cogitationibus, de virtutibus, ad
omnium futurorum etiam, vel di-
uinę prouidentię arcanarũ dispo-
sitionum euentus prędicendos, e-
uocandos, deuitandos vel repel-
lendos. Hinc astrologi cœlorum
syderumq; effect9 à remotissimis
annis, ac ante omnẽ rei memoriam
aut promethei tempora, à magnis,
vt aiunt, & antediluuianis con-
iunctionibus nundinantur, omni-
umque animantium, lapidum, me-
tallorum, herbarũ. & quęcunq; in
his inferiorib. creata sunt, effectus,
vires ac motus, ab his ipsis cælis sy
deribusque defluere, omninoque
dependere ác indagari posse affir-
mant: homines profectò increduli,
nec minus impij, vel hoc vnum nõ
agnoscentes, quòd Deus iam her-
bas, plantas, arbores, ante cœlos &
stellas condiderat. Quin grauissimi
qui-

quique philoſophi, vt Pythagoras, Democritus, Bion, Fauorinus, Panætius, Carneades, Poſsidonius, Timæus, Ariſtoteles, Plato, Plotinus, Porphyrius, Auicenna, Auerrois, Hippocrates, Galenus, Alexander Aphrodiſius: preterea Cicero, Seneca, Plutarchus, & alij multi qui ab omni arte & ſcientia rerum cauſas ſcrutati ſunt, nuſquam nos in has aſtrologicas cauſas remittunt, quæ etiamſi cauſæ eſſent, tamen quia ſtellarum curſus, & earum vires non planè cognoſcunt, quòd omnibus ſapientibus notiſſimum eſt, de eorum effectibus certum iudicium dare nō poſſent. Nec verò deſunt inter ipſos, vt Eudoxus, Archelaus, Caſſandrus, Hoychilax, Hallicarnaſſeus peritiſſimi mathematici, & multi alij recentiores, grauiſsimique auctores, qui fatentur impoſsibile eſſe poſſe quicquam certi de iudiciorum ſciētia inueniri, cū propter innumeras

cooperantes cum cælo alias cau-
ſas, quas ſimul attendere oportet,
iubetq; ſic etiam Ptolemæus: tum
quia obſtāt illis occaſiones quam-
plurimæ, vt putà conſuetudines,
mores, educatio, pudor, imperiū,
locus, genitura, ſanguis, cibus, ani-
miq; libertas & diſciplina, cùm in-
fluxus illi non cogāt, vt aiunt, ſed
inclinát. Preterea qui iudiciorum
regulas perſcripſerunt, tam diuer
ſa plurimumq́ue pugnantia ea-
dem de re ſtatuunt, vt impoſsi-
bile ſit prognoſticatorem ex tot
tam varijs diſſonisq́ue opinioni-
bus aliquid certi poſſe pronuncia-
re, niſi inſit illi intrinſecus quiſpiá
futurorum occultorumq; ſenſus
ac præſagij inſtinctus, ſiue potius
occulta & latens dæmonis inſpi-
ratio, quo inter hæc valeat diſcer-
nere, ſeu alio quouis modo nunc
illi, nunc alteri opinioni adhærere
inducatur. quo inſtinctu ſi quis ca-
reat, is in aſtrologicis iudicijs (vt
ait

ait Hali) veridicus esse non potest, quare iam non tam arte, quàm obscura quadam rerum sorte astrologica constat prædictio: & sicut non arte, sed sorte ex ludorum codicillis versus exit nonnunquã verum pronuncians, sic etiam ex animo astrologi nõ arte, sed sorte prodeunt vaticinia, cui attestatur etiã Ptolemæus: *Sciẽtia, inquiẽs, stellarum ex te & illis est, indicás futurorum occultorumque prædictionum nõ tam esse ex obseruatione stellarum, quàm ex animi affectibus.* Nulla igitur est certitudo huius artis, sed conuertibilis est ad omnia secundum opinionẽ, quæ coniecturis aut existimatione, aut imperceptibili dæmonum afflatu, aut superstitiosa sorte colligitur. Nihil igitur aliud est hæc ars, quàm superstitiosorum hominum fallax coniectura, qui ob multi temporis vsum de rebus incertis scientiã fecerunt, in qua emun-

gendæ pecuniæ gratia decipiát imperitos, atque ipsi simul decipiantur. Quòd si ars istorum vera est. & ab illis intelligitur, vnde tot & tanti errores ebulliunt in eorum prognosticationibus? sin minus, nónne frustrà & stultè & impiè de rebus nullis aut non intellectis scientiam profitentur? Sed cautiores illorum de futuris non nisi obscura pronunciant, & quæ ad omnem rem & tempus, & principem, & nationem applicari possunt, ambigua prognostica artificiosa versutia confingunt, Postea verò quàm aliquid horum acciderit, tunc illius colligunt causas, atque post factũ vetera vaticinia nouis rationibus stabiliunt, vt videantur præuidisse. quemadmodum somniorũ interpretes, vbi somnium viderint, nihil certi intelligunt: vbi autẽ pòst aliquid eis euenerit, tunc ad id, quod accidit, aptant etiam somnium visum. præterea cùm impossibile sit
in

in tanta ſtellarũ varietate non ſemper inuenire, quaſdam benè, quaſdam malè poſitas, occaſionem capiunt ex his dicendi quod volunt, & quibus volunt, vitam, ſalutem, honores, opes, potentiam, victoriam, ſanitatem, ſobolem, amicos, coniugia vel ſacerdotia, magiſtratus ſimiliaq́ue prædicant. Quòd ſi quibus ſint male propitij, ijs mortes, ſuſpendia, dedecora, clades, exilia, orbitates, languores, calamitatesq́ue renunciant, non tam ex ſcelerata arte, quàm ex ſceleratis affectibus, huic impiæ curioſitati credulos homines pertrahentes in exitium, populos ac principes ſæpè funeſtis ſeditionibus ac bellis inter ſe cõmittentes. Quòd ſi cùm prognoſticis illorum fortuna coincidat, vt inter tot ambigua vnũ aut alterum verũ euenerit, mirũ quàm tunc criſtas efferunt, quàm id inſolentiſsimè prædicant. Quòd ſi aſsiduè mentiuntur, conuincãtur

mendacij, id tunc excuſant blaſphemia, vel mendacium mendacio tegunt, inquientes ſapientem dominari aſtris, cùm reuera nec aſtra ſapienti, nec ſapiens aſtris, ſed vtriſque dominetur Deus: aut aiunt, ineptitudinem recipientes, cęleſtibus influxibus obſtitiſſe. vlteriorem autem fidem requirentibus iraſcuntur, & inueniunt circulatores illi interim principes & magiſtratus, qui in illis credant omnia, ac ornent publicis ſtipendijs: quum reuera nullum genus hominum reipublicæ ſit peſtilentius quàm iſtorum, qui ex aſtris, ex inſpectis manibus, ex ſomnijs, conſimilibusque diuinationum artificijs futura pollicentur, & vaticinia ſpargunt, homines inſuper & Chriſto & omnibus in illum credētibus ſemper offenſi: de quibus Cornelius Tacitus conqueritur: Mathematici (ſic enim eos vulgò nominant) inquiens, genus hominum

minũ principibus infidum, credẽtibus fallax, à ciuitate noſtra ſemper prohibentur, ſed expelluntur nunquã. Quin & Varro auctor grauis, omnium ſuperſtitionum vanitates ex aſtrologię ſinu profluxiſſe teſtatur. Erat etiam in Alexandria vectigal, quod aſtrologi perſoluebant, blacenominon, à ſtultitia ſic nuncupatum, quia ex ingenioſa ſtultitia quæſtum facerent, nec, niſi ſtulti & temerarij homines, illos conſulere ſoleant: quippe ſi ab aſtris eſt hominũ vita atq; fortuna, quid timemus? quid ſolicitamur? quin Deo hæc & cælis, qui nec errare, nec malum agere poſſunt, relinquamus, atque homines cũ ſimus, non plus quã oportebat vltra vires noſtras altum, ſed humana duntaxat ſapiamus: quin & chriſtiani cum ſimus chriſto, linquamus horas & momenta Deo patri, qui ea poſuit in ſua poteſtate, Quòd ſi verò vita

noſtra atque fortuna ab aſtris non ſunt, nónne in vacuum currit omnis aſtrologus? Sed eſt hominum genus adeò timidulũ credulumq;, qui tãquã pueri ad lemurũ fabulas plus timent, creduntq; ea quæ nõ ſunt, quã ea quę ſunt, atq; quo res eſt minus poſsibilis, hanc eo timẽt magis: atq; quæ eſt veriſimilis minus, hanc eò firmius credunt: qui profectò ſi non eſſent aſtrologi & diuinatores perirent fame. atq; horum ſtulta credulitas pręteritorũ oblita, præſentium negligens, in futura pręceps, ſic deceptoribus illis fauet, vt cùm in cęteris hominibus vno mẽdacio tã ſuſpecta fides reddatur dicentis, vt reliqua omnia vera obſcurentur: contra in his mendaciorum magiſtris vna fortuita veritas etiam publicis mendacijs faciat fidẽ. Quibus profectò qui maximè confidũt, maximè omnium reddũtur infelicisſimi, vt ſolent ſuperſtitioſæ illæ nugę perniciem

ciē suis adferre cultoribꝰ, quòd in Zoraste, Pharaone, Nabuchodonosor, Cæsare, Crasso, Pompeio, Diotharo, Nerone, Iuliano apostata testatur antiquitas, qui vt his nugis fuere deditissimi, sic earundē cōfidentia periere infelicissimi, & quibus læta cuncta promiserant astrologi, mœsta prouenerūt omnia, vt Pompeio, Crasso, & Cæsari, quibꝰ neminem eorum, nisi iam senē nisi domi, nisi cū gloria moriturū promiserunt, attamen quisq; eorū malè & immaturè perijt. Pertinax profectò & pręposterum hominū genus, futura se præscire qui profiteantur, præteritorum & pręsentium ignari: & cum omnibus omnia occultissima se dicturos profiteátur, quid in propria domo, quid in thalamo suo fiat, sæpissimè nesciunt: cuiusmodi astrologum Morus Anglicus hoc epigrammate perpulchro taxauit:

Aſtra tibi æthereo pandunt ſeſe omnia vati,
Omnib9 & quę ſint fata futura, monent.
Omnibus eſt vxor quod ſe tua pu blicat, id te
Aſtra, licet videant omnia, nul la monent.
Saturnus procul eſt, iamq́ue olim cæcus, vt aiunt,
Nec prope decernens à puero lapidem.
Luna verecundis formoſa incedit ocellis,
Nec niſi virgineam virgo videre poteſt.
Iuppiter Europen, Martē Venus, & Venerem Mars,
Daphnen Sol, Hircen Mercuri9 recolit.
Hinc factum aſtrologe eſt, tua cū capit vxor amantes,
Sydera ſignificent vt nihil inde tibi.

Præterea quàm inter ſe de his ipſis

ipſis iudiciorum regulis diſſentiāt Iudæi, Chaldæi, Aegyptij, Perſæ, Græci, Arabes, omnibus notū eſt: & quomodo omnem antiquorum aſtrologiam abijcit Ptolemæus, & hunc vt defendit Auenrodam, ita laceſsit Albumaſar, atque omnes hos lacerat Abraam Auenazre Hebræus. denique Dorotheus, Paulus Alexandrinus, Epheſtion, Maternus, Aomar Tebith, Alchindꝰ Zahel, Meſſahalla, & ferè omnes alij aliter ſentiunt & opinantur, & cū quæ dicūt probare vera nequeunt, ſola experimenti ratione ſeſe tuentur, nec ſuper ea quidem omnes vnanimiter cōueniunt: neque minus de domorum proprietatib. ex quibus omnium euentuum prędictionem venantur, diſcrepant. quæ aliter aſsignat Ptolemęus, aliter Heliodorus, aliter Paulus, aliter Manlius, aliter Maternus, aliter Porphyrius, aliter Abenragel, aliter Aegyptij, aliter Arabes, aliter

Græci & Latini, aliter veteres, aliter recentiores. Quando quidem etiam initia finesq; domorũ, quodam modo constituere oporteat inter eos nondũ liquet, cùm hęc aliter fabricant antiqui, aliter Ptolemæus, aliter Campanus, aliter Ioannes de regio monte: vnde fit vt suis ipsimet obseruationibus sibi fidem adimant, cùm locis eisdẽ diuersi diuersas adscribunt proprietates, initia, atque fines. Impiũ hominum genus, qui quæ solius Dei sunt, tribuunt astris, & nos liberos natos syderum seruos faciunt: & cùm sciamus Deũ creasse omnia bona, illi stellas aliquas maleuolas, & scelerum auctores, & malorum influxuum tradunt non absq; maxima Dei cælorũq; iniuria, statuentes in cælestibus in illo diuino senatu, mala & scelera facienda decerni, & quicquid à nobis voluntatis culpa perpetratur, quicquid vitio materiæ in natura

præter

prȩter ordinem accidit, totum imputant ſyderibus. Iam verò & hęreſes & infidelitates pernicioſiſsimas docere non verentur, videlicet, dum donum prophetiæ, vim religionum, arcana cõſcientię, imperium in dæmones, virtutē miraculorũ, efficaciá ſupplicationũ, futurę vitę ſtatũ, omnia pēdere ab aſtris, ab illis largiri, ex illis cognoſci impia temeritate fatentur. Dicunt enim aſcendente Geminorũ ſydere, idq́; Saturno, Mercurioq́; ſub Aquario iunctis, in nona cæli plaga naſci prophetam: ideoque Christum dominum tot claruiſſe virtutibus, quia eo in loco ſaturnũ habuerit in geminis. Religionum etiam ſectas, quibus Iouem pręcipuum præficiunt patronum, per cæterarum ſtellarũ cõmixtiones diſtribuũt, ita vt Iuppiter ille cum Saturno religionem faciat Iudęorum, cum Marte Chaldęorũ, cum Sole Aegyptiorum, cum Venere

Saracenorũ, cum Mercurio chri-
ſtianorum, cum Luna eam quam
futuram dicunt Antechriſti: atq;
Moyſen Iudæis ſabbati diem ex
aſtrologicis rationibus inſtituiſſe
religioſum, ideoq; errare chriſtia-
nos, qui diem ſabbati Iudæorum
ritu operibus vacantes non feriã-
tur, cùm ſit illa dies Saturni: Fide-
litatem autem cuiuſq;, cùm ad ho-
mines, tùm ad Deum, profeſſamq;
religionem, conſcientiæ etiam ar-
cana à parte ſolis, ac tertia, nona,
vndecimaque cæli domicilijs de-
prehendi poſſe putant, prænoſcen
diſque hominũ cogitationibus, &,
vt aiunt, intentionibus multi mul-
tas admodum regulas tradunt, ip-
ſiſque diuinę omnipotentię mira-
culoſis operibus, putà vniuerſalis
diluuij, & datę per Moyſen legis, ac
virginis puerperio, cęleſtiũ cõfigu
rationes cauſas præficiũt, ac Chri
ſti redemptricem humani generis
mortem, Martis opus fuiſſe fabu-
lan-

lantur. Quin & Christum ipsum in miraculis suis horarum electione vsum, quibus illum Iudæi lædere non possent, dum ascenderet Hierosolymam: ideoque vetantibus discipulis dixisse, Nonne duodecim horæ sunt diei? Dicũt prętera, si cui Mars in nona cæli domo feliciter locatus fuerit, hunc dæmones ab obsessis sola præsentia expulsurum: qui verò Luna atq; Ioue cum capite draconis in medio cælo coniunctis, Deo supplicauerit, omnia illum quæcunque petierit, impetraturum, porro futuram vitæ felicitatem à Ioue Saturnoq; largiri. Quód si quis Saturnum in Leone feliciter constitutum habuerit in genesi, eius animam post hanc mortalem vitam innumeris angustijs liberatã, ad cælum & originis suæ primordia, applicatam dijs, transituram. Atque tamen istis execrandis nugis perniciosissimisque hęresibus,

Petrus Apponenſis, Rogerius, Bacon, Guido, Bonatus, Arnoldus, de villa noua philoſophi, Alyacenſis Cardinalis & theologus, & plerique alij Chriſtiani nominis doctores, haud abſque hęreſeos infamia ſubſcribunt, & ſeſe vera hæc expertos eſſe teſtari atque tueri audent. Scripſit autem aduerſus aſtrologos recentiorib. annis duodecim libris Ioannes Picus Mirandula copia tanta, vt vix vllũ perierit argumẽtum: tanta aũt efficacia, vt hactenus nec Lucius Balantius acerrimus aſtrologiæ propugnator, nec alius quiſquam huius artis defenſor, hanc ab adductis à Pico rationibus potuerit ſaluare. Is enim probat validiſsimis argumentis illam non hominum, ſed malorum dæmonum fuiſſe inuentum. quod idem etiam Firmianus ait, per quam illi omnem philoſóphiã, medicinam, leges atq; religionẽ in humani generis exterminium

niſi

nisi sunt abolere. Nam primum quidem religioni fidem adimit, miracula extenuat, prouidētiam tollit, dum omnia constellationum vi prouenire, & à syderibus fatali necessitate pendere docet: insuper vitijs patrocinatur, excusans quasi cælitùs in nos descendentibus, bonas quascunque artes contaminat atque euertit. imprimis philosophiam, rerum causas à veris rationibus ad fabulas traducens, deinde medicinam à naturalibus efficacibusque remedijs ad vanas obseruationes, peruersasque & corpori & animo exitiales superstititiones cõuertens. Porrò leges, mores, & quascũq; humanæ prudentię artes in totũ pessundás, cũ quo tẽpore, qua ratione, quibus medijs quid agẽdũ, sola astrologia cõsuleretur, solaq; vitę & morũ & Reip. & priuatæ sceptra teneret, tanquã de cęlo omnium trahẽs au ctoritatẽ, vanaq; putarẽtur cętera

om-

omnia quæ hanc non agnoſcerẽt patronam. Dignisſima profectò ars, quam olim etiam dæmones profiterentur in fallaciam hominum, & in iniuriam diuinitatis. Iá verò & Manichæorum hæreſis arbitrij libertatem in totum tollens & auferens, non aliundè emanauit, quàm ex aſtrologorum de fato falſa opinione atque doctrina. Ex eodem fonte & Baſilidis hæreſis emanauit, qui trecentos ſexagintaquinque cælos, per ſuccesſionem & ſimilitudinem abinuicem factos pronunciauit, & horum oſtenſionem eſſe numerum dierum anni, atque ſingulis eorum certa principia, & virtutes, & angelos aſsignans, atque illis nomina adfingens: eſſe autẽ omnium principẽ Abraxas, quod nomen, iuxta Græcam literaturam, continet in ſe tercentum ſexagintaquinque, quod videlicet ſunt illorum cælorum locales poſitiones ab illo commen-

tæ.

tæ. Hæc ideò narrata ſunt, vt cognoſcatis aſtrologiam etiam hæreticorum progenitricem eſſe. Porrò aſtrologiam hãc diuinatoriam, ſicut ſplendidiſsimiquiq́ue explodunt philoſophi, ſic Moyſes, Iſaias, Iob, Ieremias, cæteriq́ue antiquę legis deteſtantur prophetæ, & è Catholicis doctoribus Auguſtinus, illam à Chriſtiana religione expellendam cenſet. Hieronymus hanc idololatrię genus eſſe diſputat. Rident eam Baſilius & Cyprianus: refutant Chryſoſtomus, Euſebiꝰ & Lactantius: inuehuntur Gregorius, Ambroſius, atque Seuerianus, ſanctumq́ue Toletanũ Conciliũ eam prohibet atque damnat: etiam in ſynodo Martini, & abs Gregorio iuniore, & Alexandro tertio pontificib. anathematizata, & à ciuilibus Imperatorum legibus punita. Apud veteres Romanos ſub Tiberio, Vitellio, Diocletiano, Conſtantino, Gratiano, Valen-

Valentiniano, Theodosio Imperatoribus vrbe prohibita, eiecta atque punita, ab ipso etiam Iustiniano capitis supplicio percussa, quòd ex Codice eius manifestum est.

DE DIVINATIONIBVS IN GENERE, Cap. XXXII.

ADmonet hic locus etiam de cæteris diuinationum artibus dicere, quæ non tam obseruatione cęlestiũ, quá rerũ inferiorũ quandam cælestium vmbram & imitationẽ habentium, vaticinia præbent. vt illis intellectis melius cognoscatis hanc astrologicam arborem, de qua tales fructus descẽdunt, atque abs qua velut Lernęa hydra, multorum capitum fera, generata est. Inter artes itaque ad diuinandi quęstũ properantes, physiognomia, metoposcopia, chiromantia, (de qua etiam supra diximus) aruspicia, speculatoria, & oniro-

nirocritica, quæ est somniorum interpretatio, ac furentium oracula hic sedem sibi vindicarunt. Omnia autem hæc artificia nullius solidæ doctrinæ sunt, nec vllis certis rationib9 constant, sed de reb9 occultis, aut fortuita sorte, aut spiritûs agitatione, aut apparentibus quibusdam coniecturis inquirunt, quæ ex quotidianis & longi temporis sumptę sunt obseruationib9. Solent enim omnes illę diuinationum prodigiosę artes, non nisi experientię titulo se defendere, & se obiectionũ vinculis extricare, quoties aliquid supra fidem ac pręter rationem doceant polliceanturq́;. de quib9 omnibus sic in lege pręceptũ est: Nõ inueniatur in te qui collustret filium, ducens per ignẽ & ariolos sciscitetur, aut obseruet somnia atq; auguria: nec sit malefic9, nec incantator, quoniam hęc abominatur dominus.

DE

DE PHYSIOGNOMIA.
Cap. XXXIII.

HArum itaq; physiognomia, naturam (vt ait) ducem secuta, ex totius corporis inspectione, quæ sunt animæ & corporis affectiões, quę hominis fortuna, probabilibus signis se assequi posse præsumit, quatenus hunc Saturnium aut Iouistam, illum Martium aut Solarem, alterum Venereũ, Mercurialem, aut Lunarem pronunciat, & ex corporis habitudine illorum horoscopia colligit, ex effectibus paulatim, vt aiunt, ad causas videlicet astrologicas transcendens, ex quibus postea nugatur quicquid libet.

DE METOPOSCOPIA.
Cap XXXIIII.

MEtoposcopia autem ex solius frótis inspectione omnia hominum initia, progressus & fines

fines ſagaciſsimo ingenio, ac docta experientia ſe præſentire iactat, ipſa ſe etiam aſtrologiæ alumnam faciens.

DE CHIROMANTIA.

Cap. XXXV.

CHiromantia autem in vola manus pro numero planetarum ſeptem montes effingit: atque ex lineis, quæ ibi conſpiciuntur, quæ hominis complexio, qui affectus, quæ vita, quæ fortuna, ſeſe poſſe cognoſcere arbitratur per linearum harmonicam correſpondentiam, ceu per cęleſtia quędā ſtigmata nobis à Deo & natura illic impreſſa, & quę Deꝰ, auctore Iob, poſuit in manibus hominum, vt inde noſcat vnuſquiſq; opera ſua: quamuis reuerà diuinus propheta illic non de chiromantica vanitate, ſed de arbitrij libertate locutus fuerit. Præterea tuentur ſe prædicti diuinatores, quòd, licet non per rerum cauſas, tamen per

ſigna ab eiſdem, ſimilibúſue cauſis impreſſa, quę ſemper ſint eadem rebus eiſdem, ſimiliaque ſimilibus de effectibus poſſent iudicare: dicuntque ijs artibus vſum quondá Pythagorá, qui adoleſcentũ mores, naturas, ingenia, ex oris & vultus, totiusque corporis filo ac habitu coniectabatur: quemque idoneum iudicabat, hunc in diſciplinã recipi iubebat. Idem conſueuiſſe Pharaotem Indorũ regem, narrat Philoſtratus: verùm harum omnium artium errorem non alia ratiõe nobis impugnare neceſſe eſt, niſi ea ipſa, quòd deficiunt videlicet omni ratione. Scripſerũt tamẽ de iſtis permulti ex antiquis viri grauiſsimi, Hermes, Alchindus, Pythagoras, Pharaotes Indus, Zophyrus, Helenns, Ptolemęus, Ariſtot. Alpharabius: prętere a Galenus, Auicenna, Raſis Iulianus, Maternus, Loxius Phylemon, Palęmon, Conſtãtinus, Africanus: ex Romanis

nis deniq; principib. L. Sylla & Cæ
ſar dictator eius ſtudioſiſsimi fue-
re. Ex poſteriorib. verò petrus Ap
ponēſis, Albertus Teutonicus, Mi-
chaël Scotus, Antiochus Bartho-
lomęus, Coclitis, Michaël Zauo-
narola, Antonius Cermiſonus, pe
trus de Arca, Andreas coruus,
Tricaſſus Mantuanus, Ioannes de
Indagine, & plerique alij illuſtres
medici: oēs tamē vltra cōiecturas,
& experiētię obſeruatiōes tradere
queunt nihil. Non eſſe aūt cōiectu
ris illis & obſeruationib. vllá ve-
ritatis regulá ex eo manifeſtū eſt,
quia figmenta ſunt voluntaria, &
ſuper quibus ipſi etiá ęqualis do
ctrinę & auctoritatis illarum do
ctores non concordant. Quare ve
hementer delirant errantque om
nes, qui per hęc ſigna vltra corpo
ris complexionem & naturę di
ſpoſitionem, mores quoque ipſos
& fortunę animique affectus prę-
dicere volunt: quod in Zopy-

ri iudicio de Socrate ſatis compro batum eſt. Nec vobis fidem faciat quod Appion Grammatic9 ſcriptum reliquit, Alexandrum quendam tam diſcretè imaginum ſimilitudines pinxiſſe, vt ex his Metopoſcopus futuræ aut præteritæ mortis annos dixerit: quod quidem poſſe ijs artib9 ſciri non tam incredibile eſt quàm impoſsibile, ſed ſolet hoc nugiuendum hominum gen9 inſtinctu malorum dęmonum ſic delirare, trahentium illos ab errore in ſuperſtitionem, & ab hac paulatim in infidelitatem.

ITERVM DE GEOmantia. Cap. XXXVI.

GEomantiam etiam, de qua & in Arithmetica locuti ſumus, quæ proiectis punctis, vel caſu vel vi quadam deductis, ex quib9 per pares & impares numeros, figuras quaſdam cæleſtibus attributas componit, per quas diui-

diuinatur: idcirco omnes illius ſcriptores aſtrologiæ filiam teſtantur. Eſt & alia Geomantię ſpecies, quá Almadal Arabs introducit, quæ ipſa per coniecturas quaſdam à ſimilitudinibus ſumptas ex terræ crepitu, motu, ſciſſura, tumore, vel ſponte, vel ab æſtu & caumate, aut tonitruis prouenientibus diuinatur, quæ ipſa etiam inani aſtrologiæ ſuperſtitione fulcitur, horas & lunationes & ſyderum ortus figuraſque coobſeruans.

DE ARVSPICIA.

Cap. XXXVII.

AVgurium verô, cuius multæ admodum ſunt ſpecies, ars ipſa priſcis temporibus in magna obſeruatione fuit, ac tanta, vt nihil eorum quę ad publica vel ad priuata pertinerent, inauſpicatè perfecerint. Hæc ars antiquiſsima eſt, vt tradit Pomponius lætus, à Chaldæis ad Græcos, apud quos Amphiareus Tyreſias, Mopſus A-

philotes, & Calchas summi augures habiti sunt, à Græcis ad Hetruscos venit, ab illis ad Latinos. Et ipse Romulꝰ augur fuit, & magistratus instituit augurijs confirmari: & Dionysius tradit antiquá augurandi artem fuisse, etiam Aboriginum & Ascanium, priusquam aciem contra Mezentium educeret, augurium captasse: quod vbi felix conspexit, pugnauit atque vicit. Denique Phrygij, Pisidæ, Cilices, Arabes, Vmbri, Thusci, & multi alij populi auguria secuti sunt. Lacedæmonij etiam regibus suis augurem assessorem dederunt & publico interesse concilio voluere, & apud Romanos augurum collegium. Huic arti fidem fecerunt, qui docuerunt à cęlestibus corporibus quædam pręsagiorum lumina super animantia quæque in hæc inferiora descendere: velut signa quædam in eorũ motu, situ, gestu, incessu, volatu.
voce,

voce, cibo, colore, opere, euentu conſtituta, quibus tanquam inſita quadam vi occulta, ac tacito quodam conſenſu, cum cęleſtibus corporibus, quorum viribus afficiuntur, ſic conueniant, vt poſsint omnia hæc præſagire, quæcunque cęleſtia corpora cogitarunt facere. Ex quo patet hanc diuinationem non niſi coniecturas ſequi, partim à ſyderum, vt aiunt, influentijs, partim à parabolicis quibuſdam ſimilitudinibus ſumptas, quibus nihil eſt fallacius. Quare ridét cá Panætius & Carneades, Cicero, Chryſippus, Diogenes, Antipater, Ioſephus, & Philo: damnant lex & eccleſia. Atque huiuſcemodi ſunt illa Chaldæorum Aegyptiorumque myſteria, quæ quondam Hetruſci, deinde Romani, & hodie adhuc ſuperſtitioſum hominum vulgus velut oracula adorat.

DE SPECVLATORIA.
Cap. XXXVIII.

EX eodem fundamento prodit ſpeculatoria, quæ fulmina & fulgura, cæteraſque elementorum impreſsiones, inſuper oſtenta, portenta, prodigia interpretatur, non tamen alia via quàm coniecturę & ſimilitudinis, quam equidem plurimum errare manifeſtum eſt, quod hæc omnia naturalia opera ſunt, non prognoſtica.

DE SOMNISPICIA.
Cap. XXXIX.

ACcedit onirocritica, quę eſt ſomniorum interpretatio, quorum interpretes propriè coniectores vocantur, quemadmodũ canit Euripedes:

Qui bene coniectat, is vates optimus eſto.

Cui artificio etiam, & quidé magni philoſophi haud parùm tribuerunt, præcipuè Democritus, Ariſtote-

ſtoteles, & eius ſectator Themiſtius atque Sineſius Platonicus, ſic innitentes exemplis illis ſomniorum, quę caſus aliquis vera fecit, vt inde nihil fruſtra ſomniari ſuadere conentur. Dicunt enim quòd quemadmodum cęleſtis influxus in corporali materia formas producant diuerſas, ſic ex eiſdem influxibus in potentia phantaſtica, quæ organica eſt, phantaſmata imprimi cęleſti diſpoſitione, effectui cuipiam producendo conſentanea: maximè verò in ſomnijs, quia animus tunc à corporeis exteriſque curis relaxatus, liberius diuinos illos ſuſcipit influx9: vnde multa dormientibus in ſomnijs innoteſcunt, quæ latent vigilantes. Hac itaque potiſsimum ratiõe ipſis ſomnijs veritatis opinionem conciliare nituntur. De cauſis tamen ſomniorum tam intrinſecis quàm extrinſecis, non omnes in vnã ſententiã conueniunt. nam

Platonici illas referunt in ſpecies & notiones animæ cõcretas. Auicenna in intelligentiam vltimam mouentem lunam, medio illius luminis, quo irradiatur phãtaſia hominum dum dormiunt. Ariſtoteles refert in ſenſum communem, ſed phãtaſticum. Auerrois in imaginatiuam. Democritus in idola à rebus deciſa. Albertus in influxum ſuperiorum, medijs tamen quibuſdam ſpeciebus, qua continuò defluunt à cęlo: medici in vapores & humores hæc referunt, alij in affectus & curas vigiliæ, aliqui Arabes in potentiam intellectualem, alij dicunt à potentijs animæ & influxu cæli & ſimulacris ſimul dependére, aſtrologi illa à ſuis conſtellationibus cauſari volunt: alij cauſas illorum in aërem circundantẽ, penetrantemque referunt. Scripſerunt præterea de ſomniorum interpretatione Daldianus & Arthemidorus, & circunferũtur libri

ſub

ſub Abraham nomine, quē Philo in libris de Gigantibus, & de ciuili vita aſſerit ſomniorum ſolutiones primum adinueniſſe, & alij ſub Salomonis & Danielis nominibus in hanc rem cōficti, in quib. de ſomnijs nihil niſi mera ſomnia tradun tur. Sed ipſe M. Tullius in ſuis diuinationum libris aduerſus hanc vanitatem, eorumque ſtultitiam, qui ſomnijs fidem habent, validiſſimis rationibus diſputat, quas hic enumerare omitto.

DE FVRORE.

Cap. XL.

SEd (quod ferè pręterieram) iſtis ſomniatorib. eos etiā adnumeremus, qui furētiū vaticinijs diuinitatis fidem prębent, eosque qui & pręſentium notitiā, & præteritorum memoriam, omnemq́ humanum ſenſum perdiderūt, diuinam futurorum præſcientiam aſſecutos putant, & quæ ſapientes vigilantesq́ neſciunt, videre inſa-

nos & dormiẽtes, ac si illis plꝰ, quã sanis vigilantibꝰ, intelligentibꝰ, & pręmeditantibꝰ Deꝰ sit propinquior: infelices profectò homines, qui his vanitatibꝰ credũt, illisq́; impostoris obediunt, qui huiusmodi pascunt artifices, illorumque ventri ingenia sua, suamq́; fidem submittunt. Quid nanque aliud putabimus furorem, quàm alienationem humani animi ab ipsis malis dæmonib. exagitati, aut per astra, aut per inferiora instrumenta ab immundis spiritibꝰ deducta? quod ita expressisse videtur Lucanus, dum inducit Aruum Thuscum vatem:

Fulminis edoctum motus, venasque calentes,
Fibrarum, & motus errantis in aëre pennæ.

Post lustratam vrbem, post mactatam victimam, post inspecta exta, tandem figulum in hæc verba protulisse sententiam.

Quod

Quod cladis genus, ô superi, qua
peste paratis
Seuitiam? extremi multorum tem
pus in vnum
Conuenere dies, summo si frigida
cœlo
Stella nocens nigros Saturni ac-
cenderet ignes,
Deucalionæos fudisset Aquarius
imbres,
Totaque diffuso latuisset in equo-
re tellus,
Si sæuum radijs Nemeum Phœbe
Leonem
Nunc premeres, toto fluerent in-
cendia mundo,
Succensusque tuis flagrasset curri
bus æther.
Hi cessant ingens. Tu qui flagran-
te minacem
Scorpion incendis cauda Chelasque
peruris
Quid tantum Gradiue paras? nam
mitis in alto
Iuppi-

Iuppiter occasu premitur, Venerisque salubre
Sydus habet, motuq́, celer Cyllenius hæret,
Et cœlum Mars solus habet, cùm signa meatus
Deseruere suos, mundoque obscura feruntur,
Ensiferi nimium fulget latus Orionis,
Imminet armorum rabies, ferriq́; potestas
Confundet ius omne manu, scelerique nefando
Nomen erit virtus, multosque exibit in annos.

Omnia itaque hæc diuinationũ artificia in ipsa astrologia suas radices & fundamenta habent. Ná siue corp9, vultus, man9 inspecta sunt, siue somniũ siue prodigium visum sit, siue auspicium siue furor afflauerit, cœli figuram erigendam consulunt, ex cuius indicijs vnà cũ similitudinũ, signorumq; cóiecturis signi-

ſignificatorũ venantur opiniones: ita diuinationes omnes aſtrologiæ artem vſumque ſibi depoſcunt, vt hanc veluti clauem ad omniũ arcanorũ notitiá neceſſariá fateantur. Quare omnes hę diuinationũ artes quãtum abſint à veritate, palá ſeſe offerunt ex eo, quod principijs vtátur tam manifeſtè falſis ac poëtica temeritate confictis: quæ cum nec ſunt, nec fuerunt, nec erũt vnquã, tamen cauſas & ſigna eorum eſſe ſolent, quæ ſunt rerum euentus contra apertam veritatem in illa referentes.

DE MAGIA IN GENERE, Cap. XLI.

EXigit etiá hic locus vt de Magia dicamus. nam & ipſa cũ aſtrologia ſic coniuncta atque cognata eſt, vt, qui magiam ſine aſtrologia profiteatur, is nihil agat, ſed tota aberret via. Suidas magiam à Maguſeis & nomen & originem

traxisse putat: cõmunis opinio est nomen esse persicum, cui adstipulantur Porphyrius & Apuleius, & significare eorum lingua idem quod sacerdotem sapientem, siue Philosophum. Magia itaque omnem philosophiam, physicam, & mathematicam complexa, etiam vires religionum illis adiungit: hinc & Goëtiam & Theurgiam in se quoque continet. Qua de causa magiam plerique bifariam diuidunt, in naturalem videlicet & cęremonialem.

DE MAGIA NATV. Cap. XLII.

Naturalem magiã non aliud putãt quàm naturalium scientiarum summam potestatem, quam idcirco summum philosophiæ naturalis apicem, eiusq́ue absolutissimam consummationem vocãt: & quæ sit actiua portio philosophiæ naturalis, quæ naturaliũ

virtutum adminiculo, ex mutua earum & opportuna applicatione opera edit, ſupra omnem admirationis captum. Magia Aethiopes maximè & Indi vtebátur, vbi herbarum & lapidum, cęterorumq́ue ad id ſpectantium facultas ſuppetebat Eius meminiſſe volunt Hieronymum ad Paulinum, vbi ait Apollonium Tyanęum fuiſſe magum ſeu philoſophum, vt Pythagorici. Eius etiam generis fuiſſe magos, qui Chriſtum natum muneribus inuiſentes adorauerunt, quos euangeliorum interpretes exponunt Chaldæorum philoſophos: quales fuère Hiarchas apud Brachmanas, Teſpion apud Gymnoſophiſtas, Budda apud Babylonios. Numa Pompilius apud Romanos, Zamolxides apud Thracas, Abbaris apud Hyperboreos, Hermes apud Aegyptios, Zoroaſtes Oromaſi filius apud Perſas. Nam Indi & Aethiopes, & Chal-
dæi,

dæi, & Persæ hac maximè præcel-
luere magia: qua idcirco (vt narrat
Plato in Alcibiade) imbuuntur Per-
sarum regum filij, vt ad mundanæ
reipublicæ imaginem, suam & ipsi
rempublicam administrare, distri-
buereque condiscant: & Cicero in
diuinationum libris ait neminem
apud Persas regno potiri, qui prius
magiam non didicerit. Magia ita-
que naturalis ea est, quæ rerum
omnium naturalium atque cœle-
stium vires contemplata, earun-
demque sympathiam curiosa in-
dagine scrutata, reconditas ac
latentes in natura potestates ita
in apertum producit: inferiora
superiorum dotibus tanquã quas-
dam illecebras sic copulans per
eorum mutuam applicationem ad
inuicem, vt exinde stupenda sæ-
pè consurgant miracula, non tam
arte quàm natura, cui se ars ista
ministram exhibet hæc operanti.
Nam magi vt naturæ accuratissi-
mi

ni exploratores, conducentes ea
quæ à natura præparata sunt, ap-
plicando actiua passiuis, sępissimè
ante tempus à natura ordinatum
effectus producunt, quæ vulgus
putat miracula, cum tamen natu-
ralia opera sint, interueniente so-
la temporis pręuentione: vt si
quis in mense Martio rosas produ
cat, & maturas vuas, aut satas
fabas, vel petroselinum intra pau-
cas horas excrescere faciat in per-
fectam plantã, & ijs maiora, vt nu-
bes, pluuias, tonitrua, & diuersorũ
generũ animalia, & rerũ trãsmuta-
tiones quamplurimas, cuiusmodi
multas fecisse se iactat Rogerius Ba
chō pura & naturali magia. Scrip-
serũt de illius operibus Zoroastes,
Hermes, Euantes rex Arabum, Za
charias Babylonius, Ioseph Hebrę-
us, Bocus, Aaron, Zenotenus, Kirá
nides, Almadal, Thetel, Alchin-
dus, Abel, Ptolemęus, Geber, Za-
hel, Nazabarub, Tebith, Berith,

Salomõ, Aſtrophon, Hipparch9, Alcmeon, Apollonius, Tryphon, & plerique alij, quorum aliqua opera adhuc integra, & pleraque fragmenta adhuc extant, & ad man9 meas aliquando peruenerunt. Ex recentioribus verò ſcripſerunt in naturali magia pauci, & illi quidem pauca, vt Albertus, Arnoldus de villa noua, Raimund9 Lullius, Bachon & Aponus, & auctor libri ad Alphonſum, ſub Picatricis nomine editus, qui tamen vnà cum naturali magia plurimũ ſuperſtitionis admiſcet, quod quidem fecerunt & alij.

DE MAGIA MATHEmatica. Cap. XLIII.

SVnt præterea alij naturæ ſagaciſsimi æmulatores, inquiſitoresq́; audaciſsimi, qui abſque naturalibus virtutibus ex ſolis mathematicis diſciplinis, adſcitis cælorum influxibus, ſeſe natu-

quæ operum ſimilia producere poſ-
ſe pollicentur, vt corpora euntia
vel loquentia, quæ tamen non ha-
beant virtutes animalis: qualis fuit
columba Archytæ lignea quæ vo-
labat, & ſtatuæ Mercurij quæ lo-
quebâtur, & caput æneum ab Al-
berto magno fabricatum, quod lo-
cutum perhibẽt. Excelluit in iſtis
Boëtius vir maximi ingenij, &
multiplicis eruditionis: ad quem
de iſtiuſmodi ſcribens Caſsiodo-
rus, Tibi, inquit, ardua cognoſce-
re, & miracula monſtrare propo-
ſitum eſt, tuæ artis ingenio metal-
la mugiunt, Diomedes in ære gra-
uius buccinatur, æneꝰ anguis in-
ſibilat, aues ſimulatæ ſunt, & quæ
vocem propriam neſciunt habe-
re, dulcedinẽ cantilenę probâtur
emittere, parua de illo referimꝰ,
cui cælũ imitari fas eſt. De iſtis pu
to artificijs dictum eſt, quod apud
Platonem legimus in vndecimo
de legibus: Ars data eſt mortali-
bus,

bus, qua res posteriores quasdam generarent, non quidem veritati & diuinitatis participes, sed simulacra quędam sibiipsis cognata deducerēt: atque eousque progressi sunt magi homines audacissimi omnia perpetrare, fauente maxime antiquo illo & valido serpēte sciētiarum pollicitatore, vt similes illi tanquam simię, Deum & naturam æmulari conarentur.

DE MAGIA VENEFICA. Cap. XLIIII.

EST præterea naturalis magiæ species, quam veneficam siue pharmaciam vocant, quæ poculis, philtris, varijsque veneficiorum medicamentis perficitur, cuiusmodi Democritus confecisse legitur, quò boni, felices, fortunatique filij gignantur: & aliud, quo auium voces ritè intelligamus, sicut de Apollonio narrant Philostratus atq; Porphy-

phyrius. Virgilius etiam de quibusdam herbis Ponticis locutus, dixit:

His ego sępè lupum fieri, & se condere syluis
Merim, sępè animas imis exire sepulchris,
Atque satas alio vidi traducere messes.

Et Plinius narrat quendam Demarchum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Ioui Lycæo humana hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se conuertisse: propter quam hominum in lupos immutationē, putat Augustinus Pani Lycęo & Ioui Lycęo nomen esse impositum. Narrat idem Augustinus, dum esset in Italia, quasdam fœminas magas, Circes instar, dato viatoribus veneficio in caseo, eos in iumenta vertisse, cūq; portassent, quę placuissent, onera, rursus in hoēs restituisse, idq; patri cuidam

præstantio tunc accidisse. Sed & ne quis hæc putet omnino deliramenta esse & impoßibilia, is recordetur quomodo sacrę literę narrant Nabuchodonosor Regẽ mutatum in bouem, & septem annis fœno vixisse, tandem Dei misericordia in hominem redijsse: cuius corpus post mortem illius filius Euilmorodath in escam dedit vulturibus, ne quando resurgeret à mortuis, qui iam de bestia redierat in hominem, & huiusmodi plura de magis Pharaonis narrat Exodus. Verùm de ijs siue magis, siue veneficis loquitur Sapiens, dum dicit: Exhorruisti illos Deus, quia horribilia opera tibi faciebant per medicamina. Illud præterea vos scire volo non solũ naturalia scrutari hos magos, verumetiam ea quæ naturam comitantur, ac quodammodo exuunt, vt motus, numeros, figuras, sonos, voces, conuentus, lumina, & animi affect9

atque

atque verba. Sic Psylli & Marsi cõuocabant serpentes, alij alijs deprimentes fugabant: sic Orpheus Argonautarum tempestatem hymno compescuit, & Homerus narrat Vlysſi sanguinem verbis restrictũ: & in lege duodecim tabularũ ijs qui messes excantassent, pœna constituta est, vt non dubium sit, magos etiam solis verbis & affectibus, alijsque similib9 non in seipsos modò, sed etiam in res extraneas sępe mirum aliquem producere effectum. Quę omnia non secus vim insitam in res alias profundere, illasque ad se trahere, vel abs se repellere, seu alio quouis modo afficere putant, quàm magnes ferrum, & succinum paleas trahunt, siue adamas & allium magnetem ligant: sicque per hanc rerum gradariam ac concatenatam sibi sympathiam non solum dona naturalia & cęlestia, sed etiam intellectualia & diuina Iamblich9,

Proculus, atq; Sinesius ex magorum sententia desuper suscipi posse confirmant: quòd Proculus in libro de sacrificio & magia fatetur, scilicet per huiusmodi rerum consensum magos etiam numina euocare solitos. Ad tantam enim quidam eorum deuoluti sunt insaniã, vt ex diuersis stellarum constellationibus, per temporum interualla & quadam proportionum ratione ritè obseruatis constructã imaginem cælitum nutu vitæ intellectusque spiritum accepturam putant, quo consulentibus illã, respõdeat, & occultæ veritatis arcana reuelet. Hinc patet hanc naturalẽ magiam nonnunquam in goëtiam & Theurgiam reclinatam, sępissimè malorum dæmonum vatramẽtis erroribusque obretiri.

DE GOETIA ET NECROMANTIA.
Cap. XLV.

Caeremonialis autem magiæ partes ſunt goëtia atq; theurgia. Goëtia, immundorum ſpirituum commercijs inauſpicata, nefariæ curioſitatis ritibus, illicitis carminibus & deprecamentis cõcinnata, omnilegum placitis eſt exterminata, & execrata. Huius generis ſunt, quos necromanticos & maleficos hodie nuncupamus:

Gens inuiſa deis, maculandi callida cæli,
Quas genuit natura, mali qui ſydera mundi,
Iuraque fixarum poſſunt peruertere rerum,
Nam nunc ſtare polos & fulmina mittere norunt,
Aethera ſub terras adigunt, monteſque reuellunt.

Hi ſunt ergo qui defunctorum inclamant animas, & illi, quos veteres dicebant epodos, qui excantant pueros, & in eloquium oraculi eliciunt, & qui dæmones paredros circunferunt: quale quiddam de Socrate legimus, & qui, vt dicitur, ſpiritus paſcunt in vitro, per quos ſe prophetare mentiuntur. Et hi omnes bifariam procedunt, nã alij dæmones malos virtute quadam maximè diuinorum nominum adiuratos aduocare & cogere ſtudent: quippe cùm omnis creatura timet & reueretur nomen illius qui fecit eam, non mirũ ſi Goëtici, & quique etiam infideles, pagani, Iudæi, Saraceni, & cuiuſcunque prophani collegij ſiue ſectæ homines, diuini nominis inuocatione dæmones aſtringant. Alij autem nefandiſsimi, deteſtando & omnibus ignibus plectendo ſcelere ſe dæmonibus ſubmittentes, illis ſacrificant & adorant, idola-

lolatrię & vilissimę deiectionis rei effecti sunt, quibus criminibus etsi priores non sunt obnoxij, tamē manifestis periculis se exponunt. Nam etiam coacti dæmones inuigilant, semper quo errantes nos decipiant. Ex horum verò Goeticorum anagyri profluxerunt omnes isti tenebrarum libri, quos improbatæ lectionis Vlpianus iurisconsultus appellat, protinusq́ue corrumpendos esse statuit. Cuiusmodi primus excogitasse dicitur Zabulus quidam illicitis artibus deditus, deinde Barnabas quidam Cyprius, & hodie adhuc confictis titulis circunferuntur libri sub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Salomonis: item Pauli, Honorij, Cypriani, Alberti, Thomæ, Hieronymi, & Eboracensis cuiusdam, quorum nugas stultè secuti sunt Alphonsus rex Castellæ. Robertus Anglicus Bacon, & Apponus, & plerique alij deplorati in-

genij homines. Præterea non homines modò, & sanctos, & patriarchas, & angelos dei tam execrabilium dogmatũ fecerunt auctores, sed & libros à Raziole & Raphaele, Adami & Tobiæ angelis traditos ostentant: qui libri tamen acutius inspicienti, suorum præceptorum canonem, rituum consuetudinem, verborum & characterum genus, extructionis ordinem, insulsam phrasim, apertè sese produnt, non nisi meras nugas ac imposturas continere, ac posterioribus tẽporibus ab omnis antiquæ magiæ ignaris perditissimis perditionum artificibus esse conflatos, ex prophanis quibusdam obseruationibus nostræ religionis cæremonijs permixtis, insitisque ignotis multis nominibus & signaculis, vt perterreant rudes & simplices, & stupori sint insensatis, & his qui nesciunt bonas literas. Neque tamen propterea patet has artes fabulas

esse:

esse: nam nisi reuerà essent atq; per illas multa mira ac noxia fierent, non tam arctè de illis statuissent diuinæ ac humanæ leges, eas exterminandas esse de terra. Cur autem goëtici illi solis malis vtantur dæmonibus, ea ratio est, quia boni angeli difficile comparent, quia Dei iussum expectant, nec nisi mundis corde & vita sanctis hominibus congrediuntur: mali autem faciles se exhibent ad inuocandum, falsò fauentes & diuinitatem mentientes, semper præstò vt astu suo decipiant, vt venerentur, vt adorentur. Et quia mulieres secretorum auidiores sunt, ac minus cautę atq; in superstitionem procliues, faciliusque illuduntur, adeò illis se præbent faciliores, faciuntque ingentia prodigia: cuiusmodi de Circe, de Medea, de alijs canunt poëtę, testatur Cicero, Plinius, Seneca, Augustinus, & multi alij tùm philosophi tũ ca-

tholici doctores & historici, ipsæ etiam sacræ literæ. Nam in libris Regum legimus Phytonissam mulierem, quę erat in Endor, euocasse animam Samuelis prophetæ, licèt plerique interpretentur non fuisse animam prophetæ, sed malignum spiritum, qui illius sumpserit imaginem. Tamen Hebręorum magistri dicunt, quod etiam Augustinus ad Simplicianum fieri potuisse non negat, quia fuerit verus spiritus Samuelis, qui ante completum annum à discessu ex corpore facilè euocari potuit, prout docent Goëtici. Quinetiam magi necromantici illud naturalibus quibusdam viribus ac vinculis fieri posse autumant, sicut nos in libris nostris de Occulta philosophia tractauimus: ideoque antiqui patres rerum spiritualium periti non sine causa ordinauerunt, vt corpora mortuorum sepelirentur in loco sacro, & luminibus socien-

cientur, aqua benedicta aſpergantur, thure incenſo ſuffumigentur, & expientur orationibus, quouſque ſuper terram extiterint. Nam, vt aiunt magiſtri Hebræorum, omne corpus noſtrum & carnale animal, quicquid in nobis ſuper materia carnis malè diſpoſita innititur, relinquitur in cibū ſerpēti, &, vt ipſi vocant, Azazeli, qui eſt dominus carnis & ſanguinis, & princeps huius mundi: & vocatur in Leuitico princeps deſertorum, cui dictū eſt in Geneſi: Terrá comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et in Iſaia: Puluis panis tuus, hoc eſt, corp9 noſtrū creatū ex puluere terræ, quamdiu non fuerit ſanctificatum & trāſmutatum in melius, vt non amplius ſerpentis, ſed Dei effectum, videlicet ex carnali ſpirituale, iuxta verbum Pauli dicentis: Seminatur quod animale eſt, & reſurget quod ſpirituale eſt. Et alibi: Omnes quidē reſurgent,

ſed non omnes immutabũtur, quia multi remanſuri ſunt in perpetuũ cibum ſerpentis. Hanc itaq; turpẽ & horridam carnis materiam, ac ſerpentis cibũ morte deponimus, illam aliquandò in meliorem ſortem & ſpiritualem tranſmutatam reaſſumpturi, quod erit in reſurrectione mortuorum. Et iá factum eſt in his, qui primitias reſurrectionis deguſtarunt, & multi hoc ipſum virtute deifici ſpiritus in hac vita conſecuti ſunt, Enoch & Helias & Moyſes, quorum corpora tranſmutata in naturam ſpiritualem, non viderunt corruptionem, nec, ſicut cætera cadauera, poteſtati ſerpentis relicta ſunt. Atque hęc eſt illa diſceptatio diaboli cum Michaële de corpore Moyſi, cuius meminit in Epiſtola ſua Iudas. Sed de Goëtia & Necromantia hæc ſatis.

DE

DE THEVRGIA.

Cap. XLVI.

THeurgiam verò plerique putant haud illicitã, quasi hæc bonis angelis, diuinoque numine regatur: quum sæpissime tamen sub Dei & angelorum nominibus malis dæmonum fallacijs obstringatur. Non solùm siquidem naturalibus viribus, sed etiam certis ritibus ac cæremonijs cælestes, & per illas diuinas virtutes nobis conciliamus & attrahimus, de quibus multis regulis antiqui magi editis voluminibus pertractant. Omnium autem cæremoniarum pars maxima in mundicia seruáda consistit: primum quidem animi, deinde etiá corporis, & eorum quæ circa corpus sunt, vt in cute, in vestibus, in habitaculis, in vasis, in vtensilibus, obligationibus, hostijs, sacrificijs, quorum mũditia ad diuinorum consuetudinem & cõtuitum disponit, & in

ſacris ſummopere efflagitatur, iuxta verba Iſaiæ: Lauamini, & mundi eſtote, & auferte malum cogitationum veſtrarum. Immunditia verò, quæ aërem frequenter & hominem inficit, mundiſsimum illũ cęleſtiũ & diuinorũ influxũ diſturbat, & mundos Dei ſpiritꝰ fugat: Verũ nõnunquã immũdi ſpiritus & deceptrices poteſtates, vt venerentur & adorētur pro dijs etiam hanc munditiam exquirunt, ideo hic maxima opus eſt cautela, de quibus latè in libris noſtris de occulta philoſophia diſſeruimus. Verùm de hac Theurgia ſiue diuinorum magia plura diſputans Porphyrius, tandem concludit theurgicis conſecrationibus poſſe quidem animam hominis idoneam reddi ad ſuſceptionem ſpirituum & angelorum, ad videndos deos: reditum verò ad Deum hac arte præſtari poſſe, inficiatur omnino. Eius itaque ſcholę ſunt ars Almadel

del, ars notoria, ars paulina, ars reuelationum, & eiusmodi superstitionum perplura, quę eo ipso sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diuiniora.

DE CABALA.
Cap. XLVII.

VErùm occurrunt hic mihi verba Plinij, qui est & alia, inquit, magices factio, à Moyse etiamnum & Latopæa Iudæis pendens. quæ verba me de cabala Iudæorum commonefaciunt, quam in monte Sina à Deo ipso Moysi datam penes Hebręos constans opinio est, ac deinceps successionem gradus citra literarum monumenta vsque in Ezrę tempora posterioribus sola viua voce tradita, quemadmodum Pythagorica dogmata olim ab Archippo & Lysiade, qui in Gręcia Thebis scholas habuere, tradebantur, in quibꝰ discipuli memoriter doctorum

prçcepta tenentes, ingenio & memoria pro libris vtebâtur: sic & Iudæi quidá literas aspernati, in memoria & obseruatiõe, ac vocali traditiõe hác collocarũt: vnde cabala ab Hebræis quasi solo auditu vniꝰ ab altero receptio nuncupata est. Ars, vt fertur, puetusta, nomé aũt nõ nisi recentibus tẽporibus apud Christianos cognitũ. Eius verò duplicem tradunt scientiá, vnam de bresith, quam & cosmologiam vocant, videlicet rerum creatarum, naturalium, & cęlestium vires explicantem, & legis biblięque arcana philosophicis rationibus exponentem: quę profectò hac ratione nihil differt à magia naturali, in qua Salomonem regem præstitisse credimus. Legitur namque in sacris Hebrçorum historijs, illum disputare solitum à cedró Libani vsque ad hyssopũ: nam de iumentis, volucrib. reptilib. & piscibus, quæ omnia magicas quasdam naturæ

turę vires pręferre poſſunt. Ipſe quoque inter poſteriores Moyſes Aegyptius in expoſitionibus ſuis ſuper pentateuchũ & plures thalmudiſtæ hanc inſecuti ſunt. Alterá veró eius ſcientiam vocant de marcana, quæ eſt de ſublimioribus diuinarum, angelicarumq́; virtutũ, ac ſacrorum nominum & ſignaculorum contemplationibus quędã quaſi ſymbolica theologia, in qua literę, numeri, figurę, res, & nomina, & elementorũ apices, ac lineæ, puncta & accẽtus, omnia ſunt profundiſsimarum rerum & magnorum arcanorum ſignificatiua. Hác rurſus bifariá ſecant, in Arithmantiam, videlicet quę notariacon vocatur, de angelis, virtutib. nominibus, ſignaculisq́; etiam dęmonum ac animarũ conditionibus tractás; atque in theomantiam, quæ diuinę maieſtatis myſteria, emanationes, ſacraque nomina & pentacula ſcrutatur: quam qui norit, hũc

aiunt

aiunt admirandis pollere virtutib. ita quòd dum velit, futura omnia præsciat, toti naturæ imperet, in dæmones & angelos ius habeat, & miracula faciat. Hac putant Moysen tot signa edidisse, virgam in colubrem, aquas in sanguinem vertisse: ranas, muscas, pediculos, locustas, bruchos, ignem cum grandine, vesicas & tabes Aegyptijs immisisse, primogenitum omne ab homine vsq; ad pecus interemisse, suosque deducẽtem mare aperuisse, fontem de petra, coturnices de cęlo produxisse: aquas amaras dulcorasse, fulgura & nubes per diem, columnam ignis per noctem suis præmisisse, vocem dei viuentis ad populum è cælis deuocasse, arrogantes igne, murmurantes lepra percussisse, malè merentes subita strage, alios terræ hiatu absorptos affecisse, populum cœlesti cibo pauisse, serpentes placasse, venenatos curasse, numerosam turbam ab in-
firmi-

firmitate, vestes eorum à corro-
sione conseruasse, & hostium victri
cem reddidisse: hac denique mira-
culorum arte & Iosue stare solem
præcepisse. Eliam ignem in aduer-
sarios è cælo deuocasse, puerum
mortuum vitæ restituisse: Danie-
lem leonum ora perstrinxisse, tres
pueros in camino æstuantis incen-
dij carmina succinisse. Porrò hac
arte astruunt perfidi Iudæi etiam
Christum tam admiranda sæpè fe-
cisse: Salomonem quoq; hanc per
calluisse, atque ex ea artem contra
dæmones, eorundemque vincula,
& coniurationum modos, ac con-
tra morbos excantamenta tradi-
disse, vt auctor est Iosephus. Verũ
ego Deum Moysi, cæterisque pro-
phetis multa, quæ continerentur
sub cortice verborum legis, pro-
phano vulgo non communicanda
mysteria retexuisse vt non dubi-
to: sic hanc, quam iactant Hebræi,
cabalæ artem, quam ego multo la-
bore

bore aliquãdo ſcrutatus ſum, non niſi meram ſuperſtitionis rapſodiam, ac theurgicam quandam magiam agnoſco. Quòd ſi (quod Iudæi iactãt) à Deo profecta ad vitæ profectionem, ad hominum ſalutem, ad Dei cultum, ad intelligentiæ veritatem conduceret: profectò ſpiritus ille veritatis, qui repudiata ſynagoga venit nos docere omnem veritatem, hanc vſque in hæc poſtrema tempora ſuam non celaſſet eccleſiàm. quæ profectò omnia nouit quæ ſunt Dei, cuius benedictio, baptiſmus, cæteraq́ȝ ſalutis ſacramenta reuelata & perfecta ſunt omni lingua. vniuſcuiuſq; enim linguæ par eſt & eadem virtus, modò par ſit & eadem pietas: nec eſt aliud nomẽ in cælis, nec in terra, in quo oporteat nos ſaluos fieri, & in quo operemur virtutẽ, præter vnum nomen Ieſu, in quo recapitulantur & continentur omnia. Hinc Iudęi in diuinis nomini
bus

bus peritiſsimi, parũ aut nihil poſt chriſtũ operari poſsũt, ſicut priſci illorum patres, Quod autem ex pe rimur, & videmus huius artis, vt vocãt, reuolutionibus ſæpe miras magnorum myſteriorum à ſacris literis extorqueri ſentẽtias, totum hoc nihil aliud eſt, quàm luſus qui dam allegoriarum, quas ocioſi ho mines in ſingulis literis & punctis & numeris occupati, quod hæc lin gua & ſcribendi ritus facilè patiun tur, pro eorum arbitrio fingunt at que refingũt: quæ etſi nonnunquá magna ſonent myſteria, nihil ta men probare, nec euincere queũt. quin iuxta verba Gregorij eadem facilitate contemnere liceat, qua aſſeruntur. Confinxit ſimili arti ficio pleraq; Rabanus monachus, ſed latinis characteribus & verſi bus, inſertis varijs imaginibus, qui quaque verſus lecti, per quælibet ſuperficiei ac imaginum linea menta ſacrum aliquod enunciant

my-

mysterium depictæ illic historiæ repræsentatiuum, quæ etiam ex prophanis literis extorqueri posse nemo ignorat, qui Valeriæ Probę ex Virgilij carminibus compositos de Christo centones legerit: quæ omnia & eiusmodi sunt speculationes ociosorum hominum. Quod autem ad miraculorum operationem attinet, neminem vestrū puto tam stolidæ ceruicis, qui de ijs credat aliquá habere artem vel scientiam. Est itaq; nihil aliud hæc Iudæorum cabala, quàm perniciosissima quædam superstitio, quæ verba & nomina & literas sparsim in scriptura positas pro arbitrio suo colligunt, diuidunt, transferūt: & alterum ex altero facientes, soluunt membra veritatis, sermones, inductiones, & parabolas hinc inde ex proprijs fictionibus construentes: aptare illis volunt eloquia Dei, infamantes scripturas & dicentes sua figmenta ex illis constare, ca-
lum

lumniantur legem Dei per impudenter extortas supputationes dictionum, syllabarum, literarum, numerorum, tentant violentas & blasphemas perfidiæ suæ inferre probationes. Prętereà ijs nugis inflati, ineffabilia Dei mysteria & quæ sunt supra scripturam arcana, sese inuenire & scire iactant, per quę etiam prophetare, & virtutes & miracula sese perficere, sine rubore magnaque audacia mentiri non erubescunt. Sed accidit illis quod cani Aesopico, qui pane relicto & in vmbrá eius inhians, perdidit escam: sic perfidum hoc & duræ ceruicis hominum genus semper vmbris scripturę occupatum, & circa illas vanitates sua artificiosa, sed superstitiosa cabala impetum faciens, amittit panem vitæ ęternę, & inanibus nominib. depastum, perdit verbum veritatis. Ex hoc cabalisticę superstitionis Iudaico fermento prodierunt

(pu-

(puto) Ophitæ, Gnoſtici & Valentiniani hæretici, qui ipſi quoq; cum diſcipulis ſuis Gręcam quandam Cabalam commenti ſunt, omnia Chriſtianæ fidei myſteria peruertentes, & hæretica prauitate ad græcas literas & numeros protrahentes, ex illis conſtruentes corpus, quod vocant veritatis, docentes abſque illis literarum & numerorum myſterijs non poſſe in Euangelicis literis inueniri veritatem: quia variæ ſunt & alicubi ſibi repugnantes, plenæque parabolis ſcriptæ, vt videntes non videant, & audientes non audiant, & intelligentes non intelligāt, ſed cæcis & errantibus iuxta ſuæ cæcitatis & erroris capacitatem propoſitas: latentem verò ſub illis ſynceram veritatem ſolis perfectis non per ſcripta, ſed per viuæ vocis ſucceſsiuam pronunciationem eſſe creditam, atq; hanc eſſe illam alphabetariam & arithmanticam Theo-

Theologiam, quam Christus secretò manifestauit Apostolis, & quam Paulus se loqui dicit non nisi inter perfectos. Cùm enim hæc altissima sint mysteria, ideo nec scripta esse, nec scribi, sed in silentio scrutari apud sapientes, in abscondito secum illa custodientes. Sapiens autem apud eos nemo, nisi qui maxima hęreseos monstra fabricare nouit.

DE PRAESTIGIIS.
Cap. XLVIII.

SED redeamus ad magiam, cuiũs particula etiam est prę-stigiorum artificium, hoc est, illusionum, quæ secundum apparentiam tantum fiunt, quibus magi phantasmata edunt, multáque miracula circulatorijs fraudibus ludunt, & somnia immittunt: quod non tam Goeticis incantamentis & imprecationibus, dæmonumque fallacijs, quàm etiam certis fumigiorum vaporibus, lumi-

luminibus, phyltris, collyrijs, alli-
gationibus, & suspensionibus: pr-
tereà annulis, imaginibus, specu-
lis, similibusque magicę artis phar-
macis & instrumentis, naturali cę-
lestique virtute perpetratur. Mu-
ta & manuum prompta subtilita-
te & industria fiunt, cuiusmodi a
histrionibus & ioculatoribꝰ quo-
tidie fieri videmus, quos idcirco
chirosophos, hoc est, manu sapien-
tes appellamus. Extant de hoc ar-
tificio libri pręstigiorum Herme-
tis & quorundam aliorum: legi-
mus quoque Paseten quendã prę-
stigiatorem, refertissimum conu-
uium hospitibus monstrare soli-
tum, idque cum libuit rursum eua-
nuisse, discumbentibus omnibus
fame ac siti elusis. Numam Pompi-
lium etiam istiusmodi pręstigijs
vsum legimꝰ. Sed & doctissimum
Pythagoram id ridiculum aliquan-
do factitasse, vt quę collibuisset,
sanguine perscriberet in speculo,
quo

quo ad pleni luminis lunæ orbem obuerſo, ſtanti à tergo res exaratas in diſco lunæ commonſtraſſe. Huc ſpectat etiam quidquid de hominum transformationibus legitur decãtatum à poëtis, creditum ab hiſtoricis, & à nonnullis Chriſtianis theologis, inſuper à ſacris literis adſertum. Sic apparent homines aſini vel equi, vel alia animalia oculis faſcinatis, aut parturbato medio, idque arte naturali. Nonnunquam etiam hæc fiunt à bonis & malis ſpiritibus, ſeu ad bonorũ preces ab ipſo Deo, ſicut in ſacris literis legimus de Heliſæo propheta, obſeſſo ab exercitu regis Syrię vallantis Dothain: verùm puris & apertis à Deo oculis iſta non poſſunt illudere. Sic mulier illa, quæ à vulgo iumentum iudicabatur, Hilarioni non iumentum, ſed quod erat mulier, videbatur. Ea igitur, quæ hoc modo ſecundum apparẽtiam fiunt, præſtigia dicu-
 tur:

tur: quę autem fiunt permutantiū aut transferentium, vt de Nabuchodonoſor, aut meſsibus ad alios agros traductis, de his diximus ſuperius. Verùm de hac præſtigiorū arte ſic ait Iamblichus: Quæ præſtigiati ſeu faſcinati imaginantur, præter imaginatiua nullam habēt actionis eſſentię veritatem. Eiuſmodi namq; artificij finis eſt, non facere ſimpliciter, ſed vſque ad apparentiam imaginaméta porrigere, quorū mox nullum cópareat veſtigium. Iam itaq; ex his quę dicta ſunt patet, non aliud eſſe magiam quàm complexum idololatrię, aſtrologię, ſuperſtitioſęque medicinę. Iamq; etiam à magis magna hęreticorum caterua in Eccleſia orta eſt, qui, ſicut Iamnes & Iambres reſtiterunt Moyſi, ſic illi reſtiterunt Apoſtolicę veritati. Horum princeps fuit Simó Samaritanus, qui Romæ ſub Claudio Cęſare propter hanc artem ſtatua

dona-

donatus est cum hac inscriptione, Simoni sancto Deo, Eius blasphemias copiose narrant Clemens, Eusebius, & Irenęus. Ex hoc Simone tanquam ex hęresum omnium seminario, per multas successiones monstrosi Ophitę, turpes Gnostici, impij Valentiniani, Cerdoniani Marcionistę, Mótaniani, & multi alij hęretici prodierunt propter quæstum & inanem gloriam, mentiẽtes aduersus Deum, vtilitatem nullam neque beneficia hominibꝰ pręstantes, sed decipientes & in perniciem & in errorem mittentes: & qui credunt illis confundentur in iudicio Dei. Verùm de magicis scripsi ego iuuenis adhuc libros tres, amplo satis volumine, quos de Occulta philosophia nuncupaui, in quibus quidquid tunc per curiosam adolescentiam erratum est, nunc cautior hac palinodia recantatum volo: permultum enim temporis & rerũ in his

vanitatibus olim cótriui. Tandem hoc profeci, quod sciá quēis rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari. Quicunq; enim non in veritate nec in virtute Dei, sed in elusione dæmonum, secundum operationem malorum spirituum, diuinare & prophetare præsumunt, & per vanitates magicas, exorcismos, incantationes, amatoria, agogima, & cętera opera dæmoniaca, & idololatrię fraudes exercentes, præstigia & phantasmata ostentantes, mox cessantia miracula sese operari iactant: omnes hi cū Iamne & Mambre, & Simone mago ęternis ignibus cruciandi destinabuntur.

DE PHILOSOPHIA naturali, Cap. XLIX.

CAEterum nunc ad vlteriora procedamus, ipsiusq; philosophię placita, & quæ naturam ipsam scrutantnr, rerumq; prin-

principia & fines vafris syllogis-
mis inquirunt, scientias inuestige-
mus. Quę profectò quam habeant
certitudinem aliam à doctorum
suorum fide, omnis homo igno-
rat. Hanc primò poetæ professi
sunt, è quibus Prometheus, Linus
& Musæus & Orpheus, porro Ho
merus primi inuentores numeran
tur. Philosophia itaq; nunc quam
nobis veritatem præstare poterit,
quę ipsa ex poetarum nugis fabu-
lisque progenita est, quod ita esse
manifestis indicijs probat Plutar
chus, omnes videlicet philosopho
rum sectas ab Homero principium
sumpsisse: ipseque Aristot. fatetur
etiam phillosophos natura philo-
mytos, hoc est, fabularum studio-
sos esse. Sectas philosophorum a-
lij nouem, alij decem, sed multo
maiori numero illa Varro parti-
tus est. Quòd si quis etiam omnes
philosophos in vnum congrega-
uerit, adhuc inter eos constare

non poterit, quæ secta potior dicenda sit, quorum dogmatibus potius parendum: adeò circa singula inter se pugnant atque dissentiunt, perpetuamque hanc per secula litem alunt: & quod (ait Firmianus) vnaquæque secta omnes alias euertit vt se suaque confirmet, nec vlla alteri sapere concedit, ne se desipere fateatur. Cumque de singulis philosophia disputat & opinatur, de nullis certa est: vnde philosophos an inter bruta, an inter homines numerem, planè nescio: brutis siquidem præstare videntur, eò quòd rationem habeant & intelligentiam: homines autem quomodo erunt, quorum ratio nihil constans persuadere potest, sed semper in lubricis opinionibus vacillat, quorum intellectus ad omnia incertus non habet quod teneat aut sequatur: idq; nunc ita esse, diffusius ostēdamus.

naturalium, Cap. L.

NAm in primis de rerum naturalium principijs, ſuper quibus tota hęc facultas fundatur, acerrima pugnainter grauiſsimos philoſophos certatur, & adhuc ſub iudice lis eſt quis eorum melius dixerit: admodum perſuadibiles, inuincibilesq́ue de contrarijs adferunt rationes. Nam Thales Mileſius primus ſapiens ab oraculo iudicatus, ex aqua omnia conſtare voluit: eius auditor & in ſchola ſucceſſor Anaximander, rerum principia dixit infinita: illius autem diſcipulus Anaximenes, infinitum aërem eſſe rerum principium aſtruxit. Hipparchus, Heraclitus Epheſius ignem, his ambobus quodammodo adſentit Archelaus Athenienſis, Anaxagoras Clazomenius, infinita principia tanquam particulas minutas & confuſas, ſed diuina mente

in ordinem postea redacta: Zenophanes vnum esse omnia, neque id ipsum motabile: Parmenides calidum & frigidum tanquam ignẽ qui moueat, & terram quæ formet: Leucipus, Diodorus, & Democritus plenum & vacuum: Diogenes Libertus aërem, diuinæ tamen rationis compotem: Pythagoras Samius numerũ statuit rerum principium, quem sequitur Alcmeon Crotoniates. Empedocles Agrigentinus litem & amicitiam, ac quatuor elementa: Epicurus atomos & inane, Plato ac Socrates Deum, Ideas materiam, Zeno Deum, materiam & elementa, Aristoteles materiam ad appetitũ formæ per priuationem, quam ipse inter principia tertium ponit, contra id quod alibi docuit, ęquiuoca nõ debere annumerari: quare alij recentiores peripatetici loco priuationis motum quendam vtraq; cogentẽ posuerunt, qui cũ

ſit accidens, quomodo erit principium ſubſtantię, aut quis erit eius motus motor? ideo Hebræorum philoſophi materiam, formam & ſpiritum ſtatuerunt.

DE MVNDI PLVRAlitate, & eius duratione, Cap. LI.

CAeterum cum de mundo diſputant, nihilominus diſſentiunt: Thales vnum mundum cenſuit, illumq́; Dei facturam aſſerit, Empedocles ſimiliter vnum, ſed vuiuerſi tantum exiguā eſſe particulam, Democritus & Epicurus contrà, mundos eſſe innumerabiles, quos ſequitur Metrodorus horum diſcipulus, dicens innumerabiles eſſe mundos, quia cauſæ eorum innumerabiles ſint, nec minus abſurdum eſſe, tantum vnum in vniuerſo eſſe mundū, quā in agro vnam duntaxat naſci ſpicam. De mūdi aūt duratione locuti Ariſtot.

ſtoteles, Auerrois, Cicero, Xenophanes illum æternũ, omnis corruptionis expertem dicunt Nam cùm non poſſent intelligere, (vt Cenſorinus ait)oua ne an aues antè generatæ ſint, cùm & ouum ſine aue, & auis ſine ouo gigni non poſſet: hinc arbitrati ſunt mundum hunc, & vniuſcuiuſque geniti initium ſimul & finem perpetua reuolutione ſempiternum. Pythagoras & Stoici à DEO genitum, & aliquando, quantum ex ſui natura eſt, corrumpendum: queis conſentiunt Anaxagoras, Thales, Hierocles, Auicenna, Algalel, Alcmæus & Philo Hebræus, ſed Plato aſſerit à Deo illum ad ſui exemplar fabricatum, nunquam deſiturum. Epicurus contrà planè interiturum. Democritus ſemel mundum genitum docet & interiturum, nec vnquam reparandum. Empedocles & Heraclitus Epheſius non ſemel, ſed ſemper mundum

dum generari & corrumpi asse-
runt. Agamus liceat de re qua-
piam, quam illi à causa naturali po
tissimum procedere dicunt, putà
de terræ motu, adhuc ipsum vna-
nimiter adinuenire nequierũt, sed
permulta vagati, causam eius A-
naxagoras ęthera dixit, Empedo-
cles ignem, Democritus & Tha-
les Milesius aquam, Aristoteles,
Theophrastus & Albertus ven-
tum vel vaporem subterraneum:
Asclepiades casum vel ruinam.
Possidonius, Metrodorus, Cali-
sthenes parcas: Seneca & alij in
diuersa distracti, causam eius effe
ctus frustrà inquisiuerunt: propte
rea veteres Romani, vbi terram
tremuisse senserant, nunciatúmue
esset, ferias quidem impetrabant,
sed cui Deorum seruari illas opor
teret, non edicebãt: quoniam qua
vi, & per quem Deorum terra tre
meret, adhuc incertum esset.

DE ANIMA,

Cap. LII.

QVod ſi de anima ab illis aliquid ſciſcitemur, multo minus conueniunt: nam Crates Thebanus nullam eſſe animam ait, ſed corpora ſic à natura moueri. Qui autem animã faſsi ſunt, plerique illam corporum tenuiſsimum opinati ſunt, huic craſſo corpori ſuffuſum: ſed illorum alij aliud eſſe igneum dixerunt, vt Hipparchus & Leucippus, quibus quodammodo conſentiunt Stoici, dicentes animam eſſe ſpiritum feruidũ, ac Demócritus, dicens illam eſſe ſpiritum mobilem & ignitum atomis inſertam. Alij dixerunt eſſe aërem, vt Anaximenes & Anaxagoras, Diogenes cynicus, & critias, quibus adſtipulatur Varro inquiens: Anima eſt aër conceptus ore, deferuefactus in pulmõe, temperatꝰ in corde diffuſus in corpus. Alij aqueum, vt Hippias. Alij terreum, vt

vt Heliodor9 & Pronopides, quib. quodammodo aſſentiunt Anoximander & Thales, ambo conciues Mileſij. Alij mixtum ex igne & aëre ſpiritum, vt Boetes & Epicur9: Alij ex terra & aqua, vt Xenophō-tes. Alij ex terra & igne, vt Parmenides. Alij ſanguineum, vt empedocl. & Circias. Alij ſpiritum tenuem per corpus diffuſum, vt Hippocrates medicus. Alij carnem cū ſenſuum exercitio, vt Aſclepiades. Multi autem alij arbitrati ſunt animam non corpuſculum illud, ſed illius quandam qualitatem vel cōplexionem, per illius particulas ſparſam, vt Zeno Cithicus: & Dicearchus animā definiens quatuor elementorum complexionem: atque Cleantes, Antipater, Poſſidonius, dicentes illam eſſe calorem ſiue complexionem calidam, quib. adhæret Galenus Pergamenus. Sunt & alij, qui dixerūt animā nō eā eſſe qualitatē ſeu cōplexionem,
ſed

ſed tanquam ad eius punctum aliqua certa corporis parte, vt corde vel cerebro reſidentem, & exinde de totum corpus gubernantem: ex quorum numero ſunt Chryſippus Archelaus & Heralitus Ponticus, qui animam vocauit lucem. Sũt rurſus alij, qui adhuc liberius quoddam opinati ſunt, animam vt punctũ aliquẽ liberũ, nulli corpoporis parti alligatum, ſed ab omni determinato ſitu ſecluſum, & totum cuique corporis parti præſentem, quem ſiue complexio genuerit, ſiue Deus creauerit, tamen ex materię gremio eductus ſit. Huius opinionis fuerunt Xenophanes, Colophonius, Ariſtoxenus & Aſclepiades medicus, dicens animam eſſe ſenſuum coërcitationẽ, & Critolaus peripateticus, dicens eam eſſe quintam eſſentiam, ac Thales Mileſius, dicens animam eſſe naturam irrequietam ſeſe mouentem, & Xenocrates vocãs eam ſeſe mo

uenté numerũ. quem sequũtur Aegyptij, dicẽtes animá esse vimquãdam, in omnia corpora transmeantem, & chaldęi, inquiẽtes eam virtutem absq; determinata forma, omnes tamen exteras suscipienté: oẽs quidem in hoc conuenientes, quòd anima sit vis quædã agilis ad mouendum, vel esse partium corporalium sublimem quandam harmoniá, sed tamen ab ipsa corporis natura dependentẽ. Atq; horũ vestigia sequitur dęmoniacus Aristoteles, qui inuento nouo vocabulo, animã vocat entelechiam, scilicet perfectioné corporis naturalis organici, potentia vitã habentis, dantẽ illi principiũ intelligẽdi, sentiendi & mouẽdi. Atq; hęc receptissimi philosophi animę futilis definitio, quę nõ essentiá, naturã aut eius origine declarat, sed affectus. Porro supra hos oẽs sunt allij, qui dixerunt animam esse diuinam quandam substantiam, totam ac indiuiduam,

duam, ac toto ac cuique corpori parti præſentem, ab incorporeo auctore taliter productam, vt ex ſola agentis virtute non ex materiæ gremio dependeat. Eius opinionis fuerũt Zoroaſtes, Hermes Triſmegiſtus, Orpheus, Aglaophemus, Pythagoras, Eumenius, Hãmoni9, Plutar. Prophir. Timę9. Locrus, & diuinus ille Plato dicẽs: animam eſſe eſſentiam ſui motricẽ intellectu præditã. Eunominius epiſcopus partim Ariſtoteli, partim Platoni conſentiens, definit animam eſſe ſubſtantiam incorpoream in corpore factam, ſuper qua definitione deinde reliqua ſua dogmata fabricauit. Cicero, Seneca, Lactantius, quid ſit anima dicunt penitus ignorari. En videtis de animę eſſentia quàm inter ſe diſsident, nec minus ridiculè de eius ſede inter ſe variant: nam Hippocrates & Hierophilus in cerebri ventriculis illam ponunt,

ſunt, Democritus in toto corpore, Eraſiſtratus circa membranam epicranidem, Strato in ſupercilio rum interſtitio, Epicurus in toto pectore, Diogenes in cordis arteriato ventriculo, Stoici cum Chryſippo in toto corde ac ſpiritu circa cor verſante, Empedocles in ſanguine, cui adſtipulatur Moyſes, idcirco prohibens veſci ſanguine, quia animalis anima ſit in illo. Plato & Ariſtoteles & reliqui nobiliores philoſophi in toto corpore, Galenus autem in quauis corporis particula ſuam eſſe animam putat: ſic enim ait in libro de partium vtilitate: Multæ animaliũ etiá particulæ, hæ quidẽ maiores, illę minores, aliæ verò omniſariam in animalium ſpeciem indiuiſibiles, neceſſariò autem ijs omnibus anima quęuis indigèt: corpus enim huius organum, & propterea multum à ſe inuicem animaliũ particulæ differunt, quia & ani-

animę. Neq; verò hìc prętereundú censeo Bedæ theologi sententiam, qui scribés super Marcum, Animæ locꝰ, inquit, principalis, non iuxta Platone in cerebro, sed iuxta Christũ in corde est. De animæ aũt duratione, Democritus & Epicurus vnà cum corpore interiturá aiunt. Pythagoras & Plato omnino immortalem, sed egressam corpore ad sui generis naturam deuolare. Stoici tanquam inter hos medij animam corpus relicturam, sic vt quę in vita hac nullis sublimata virtutibus infirmior sit, vna cum illo emori: sin autem heroicis formata virtutibus, permanentibus illam naturis sociari, & ad sublimiores sedes euadere putant. Aristoteles quasdam animæ partes, quæ corporeas sedes habeant, ab illis inseparabiles esse, vnaque cum illis interire dicit: intellectum autem, qui nullius sit corporei organi, velut perpetuum a corruptibili se-

pa-

parari, ſed adeò nihil manifeſti di-
xit, vt eius interpretes adhuc de ea
re diſputent. Alexander Aphrodi-
ſæus ait manifeſtò, eum mortalem
poſuiſſe animam: idem ſentit ex
noſtris Gregorius Nazianzenus.
Contra hos Pleton, & ex noſtris
Thomas Aquinas pro Ariſtotele
digladiantur, illum de animæ im-
mortalitate rectè ſentire. Porrò
Auerrois eximius ille Ariſtotelis
commentator, hominem quem-
que propria anima pollere putat,
ſed mortali: Mentem verò huma-
nam ſeu intellectum dicamus eſſe
vſquequaque ab omni tam anterio
ri quàm poſteriori parte ęternam,
ſed omnibus hominib. ſeu huma-
næ ſpeciei vnam, qua tantùm in vi
ta vteremur. Themiſtius verò ait
Ariſtotelē mentem quidē agentem
vnicam, capacem autē multiplicē
poſuiſſe, atq; vtráq; perpetuá. Ho-
rū præterea philoſophorū opera
factū eſt, vt etiā inter Chriſtianorū
theo-

theologos de animarum origine ortum ſit diſsidium, quorum alij qui à mundi origine factas in cælo omnium hominum animas putát, inter quos eſt vnus de multis doctiſsimus Origines. Auguſt. quoq; primi parentis animam cęlitus ortam putat corpore antiquiorem, idq́ue poſtea, tanquam aptum ſibi contemplatum domicilium volũtario motu expetiſſe: quanquã ne hoc quidem ſatis conſtanter affirmare videatur.

Alij ex traduce animam propagari putant, ſic animam ab anima generari quemadmodum à corpore corpus: in qua opinione fuit Apollinaris Laodiceæ Epiſcopus & Tertullianus, Cyrillus, & Luciferianus, contra quorum hæreſim Diſputat Hieronymus. Alij à Deo animas quotidie creari tradunt, hos ſequitur Thomas, eo peripatetico argumento pugnans, quod, cùm anima ſit corporis forma, eã

non

non ſeorſum, ſed in corpore crea-
ri debere: quam opinionem ſequi-
tur iam ferè omnis recentiorum
Theologorum ſchola. Mitto gra-
dus animarum, aſcenſiones & deſ-
cenſiones, quas Origeniſtæ indu-
cut, ſed diuinis ſcripturis nō cor-
roboratas, nec Chriſtianorum do-
gmatibus conformes: adeò nihil
neque apud philoſophos, neque
apud theologos de anima certum.
Nam Epicurus & Ariſtoteles mor
talem putant, Pythagoras in gy-
rum ducit. Et ſunt (vt quodam lo
co ait Petrarcha) qui eam contra-
hũt ad ſuum corpus, ſunt qui etiã
ſpargunt in corporibus animanti-
um, ſunt qui cęlo reddant, ſunt qui
circa terras exulare cogant: ſunt
qui inferos aſſerunt, ſunt qui ne-
gent: ſunt qui vnamquamque per
ſe, ſunt qui omnes ſimul animas
creatas putent, hæc ille. Fuit & A-
uerrois, qui mirabilius quiddam
dicere auſus: vnitatem vt dixi at-
tulit

tulit intellectus. Manichæi hæretici dixerunt vnã solá esse omnium seu vniuersi animam, in singula corpora tam animata quàm inanimata dispertitam, sed minus participare quæ nobis videntur animæ expertia, magis autem quę animata, maximę verò cælestia: atque sic tandem concludunt, non nisi vniuersalis animæ partes esse singulares animas. Plato etiam vnam quidem vniuersi animam astruit: particularium verò alias, quasi separatim vniuersum sua anima existat animatum, diuisim item particularia. Prætereà alij vnam animarum speciem, alij non vnam, sed duas, rationalem & irrationalem: alij multas, & tot quot sunt animalium species affirmant. Galenus medicus diuersis iuxta speciem diuersas item esse animas sentit: insuper & multas in eodem corpore animas ponit. Sunt & qui in homine duas animas ponunt,

nunt, vnam ſenſitiuam à generan-
te, aliam intellectiuam à creante,
inter quos eſt Occam theologus.
Plotinus aliam eſſe animã & alium
aſſerit intellectum, quem ſequi-
tur Appollinaris. Quidam non
diſtinguunt ab anima intellectum,
ſed illum ſubſtantiæ animæ prin-
cipalem partem eſſe dicunt: verũ
Ariſtoteles hunc potentia adeſſe
huiuſmodi, atque actu de foris illi
ſuperuenire opinatur, neque ad
naturam hominis & eſſentiã con-
ferre, ſed ad perfectionem cogni-
tionis & contemplationis. Ideo-
que paucos homines & ſolos phi-
loſophos illum qui actu intellectus
dicitur, habere affirmat. Quippe
etiã grauis inter theologos diſpu-
tatio eſt, an (quæ Platonicorum
opinio eſt) in animabus exutis, eo-
rum quæ in vita geſſerint reliquẽ-
rintque, memoria ſenſusque ſuper-
ſint, aut iſtorum cognitione omni
nõ careant, quod Thomiſtæ cum
ſuo

ſuo Ariſtotele firmiter tenent, &
Carthuſienſis exemplo confirmã
de Pariſienſi illo theologo ab in
feris reuerſo, qui interrogatꝰ quid
illi reſtaret de ſcientia ſua. Reſpõ
dit, nihil ſe ſcire niſi pœnam, & ci
tato Salomonis verbo, Non eſt ra
tio, non ſcientia, non opes apud in
feros, concluſiſſe illis videbatur
nullam mortuis ſupereſſe cogni-
tionem. Quod tamen manifeſtè
eſt, non tam contra Platonicorum
aſſertionem, quam contra ſcriptu-
ræ auctoritatem veritatemq̃ue, cũ
dicat ſcriptura, viſuros & ſcituros
impios, quia ipſe Deus eſt: quin &
omnium non modò factorum, ſed
& verborum ocioſorum, & cogi-
tatuum rationem reddituros. Sũt
etiam qui de animarum ſeparato-
rum apparitionibus plura ſcribe-
re & referre audent, eaq́ue non ra
rò ab euangelica doctrina, & ſacro
canone aliena, atque cùm præci-
piat Apoſtolus nec angelis de cœlo
cre-

credendum eſſe, ſi quid renuncia-
rent aliud quã quod traditum eſt:
adeo penes iſtos antiquatum eſt
euangeliũm, vt citius magisque
credant vni ex mortuis renunci-
anti, quàm Prophetis, quã Moyſi,
quàm Apoſtolis, quàm Euangeli-
ſtis. Talis profectò fuit doctrina
atque ſententia diuitis ſepulti in
inferno, qui putabat tũc craditu-
ros ſuperſtites fratres, ſi quis ex
mortuis iret, & teſtificaretur illis.
Cui ſic opinanti in euangelijs con-
tradicit Abraham, inquiens: *Si
Moyſi & prophetis non credant,
neque ſi quis ex mortuis mitta-
tur credituros.* Neque tamen
propterea pias defunctorum ap-
paritiones, admonitiones & reue-
lationes omnino inficior, ſed val-
de ſuſpectas eſſe admoneo, ſatana
ſeſe ſæpiſsimè in lucis angelum &
animarum effigiem transfigurãte.
Quocirca credendi anchora in illis
non eſt figenda, ſed ad ædificatio-

nem piè acceptanda ſunt, ſicut alia quæ extra ſacrum canonem, vel inter apocrypha ſunt. Circunferũtur de his nugis multi fabuloſi libelli Tundali, & qui Conſolationis animarum inſcribitur: & alij, quorum exemplis concionatores quidam imperitam plebeculã territãt, & munuſcula contorquent. Scripſit etiam recentibus dieb9 de ſpiritu quodam Lugdunenſi fabulam protonotarius quidã Gall9, homo nequã & impoſtor. Ex laudatis autem ſcriptoribus agit de iſtis Caſsianus & Iacob9 de Paradiſo Carthuſianus, verũ nihil vnquam ſolidæ veritatis, aut abditæ ſapientiæ, quæ veram charitatem & animarum noſtrarum ſalutem ædificarent, ab his animarũ apparitionibus reuelatum eſt, ſed duntaxat eleemoſynæ, peregrinationes, orationes, ieiunia, & reliqua popularis pietatis opera perſuaſa ſunt: quæ tamen multo melius

ſalubriusq́ue docent ſacræ literæ, præcipitq́ue eccleſia. Verùm de his apparitionibus latè ſcripſimus in dialogo noſtro de homine, & in libris de Occulta philoſophia: ſed modo redeamus ad philoſophos. Ethnici omnes, qui animam immortalem aſſeruerunt, animarum tranſmigrationem communi conſenſu aſtruunt, & rationales animas ad rationis expertia corpora, & ad plantas vſque tranſmeare per temporum quaſdam periodos, vel vt aliter contigerit, harum tranſmigrationem auctorem ferunt Pythagoram, de quo in Tranſfigurationibus ſic cecinit Ouidius:

Morte carent animæ, ſemperq́ue
priore relicta
Sede, nouis dotibus viuunt habitantq́ue receptæ.

Ipſe ego nã memini Troiani tempore belli,
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hęſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ,
Cognoui clypeum læuæ geſtamina noſtræ,
Nuper Abantæis templo Iunonis in Argis.

Multo plura de hac Pythagorica migratione ſcripſerunt Timõ, Xenophanes, Cratinus, Ariſtophõ, Hermippus, & Lucianus, & Diogenes Laërtius: verùm Iamblich9 & plerique alij cum Trimegiſto, non ab hominibus ad rationis expertia animalia, neque ab illis item ad homines, ſed ab animalibus ad animalia, & ab hominibus ad homines tranſmigrationes duntaxat fieri conſentiunt. Sed & ſunt philoſophi, ex quorum numero Euripides Anaxagoræ conſectator, & Archilaus phyſicus, atque poſt eos

Auicenna, qui primos homines olerum more ex terra natos tradant, eo ipſo non minus ridiculi poëtis, qui homines quoſdam satiuos ex ſerpentum dentibus progerminaſſe fabulantur. Sunt qui generationem omnino negent, vt Pyrrho Elienſis: ſunt & qui negẽt motum, vt Zeno.

DE METAPHYSICA Cap. LIII.

SED ad vlteriora progrediamur oſtendèmusq́ue philoſophos illos non ſolùm de ijs quæ in rerum natura videntur, ſed etiam de figmentis cogitationum ſuarũ digladiari, atquè de ijs rebus quæ nullis principijs firmantur: neque certum eſt, an ſint vel non ſint, vt quas absque corpore & materia ſubſiſtere opinantur, quasq́ue formas ſeparatas vocant. Quę quoniá in rerum natura nõ ſunt, ſed ſupra

illam esse putantur, idcirco trãsna
turalia seu metaphysica vocant.
Hinc illę innumerabiles de dijs, &
vndique sibi repugnantes, nec mi-
nus impiæ quàm indoctę opiniões
prodierunt: nam Diagoras Mile-
sius, & Theodorus Cyrenaicus nul
lum prorsus Deum esse dixerunt,
Epicurus aũt esse quidem Deum
asseruit, sed nulla inferiorum cura
teneri. Protagoras, esset nec ne, ni-
hil sciri posse dixit, Anaximander
natiuos deos putabat, longisq́; in-
terualliis orientes occidentesq́ue.
Xenocrates octo esse deos dixit.
Antisthenes multos quidem deos
populares, sed vnum naturalem
summum totius artificem. Sed in
tantam insaniam multi eorũ pro-
lapsi sunt, vt quos adorarent deos,
proprijs manibus ipsi sibi fabrica-
rent: vt erat statua Beli apud Assy-
rios, quos tamen factitios deos mi
rum quàm extollat Hermes Tris-
megistus in suo Aesculapio. De di
uina

uina autem essentia locuti, Thales Milesius mentem dixit Deum, qui ex aqua cuncta formauerit: Cleantes & Anaximenes aëra Deum dixerunt: Chrysippus naturalẽ vim ratione prędítam seu diuinam necessitatem: zeno, diuinam naturalemq́ue legem: Anaxagoras, infinitam mentem per se mobilem. Pythagoras animum per naturam rerum omnium intentum & commeantem, ex quo omnia vitam capiunt. Crotoniates Alcmeon solem, lunam cæterasq́ue stellas deos dixit. Zenophanes omne quod esset Deum esse voluit, Parmenides continentem quendam lucis orbem, quem stephanon, hoc est, coronam pro deo statuit. Aristoteles quasi ex cælorum motu satis explorata deorũ cognitio haberi posset, ex illorum natura deos commentus est, ac diuinitatem modò menti tribuit, modò cæli ardorem deum dicit, modò mun-

dum ipsum Deum statuit, modò alium illi Deum præficit. Hunc eadem inconstantia sequitur Theophrastus. Transeo quid Strato, Perseus, Aristo Zenonis discipulus, plato, Xenophon, Speusipp9, Democritus, Heraclides, Diogenes Babylonius, Hermes Trismegistus, Cicero, Seneca, plinius, & reliqui censuerunt, quorum opiniones tamen à prioribus illis & iã recitatis, non longè discedant. Possem etiam reliquas illorum lites, & verborum portenta percurrere de ideis, de incorporeis, de atomis, de hyle, de materia, de forma, de vacuo, de infinito, de æternitate, de fato, de transcendentibus, de introductione formarum, de materia cæli, an ex elementis sydera constant, an ex quinta essentia, quã Aristoteles introducit, deque similibus, quæ insanis hominibus opinandi ac dubitandi contendendique materiam præbent: sed satis

me.

me indicaſſe arbitror quàm nihil inter philoſophos de veritate ipſa cõueniat. quib. quò quis redditur propinquior, eô magis à vero ipſo longiusq́ue abeſt, & catholica religione aberrat. Hinc erraſſe ſcimus Ioannem viceſimum ſecundum Romanum pontificem, volẽtem animas beatas non viſuras faciem Dei ante diem iudicij. Scimus Iulianum apoſtatam Chriſtum abnegaſſe, non alia cauſa, quàm quod philoſophiæ ſtudioſior, humilitatem fidei Chriſtianæ irridere ac contemnere cœpit. Eadem cauſa Celius, Porphyrius, Lucianus, Pelagius, Arrius, Manichæus, Auerrois, multiq́ue alij tanta rabie aduerſus Chriſtum & eccleſiam eius oblatrarunt. Hinc natũ illud apud vulgus prouerbium, Maximos quoſque philoſophos, maximos eſſe hæreticos ſolere: ſed & Hieronymus vocat eos patriarchas hæreticorum, & primogenita Aegy-

 pti-

proceribꝰ multò eloquentiſsimã,, ſed & Hortenſius Romanus vir nobiliſsima familia & eloquentiſſimus, validiſsimis rationibus philoſophiam inſectatus eſt. Sed de ijs hactenus.

DE MORALI PHILOSOPHIA.

Ca. LIIII.

REliquũ verò, ſi qua de moribus (vt aliquibus placet) philoſophia ſiue diſciplina eſt, hác arbitror ego non tam philoſophorum ratiunculis, qui vario vſu, cõſuetudine, obſeruatione, ac communis vitæ conſeruatione conſtare, ac pro temporum, locorum, hominumq́ue opinione mutabilem eſſe, quàm minæ ac blandimenta pueros, leges atque vindicta maiores docent. Nõnulla hominibus natiua addit induſtria, quę doceri nequeũt, ſed pro temporum vſu, homi-

minumq́ue conſpiratione per fas vel nefas inoleſcunt: quo fit, vt, quod aliquando vitium fuit, modò virtus habeatur: & quod hic virtus eſt, alibi vitium ſit: quod vni honeſtum, alteri turpe: quod nobis iuſtum, alijs iniuſtum ſit, pro cuiuſque temporis, loci, ſtatus, hominum opinionibus, vel legibus. Apud Athenienſes licuit viro ſororem germanam habere in matrimonio, at id quidem apud Romanos nefas habebatur: quondam apud Iudæos, & hodie apud Turcas licet viro plures habere vxores, inſuper & pellices cõcubinas: hoc apud nos Chriſtianos non tã nefas eſt, quàm damnabile ſcelus. Laudi in Grȩcia ducitur, adoleſcentulos quãplurimos habere amatores. Deniq; tam fœminas, quàm viros in ſcenam prodire, & populo eſſe ſpectaculo, nemini in eiſdẽ gentibus fuit turpitudini: quæ tamen apud Latinos Romanosq́ue

humilia,

humilia, infamia, & ab honeſtate remota cenſebátur. Neq; tamē pudebat Romanos, vxores ducere in conuiuia, illasq; in celebritate verſari, ac primas tenere partes ædiū: in Grecia verò neque in conuiuiū adhibetur vxor, niſi propinquorum, neque verſatur niſi in interiore parte ædium, quò nemo accedit, niſi propinqua cognatione coniunctus. Furari apud Aegyptios & Lacedæmonios honorificū erat, apud nos fures furca ſupenſi ſtrágulantur, inquit Iulius Firmicus in aſtrologicis ſuis ad Lollianum ſcribens. Quædá gentes ita à cęlo formatæ ſunt, vt propria ſint morum vnitate perſpicuę. Scythę immanis feritatis crudelitate graſſantur, Itali fuerūt regali ſemper nobilitate prefulgidi, Galli ſtolidi, acuti Siculi, luxurioſi ſemper Aſiatici, & voluptatibus occupati, Hiſpani elata iactantię animoſitate prępoſiti. Habēt ſingulę nationes à ſuperis

agnata ſibi morum diſcrimina, per quę facilè à ſe inuicem diſcernantur, vt cuius quiſque nationis ſit oriundus, à voce, à ſermone, ab oratione, à cõſilio, à cõuerſatione, à victu, à negocio, ab amore & odio, ab ira ac militia, ſimilibusq́ue exercitijs facile cognoſcatur. Quis enim videns hominem ingredientem inceſſu gallinaceo, geſtu gladiatorio, vultu effreno, voce bubula, ſermone auſtero, moribus ferocem, habitu diſſoluto, laciniatóue, non mox indicet eſſe Germanum, nonne Gallos cognoſcimus ab inceſſu moderato, geſtu molli, vultu blando, voce dulciſona, ſermone facili, moribus modeſtis, habitu laxo? Hiſpanos autem ab ingreſſu & moribꝰ, geſtibusq́ue feſtiuis, vultu elato, voce flebili, ſermone elegãti, habitu exquiſito. Italos verò videmꝰ inceſſu tardiuſculos, geſtu graues, vultu inconſtantes, voce remiſſos. ſermone,

mone,

mone captiosos, moribus magnificos, habitu compositos. Iamque scimus etiam, quia in cantu balant Itali, gemunt Hispani, vlulant Germani, modulantur Galli. Sunt in oratione graues, sed versuti Itali: culti, sed iactabundi Hispani: prompti, sed superbi Galli: duri, sed simplices Germani. In consilijs est prouidus Italus, astutus Hispanus, inconsideratus Gallus, vtilis Germanus. In victu est mundus Italus, delicatus Hispanus, copiosus Gallus, incōditus Germanus. Sūt erga exteros officiosi Itali, placidi Hispani, mites Galli, agrestes inhospitalesque Germani. In conuersationibus sunt prudentes Itali, cauti Hispani, mansueti Galli, imperiosi intollerabilesque Germani. Sunt in amoribus zelotypi Itali, impatientes Hispani, leues Galli, ambitiosi Germani. In odijs verò sunt occulti Itali, pertinaces Hispani, minaces Galli, vltores Germani.

mani. In gerẽdis negocijs sunt circumspecti Itali, laboriosi Germani, vigiles Hispani, solliciti Galli. In militia sunt strenui, sed crudeles Itali, Hispani callidi & rapaces, Germani truces & venales, Galli magnanimi, sed præcipites. Insignes sunt literaturæ Itali, nauigatione Hispani, ciuilitate Galli, religione & mechanicis artificijs Germani. Et habet vnaquæque natio quantulacunque etiam, siue ciuilis, siue barbara, peculiares mores ritusq́; sibi à cæli influxu à cæteris diuersos, qui sub nullam artem philosophiamq́ue cadere queunt, sed sola naturali virtute absque omni disciplina hominibus adgenerantur. Sed conuertamus sermonem nostrum ad eos, qui nobis harum rerum disciplinam scriptis tradidere. Hi certè functi serpentis officio, cum nobis fructum dedere, cuius pastu discamus scire bonum & malum. Hęc enim prima eorum

pesti-

pestilens opinio est, bonum & ma
lum non esse ignoranda: ita demū,
aiunt, melius virtutem homines
sequuturos, & vitia fugituros. At
quantò certius & vtilius, quantò
etiam felicius foret, mala non mo-
dò non facere, sed & penitus igno
rare? Quis nescit eo ipso nos om-
nes miseros factos, cùm primi hu-
mani generis parentes, quid bonū
esset, quidq́; malum didicerunt: ac
idcirco fortè condonatus esset phi
losophis hic error, si nō etiam sub
virtutum ac bonorū nomine, nos
pessima mala, turpissimaque vitia
docerent. Sectę aūt illorū qui ethi
ca tractarunt haud paucæ sunt, vt
Academica, Cyrenaica, Eliaca, Me-
garica, Cynica, Eroitica, Stoica, Peri
patetica, & pleręq; aliæ. De his in-
ter cæteros ita philosophatus est
Theodorꝰ ille, quē nuncupatum
esse Deum memorát scriptores, vi
delicet: furto & adulterio, sacrile-
gio quoq; cùm tempestiuum erit,
da-

dabit operam ſapiens:nihil quippe horum turpe natura eſt, ſed ſi auferatur ex hiſce vulgaris opinio, quæ ſtultorum imperitorumq́ue plebecula conflata eſt, ſapientem publicè abſque vllo deprehenſionis rubore ſcortis congreſſurum. Talia ſunt diuini huius philoſophi placita, quibus neſcio an quid tradi poſſet turpius, niſi quam legimus ab Ariſtotele probatam, & in Creta lata quoque lege permiſſam maſculam venerem, quam & Hieronymus peripateticus ea ratione celebrat, inquiens, quia eius cauſæ multi tyránides ſublatæ fuerunt. Ariſtotelis autem verba in Politicis, vbi cenſet vtilem eſſe Reipublicæ, ne ſit plebeis hominibus, numeroſa ſoboles, hæc ſunt: Ad cibi temperantiam velut perutilem, multa legiſlator ſapienter ac ſtudioſe conſtituit, & de mulierum diuortijs: ſiquidem ne ſuperfluam parerent multitudinem,

cum

cum masculis indixit cōcubitum.
Hic est ille Aristoteles, cuius mores à Platone reprobati: vnde exortum illius in magistrum odium & ingratitudo, qui scelerosæ vitæ iudicium veritus, Athenas clam raptimque profugit, qui in benefactores ingratissimus, etiam Alexandrum illum Magnum, à quo amplè magnificeque ornatus extitit, quique illi vitam, corpus, animamque credebat, ac patriam restituit, Stygię aquæ veneno peremit: qui etiam de anima malè sentiens, locum gaudij post mortem negauit, qui veterum dicta compilatus, maligneque interpretatus, ingenij laudem furto ac calumnia quæsiuit: quin iam inueteratus dierum malorum, ex scientię immoderata cupiditate in rabiem versus, sibi ipsi intulit necem, ipsis dæmonibus dignum factus sacrificium, qui docuerunt illum scire. Dignissimus profectò hodie Latinorum gymnasio-

nasio-

naſiorum doctor, & quem Colonienſes mei theologi etiam diuis adnumerarunt, librumq́; ſub prẹlo euulgatum ederent, cui titulum facerent de ſalute Ariſtotelis: ſed & alium verſu & metro de vita & morte Ariſtotelis, quem theologica inſuper gloſſa illuſtrarunt, in cuius calce concludunt Ariſtotelem ſic fuiſſe Chriſti prẹcurſorem in naturalibus, quemadmodũ Ioãnes Baptiſta in gratuitis. Sed ne longius digrediamur à propoſito, quid de felicitate ac ſummo bono ſentiát philoſophi, audiamus: hác namque alij in voluptate poſuerunt, vt Epicurus, Ariſtippus, Gnidius, Eudoxus, Philoxenes, & Cyrenaici: alij cum voluptate honeſtatem copularunt, vt Dinomachus & Calipho: alij id in primogenijs naturæ collocarunt, vt Carneades & Hieronym9 Rhodi9: alij in indolentia, vt Diodor9: alij in virtutib. vt Pythagoras, Socrates,

Ariſton, Empedocles, Democritus, Zeno Citicus, Cleantes, Hecaton, Poſsidonius, Dionyſius, Babylonicus, & Antiſthenes, & Stoici omnes, multique ex noſtris theologis, illis quodámodo adſentientes, adhuc diſputant de connexione virtutum, & quod ſit illud commune felicitatis fundamentũ, in quod omnes virtutes conuenire debẽt. Niſi enim omnes in vnum confluxerint, nequaquam facient hominem felicem, etiáſi vna ſola defuerit. Cum itaque diſpares & quodammodo pugnãtes virtutes ſunt liberalitas & parſimonia, magnanimitas & humilitas, miſericordia & iuſtitia, contemplatio & ſollicitum opus in frequenti miniſterio, & huiuſmodi multę, niſi omnes in vno cõueniant cõcordes, iam non virtutes, ſed vitia cẽſeri poſſent. Illud aũt, in quod conuenire omnes debent, Ambroſius & Lactantius, cum Macrobio Platonemin ſua re-

publica secuti, iustitiam putant: alij temperantiam modum omnib. imponentem: alij pietatem, vt Plato in Epinomide: alij charitatem, sine qua nullus est profectus in virtutibus, vt sentit Paulus, & adhuc super istis argumẽtatur Thomas, Henricus & Scotus & alij. Sed modò reuertamur: felicitatem adhuc posuerunt alij in fortuna, vt Theophrastus: sed Aristoteles in fortuna cum primigenijs virtutibusq; coniuncta: quinimo in voluptate, sed virtutum bonis fucata, quasi non eisdem etiam Epicurus suam voluptatem tueatur: cæteri deniq; peripatetici in speculatione. Herillus philosophus, Alcidamus, & Socratici multi summum bonum putabant scientiam, verùm Tiberini populi Chalybibus vicini, quorũ meminerunt Appolonius & Pomponius, luxum risumq́ue summã esse felicitatem dixerunt. Sunt & qui summum bonum in silentio

posue-

posuerũt, Platonici verò cum suo Platone & Plotino diuina semper redolentes in vnione cum summo bono felicitatem locauerunt, Bias Prienæus in sapientia, Biõ & Borysthenes in prudentia, Thales Milesius in harum congerie, Pittacus Mitylenæus in bene agere, Cicero in omnium rerum vacatione: sed hęc nisi in solo Deo inueniri potest. Tráseo reliquos plebeios philosophos, qui omnem felicitatem sustulerunt: vt Pyrrho Eliensis, Euricolꝰ & Xenophanes, & qui summam felicitatem in gloria, honore potentia, ocio, diuitijs, & similibꝰ locarunt, vt Periander Corinthus & Lycophron, atq; illi, de quibus ait Psalmista: Quorũ os locutũ est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorúm filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo templi. Promptuaria eorum plena,

eructan

eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ, abundantes in egreſsibus ſuis. Boues eorum craſſæ. Non eſt ruina maceriæ neque tranſitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populũ, cui hęc ſunt. Iam & de voluptate itidem diuerſum ſentiunt, quá (vt ſuperius audiſtis) Epicurus ſummum bonum arbitratur: contrà Architas Tarentin9. Antiſthenes, Socrates hanc ſummum malum dicunt: Speuſippus autem & aliqui veteres Academici dixerunt voluptatem & dolorem eſſe duo mala inter ſe oppoſita: bonum autẽ hoc, quod inter illa mediũ eſſet. Zeno cenſuit voluptatẽ neque bonum, neque malũ, ſed eſſe indifferens. Critolaus peripatetic9, & Plato voluptatem dicunt malam, multorumq; malorum eſcã atque parentem. Longũ nimis eſſet omniũ adferre de felicitate opiniones & congeriem facere ex his, quib9 alij

quamplurimos libros compleue, re:nam octo supra ducentas & octoginta de istis à M. Varrone collectas opiniones meminit Augustinus, quarum famosiores hic recitasse putamus. Sed videamus nunc quomodo hęc cum Christo conueniant, apparebitque felicitatem beatitudinéq; nobis nõ acquiri per virtutem Stoicam, nec per purgationem Academicã, nec per speculationem Peripateticam, sed per fidẽ & gratiam in verbo Dei. Audistis enim quomodo felicitatem seu beatitudinem philosophorum alij ponunt in voluptate, sed Christus in fame & siti: alij in honestate & fama & amplitudine nominis, sed Christus in maledictiõe & odio hominum: alij in primogenijs, sanitate, lætitia, & indolentia, sed Christus in fletu & luctu: alij in prudentia & scientia ac virtutibus moralibus, sed Christus in innocentia & simplicitate & mundi-

tia

tia cordis: alij in fortuna, ſed Chriſtus in miſericordia: alij in gloria belli & ſubactione terrarum, ſed Chriſtus in pace: alij in honore & pompa, ſed Chriſt9 in humilitate, beatos vocans mites: alij in potentia & victoria, ſed Chriſt9 in perſequutione: alij in diuitijs, ſed Chriſtus in paupertate. Docet Chriſt9 abſolutam virtutem non niſi gratia deſuper data acquiri, philoſophi hác proprijs viribus & aſſuẽtudine parari: docet Chriſtus omnem concupiſcentiam eſſe peccatum, contrà philoſophi inter medias res numerant, quæ nec virtutis, nec vitij cenſeantur: euadere autẽ virtutes ſi quis eis mediocriter afficiatur. Docet chriſt9 de omnibus benè merendum eſſe, etiam inimicos diligendos, liberè mutuũ dandum, de nullo vindictá ſumendam, omni petenti tribuendũ: contrà philoſophi non niſi his qui beneficiũ compenſant beneficio: cę-

terùm liceat irasci, odisse, contendere, belligerari, fœnerari. Porro ij nobis cum suo libero arbitrio ac rectę rationis dictamine atque naturali lumine Pelagianos hęreticos dedere. Tota autem moralis philosophia (teste Lactantius) falsa est & inanis, nec instruens ad iustitię munera, nec officium hominis rationesque confirmans. Tota denique diuinę legi ipsiq; Christo repugnat, vt eius gloria nulli alij debeatur quàm Satanę.

DE POLITICA.

Ca. LV.

AD hanc philosophiam pertinet etiam politica, quę est ars administrandæ Reipub. Eius verò tres sunt species, videcet monarchia, quæ est vnius regimen: aristocratia, quę est paucorum, sed nobilium, diuitum, seu optimatū: democratia, quæ est plebis siue popularis. His affines sunt

tyran-

tyránides, oligarchia, & anarchia: verùm quæ iſtarum præferenda ſit, inter ſcribentes nondum conuenit. Nam qui monarchiam antecellere diſputant, naturæ exemplis opinionem ſuam muniunt, dicentes, quod ſicut in vniuerſo vnus eſt ſummus Deus in ſtellis vnus ſol, rex vnus in apibus, dux vnus in gregib9, in armẽtis rector vnus, & grues vnum ſequuntur: ſic in republica oportere vnum eſſe regem táquam caput, à quo nequaquam membra diſſentiant. Hác prę cęteris probarunt Plato, Ariſtoteles, Appollonius: quibus ſubſcribunt ex noſtris Cyprianus & & Hieronymus. Qui verò ariſtocratiam extollunt, aiunt nihil melius rebus magnis adminiſtrãdis, quàm plurium optimorumq́ue in vnũ cõſentieuntiũ cõſultationes. Nam ex pluribus optimis, neceſſe eſt optima conſtare conſilia. neminem autem ſolum ſatis ſapere. ſo-

lius Dei hoc munus esse. Huic quoque opinioni subscribunt Solon, Lycurgus, Demosthenes, Tullius, & fermè omnes illi veteres legislatores, etiam Moyses: quibus cōsentit etiam Plato, eam rempublicam & ciuitatem inquiens in optimo felicissimoq; statu videri cōstitutam, quæ à sapientibus regeretur: cui, si placet, adijciamus etiam à nobilibus, siquidem hæc opinio est multorum consensu firmata. Qui autē popularem rempublicam prætulerunt, hanc omniū pulcherrimo nomine appellarunt Isonomiam, hoc est, iuris æqualitatem. Nam omnia illic in commune referuntur, & cōsilia omnia à multitudine, cui haud dubiè oīa insunt, capiuntur certiora. Deniq; vox Populi, vox Dei, hinc quicquid omnib. placet, quidquid cōmunis populi cōsensu statuitur, hoc tanquā à Deo ipso ordinatū, optimū atq; iustissimū esse præsumatur necesse est. Hoc deni-
que

que regimen tutius esse aiunt quã optimatũ, ex eo quod minime subiacet seditioni; populus enim nunquã vel raro inter se dissidet, optimates autẽ maximè & sępissimè. Pręthereà in populari regimine omnis inest ęqualitas atq; libertas nullorũ tyrãnide oppressa, vbi pares honorum gradus: nec quisquã vicino præstat, sed vnusquisq; & omnis multitudo per vices imperat, & imperatur. Hãc igitur præ cæteris laudarunt Othanes Persa, Eufrates, & Dion Syracusanus, & nos videmus hodie hac democratia Venetos & Heluetios præ omnibus Christiani orbis principatibus maximè florere, prudentiæq́; & potentiæ, diuitiarum & iustitiæ laudem, atque victoriæ palmam obtinere: quin & Atheniensium respublica olim latissimè potentissimeq́ue imperans, sola democratia regebatur, omniaq́ue agebantur à populo & apud populum.

Atque Romani olim omnes has administrationes perpeſsi, maximam imperij partem ſub populari democratia adepti ſunt, nec vnquam peius habuere quàm ſub regibus & optimatibus, peſsimeque ſub imperatoribus, ſub quib9 omnis eorum, potentia naufraugium fecit. Itaque quæ iſtarum triũ melior, potiorque, non facilè dijudicari poteſt, cùm quæque ſuos aſſertores habeat & impugnatores. Reges enim, quibus pro libidine omnia licet impunè facere, rariſsimè bene imperant, nec vnquam ſine bellorum ſtrepitu regnant. Habet quoq; hoc in ſe regalitas peſtiferum malum, vt etiam ij, qui olim fuerint viri optimi, omniumque conſenſu probati, mox regiam adepti tanquam peccandi licentiam, inſolentes peſsimique euaderent: quod in Caligula, Nerone, Domitiano, Mithridate, & pleriſque alij viſum eſt. quin etiam in Saule, Da-
ui-

uide, Salomone electis à Deo regibus sacræ literæ produnt, atque ex omnibus regibus Iudę vix pauci sunt probati, ex Samariæ regib. nullꝰ, sed qui hodie reges & imperatores & principes habetur, nō pro populo, pro ciuibꝰ, pro plebe, pro iustitia, sed pro nobilitate tuenda confirmandaque nati constitutiq; sibi videntur. Atque sic regunt, vt non eorum custodiæ traditæ, sed rapinæ & depopulationi datæ ciuium omnium fortunæ videantur, omnia ab omnibus auferētes: ac subiectis vtuntur pro arbitrio, interdum etiá pro placito, & concessa eis desuper potestate in subditos abutūtur, ciues mutuationibus, plebem indictionibus, alios exactionibus, cęteros vectigalibꝰ alijs super alijs, sine modo, sine fine onerátes. Quod si qui modestiores hæc remittant, tamen non in commune bonum, sed in sua commoda illud faciunt, permittentes

ſubditis benè eſſe quo ipſis bene ſit, habeantq́ue cũ velint quod rapiant: quin & quo iuſtitiæ laudem aucupentur, leges arctè ſanciunt, ſed auaritiam & crudelitatem iuſtitia veſtiunt: præuaricationis reos terribilibus ſupplicijs, bonorum proſcriptionibus & multis enormibus afficiunt, in hoc tyrãnis nõ meliores, quo cupiunt quampluri mos eſſe præuaricatores. Nã vt ſcelera delinquentium vires ſunt tyrannorũ, ſic multitudo transgreſſorum diuitiæ ſunt principũ. Erat mihi olim in Italia cũ potẽte principe conſuetudo admodum familiaris, quem cum hortarer aliquando vt Gibellinorum ac Guelforũ factiones in dominatu ſuo compeſceret, faſſus eſt mihi, illius factionis occaſione ad duodecim millia ducatorum in mulctis fiſco ſuo quotannis inferri. Verùm de hoc latius in libro de Nobilitate politica diſſeremus. Vbi autem rei

pub.

pub. regnum optimates tenent, in eadē cum ipsis Republica degunt ira, odium, æmulatio. Quapropter rarissimè inter se concordes regnant, & dum vnusquisque suam sententiam pręferri ac primus esse vult, odia inter se priuata excitantur: vnde sępè factiones seditionesque & cædes, & ciuilia bella in reipublicæ perniciem exoriuntur. Cuius mali infinita exempla, & Græcorum & Latinorum historiæ cōmemorant, & hodie adhuc plures Italiæ ciuitates misera illorum spectacula præbent. Administrationē verò popularē perinde ac pessimā cēsent fermè oēs. Hāc multis rationibus Vespasiano dissuadet Appollonius, & Cicero ait nō esse rationē in vulgo, non cōsiliū, nō discrimē, nō diligentiā, vt Poeta canit:

Scinditur incertum studia in contraria vulgo,

Et othanes persa ait populari multitudine nihil esse insolētius, nihil

insipientius, propriumq; plebi nihil intelligere, sed ad res obeundas sine consilio præcipites ruere, torrenti flumini similes. Demosthenes quoque populum malum bestiam vocat, & Plato hunc besuam multorum capitum nominat, cuius meminit Horatius, & Phalaris ad Egesippum scribens: Populus omnis, inquit, temerarius est, demens, desidiosus, promptissimus in quodcunque contigerit mutare sententiam, perfidus, incertus, velox, proditor, fraudulentus, voce tantum vtilis, & ad iram & ad laudem facilis: hinc est vt qui in agenda Republica populo placere annititur, honestis pereat contumelijs. Sed & Lycurgus legislator Lacædemonius interrogatus aliquando, quum in Republica statũ popularem non constituisset, respondet interroganti: Tu prius in domo tua efficito principatum popularem. Aristoteles quoq; in Ethi

cis censet administrationē populi esse pessimá, vnius verò optimá. Est enim plebs errorum princeps, & prauarum consuetudinum magistra, ingensque maiorum cumulus, Nec rationibus, nec auctoritatibus, nec suasionib9 flecti potest, quum illas nō intelligat, has aspernetur: ad persuasiones verò indocibilis est & obstinata, cuius mores inconstantissimi, semper noua cupiens, & odiens præsentia, nec sapientum doctrina, nec patrũ disciplina, nec magistratuum auctoritate, nec maiestate principum cōtineri potest, quam penes nunquá sine periculo, aut frustrà sapientũ consilia audita sunt, semper ferè multitudinis stultitia præualente. Sicut notum est in Socrate de Deorum opinione ad Athenienses in Capy Troiano, de equi introductione: in Magio Cápano, ne Hannibal in vrbem reciperetur, consulenti: in Paulo Aemilio, pugná Cannen-

nensem detrectanti deniq; in tot prophetarũ domini prędictionib. à populo Iudaico minimè exauditis. Proinde populi ſtatuta ac plebis placita quomodo poterint eſſe bona, cũ popularis illa multitudo ferè ſemper, quæ optima ſunt, ignoret? cũ maior illius pars manuarij ſunt opifices, tum quia non in iuſtitiæ & æquitatis ratione, ſed in numero conſiſtant, in quo ſemper plures ſunt mali quá boni: nec exacto rerum ducitur iudicio, ſed ſtudio multitudinis & numero, ſicut ait Plinius ille iunior: Numerátur enim ſententiæ, non ponderátur. Non enim quod prudentioribus, ſed quod pluribus viſum eſt, in populari conſultatione maiores obtinet vires. Inter quos quũ omnes ſibi habeátur ęquales, nihil eſt tam inęquale quá æqualitas ipſa. Promiſcuo itaq; plebis impetu nihil ſalubriter inſtituitur, nihil eorũ quę in peius collapſa ſunt, in melius reſtituun-

ſtituuntur: quin, quę optima inſti-
tuta ſunt, plebis licẽtia potius con
turbantur, tolluntúrque. Inter has
autem tam diuerſas Reip. admini-
ſtrationes, pleriq; mixtam ex dua
bus ſpeciebus politiam delegerũt:
vt qualem Solon ex optimatibus
& populo inſtituit, omnibusq́; eo
modo ſuos honores communica-
uit. plerique etiam mixtam ex om
nibus, cuiuſmodi erat Lacedæmo
niorum. Rex enim apud eos erat
perpetuus, ſed qui tantum bello-
rum tempore dominaretur, erat-
q́ue optimatum ſenatus è poten-
tioribus & ditioribus. Ephoros
quoq́; ex plebe creabant decẽ per-
petuos, qui vitæ necisq́; haberent
poteſtatem, ſtatum plebis repræ-
ſentãtes. Apud Romanos olim de-
mocratię propter ſenatus auctori-
tatẽ mixta erat ariſtocratia (multa
enim apud populum, nonnulla a-
pud ſenatum imperabantur) ho-
dię multis locis reges & principes
pro

pro arbitrio impetrant, tamen optimates prouinciarum ac magistratus consilijs rebusque gerendis adhibent. Atque hinc oritur quæstio, quæ Respublica tutior sit an in qua princeps malus & consiliarij boni, siue vbi princeps bonus probusque, sed consiliarij praui. Marius Maximus & Iulius Capitolinus, ac multi alij priorem eligunt: quibus tamen alij multi graues auctores non adsentiunt, cùm experiẽtia ipsa videamus sæpius à bono principe malos corrigi, quàm malum principem à bonis emendari. Tandem verò vt Respubl. optimè administretur, nulla philosophia, nulla ars, nulla scientia præstant, sed probitas rectorum. Optimè enim vnus, optimè pauci, optimè populus imperant si probi sint: pessimè autem, si sint improbi. Sed quod omnem vincit improbitatis temeritatem, cùm agrum colere, gregem pascere,

re,

re, nauim regere, familiam gubernare, filios educare, multi se aut ignorare, aut nescire, aut non posse fateantur, tamen magistratum in vrbibus agere, regem & principem se gerere: & quod difficillimum est, populis & nationibus imperare, nemo sibi à natura negatũ putat. Cæterum quod spectat hic ad ciuilium legum scientiam, quibus omnes Respublicæ & ciuitates constant, reguntur, augentur, atq; seruantur, dicemus inferius.

DE RELIGIONE IN genere. Cap. LVI.

AD Reipublicę integritatem pertinet etiam religio, quæ est disciplina quædam exteriorum sacrorum ac cęremoniarum, per quam rerum internarum & spiritualium, tanquam per signa quædem admonemur, quam

Cice-

cicero definit diſciplinã, per quã reuerenti famulatu cęremonię diuini cultus exercentur: quam quidem ciuitatibus maximè vtilem & neceſſariã eſſe teſtatus eſt cùm Cicero, tum etiam Ariſtoteles. Sic enim ait in politicis: Oportet principem præ alijs deicolam videri. Minus enim putant ſubditi talibus pati aliquid iniquum, & minus machinantur contra talem, tãquam habeat propugnatores etiam DEOS. Religio autem à natura ſic hominibus inſita eſt, vt plus illa quàm rationalitate à cæteris animantibus diſcernamur. Quòd autem nobis naturaliter inſita ſit religio, ipſe fatetur Ariſtoteles: tũ ex eo liquet, quòd quoties in ſubitaneis periculis & timoribus aliqua perturbatione obruimur, confeſtim antequam aliquid perſcrutemur & ante omnem electioné, ad diuinam inuocationem confugimus, natura videlicet nos abſ-

que alio prȩceptore diuinum auxilium implorare edocente, iamq́ue ab initio creationis mundi Cain & Abel ipsi Deo religiosè sacrificarunt, sed & Enoch primus fuit qui, quo ritu Deus inuocandus esset, instituit. Quare de eo dicit scriptura, Tunc tandem cœpit inuocari nomen Domini. Post diluuium à multis multæ quàm multis gentibus religionem leges datę sunt. Nam Mercurius & Mēna Rex Aegyptijs: Melissus Iouis nutritor, Cretensibus: Faunus & ante illum Ianus, & Latinus, Numa Pō pilius, Romanis: Moyses & Aaron, Hebræis, Orpheus Græcis. Tum Cadmus Agenoris filius, ex phœnice mysteria & solennitates Deorum, simulacrorum consecrationes & hymnos, cæteraq́ue sacra, pōpas & celebritates, quibus dijs honores impenderētur, Grȩcis primū tradidisse legitur. Quinetiam furtorum & scelerum numina esse

tradiderunt: nec tantùm nomina Deorum dederunt, ſed etiam inſtaurarunt ſacra. Coluerunt Romani Iouem adulterum & ſtupratorem, & Febri publicum phanũ in palatio dedicarunt, & aram malæ Fortunæ in Exquilijs. Quin etiá apud inferos inuenerunt quos colerent Deos, ipſumque infernorum principem omnium infimũ & miſerrimum Satanam ſub Ditis, Plutonis, & Neptuni nominibus venerantes, aſsignantes illi cuſtodem tricipitem Cerberum, hoc eſt, carniuorum, qui ſemper circuit quęrens quem deuoret, nulli parcens, omnibus nocens, omnes accuſans: hinc diabolus quaſi criminator appellatus. Vnde Poëta canit.

Dux Erebi populo poſcebat crimina vitę.

Nil hominum miſerans, iratus omnibus vmbris,

Stans

Stant furiæ circum, varięque exordia mortis,
Sęuaque multisonans exercet pœna catenas.

Coluerunt quondam Aegyptij cum dijs suis etiam animalia bruta & monstra, & sunt adhuc hodie qui idola & simulacra colunt. Quin Turcę, Saraceni, Arabes, Mauri, & magna pars orbis hodie Mahumetum colunt, absurdissimę religionis cōditorem: & Iudęi in sua perfidia adhuc perseuerantes, venturum eorum Messiam pertinaciter expectant. Et nobis Christianis diuersi diuersis temporibus & religionibus pontifices nostri, religionum mores pręscripserunt, nimirum quod legibus inter se dissidētes circa cęremonias, circa cultū, circa cibos, circa ieiunia, circa vestitum, circa quęstus, circa pompas, circa mitras, & circa purpuram, & eiusmodi. Sed vnum admirabiliū vin-

vincit admirationem, quòd illi his ambitiosis moribus se cælum posse ascendere putant, quibus Lucifer olim cælo deciderit. Ac tandē omnes istæ religionum leges nullo alio fundamento incumbunt, quàm suorum instituentium placitis nec aliá insuper certitudinis regulā habēt, nisi ipsam credulitatē. Cōsiderate ab initio mūdi, quot sunt, quot fuerūt in religiōe studia, quot cæremoniæ, quot cult9, quot ritus, quot hæreses, quot placita, quot vota, quot leges, & nōdum à tot seculis homines ad rectá fidem producere potest religio absque verbo Dei? quo incarnato, & in cruce de hostibus triumphante, deiecta sunt templa & idola, & deorum potestates ablatæ, defeceruntque oracula.

Ablata est Pythij vox haud reuocabilis vlli.
Temporibus longis etenim iam cessat Apollo,

Clauibus occlusis silet: ergo ritê peractis,
Discedas patria, & redeas ad limina sacris.

Ex quo enim verbum Dei per Euangelij nuncium elucescere cœpit mundo, omnes dij gentium veluti fulgure tacti corruerunt. sicut apud Lucam ait Christus: Vidi satanam sicut fulgur de cælo cadentem. Verùm quod hic ad fidem, & ad theologiam, & ad canonum decreta pertinet, discutiemus inferius, nos hic de religione loquimur, quantum ad eas artes, quæ ad sacerdotum questum, & ad rempublicam suis simulacris, statuis, imaginibus, templis, phanis, sacellis, fastis, pompis, & sacerdotiorum magistratibus ornandã attinet, de quibus alibi inter placita theologica anno millesimo quingentesimo decimo per me Coloniȩ declamata amplo sermone disputaui: quocirca ea istic bre-

breuiſsimo ſermone trãſigemus: oſtendentes etiam in illis, quę honeſtandę religionis cauſa, & ad hominum ſalutem inuenta ſunt, ſępe non minimam inueniri cum vanitate malitiam. Quod ita eſſe, nunc per ſingula diſcurrentes monſtrabimus.

DE IMAGINIBVS.
Ca. LVII.

IMaginum itaque cultum, iã ab antiquo non omnes populi admiſerunt. Siquidem Iudęi (vt narrat Ioſephus) nihil magis exhorruerunt quàm ſimulacra, nec aliquam effinxerunt imaginem eius quod coluerunt, neque eorum quorum memoriam tenuerunt. Lex ſiquidem Dei per Moyſen prohibuit illis ſimulacra fieri, aut in templis poni, aut adorare coram eis. Apud Seres populos (teſte Euſebio) etiam lege cautum erat, ne ſimu-

ſimulacra venerarentur. In Romanorum quoque templis apud Clementem, & Plutarchum, ex decreto Numæ annis centum & ſeptuaginta ab Vrbe condita, nullá imaginem neque fictam neque pictam eſſe conſpectam legimus. Auguſt. quoque idem teſtatur, auctore Varrone: cuius, inquit, verba clariſsimè teſtantur, nullum fuiſſe in vrbe ſimulacrum Deorum per annos centum ſexaginta, factúmque deinceps, vt ex imaginum ac ſtatuarum multitudine, religionis cultus negligeretur atque contemptui haberetur. Perſæ etiam (teſtibus Herodoto & Strabone) ſtatuas non extruebant. Aegyptiorũ autem in iſtis ſumma erat impietas & ſtultitia, exinde in omnes gẽtes deriuata. Qui quidẽ corruptus gentilium mos & falſa religio, quũ ipſi ad Chriſti fidem conuerti cœperunt, noſtram quoque religionem infecit, & in noſtrá Eccleſiá

ſimulacra & imagines, multasq́ue pomparũ ſteriles cæremonias introduxit, quorũ nihil omnino fuit apud primos illos & veros christianos. Nec dici poteſt quanta ſuperſtitione ne dicam idololatria pe-nes rudem & indoctam plebem alatur in imaginibus, conniuentib. ad iſta ſacerdotibus, hinc non paruum lucri quæſtum percipientibus. Atque hic tuentur ſe Gregorij verbis, dicentis imagines eſſe libros vulgi, vt poſsit rerum memoria retineri: atque in his legant qui literas non didicerint, illisq́ue conſpectis, ad Dei contemplationem trahantur. Verùm hęc ſunt excuſantis Gregorij humana commenta, licèt ſanctus ille vir imagines probet, non cultum. Non enim decet nos ex vetito imaginum libro diſcere, ſed ex libro Dei, qui eſt liber ſcripturarum. Qui ergo cupit Deum noſſe, non requirat ab imaginibus pictorum & ſtatuariorum,
ſed

ſed (vt inquit Ioannes) ſcrutetur ſcripturas, quæ teſtimoniũ perhibẽt de illo: qui aũt neſciũt legere, ij audiant verbũ ſcripturæ. Fides enim eorum (vt ait Paulus) ex auditu eſt. Et Chriſtus apud Ioannẽ ait, Oues meæ vocem meam audiũt. Iamq; etiamſi (quod ait Chriſtus) nemo poteſt venire ad eum niſi pater traxerit illum, & nemo venit ad patrem niſi per ipſum Chriſtum: cur auferimus gloriam Deo, tribuentes illam picturis & ſtatuis, ac ſi poſſent trahere in contemplationem Dei? Accedit iſtuc etiam reliquiarum cultus immoderatus. Fatemur enim, nec quiſquam negare poterit, ſanctas eſſe ſanctorum reliquias, & quæ æternitatis gloria fulgebunt aliquando: ideoq́ue à nobis ſumma reuerentia colendos fateamur etiá ſanctos ipſos, licèt in omnib9 locis èxaudiant piè inuocantes, magis tamen vbi aliquid reliquiarũ ſuarũ

velut pignus habent : ſed quia nõ omnium certitudo eadem eſt, cũ varijs in locis putãtur ſanctorum eorundem eadem retineri pignora, neceſſe eſt horum aut illorum ſtultam confidentiam eſſe oportere. Ne igitur in idololatriam vel ſuperſtitionem incidamus, tutius eſt fidem rebus viſibilibus non affigere, ſed colere ſanctos in ſpiritu & veritate per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, illorum opem implorantes. Certiores itaque reliquias, & digniores non habemus ſacramento corporis Chriſti, quod vnicum ſanctum ſanctorum in omnibus templis noſtris ſeruatur, quia coràm Chriſtum veneramur, & adoramus pręſentem: qui licèt vbique pręſens ſit, ibi tamen etiam corporaliter præſens eſt. Sed auarum ſacerdotale genus, auari homines non modò ex lignis & lapidibus, ſed etiam ex mortuorum oſsibus, & ſanctorum martyrũ re-

liquijs materiá auaritiæ suæ captā tes, suę rapinę instruméta fecerūt: attollūt sepulchra confessorū, exponunt reliquias martyrū, vendétes illorū contactus & oscula, exornant illorū simulachra, & festa illorum magnis pompis decorant, prædicát illos sanctos, & extollūt magnis præconijs, vitam autem illorum quos tantopere laudant, longissimè fugiunt. Nónne istis locutus est Saluator, Vę vobis qui ędificatis sepulchra prophetarum, similes illis qui occiderūt eos? Proinde gentilium more sanctis ipsis officia distribuunt, & hunc cum Neptuno aquarum periculis subuenire, illum cum Ioue fulmē incutere, aut cum Vulcano ignem: alium messes curare cum Cerere, alium pręesse vitibꝰ cum Baccho. Et habent mulierculę suas Diuas, à quibus ceu à Lucina aut Venere liberos petant, & quę cum Iunone iratos placant vel vindicant maritos,

tos. Iam verò etiam ſunt qui furta & amiſſa ſeu perdita recuperare faciunt, atq; nullum morbi genus eſt, quod inter Diuos non habeat ſuum medicum: quę cauſa eſt quò minus lucrantur medici quã cauſidici, cùm nulla ſit lis tam puſilla, tam iuſta, quę diuum aliquem habeat patronum. Verùm ſicut anima noſtra per diuerſa membra diuerſos explicat actus, & illa pro diuerſitate diſpoſitionum ſuarũ diuerſas ſuſcipiunt potentias, vt oculi viſum, aures auditum: ita DOminus noſter IESVS Chriſtus in corpore ſuo myſtico, cuius ipſe anima eſt, per diuerſos ſanctos ſuos, velut accõmodata ad hoc mẽbra, diuerſa ſuæ gratiæ munera in iſtis inferioribus adminiſtrat atq; diſtribuit, & ſinguli ſancti peculiare cooperandi munus ſortiuntur, & ſinguli certas gratias impartiuntur. Iuxta quam multiformẽ gratiarum diſtributionem, partim homini-

minibus reuelatam, partím pijs coniecturis adſecutam, varijs precibus & inuocationibus ſanctos imploramus. Putamus equidem quemadmodum Chriſtus morte ſua mortem noſtram redemit, in cuius morte cœperũt ſanctę mortes, omniumq́ue fidelium mortes ſanctificantur: ſic martyres eos, qui certo quodam morborum genere, aut huic ſimili tormento cruciati perierint, ab illo ipſo tanquã id pro nobis paſsi, nos liberare: & habet id quidem rationem non inualidam. Sed ridẽdi ſunt, qui à nominis ſimilitudine, & vocum confuſione, & per ſimilia futilia inuenta ſanctis illa adſcribunt: vt Germani caducum morbum Valentino, quia hoc nomen cadere ſignificat, & Galli Etropio addicant hydropicos ob vocis conſimilem ſonum. Nihil ergo hic diuinæ potentiæ & ſanctorum meritis derogatũ volo. Impiꝰ enim eſt, quiſquis

de pietate Christiana ac sanctorũ miraculis perperàm sentit, sed superstitiosus & improbus est, qui pro miraculis prodigiosa quæque mendacia ceu poetica nugamenta vertunt in historiã, & simplicibus oraculi loco credenda proponũt, magnisq; clamorib9 inculcãt: stultissimi quoq; sunt, qui ijs fabulis & somnijs fidẽ habẽt. Atq; hic vos scire volo quod, quẽadmodũ imaginũ exuperãs cult9 idololatria est, ita illarũ pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philipp9 & Leo tertio imperatores dãnati sunt. Sic etiã quẽadmodum reliquiarũ abusus execrabile scelus est, ita earundẽ irreuerentia detestãda hęresis est: quæ quondã à Vigilantio Gallo progenita, ab Hieronymo profligata, nunc rursus vnà cum imaginũ expugnatoribus à proximis annis apud Germanos repullulascere cœpit.

DE TEMPLIS.
Ca. LVIII.

CAeterùm nũc de templis ſcimus hanc maximam olim fuiſſe gentilium ſuperſtitionem, ſingulis dijs ſuis ſua templa fabricantium: quorũ imitatione cœperũt deinde Chriſtiani ſuis diuis templa inſcribere. Multæ tamen gentes templis omnino carebant, & Xerxes quondam ſuadentibus Magis omnia templa per totam Græciam combuſsiſſe traditur, quia impium & nefarium eſſet, deos ipſos parietibus includere. Verùm de templis quondam Zeno Citicus in hæc verba philoſophatus eſt, inquiens: Sacella ac templa conſtruere nihil quidem neceſſe eſt. nihil enim ſacrum iure exiſtimandum neq; pro ſancto habendum, quod ipſi homines conſtruxerint. Apud Perſas nulla olim templa erant. Hebræis autem in tota natiõe non

nisi vnicũ tẽplum religiosum erat à Salomone Hierosolymis extructum, de quo tamen legitur ápud Isaiam: Hæc dicit Dominus, Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Quæ est ista domus, quam ædificas mihi? Et Stephanus protomartyr ait: Salamon ædificauit illi domum, sed excelsus in manufactis non habitat. Et Paulus Apostolus ait Atheniensibus: Deus non in manufactis templis habitat, qui cum sit dominus cœli & terræ, manibus hominum non colitur tanquam indigens aliquo. Docet autem humanam naturã ipsosque homines, sed puros, pios, sanctos, religiosos, Deoque deuotos esse acceptissima Deo templa. quemadmodum scribens Corinthijs, inquit: Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis, templum Dei sanctum est, quod estis vos. Prçtereà in prima illa nostra religione ab ipsis Christianæ fidei

fidei incunabulis, & diu poſt Chriſtũ paſſum non fuiſſe noſtris ſacris tẽpla conſtructa, fatetur ipſe Origines contra Celſum, docens multis rationibus, Chriſtianis illa ad verum Dei cultum veramq́ue religionem nihil conuenire. Et Lactantius ait: Non templa Deo cõgeſtis in altitudinẽ ſaxis ſtruenda ſunt, ſed ſuo cuique conſeruandus eſt pectore, in quod ſe conferat cũ adorat Deum.

Non habitat templis manuum molimine factis
Omnipotens, ædes aurea verus homo.

Et Chriſtus ſuos adoraturos nõ in templũ remittit, nec in ſynagogas, ſed in cubiculũ orare in abſcondito. Atq; ipſe, quod legitur apud Lucam, nunquam ad turbas, ad vrbes, ad templũ, ad ſynagogas acceſsit orare, ſed exiuit in montem orare, & ipſe erat pernoctans in oratiõe. Verũ Eccleſia, quę nihil agit niſi a-

cta spiritu Dei, cum multiplicato Christiano populo Ecclesiam iam ingressi essent cum fidelibus peccatores, cum firmis infirmi, & tanquam in arcam Noæ cum mundis animalibus simul & immunda: sacras quasdam ædes, & templa, & basilicas, loca sacrata ab omni prophano commercio libera instituit, in quibus Christianæ multitudini verbum Dei publicè prædicaretur, cæteraq; religionis sacramenta & commodius & castius administrarentur: quæ à populo Christiano summa semper in veneratione habita, etiam à principibus immunitate munita, nunc in tantam excreuere multitudinem, accedentibus illis tot fratrum oratorijs, priuatisque sacellis, vt maximè necessarium foret, multa ex illis tanquam superflua & indebita membra resecari. Accedit ad hæc structuræ superba magnificentia, in quam multæ admodū sacræ

pecuniȩ & eleemoſynȩ indies profunduntur, quibus, quod & ſuperius diximus, multi Chriſti pauperes vera Dei templa, imaginesq́ue, fame, ſiti, ęſtu, algore, labore, debilitate, egeſtate periclitantia ſuſtentari deberetn,

DE FESTIS.
Cap. LIX.

FEſtorum etiam dies tam apud Gentes quàm apud Iudæos magna religione ſemper celebres fuere, qui omnes diſtributim per certa anni tempora, per certos & ſtatutos dies Deum colebant: quaſi liceret aliquando à diuino cultu diſcedere, aut forſan Deus plus alio quàm alio tempore ſe coli velit. quod idcirco vt probrũ Paulus obiecit Galatis, ad eos ſic ſcribens: Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos, timeo ne vobis fruſtrà & ſine cauſa laborauerim. De qua re etiam

Colossenses admonens, præcepit illis dicens: Nemo vos iudicet de cibo & potu, in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorũ. Veris enim & perfectis Christianis nulla est dierum differẽtia, qui sunt semp in festiuitate, semper conquiescentes in Deo, & sine intermissione verum sabbatum agẽtes. Sicut vaticinatus erat Isaias ad patres Iudæorum, fore aliquandó vt sabbatum eorum tolleretur, cumq; venerit Saluator, futurum sabbatum perpetuum, perpetuasq́; neomenias: rudiori autem populo, ac infirmæ multitudini, ac imperfectiori Ecclesiæ parti, à sanctis patribus eiusmodi dies statuti sunt, quibus conueniant ad sacram verbi Dei concionem audiendam, & ad cultum diuinũ celebrandum, ac communicandorum sacramentorum causa: ita tamẽ, vt non Ecclesia diebus seruiat, sed dies inseruiant Ecclesiæ.

clesiæ. Sunt itaque constituti dies à patribus in Ecclesia, quibus ab omnibus externis negocijs, atque corporeis actibus plebem abstinere deceat, quo liberius seruiat Deo, vacet orationibus & contemplationibus, intersit diuinis officijs & verbi Dei concionibus, & quęcũq; eiusmodi sunt, quæ tunc ob æternę salutis commodum fiunt. Sed ille distortor æquitatis, labefactor omnis ordinis & pulchritudinis, auctor omnium malorum diabolus, quidquid spiritus sanctus ędificat, asiduè demoliri nitens, etiam hanc artem propè diruit. Adeò maxima pars Christiani populi sacrũ hoc dierum festorum ocium non ad orandum, non ad Dei verbum audiendum, non ad cætera, quorũ causa instituta sunt, impendit: sed id omnifariam bonorum morum ac christianæ doctrinæ corruptelam, in choreis, in comędijs, in histrionibus, in cãtilenis, in ludis, in

com-

compotationibus, in pompis, in speculis, in quibuscunq; mundanis, carnalibus, spiritui sanctitatiq; contrarijs operibus consumit: & (quemadmodū inquit Tertullianus de Cæsarum solennibus) solent tunc grande officium agere, focos & choros in publicum ducere, vicatim epulari, ciuitatem tabernę habitu obolefacere, vino gulam cogere, certatim cursitare ad iniurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras. sic exprimitur publicum gaudium per publicum dedecus. Nonne ergo meritò damnandi sumus, qui hoc ritu Christi & sanctorum eius solennitates celebramus? Cæterùm à diebus festis præter Manichæorū insanam blasphemiam, & Cataphrygum pestifera dogmata, aut nullas, aut paucissimas hęreses compertas habemus: veruntamen maximi in Ecclesia schismatis occasionem præstiterunt, cùm Victor Romanus

Pontifex omnes fermè orientales & auſtrales Eccleſias à communione amputaſſet, ea ſola de cauſa, quòd in diei Paſchatis obſeruatione morem à Romana conſuetudine ſequerentur diuerſum: cui tunc inter cęteros excellẽtiſsimos viros reſtitit Polycrates Aſiæ Epiſcopus. Præterea Irenęus Lugdunenſis Epiſcopus, quãuis ipſe Romano ritu Paſcha celebrauit, magna tamen libertate Victorem Pontificem obiurgare auſus eſt: quòd præter exemplum prædeceſſorum ſuorum pacis perturbator abſcidiſſet Eccleſias non in fide errãtes, ſed in ſolis ritibus quibuſdam à Romana Eccleſia diſsidentes. Multa deinceps ſuper hac Paſchatis obſeruatione conciliorum & pontificum decreta, ac patrum rationes, & quæ vocãtur eccleſiaſtica computa, emanarunt. Neque tamen in hunc vſque diem veram, atque per vniuerſum orbẽ

eandem paſchatis diem conſtitue-
re potuerunt. & in hunc diem vſ-
que conſultis aſtrologis de calen-
darij reparatione, ſed de Indeciſo
negocio diſputatur. Digna profe-
ctò res, pro qua ob vnius Romani
pontificis pertinacem religionem
tantum Eccleſia pateretur naufra-
gium.

DE CAEREMONIIS.
Cap. LX.

EX membris deniq; religio-
nis non minima ſunt, rituũ
& cæremoniarum pompæ
in veſtibus, in vaſis, in luminibus,
in campanis, in organis, in concen-
tu, in odoribus, in ſacrificijs, in ge-
ſtibus, in picturis precioſis, in ci-
borum & ieiuniorum delectu ſi-
milibus (magna cum admiratio-
ne, tum veneratione ab imperita
plebe & hominibus, qui nihil ad-
uertunt quàm quæ ante oculos
obſeruantur) receptis eiuſmodi
Numa Pompilius primum Roma-
ni-

is cęremonias indixit, quorũ præ
extu rudem adhuc & ferocem po
ulum, qui vi & iniuria imperium
ccupauerat, ad pietatem, fidem,
ıſtitiam, & religionem inuitaret,
liciusq́ue gubernaret. Teſtantur
æc ancylia ac palladium, ſacra im
erij pignora, Ianus bifrons belli
; pacis arbiter, ignis Veſtę, cui fla
ina cuſtos imperii iugiter vigi-
ret, ipſeq́; annus faſtorum & ne-
ſtorum dierũ varietate per duo-
ecim menſes diuiſus, ſacerdotio
umq́; magiſtratus in pontifices
augures partitus, variiq́, ſacrifi-
orũ & ſupplicationum, ſpectacu
rum, proceſsionũ, delubrorũ &
ficiorũ ritus, quorũ magna pars
Euſebio teſte) exinde in noſtrã
oq; religionem migrauit. Verũ
eus ipſe, quem non delectant ca
& cor & ſenſibilia ſigna, has ex-
riores carnalesq́, cęremonias de-
icit, atque contemnit. Non enim
corporalibus actionibꝰ & ſenſi
bilibus

bilibus operibus,cultuq́ue carnali-
vult coli Deus,ſed in ſpiritu & ve-
ritate per Ieſum Chriſtum. Ipſe e-
nim ſpectator fidei eſt, conſiderás
intimum ſpiritum & occulta ho-
minum,ſcrutator cordium,qui in-
tuetur intima mētis. Quapropter
carnales illæ & externæ cæremo-
niæ nequeunt homines promoue-
re ad Deum, apud quem nihil eſt
acceptum præter fidem in Ieſum
Chriſtum cum ardenti imitatione
illius in charitate, ac firma ſpe ſa-
tis & pręmij. Hic enim eſt verus
& nulla externorum carnalium
rituum inquinatione violatus D-
cultus: quod nos inſtruens Ioan-
nes,ait ſpiritum eſſe Deum, & eo
qui volunt adorare,in ſpiritu & v-
ritate oportet adorare. Cognou-
runt hoc aliqui gentium philoſo-
phi:hinc Plato in veneratiōe ſum-
mi Dei exteras omnes cæremo-
nias auferri iubet. Nihil enim d-
eſt ei qui ipſe eſt omnia, aut in
ſu-

unt omnia, ſed nos agentes gra-
ias adoremus. Hæc enim ſunt
ummæ incenſiones Dei, quando
guntur gratiæ à mortalibus. Ne-
ue præterea habemus quicquam
liud quod reddamus Deo magis
cceptum, quàm laudem, gloriá,
gratiarum actionem. Neque ve
ò hic quiſquam obijciat Moſaicæ
gis ſacrificia, ritus, & cæremo-
ias, quaſi Deus in illis delectatus
t: non propter hoc eduxit eos
e Aegypto, vt ſacrificia illi offer-
ent & adolerent incenſa, ſed vt
bliti idololatriæ Aegyptiorum,
udirent vocem Domini, & obe-
irẽt illi in fide & iuſtitia propter
orum ſalutem. Quòd autẽ Moy
s illis ſacrificia & cęremonias in-
ituit, morem geſsit infirmitati &
uriciei cordis eorum, aliquid in-
ulgens errori, vt eos ab illicitis
uocaret, ne gentium ritu ſacrifi-
a immolarent dæmonibus & nõ
eo. Non enim principaliter hęc,
ſed

ſed ſecundum conſequentiá con-
ceſſa ſunt, nec aliter eos obligare
potuit lex illa, niſi quàtenus popu
li cōſenſu fuerat cóprobata. Quin
& Moyſes ipſe laturus has cære-
moniarum leges, ſeniorum & po-
puli collegit ſuffragia, quo illos ſibi
magis haberet obnoxios: ideoqu
lex illa pro temporum & rerū vi-
ciſsitudine potuit immutari, & ali-
quando in totum erat abroganda:
lex autem Dei, quæ in lapideis ta-
bulis tradita erat, perpetua eſt. S
enim locutus eſt dominus per Ie-
miam: Quo mihi thꝰ de Saba affe
tis, & cinamomū de terra longin
qua? Holocauſtomata & ſacrifici
veſtra non delectauerunt me. E
iterum per eundem ait: Hæc dic
dominus, Holocauſtomata veſt
colligite cum ſacrificijs veſtris,
manducate carnes, qui non ſum
cutus ad patres veſtros nec de h
locauſtomatibꝰ nec ſacrificijs pr
cepi eis, qua die eduxi vos de Æ

ypto,ſed ſermonē hunc præcepi
is, dicens: Audite vocem meá, &
ro deus veſter,& vos eritis popu
us meus:ambulate in omnib9 viis
neis, quęcunq; pręcepero vobis,
t benè ſit vobis. Et iterum apud
aiam ait dominus: Non obtuliſti
nihi oues holocauſtomatis tui,
ec in ſacrificiis tuis clarificaſti
e, non ſeruiſti mihi in ſacrificiis,
ec aliquid laborioſè feciſti in thu-
e,nec mercatus es mihi argento
ncenſum, nec adipem ſacrificio-
um tuorum concupiui, ſed in
eccatis tuis ante me ſtetiſti. Su-
er quem igitur,ait, aſpiciam, niſi
humilem & quietum & tremen
m ſermones meos? Nō enim adi-
s & carnes pingues auferēt ante
iuſtitias tuas, hoc enim eſt ieiu-
ū,quod ego elegi, dicit domin9.
olue omnē nodum iniuſtitiæ, diſ
lue connexus violentorū cōmer
orum,dimitte quaſſatos in requi
n, & omnē conſcriptionem in.
iuſtam

iustam conscinde. Frange esurien-
ti panem tuum ex animo, & pere-
grinum sine tecto, induc in domū
tuam. Si videris nudum, adoperi
eum, & domesticos seminis tui ne
despicias: tunc erumpet matuti-
num lumen tuum, & sanitates tibi
citò orientur, & præcedet ante te
iustitia, & gloria Dei circundabit
te: & adhuc te loquente dicam, Ec-
ce adsum. Non inficior, quemad-
modum olim in synagoga Moy-
ses & Aaron & per successionem
cæteri pontifices, iudices, prophe-
tæ vsque ad scribas & pharisæos:
sic postmodum in Ecclesia ab apo-
stolis, euangelistis, pontificibus, sa-
cerdotibus, & doctoribus factum,
vt illam pijs quibusdam cæremo-
nijs, eleganti busq́ue ritibus & in-
stitutis tanquam sponsam orna-
tam viro suo decorarēt: multa in-
super statuta & decreta ediderunt
posteriores, iuxta hominum in-
becillitatem. Sed quòd solet sæpe
co

contingere, vt quod prouiſum eſt ad remedium, tẽ dat ad noxam, ſic accidit vt creſcentibus iis cæremoniarum legibus, pluribus conſtitutionibus hodie onerentur Chriſtiani, quàm olim Iudæi: quodque magis dolendum eſt, cùm ipſæ per ſe nec bonæ ſint, nec malæ, plus illis fidat populus, arctiusque obſeruet, quàm tradita à deo præcepta, diſsimulantibus illa noſtris Epiſcopis, & ſacerdotibus, & abbatibus, & monachis, ac ſuo ventri interim egregiè conſulentibus. Cęremoniæ aũt, etſi nullas contra fidem hæreſes dederint: innumeras tamen in eccleſiam ſectas introduxerunt, maximorumq; ſciſmatum ſemina fuerunt. Hinc primũ Græca eccleſia à noſtra abſciſſa eſt, quòd illa non in azymo conſecraret, ſed in fermento, cum tamen illum verè conſecrare fateamur. Deinde etiã Bohemorũ Eccleſia ſeparata eſt, quia ſub vtraq; ſpecie

cõmunicaret Eucharistię, vt ait A-
postol9 circumcisio nihil est, & pr
putiũ nihil est, sed obseruatio mã
datorũ Dei: sic & cæremonię nih
sunt, nisi obseruatio pręceptorũ e
clesiæ. Nefas ergo est vtrobiq; pr
pter modicas & quaslibet causa
quæ Christianæ fidei nihil officiũ
vnitatem ecclesiæ scindere, & co
pus Christi diuidere: & quod Ph
risæis Saluator improperat, exc
lare culicem, & camelum glutir
atque turbata pace ecclesiæ in il
pugnare, vnde plus obsit schism
tis pernicies, quàm prosit corr
ptio. Potuissent Romani Ponti
ces multa mala sustulisse, pacata
que & integram seruare eccles
si tolerassent Græcorum ferm
tum, & Bohemorum calicem. N
que verò maiora hæc sunt, qu
quòd Innocentius octauus (V
terrano teste) concessit Noru
gijs, vt liceret illis sine vino sacr
care calicem.

DE MAGISTRATIBVS ECCLESIAE, Cap. LXI.

IAm verò & magistratꝰ & variæ hominũ sectæ sunt in ecclesia, cũ ad ornamentũ religionis, tũ pro cõseruando sacrorum ordine, ne fiat confusio. Quicquid autẽ agitur in ecclesia, siue ad ornamentum siue ad ædificationem religionis, tam in deligendis magistratibus, quàm instituendis ministris ecclesiæ, nisi id fiat diuini spiritus instinctu, qui quasi anima est ecclesiæ, vanum est & impium. Quicunq; enim ad magnum Dei officium, & Apostolatus dignitatẽ à spiritu Dei vocatus non fuerit, sicut Aaron, & qui nõ ingressus fuerit per ostiũ, quod est Christus, sed aliunde in ecclesiã scenderit per fenestrá, per fauores hominũ, per emptitias voces, per imperiũ principum: certè hic nõ est vicarius Christi & Apostolo

rum, ſed fur & latro, & vicarius
Iudæ Iſcariotis, & Simonis Sama-
ritani. Hinc ab antiquis patribus
de electione prælatorum (quod ſa
cer Dionyſius vocat nominatio-
nis ſacramentum) tam arctè ſtatu-
tum eſt, quòd Pontifices & Apo-
ſtoli, qui præeſſent miniſterijs in
Eccleſia, nominarentur viri mori-
bus & vita integerrimi, potentes
in doctrina ſana de omnib9 ratio-
nem reddere: ſed antiquis patrum
conſtitutionibus paulatim à ſua
maieſtate cadentibus, ac recentio-
re pontificio iure cum damnabi-
conſuetudine inualeſcente, tales
plerique ſuper ſedem Chriſti con-
ſcendunt pontifices & Apoſtoli,
quales olim ſuper ſedem Moyſi
ſedebant ſcribæ & phariſęi, qui di-
cunt, & non faciunt, alligantes o-
nera grauia in humeris populi, ip-
autem nolunt digito mouere. Hy-
pocritæ ſunt, omnia opera ſua fa-
ciunt, vt videantur ab hominib
oſte-

ostentantes religionē suam in scenis: cupiūt primas stationes in choro, in gymnasijs, in synagoga, & vbique in foro, in plateis Rabbi & magistri & doctores vocari volūt: claudūt viá cęlorum, & ipsi non introeuntes etiam alios excludūt, nec sinunt intrare: comedunt domos viduarum, orationes longas factitantes, circumeuntes mare & aridá, seducunt, & furantur pueros, vt nacto vno proselyto, exaugeant perditum eorum numerū, et ipsi perditi, & addicti gehennæ igni alios simul secum multo magis disperdant: suis commentis & traditionibus pijssimas Christi leges labefactant, verum Dei templum ac viuas Christi imagines, & eas animarum populi negligentes, aurum & oblationes auaro oculo curant, leuiora & quasi sinistra legis facientes, de decimis collectis, oblationibus & eleemosynis accuratè noua cudunt, & le-

ges cęremoniarũ arctè sanciũt, de-
cimãtes fruges, pecora, pecunias.
& etiá quęuis minima, méthá, ane-
thũ, cuminũ & de his canũ more col
latrátes à suggesto cõfligũt cũ po-
pulo. Quæ verò grauiora & dexte
riora sunt opera Euágelij, & legis,
& iustitię Christianæ: iudiciũ, mise
ricordiá, & fidẽ omnino negligũt,
excolát culicem, deglutiunt came-
lum, cespitant ad lapidem, ingens
saxum transiliunt, duces cæci, falsi
& dolosi, genimina viperarũ, tersi
calices, sepulchra dealbata, foris in
mitris, in pilis, in habitu, in vesti-
tu, in cuculla ostentátes sanctimo-
niam, intꝰ pleni spurcitia, hypocri
si, iniquitate, scortatores, saltato-
res, histriones, lenones, aleatores
helluones, temulẽti, venefici, qui
iam anteà (quod notat Ioannes Ca
motensis Episcopus) non ex virtu
tũ meritis, sed aut per turpe obse-
quiũ, aut intuitu munerũ, aut fauo
re principũ, aut vi amorũ ad sacer-
do-

lotia, ad beneficia, ad episcopatus
conscenderũt, aut sub hypocrisis
fuco hęc ad se traxerunt ex bonis
Ecclesię quę pauperũ sunt; sibi pri
uatas diuitias cumulátes, monopo
lia & nundinas constituentes, in
eleemosynis parentum nostro-
rum, abutentes illis in scortis, in
alea, in venatione, in omni luxu &
spurcitia.

Gaudent equis canibusq; & apri
ci gramine campi.

Cõcutiunt populos, vexát regna,
sollicitant bella, diruunt ecclesias,
quas religiosorum patrũ cõstruxit
deuotio, ipsi extruentes palatia, in-
cedentes in vestibus purpuratis &
deauratis, magno plebis detrimen
to, & religionis infamia, ac reip. in-
supportabili onere: quos non mer-
cenarios pro pastoribus, nõ lupos
pro mercenarijs, sed pro lupis dia-
bolos, Beatꝰ ille Clareuallẽsis Ber-
nardus in sermone ad generalé Re
mẽsem synodũ, pręsente Romano

pontifice definiuit. Iam etiam ipse Romanus summus pōtifex (quod idem sanctus Episcopus Camogratensis conqueritur) omnibus grauissimus & intollerabilis est, cuius pompam & fastum nullus vnquam tyrannorum ęquauit: atque ij interim in se solis iactát religionis & Ecclesię statum consistere, cùm religionis onera, & verbum Euangelij, quod verum pontificium munus est, in alios reijcientes, ipsi in condendis proprijs legibus occupati, Ecclesiæ accipiũt emolumenta, ociosi simul & flagitiosi. Et quia, vt aiunt, sedes ipsa pontificia aut sanctos recipit, aut sanctos facit, hinc sibi nihil non licere putant adeo vt etiá sacris Ecclesiæ cęremonijs, quas sancti patres ad instruendos mortalium animos, & pro conferenda nobis Dei gratia, magna obseruantia instituerunt nefaria voluptate pro sua libidine impudenter flagitiosis-

ſimeq́; abutuntur: cuiuſmodi exẽ-
plũ de Bonifacio octauo pontifice
in Porchetum cardinalem legim9
apud Crinitũ. Hic eſt ille magnus
Bonifacius, quia tria magna & grã
dia fecit primum, falſo oraculo de
luſo Clemente, perſuaſit ſibi cede-
re apoſtolatum: ſecundum, condi-
dit ſextum decretalium, & papam
aſſeruit omnium dominum: ter-
tium, inſtituit iubilæum, indulgen
tiarum nundinas, illasq́; primus
in purgatorium extendit. Trãſeo
cætera illa Romanorum pontifi-
cum monſtra, quales Formoſus pa
pa, & nouẽ ſequentes olim Eccle
ſię turpiter præfuerunt: taceo e-
tiam poſteriores illos, Paulum, Si-
xtum, Alexandrum, Iulium, famo
ſos Chriſtiani orbis perturbato-
res. Prętereo Eugenium, qui ob
violatum Turcæ iuſiurandũ, chri
ſtianam Remp. in tot funeſtiſsima
bella cõiecit, ac ſi non etiam hoſti
fides ſeruanda ſit. Alexander VI.

quãto Christianę reipub. dãno Zizimũ Pazaithę, Turcę fratrẽ veneno sustulerit, omnibus notum est. Iamq; ipsi etiã Romanorũ pontifi- cum legati (quod ait Camotẽsis, & quotidiana experientia notissimũ est) sic interdũ in prouincijs debacchãtur, ac si ad flagellandum ecclesiam egressus sit Satan à facie domini: commouent & conturbant terrã, vt videantur habere quod oporteat sanare, lętãtur cũ mala fiunt, exultãtes in rebus pessimis, vixq; tenent lacrymas, cum nil lacrymabile cernunt. Siquidẽ peccata populi comedunt, & vestiuntur, & nutriuntur, & luxuriantur in eis. Sed habent vitiorum suorũ efficacissimos titulos, nec quicquã illis obijci potest, quod nõ alicuius sanctorum exẽplo cõstantissimè excusent, aut tueantur. Nã si improperetur illis, quia indocti & illiterati, dicẽt tales Christum delegisse Apostolos, qui nec magistri legis, nec scri-

scribæ fuerint, nec synagogas, nec scholas vnquam frequẽtauerint: si linguę barbaries obijcitur, dabũt Moysen impeditę linguę, & Ieremiam nescientẽ loqui, quin & Zachariam, quòd mutꝰ esset, à sacerdotio nõ exclusum. Quòd si etiã sacrarum literarum ignorãtia, aut infidelitas, aut error, aut hęresis obijciatur, dicẽt Ambrosium nõdum Christianum, sed catechumenũ adhuc, in Episcopum electum: & Paulum non ex infideli modò, sed ex persecutore ad apostolatum vocatum: Augustinum quoq; aliquã do Manichæum fuisse, & Marcellinum martyrẽ in papatu idolis thura odoleuisse. Quod si obijciatur illis ambitio, exẽp ò illis erunt filij Zebedæi: si timiditas, timidi erant Ionas & Thomas: ille ad Niniuitas, hic ad Indos accedere metuẽtes: si perfidia, Petrus perfidiæ addidit periurium: si fornicatio, Oseas meretricem, & Sampson scorta com-

plexi ſunt: ſi percuſsio, ſi homicidium, ſi militia, Petrus Malcho auriculam amputauit, Martinus Iuliano militauit, & Moyſes Aegyptium interfecit, & abſcõdit in ſtabulo. Adeò nihil penes eos refert, qualis quiſque ſit qui accedat ad ſacerdotia, atque tunc horum magiſtrorum gladio oportet vt quiſq; ceruices ſuas ſupponat: gladio, inquam, non gladio verbi Dei, cuiꝰ illi cuſtodes & miniſtri eſſe debẽt, ſed gladio ambitionis, gladio auaritię, gladio mulctę & extortionis, gladio mali exempli, gladio ſanguinis & occiſionis, quo armantur contra omnem veritatem & iuſtitiam & honeſtatem.

Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere iuſti.
Incipit euertetq́ue aras reſpectꝰ honeſti.
Libertas ſcelerum eſt, quæ regna inuiſa tuetur.
Sublatusq́; modꝰ gladij facere omnia ſæuè.

Non

Non impunè licet eorum placitis contradicere, nec libidini eorũ resiſtere, niſi quis paratus ſit martyrium ſubire pro Chriſto: hoc erit excremari pro hęretico, quemadmodum Hieronymus Sauonarola prædicatorij ordinis theologus, ſimul ac propheticus vir olim apud Florentiam exuſtus eſt. Verùm quoniam omnis poteſtas bona eſt, quia à Deo eſt, à quo ſunt omnia, & omnia bona, & licèt vtentibus aut patientibus aliquádo mala ſint: vniuerſitati tamen ſemper bona ſunt, prouidente ſic illo, qui bene vtitur malis noſtris. Propter multitudinem enim delinquentiũ ſuperinducit Deus tyrannos, & peccata populi faciunt regere hypocritam. Quicunque igitur à Domino conſtitutus eſt Epiſcopus in Eccleſia, dignum & iuſtum eſt obedire illi, & in nullo contradicere. Qui enim Epiſcopo & ſacerdo-

ti obedire contemnit, non illum, ſed Deum contemnit, quemadmodum de contemptoribus Samuelis ipſe locutus eſt, inquiens: Non te ſpreuerunt, ſed me. Et Moyſes aduerſꝰ murmurantẽ populũ ait: Non aduerſus nos murmeraſtis, ſed aduerſus dominũ Deum. Non igitur inultus permanebit à Domino, qui ſe contra Epiſcopum & Prælatũ ſuũ poſuerit. Dathan & Abiron reſtiterũt Moyſi, & terra viuos abſorbuit. Multi cũ Chore cõſpirauerũt aduerſus Aaron, & igne conſumpti ſunt. Achab & Iezabel perſecuti ſunt prophetas, & canes cõederunt eos. Egreſsi ſunt pueri vt illuderent Heliſæo, & vrſi dilaniarũt illos. Ozias rex cõtra ſacerdotes ſacerdotiũ arrogare auſus, leproſus factus eſt. Saul quia præter Samuelẽ ſacerdotum principẽ ſacrificare præſumpſit, regia vnctione ſimul & prophetico ſpiritu priuatus à Deo, datus eſt ſpiritui malo.

malo. Infidele eſt ſcripturis ſacris non credere, impium eſt ſacerdotes ſpernere: boni ſunt ſacerdotes, melior Epiſcopus, ſuper omnes ſanctiſsimus ſummus pōtifex & princeps ſacerdotum, cui creditę ſunt claues regni cęlorum, & commiſſa ſunt ſecreta Dei, princeps quidem ſecundū Deum, pontifex ſecundum Chriſtum. quem qui honorat, honorabitur à Deo: qui inhonorauerit, inhonorabit illum Deus, & vltionem euadere non poterit.

DE SECTIS MONASTICIS. Cap. LXII.

SVnt adhuc in Eccleſia diuerſarū ſectarū populi, monachi ac fratres anachoritæ, quibus vetus lex omnino caruit. Caruit etiam Eccleſia eo tempore quo fuit optima, nec tot cęremoniarum rebus implicita. Qui hodie religioſorum nomen ſibi ſoli vendicant,

arduas profectò viuendi regulas, & officia sanctissima professi, laudabiliumque virorum sanctissimorumque patrum nomina, putà Basilij, Benedicti, Bernardi, Augustini, Francisci, & similium, præ se ferentes: sed hodie est inter eos ingens malorum turba. Siquidem huc tanquam in malorum omniũ asylum confluunt, quoscunq; scelerum conscientia terret, qui ob legum vindictam nusquam alibi tuti sunt, qui crimina commiserũt supplicio expianda, quos vitæ turpitudo abstraxit ad infamia, quos rebus suis scortis, alea, ingluuie profusis, ęs alienum ac turpis egestas mendicare cõpellunt, & quos laborem subterfugientes, spes ocij, ac fraudatæ cupidinis impatiẽs desperatio, aut circumuẽta iuuentus, aut iniusta nouerca, aut iniqui tutores huc impegerunt: quorum omnium agmen iungit simulata sanctimonia, cucullatus habitus

& valida mendicitas. Atque illud mare magnum, in quo cum cæteris piſcibus habitant Leuiatham & Behemoth, cœte grãdia, belluæ & reptilia, quorum non eſt numerus: de quo exiliunt tot Stoicæ ſimiæ, tot inſolentiſsima poſcinum mia, tot palliata mendicabula, tot cucullata monſtra, barbigeri, funigeri, reſtiferi, ſaccogeruli, loripedes, lignipedes, nudipedes, atrati, nigritæ, griſones, albichlamydes, verſicolores, multipelles, linoſtolij, retiarij, palliati, chlamydati, pullati, paludati, præcincti, bracchati, ac id genus aliorum turba hiſtrionum, qui cùm de rebus humanis nullam fidem habeant reliquam; ob monſtruoſę veſtis habitum creduntur illis diuina, hodieq́ue ſacrorum religionis nomen ſibi ſoli vſurpant, ac ſe Chriſti ſodales, Apoſtolorumq́ue contubernales iactant: quorum vita ſæpe ſceleſtiſſima eſt auaritia, libidine, gula, ambitio-

bitio-

bitione, temeritate, petulantia. & omni scelere referta, sed religionis prætextu semper inulta. Romanæ enim Ecclesiæ priuilegijs muniti sunt, & à iurisdictione omnium Ecclesiarum exempti sunt, quò plura illis impunè liceant: quũq; ipsi pro foro rei alios quosq; vbique coueniant, ipsi tamen conueniri non possunt, nisi aut Romæ, aut Hierosolymis. Horum vanitates & errores si mihi calamo explicandi forent, non caperent omnes pelles Madianitorum, inquam, qui non pietatis causa professi sunt religionem, sed ventris gratia cucullam induerunt. Neque verò bonos offendet hic sermo, quem de solis improbis dictũ volo, qui sub pellibus agninis sunt lupi rapacissimi, & in vestibus ouium astutam gerunt sub pectore vulpem: adeò dissimulantes artes fallaciæ suæ, vt nihil aliud professi videantur quàm scenicam

quandam hypocriſim, & merum
quæſtum pietatis imagine perſo-
natum, dum pallido vultu men-
tiuntur ieiunia & obſequentibus
lacrymis profunda à pectore tra-
hunt ſuſpiria, & mobilibus labris
frequentes orationes ſimulantes,
& greſſu inceſſuque compoſito,
geſtibus tranquillis,

Obſtipo capite figentes lumina
terræ,

Modeſtiam ſibi vendicantes, fu
cato habitu humilitatẽ, & ſuſpen-
ſa à collo cuculla ſanctimoniam
foris profeſsi, intus autẽ deteſtan-
dos mores ſecum ferentes: atque
cũ inter hæc ſceleratiſsima quæq;
nonnunquam committant, ſer-
uantur, vincuntque religionis ti-
tulis, cuculla veluti clypeo cun-
cta fortunæ ſpicula repercutien-
tes, & ab omnibus mundanis pe-
riculis ciuilibusque moleſtijs ſe-
curi, panem ocioſum & emendi-
catum pro eo qui laboribus ac-
qui-

quiritur, vescentes, securi & sine sollicitudine dormientes: hancq; tamen Euágelicam paupertatem putant, in ocio & mendicitate vesci alienis laboribus. Cumq; summam humilitatem profiteantur, incedentes vili vestitu vt rustici, nudi pedes vt histriones retiarij, cincti funibus ut capti latrones, raso toto capite vt fatui, cuculla, auriculis ac tintinabulis tenus morionibus ac laruis carnispriuialibus quàmsimilimi, cęteraq;, quęcunque contumeliæ & abiectionis signa propter Christum & religionem sese suscipere fateantur: vincuntur ambitione, & omnem instituti sui rationem in arrogantissimos titulos referunt, ac paranymphi, rectores, gardiani, præsides, priores, vicarij, prouinciales, archimandritæ, generales vocari gloriantur, vt nullum hominum genus tam videatur primi loci appetens quàm istud. Non desunt

quæ

quę de iſtis per plura mala malè dí ci poſſent, ſed iam pręceſſerũt qui de ijs ampliſsimis maledictis concionati ſunt: adeò vt non ſolùm multos probos, & integrę vitę vere religioſos patres, ſed ipſas etiã ſanctorum patrum benè viuendi inſtituta & regulas contemptui expoſuerint. Quocirca nihil ego hic in ſugillationes eorum dixiſſe volo, qui rectè in profeſsionibus ſuis ambulantes, ſanctorum illorum patrum veſtigia ſequentes, ad cumulum aſpirant perfectionis. Fateor regulas & profeſsiones illorum ſanctas, fateor eſſe in hunc diem ſanctos monachos, ſanctos fratres mendicantes, ſanctos anachoritas, ſanctos canonicos regulares: tamẽ inter hos plurimos infideles, & reprobos, & apoſtatas, quibus religionis profeſsio deformatur. Atq; hoc eſt propoſitum noſtrum voluiſſe oſtendere, nullam vnquam cuiuſuis religionis

pro-

professionem tam castam extitisse, in quam non irrepserit erroris & malitię macula. Siquidem & Angelos apostatas legim9, & primos fratres paricidas, prophetas reprobos, apostolos proditores, & discipulos Christi perfidos, atque inter Rom. Pontifices supra multos scismaticos & reprobos & etiam hæreticos: aliquando etiam mulierẽ ad tanti apicis culmen conscendisse, quę vocata est Ioánes octauus, rexitque sedem Apostolicam laudata ab omnib. annos duos cum aliquot mensibus atque diebus: & quod mulieribus in Ecclesia negatum est, contulit sacros ordines, promouit episcopos, ministrauit sacramenta, cæteraque Rom. Pontificum exercuit munera: & facta eius in Ecclesia non fuerunt irrita, communi videlicet errore faciente ius. Quo præualẽte, puto Ecclesiam tunc coactam multa dissimulare, quę religionis rigor aliàs non

tulisset: adeò nec in religionibus quicquã integrum, stabile & perpetuum reperiri potest. Quicunque autem in Ecclesiam Dei sectas introducunt, & tanquam sibi placentes, quęstus causa, aut fictę sanctitatis gloria secedunt à principe Romana Ecclesia, ij tanquam Nadab & Abiu alienum ignem offerentes ad altare Dei, ab eo comburentur. Qui verò elati & peruersę sentẽtiæ excogitatis hęresibus exurgere audent aduersus Ecclesiã Dei, cum Dathan & Abiron voragine terræ absorpti viui descendent in infernum. Qui autem scindunt vnitatem religionis, & Christi mẽbra diuidentes affligunt Ecclesiam Dei, eadem pœna qua Ieroboam exterminabuntur.

DE ARTE MERETRICIA. Cap. LXIII.

Reliquũ nunc, quia apud Aegyptios primos religionũ

auctores neminem olim sacerdotem fieri licebat, qui Priapi sacris non prius initiatus fuisset, atque in nostra Ecclesia receptum sit, quod carens testibꝯ Papa esse nō possit, prohibeanturq; spadones, eunuchi & castrati in sacerdotes ordinari, palamque videmus vbicunq; sunt magnifica ista templa, & sacerdotum monachorumque collegia, vt plurimum in proximo esse lupanaria: quin & plurimę monialium & vestalium ac beguinarum domus, priuatæ quędam meretricularum fornices sunt, quas etiam monachos & religiosos (ne diffametur eorum castitas) nonnunquam sub monachali cuculla, ac virili veste in monasterijs aluisse scimꝯ. Visum est non pręter ordinem de arte meretricia sermonem hic subnectere, quam equidē ad bene institutæ Reipublicæ rationem non solùm vtilem, sed & necessariam esse plerique sapientis-

tiſſimi arbitrati ſunt. Ná Solon ille magnus Athenienſium legislator, atque vnus de ſeptem ſapientibus Apollinis oraculo iudicatus (vt teſtes ſunt Philemon & Menander) emptas iuuẽtũti meretriculas cõparauit, & primus Veneris Pandemi templum ex proſtitutarum capturis dedicauit, lupanariaque inſtituit, legem ſanciuit, immunitate etiam meretricibus conceſſa roborauit. Tantæ quoque reuerentiæ habitæ ſunt meretrices in Grę cia, vt cùm Perſes in Græciam expeditionem faceret, Corinthię meretrices pro ſalute Gręciæ in templo Veneris ſupplicarent. Mos quoque is erat apud Corinthios, vt de re magna ſupplicaturi Veneri, meretricibus id committeretur. Meretricum templa conſtructa plurima apud Epheſum, & aliud celebre ædificarunt Abydeni, quòd libertatem ſibi ademptam meretricis opera recuperarunt.

Ipse præterea sapiens Ariſtoteles non dubitauit etiam meretrices diuinis honoribus dignas, quando Hermiæ pellici ſicut Eluſinæ Cereri ſacra fecit. Inuentum autem huius artis Veneri tribuitur, quæ idcirco etiam inter deas relata eſt. Hæc enim impudica omnibusque proſtituta libidinibus, auctor mulieribus in Cypro fuit, vt vulgato corpore quæſtum facerent: vnde apud Cyprios, narrante Iuſtino, mos inoleuit, vt virgines eorum ante ſtatutas nuptias in quæſtum ad littus maris proſtituerent dotem lucraturas, & pro reliqua pudicitia Veneri libamenta ſoluturas. Apud Babylonios etiam, teſte Herodoto, conſuetudo fuit. vt qui rem domeſticam conſumpſiſſent, filias ſuas adigerent ad quæſtum corpore faciendum. Verùm Aſpaſia Socratica meretrix vniuerſam Græciá (vt ſcribit Athenęus) meretricib. impleuit: ob cuius amo-

rem,

rem, eiusq; ministras à Megarensib. raptas, ait Aristophanes bellum Peloponesiacum à Pericle susceptũ. Extulit aũt hanc meretricandi artẽ permultum imperator ille Heliogabalus, qui (vt testis est Lãpridius) lupanaria domi amicis, clientibus, & seruis exhibuit, conuiuia dedit ad viginti duo fercula ingentia epularum, sed vt per singula cõuiuę coirent & lauarẽt: iuramẽtoq. adigebantur, quod voluptatẽ hanc perficerẽt: sępè etiá meretrices à lenonib. cunctis redemit & manumisit, è quibus meretricem quandam notissimam & pulcherrimam triginta argenti libris redemisse legitur: fertur & vna die ad oẽs circi, & theatri & amphitheatri, & omniũ vrbis locorum meretrices ingressus, & singulis aureũ donasse. Aliquando etiam oẽs de circo, de theatro, de studio, & omnibus locis & balneis meretrices collegit in ędes pub. & apud eas

concionem habuit quaſi militarẽ, vocans commilitones, diſputauitque de generibus ſchematum & voluptatum: poſt cócionem pronunciauit ijs quaſi militibus ternos aureos donatiuum. Etiam matronis Romanis meretricari volentibus non ſolùm impunitatem, verumetiam immunitatem conceſſit, ſalariaq; ex publico ærario meretricibus ſtatuit. Etiam ſenatuſconſulta quędam amatoria & meretricia ſiue futuaria inuulgauit, eaq́ue de nomine matris ſiue coniugis ſuæ Semiramida iuſsit appellari: inſuper & genera quędam libidinum adinuenit, quibus etiá Cyrenæ meretriculæ (quæ Dodecamechana, quoniam in Venerio vſu duodecim excogitaſſe modos, quibus inſcenſori iucundius redderetur, libidinis proluuium cognominata eſt) numeros ſuperat, ac veteres omnes Tribades, Hoſtias, Aphias, Spinctrias, Caſal
ua

uadas, Cąsaritas, proſtipulas, cęteraq́; ſcortilla vinceret. Tranſeo Iudam Iſraëlitam patriarcham ſcortatorē, & Sampſonem populi Dei iudicem, qui non niſi ſcorta duxit vxores, ac Salamonem Iudęorum regem ſapientiſsimum, qui greges meretricum penè innumerabiliū habuiſſe proditur: quin & cùm Cęſarem dictatorem virum ſtrenuiſſimum hanc ob cauſam omnium mulierum virum nuncupatū, tum & Sardanapalum Babyloniorum monarcham, cæterosq́ue innumeros meretricum potentiſsimos patronos: ipſe etiam Proculus Imperator in hac arte non poſtremam gloriā reportauit, qui(vt teſtatur eius ad Metianum epiſtola)ex captis centum Sarmaticis virginib. decem prima nocte iniuit, omnes ūt intra quindecim dies conſtuprauit. Sed maiꝰ illo eſt quod Poë tæ narrant de Hercule, illum quinquaginta virgines vnà nocte om-

nes mulieres reddidiſſe. Narrat e-
tiam Theophraſtus grauis auctor,
herbulam quandam Indicam tan-
tæ virtutis, vt quidam ea comeſta
ad ſeptuageſimum coitum proceſ
ſerit. Reliquum verò non parum
hanc artem ornarunt Sappho poë
tes Phaonis adamatrix, & Leon-
tium Metrodori ſcortum in phi-
loſophia eruditiſsima, adeo vt ad-
uerſus Theophraſtũ contra con-
iugium pro tuendo meretricatu
libros ediderit. Accedit iſtis Sem-
pronia Græcè & Latinè elegan-
tiſsima. nec prætereunda hic eſt
Leæna Ariſtogitonis Athenienſis
probatiſsimæ fidei ſcortum, quæ
torta à tyrannis vt amicum pro-
deret, tormenta omnia cum con-
ſtanti ſilentio perpeſſa eſt. Nobili-
tarunt præterea hanc artem Rho-
dope meretrix, Aeſopi fabulato-
ris conſerua quondam & contu-
bernalis, quę tantas opes meretri-
cio quæſtu conſecuta eſt, vt inter
mun.

mundi ſpectacula tertiam ordine condiderit Pyramidem. Sequitur hanc Thaïs Corinthia, quę prerogatiua pulchritudinis inſignis, regum duntaxat & principum dignabatur amplexus. Maximè verò hanc artem extulit Meſſalina claudij Cæſaris vxor, quæ lupanaria circumiens, etiam ancillam nobiliſsimam è proſtitutis, die ac nocte quinto & vigeſimo concubitu ſuperauit, & laſſata vitia, ſed non ſatiata receſsit, Quibùs adiungere poterimus ex recentiori memoria Ioannam Neapolitanorum illuſtrem reginam, & pleraſq; alias principes meretrices, & palatina ſcorta, ſi nuncupare eas tutum foret, quamuis vulgata fama notiſsimæ ſint: hoc ipſo tamen à cæteris meretricibus diſcretæ, quòd contra Heliogabali legem non in publicis lupanaribus, vt Meſſalina illa imperatrix, ſed intra limina clanculum futuunt, & quaſi per inſi-

dias meretricantur. Adſcribamus liceat etiam Octauiani Auguſti vtranque Iuliam, filiam & neptem, tum & Populeam & Cleopatram Aegypti reginam, & alias nobiliſſimas meretrices: quinetiam Semiramidis monarchæ, & Paſiphaë vetuſtiſsima libidinis exẽpla, quarum hæc tanta libidine ardebat, vt non modò filium proprium in cõplexum ſollicitaret, ſed etiam equum vſque ad coitum adamarit: illa verò Minois regis vxor, ſe tauro ſuppoſuerit. Noſumus autem hoc loco illuſtrium meretricum catalogum edere: ſed illud prætereũdum non eſt, meretricios & adulterinos concubitus germinaſſe nobis ſplendidiſsimos heroas, putà Herculem, Alexandrum, Iſmaëlem, Abimelech, Salomonem, Conſtantinum, Clodoneum Francorum regem, & Theodoricum Gothum, Guilermum Normannum, Raymirum Arragonenſem

Sed & qui hodie regnant & imperant reges, pauci admodũ ex legitimis matribus nati ſunt. Tã leuia habentur penes eos matrimonij iura, vt pro libito deſponſatas, iuſtas, verasq́ue vxores repudient, mutent, atq; permutent, ſimiliter & filios filiasq́; tot nuptijs & ſponſalitijs copulant & recopulant, vt neſcire cogamur, vbi verum cohęreat illorum matrimoniũ. Exempla huius plura ſuppetunt, ſed pauca, quæ à proximis annis ſeſe offerunt, pro omnibus faciunt. Nônne Ladislaus Polonus accepta in vxorem Beatrice, cuius nutu Hungariæ regnum obtinuit, tandé repudiata illa ſuperinduxit aliam ex Gallis pellicem? Nónne Carolus octauus rex Francorum repudiata Margareta Maximiliani Cæſaris filia, illius ſponſam rapuit, & vxorem ſibi copulauit? quam eádem poſteà Lodouicus duodecimus repudiata ſua ſibi conſimili
 thoro

thoro coniunxit, consentientibus illis & adiutantibus regni Episcopis & Pontificibus, quibus visum est pluris facienda iura acquirendę Britannię, quàm iura obseruādi legitimi matrimonij. Et hodie adhuc nescio cui regi persuasum audio, vt liceat sibi iam plus viginti annorum vxorem dimittere, & nubere pellici. Sed ad meretrices reuertendum est, harum artes qui nosse velit, videlicet quo ritu suā prostituant pudicitiam, qua oculorū lasciuia, quo nutu faciei, quo corporis gestu, quëis sermonum blanditijs, quëis impudicis contrectationibus, quo exteriore habitu ac fuco sollicitēt corruptores, cęterasque meretriciæ artis vafricias, illices, laqueos, stratagemata, apud comœdiarum poëtas hæc requirat. Qui autē scire cupit, quo ritu, quo diliniméto, quo cōtuitu, quo affatu, quibus basijs, quib. suauijs, quib. cōtactibus, quib. oppressiun-

ſiunculis,quibus affrictionib. quibus luctis,quo accubitu,quo con ſtrictu, quibus motibus, quo impulſu, quo exceptu, quo receſſu, qua Veneris protelatione,qua reciprocatione, qua inſtauratione meretricius ludus ſit explendus, in medicorum voluminibus traditum inueniet. Scripſerunt præterea libros de meretricibus Antiphanes, Ariſtophanes, Apollodorus, Caliſtratus: particulatim verò Laidis meretricis laudes ſcripſit Cephalus rhetor, atq; Naidis meretricis laudes conſcripſit Alcidamus. Scripſerunt præterea de fornicarijs amoribus tam Græci quã Latini, Callimachus, Philotes, Anacreontes, Orpheus, Alceon Pindarus, Sappho, Tibullus, Catullus, Propertius, Virgilius, Iuuenalis, Martialis, Cornelius gallus, & multi alij, non tam poëtarũ quàm lenonum officio functi: ſed hos omnes vincit Ouidius in epiſtolis

heroicis & ad Corinnam dictatis, maximè verò de arte amandi, quẽ verius de arte meretricandi aut lenocinandi intitulasset, ob quorum eruditionem, quòd iuuentutem impudicis documentis corrupisset, ab Octauiano Augusto in meritum exilium ad Getas vsque relegatus est. Ipse etiam Archilochꝰ Lacedæmonius olim omnes amorum libros iussit excremari, & tamen hæc ars hodie adhuc à nobis legitur, & ludimagistri hanc suis prælegunt discipulis, & editis in eam scelestissimis commentarijs exponunt: quin & vidi ego nuper atque legi sub titulo Cortosanæ Italica lingua editum & Venetijs typis excusum de arte meretricia dialogum, vtriusque Veneris omnium flagitiosissimum dignissimũque, qui ipse cum auctore suo ardeat. Prætereo hic, & consultò quidem, cinædorum & prædiconum detestandam libidinem referre:

ferre, etſi illam magnus probet Ariſtoteles: ac Nero imperator publico thoro honeſtauit, quo tẽpore Paulus Apoſtolus ſcribens ad Romanos indignationem omnipotentis de illis indicit. Pluet enim ſuper eos dominus laqueos, vt non effugiant, ignis & ſulphur & ſpiritus procellarum pars calicis eorum. In hos iubet imperator inſurgere leges & armari iura, & exquiſitis pœnis vltore gladio pœnã irrogari capitalem: ſed hodie igne excremantur, quàm Moyſes in legibus ſuis crudelibus ſupplicijs extirpandam cenſuit, & Plato à ſua republica expellit, & in legibꝰ damnat. Antiqui etiam Romani hanc (teſte Valerio & alijs) ſeueriſsimè punierunt. Exempla huius fuerunt Q. Flaminius, atque tribunus ille à Cælio occiſus, ſed nos honeſtis auribꝰ parcentes, ab hac monſtroſa libidine, & brutali ſpurcitia ad meretrices redeamus.

Siqui-

Siquidem omnibus hæc libido infesta est, & non est qui ignem illius aliquando non senserit: sed aliter vruntnr fœminæ, aliter viri, aliter adolescentes, aliter senes, aliter plebei, aliter proceres, aliter pauperes, aliter diuites. Quodq́ mirabilius est, pro nationum & terrarum varietate, aliter Itali, aliter Hispani, aliter Galli, aliter Germani: ita libidinis incendio pro cuiusq; sexus, ætatis, dignitatis, fortunę atq; nationis differentia sibi varios insaniendi ritus deligēte: virorum amor ardentior, sed fœminarum pertinatior: amor iuuenũ lasciuus est, & senum ridiculus. placere studet pauper obsequio, diues munerib9, plebei conuiuijs, proceres pompa & ludis. Adoritur pathicam ingeniosus Italus, dissimulato ardore, quadá adornata lasciuia, illamq́ editis laudat carminibus, omnibusq́; prętferens extollit: si potitur zelotypus, illam perpetuò recludit ac

ve-

veluti captiuam obſeruat: ſi amore
fruſtratus de recuperanda pathica
deſperauerit, ad maledicta conuerſus, illam infinitis conuicijs deteſtatur. Præceps Hiſpanus, ardoris impatiens, furibundus, irrequieta laſciuia irruit, miſerabilibusque lamentis incendium ſuum deplorans pathicam inuocat & adorat: ſi potitus fuerit, tandem aut zelotypus perimit, aut ſatiatus ad mercedem proſtituit: ſi frui deſperare cogatur, ſeipſum excrutiat, & mori deſtinat. Laſciuus Gallus obſequio nititur, cantibus & iocis pathicam oblectat, ſi capitur zelotypia, mœſtus luget, ſi fruſtratur, laceſſit contumelijs, vindictam minatur, vimque intentat: ſi potitus fuerit, tandem negligit, & aliam vrit. Frigidus Germanus lentè inardeſcit, accenſus arte inſtat, & donis prouocat, zelotypus liberalitatem continet, fruſtratus contemnit, potitꝰ refrigeſcit. Fingit ſeſe amare

Gallus, ardorem dissimulat Germanus, amatum sese sibi persuadet Hispanus, amare nescit absque zelotypia Italus. Amat iucundam licèt deformẽ Gallus, præfert pulchram licet inertem Hispanus, mauult timidulam Italus, cupit audentiorem Germanus: fit è sapiente stultus pertinaciter amando Gallus, rebus omnibus amando profusis è stulto tandem, sed serò fit sapiens Germanus, ob placendæ amatæ desiderium magna aggreditur Hispanus, vt amata fruatur, maxima quæque contemnit Italus. Quin huiusmodi amorum libidinumque passionibus irretiti etiam maximi viri, multa præclara facinora sæpissimè negligunt, & post terga relinquunt: cuiusmodi quondam in Ponto Mithridatis, in Capua Hannibal, in Alexandria Cæsar, in Græcia Demetrius, in Aegypto Antonius: cessat olim ab opere Hercules pro-
pter

pter Iolen, Achilles pugnam detrectat propter Briſéidem, moratur Circe Vlyſſem, moritur in carcere Claudius propter Virginiam, retinetur Cæſar per Cleopatram, eademq́ue exitio fuit Antonio. Produnt ſacræ literæ propter fornicationem Seth cum filiabus Cain prope vniuerſum humanum genus diluuiõe extinctũ. Propter fornicationis impetũ deletæ ſunt Sichen & domus Emor, & penè tota tribus Beniamin: populus. Iſraël propter fornicationem exter narum fœminarum quoties percuſſus eſt, & in ſeruitutem datus? Iamq́ue propter vnius Dauid regis adulterium, quanta ſtrages peſte, fame, & gladio facta eſt? Propter fornicarios amores fœminarumq́ue raptus, Thebani, Phocenſes, Circei expugnati atque deleti ſunt, ipſumq́; , vt diximus, Peloponneſiacum bellum à Pericle ſuſceptum eſt, ac decennali bel-

lo

lo expugnatum illum, maximo totius Græciæ atq; Asiæ detriméto. Similes ob causas Tarquinius Claudius, Dionysius, Hannibal, Ptolemæus, M. Antonius, Theodoricus Gothus, Rodoaldus Longobardus, Childericus Francus, Aduincelaus Bohemus, atq; Manphrodus Neapolitanus mortem & patriæ ruinam paßi sunt. Propter Caná Iuliam Tingitanæ prouinciæ præfecti filiam, per Rhodericum regẽ stupratá, pulsis Gothis, Saraceni omnẽ Hispaniam occuparunt. Henricus secundus Anglorum Rex, ob stupratá nurum suá Philippi Francorum regis sororẽ, à filio suo regno pulsus est. Propter virorũ fornicatiões indignatæ vxores Clitẽnestra, Olympia, Laodicea, Beronica, Frigiobunda & Blancha, ambæ Francorum reginæ, & Ioanna Neapolitana, & plerẹq; aliẹ maritos occiderunt. Eadem causa Medecam, Prognẽ, Ariadnẽ, Altheam, Heristil
lam

iam materno amore in odium ver-
so, in crudelẽ filiorum cædem adegit. Et posteris temporibus multæ adhuc mulieres maritorum stupra in natos filios vindicarunt, atq; ex mitissimis matribus crudelissimæ Medeæ, furibundæ Altheæ, & impiæ Heristillæ factæ sunt.

DE LENONIA.
Ca. LXIIII.

VErùm quia lenonum & lenarum suasu, consilio & opera committunt meretrices & scortatores vt plurimum scelera sua, ipsam lenociniorum artem prosequamur. Nam sicut meretricatio ars est prostituendę propriæ pudicitiæ, sic lenocinium ars est oppugnandę & prostituendæ pudicitiæ alienę. Quæ tanto quidẽ maior est meretricia, quanto sceleratior: tãto potentior, quanto ipsa res plurium artium satellitio constipata, tanto autem perniciosior,

ſior, quantò ipſa plures cæterarum artium ac ſcientiarum diſciplinas amplectitur, quas aranearum inſtar irrepens, quidquid in ſingulis artibus & diſciplinis vſpiam eſt ve neni, id totum è ſingulis haurit, inde ſua teſa contexens: non quidem quales aranearum telæ, quę dimiſſis auibus non niſi muſcas capiũt, nec etiam cuiuſmodi illa venatorum ingentia retia, quæ grandiores belluas retinent, puſillas aſtutioresq́; beſtiolas elabi ſinunt: ſed vincula nectit tam fortia, tamq́ue ſolida, vt uulla puella, nulla mulier tam ſit ſimplex ſiue prudens, tam conſtans ſiue pertinax, tam verecunda ſeu timidula, tã potẽs ſiue puſilla, vt ſi ſemel aures præbeat lenæ, non illico capiatur & hæreat. Aſtutia verò ea eſt quam nulla vincit muliebris prudentia, à quarum tendiculis nulla puella, nulla matrona, nulla vidua, nulla veſtalis euadat indemnis.

Cuius

Cuius inermis militia pluriũ mulierum pudicitiam proſternit, quã nullus vnquam quantumcunq; maximus exercitꝰ, illius technæ, fraudes, doli, verſutiæ, aſtus eiuſmodi quæ tradere nullus ſtylus ſufficiat, nullum æquare poſsit ingeniũ. Quumq́ue hæc ars plurimos vtriuſque ſexus habeat profeſſores, tamen paucos admodum conſummatos dedit magiſtros: nec mirũ. Nam licèt tot ſint lenociniorum genera q́uot artium & diſciplinarum, idcirco abſque omnium cognitione perfici non poteſt. Oportet ergo perfectum & conſummatum lenonem lenamue omniſciũ eſſe, nec ad vnam ſolam diſciplinam, velut ad Arcticam ſtellam tãtùm reſpicere, ſed omnes amplecti, eam artem profeſſus, cui cæteræ omnes diſciplinæ ſeruiunt & famulantur. Eſt enim certa quædam omnium ſcientiarum ſeruitus lenocinio famulantium. Nam huic

im-

imprimis grammatica ſcribendi&
loquendi diſciplina amatorias lar-
gitur epiſtolas,illasq; effectis ama-
torijs ſalutatiunculis, precatiun-
culis lamentatiunculis, allectatiun
culis,dictari docet:quarum exem-
pla pleraq; ex recentioribus Aene-
as Syluius,& Iacobꝰ Cauiceus, &
pleriq; alij reliquerunt. Verùm eſt
alia quædam grammaticæ ratio,de
modo occultè ſcribendi ceu de Ar
chimede Syracuſano legimꝰ apud
Aulum Gellium: de quo artificio
ante paucos annos ſcripſit Trithe
mius Abbas Spanheimenſis duo
ingenioſa volumina, quorum vnū
nuncupauit polygraphię,alterum
ſteganographię,in quo poſteriore
tam ſecuros ſecretosq; ad quātam
cunq; etiam diſtantiam explicandi
animi ritus modoſque tradidit,qui
bus nec Iunonis ominiſcia zeloty
pia,nec Danaë arctiſsima cuſtodia
queat reſiſtere,nec qui omnia per
uidens centoculi Argi vigilantia

qu

ueat explorare. Ars profectò nõ
um necessaria regibus, quàm leno
ibus & amantibus omnib9 cõmo
issima. Succedit huic proximè
oësis, quæ suis lasciuis rythmis at
ue fabulis ac amatorijs bucolicis,
pigrammatib9 epistolis & præ-
eptiunculis cõmœdijs, atque ex
enitissimis Veneris armarijs de-
comptis lasciuis carminib9 leno-
nio functa, pudicitiam omnem
buertit, ac adolescentiæ bonam
idolē moresque corrumpit. Vn-
e Poëtæ inter lenones principa-
um ferè obtinuerunt, è quorum
umero apud Priscos peritiores
xtitere illi quos superius in arte
eretricia nuncupauim9. Callima
9, Philetes, Anacreõtes, Orphe9,
indar9, Alceon, Sappho, Tibul-
, Catullus, Propertius, Virgili-
, Ouidi9, Iuuenalis, Martialis: et
die sunt adhuc poetę, qui pesti-
ntissima carmina scribunt. Post
s verò nõ infimum inter leno-
nes

nes locum ſibi vendicant Rhetores, fraudulentarum blanditiarum & perſuaſionum artifices, illaque lenarum feliciſsima, cui propitia eſt dea Suadela. Superiorē tamē iſtis locum poſsident hiſtorici, illi prȩcipuê qui amatorias illas hiſtorias contexuerunt, Lanceloti, Triſtamij, Eurealis, Pelegrini, Caliſti, & ſimilium, in quibꝰ fornicationi & adulterijs à teneris annis puellȩ inſtituuntur & aſſueſcunt. Neque verò machina quæuis ad oppugnandum, cùm matronarum pudicitiam tùm virginum ac Viduarum caſtimoniam validior quàm lectio laſciuȩ hiſtoriæ: nulla tam bonȩ indolis fœmina, quȩ hac ipſa non corrumpatur, mirumque putarim, ſi aliqua reperiatur aut mulier, aut tam exactȩ caſtitatis ſiue pudicitiæ, quȩ eiuſmodi lectionibus & hiſtorijs peregrina libidine non ſæpè ad furorem vſque accendatur. Atque tamen quæ in

his libris plurimum edocta puella
est, quæque horum iacere scit dicte
ria, & ex horum disciplina cum
procis in multas horas facundè
confabulari, hæc demum est pro-
bè aulica. Permulti autem histori-
ci lenones extitere, quorum nomi
na obscura sunt. multi etiam inter
præclaros scriptores istis operam
nauarunt: cuiusmodi ex recentio-
ribus Aeneas Syluius, Dantes, Pe-
trarcha. Bocatiꝰ. Pontanus, Bapti-
sta de Campo fragoso, & alter Ba-
ptista de Albertis Florentinus.
Item Petrus Hœdus, & Petrus
Bembus, Iacobus Caniceus, & Ia-
cobus Calandrus Mantuanus, &
multi alij, inter quos tamen Ioan-
nes Bocatius superatis omnibus
lenonum palmam sibi lucratꝰ est,
in ijs maximè libris, quos centum
nouellorũ intitulauit: cuiꝰ exẽpla
& traditiones nihil aliud sunt, quá
callidissima lenociniorum strata-
gemata. Iam verò quando honesta

tis ac religionis verecunda timidi-laq; fœmina expugnāda est, quātū tunc dialecticæ argutiæ lenocinijs adiumēti præstant, ipsa apud Ouidium Myrrhæ fabula facit. Proinde nunc ex mathematicis disciplinis arithmetici ludi lenocinijs cōmodi sunt, & musica ipsa non minima lenociniorum clientula est, quæ vocis gratia, & pestilentibus cantionibus instrumentorumque voluptarijs modulis libidinis incentiua, in omnem lasciuiam & corruptionem animum emollit, mores subuertit, luxuriæ concupiscentiam affectusque validissimè incutit. Cui accedit chorearum & saltationum commoditas, vbi cum pathicis liberè loqui licet & palpitare oscula, basia, & suauia figere, & impudicis manibus quā velis contrectare, & non raro ad latebras confugere. Nec deest à lenocinijs geometricus architectus, qui schansili machinula per

impluuium vel fenestrâ sub noctu congrediatur amatæ, quiq; adulteratis clauib9 similibusque, ceu quale Dædalus fabricauit Pasiphaę, ingenijs adulteris obsequatur. Iamque etiam in picturis legunt quę literas nesciunt mulieres, plusq; ex istis intelligunt, quàm aliæ ex literis conspiciunt, dum intra cubilia nusquam non videant quod cum scelere & flagitio æmulentur, nec minus per oculos atque per aures animusq; corrũpitur. Tã enim hi ad animũ penetrant, atq; ille, nec minus lasciuis imaginibus quàm rerum præsentia homines ad libidinem inuitãtur: cuius rei argumẽta sunt. Venus Gnidia, Praxitelis opera in templo stuprata, eiusdemque artificis, Cupido abs Alchia Rhodio adolescente corrupta. Et quæ refertur ab Eliano Fortunæ statua, abs Atheniensi iuuene tam ardenter adamata, vt cum ea emere prohiberetur, apud eandem

expirarit. Terentius etiam in Eunucho introducit adoleſcentē ad libidinem incenſum, cûm vidiſſet tabulam in qua depictum fuerat quomodo Iupiter per aureum im pluuium corruperit Danaen: ideoque non immerito Ariſtoteles pœnam publicam ſtatuit pictoribus, qui talia proponunt oculis multitudini, quibus libido inflammetur. Neq; verò ſine cauſa dicit Sapiens picturæ ac ſtatuariæ artes inuentas eſſe in tentationem animæ hominũ, & in decipulã inſipientiũ, & corruptionẽ vitę. Occurrũt nũc aſtrologi chiromãtes, geomãtes, ſõniatores, ominatores, aruſpices, augures reliquusq; diuinatorũ populus, qui oẽs lenonum officio fungẽtes, ſuis fallacijs ac verſipellis aſtutię fraudib9 ſpondẽt illicitos amores, conciliantq; nõ rarò, ſceleſtiſsimas conglutinãt nuptias, nimis rarò benè pactas dirimunt in adulteria. Ab ijs lenonibus nõ modò mulie-

lieres,ſed quod pudendum eſt,viri
etiã amorum & coniugiorũ ſuorũ
auſpicia petunt,& ſpem potiundæ
pathicæ puellę capiunt,& pro illo
rum nõ tã ſtulto quàm impio hor-
tatu ſeſe cõnubijs iungunt vel exi
munt. Cæterũ etiam ad tam inſanã
crudelitatẽ plerique inducti ſunt,
vt putẽt aſtrologicis imaginibꝰ, &
horarũ obſeruationibus amorem
cogi poſſe,ſicut de iſtis Theocritꝰ,
Virgilius,Catullus, Ouidius, Ho-
ratius,Lucanus,&multi alij nuga-
ces poëtæ cecinerunt, atque ipſi
aſtrologi poëtis non minus men-
daces auctores,in ſuis electionum
libris ſtatis canonibus tradiderũt:
quo vno profectò lenociniorum
obſequio aſtrologi omnes & diui-
natores non minimũ faciunt quæ-
ſtum, quibus in adiutorium pro-
ximè ſeſe offert.

Magia,quæ ſe carminibus promit-
tit ſoluere mentes

Quas velit, aſt alijs duras immittere curas.

De qua etiam apud Lucanum:

Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit
Non fatis adductus amor,

Et apud Horatium Cadidia, apud Apuleium Pamphilæ maleficæ ſuos amatores aſtringunt, & in Calliſti tragica comœdia Cæleſtina lena Melibœam puellam accendit. Accedunt ijs etiam veneficia, & philtra, amatoria pocula, ſed admodum periculoſa, vt pro amore nonnunquam mortem, aut grauem aliquam mortem inducát. Horum hauſtu mortuus eſt Lucullus, & Lucretius, ſed dilucidis interuallis ſenſum mentemq́; amiſit, Legimus etiam mulierem quandá, quæ amatorio poculo hominẽ occiderat, ab Areopagitis abſolutam, quia amoris cauſa hoc cõmiſerat, ſed nulla lenocinij accõmodatior ars, quàm medicina, quæ concupitam

tam Venerem à quauis pathica pu
ella facile obtinet, dum pollicetur
resarcinato hymenæo amissam vir
ginitatem restituere, papillasne ex
crescant cohibere, vterum prohi
bere, sterilitatis venena in longam
securamq́ue libidinem ministrans,
aut quassata spina conceptum se-
men eiicere docens, vt canit Lu-
cretius:

Idq́ue sui causa consuerunt scorta
moueri,
Ne complerentur crebro grauidæ
q́ue iacerent,
Et simul ipsa viris Venus vt con-
cinnior esset.

Quo vno medicorum beneficio
iā multæ matronę simul & puellę
aulicę etiā dominę securè futuunt,
faciunt ad hanc rem etiā vetularū
incrustationes, & reliqui meretri-
cantium mulierum fuci, qui apud
medicos in libris de decoratione
passim traduntur, docenturq́ue,
quibus noxias meretricum merces

vendibiliores reddant, quæ idcirco ſacræ literæ vocãt vnguẽta meretricia & cum iſtis alia permulta pharmaca libidinũ incẽtiua: cuiuſmodi ope gloriatur, Ouidius ad nouenariũ numerũ ſe inſcendiſſe, & Theophraſt9 ſcriptã reliquit plantam quandam ad ſeptuageſimum coitum vires extendentẽ. Iam verò nullum lenocinium opportunum tempeſtiuumq́; magis, quàm quod medicinæ prętextu peragitur. nullę ſiquidem domus tã clauſæ, nulla monaſteria tam recluſa, nulli carcereres tam cuſtoditi, quę non admittant, qúæue excludant lenonem medicum: è quibus, teſte Plinio, etiam in principum domibus adulteria perpetrata ſunt, vt Eudemi in Liuia Druſi, & Vectij Valẽtij in Meſſalina Claudij. Et ne quis philoſophos lenocinio inutiles putet, ipſe Cyrenaicorũ magiſter prohibet Ariſtippus, cui quũ eſſet apud Thaidem nobile ſcortũ

fre-

frequẽs cũ alijs riualib. cõsuetudo, gloriabatur quòd ipſe haberet Thaidem, quũ alii à Thaide haberentur, quumque illi ſua bona perderent, ipſe gratis luxuriaretur. Sic meretrix philoſophũ illũ habuit pro lenone, cuius exemplo & auctoritate omnem iuuentutem ad ſe traheret: nec ſatis fuit Ariſtippo, ſeſe meretrici lenonem exhibere ſed etiã docere publicè libidines cœpit illasque de lupanari in ſcholas trãſtulit. Reliquum nunc & mechanicæ artes perplures lenociniorum vicem obtinent, inter quas Phrygia artificia, nendi, texendi, ſuendi, cæteraque muliebria exercitia principatum tenent: quorum prætextu lenæ dũ linũ, filũ, vittas, tiaras, corollia, ceſtes, loculos, chirothecas circũferunt, ex iuuenculis olim meretricib. iã vetulę mercatrices effectæ, pathicas puellas his rebus facilè allectant, & colloquendi opportunitatem capiunt

quibus tum adsunt subsidio lotrices, quibus permissum est domos liberè ingredi, & filias ancillulasq; absentibus matribus ad lintea abducere: absunt etiam mendicæ quæ eleemosynarum pietate obseruant ianuas, deferunt referuntque plena lenociniorum & nuncia & literas,

Et ferunt ad nuptam dona quę mittit adulter.

Proinde etiá & virilia nobiliũ exercitia lenociniis accommoda sunt, vt equitia, quę torneamenta vulgò vocant, ludique militares, quorum astu Romulus olim rapuit Sabinas. Iamq; etiá venatio ô quoties in syluarum latebris nobilium potentũque adulteria conciliauit. Lusit hoc pulchrè Virgilius in Aenea & Didone, à venandi opportunitate de lapsu comitum occasione capta. Ipse etiam Iupiter vsus est lenonibus pastoribus. Proinde

&

& nautæ quid conferant lenociniis, ipsæ Venetiæ testabũtur, quin etiam lautæ coquinarum epulæ oppiparaque conuiuia lenociniorum vicem tenent, vt eleganter in suis Aeneadibus expressit Virgilius:

Postquam prima quies epulis, mensæque remotæ.
Crateras magnos statuunt, & vina coronant,
Hic regina grauem gemmis auroque poposcit,
Impleuitque mero pateram, celebrate fauentes,
Dixit, & immensum laticum libauit humorem,
Primaque libato summo tenus attigit ore,
Tum Biciæ dedit increpitans, ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro
Post alii proceres Tyrii, Troesque sequuntur,

Nec

Nec non & vano noctem sermone
trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat
amorem.

Sunt adhuc, quæ prætereo, permulta lenociniorum artificia, sed hæc omnia vincit aurum: quo si alchimistæ nobis, vt pollicentur, satisfacere possent, ipsi profectò lenonum futuri sunt omnium inuictissimi. potentissimũ enim lenociniũ in auro atque pecunia est.

Scilicet vxorem cum dote, fidemque & amicos.
Et genus & formam regina pecunia donat.

Auro placatur zelotypus maritus, auro mollitur inexorabilis riualis, auro accuratissimi vincũtur custodes, auro quæq; ianua panditur, auro omnis thalamus conscẽditur, auro vectes & saxa & insolubilia matrimonij vincula franguntur. Quid mirum, quòd auro virgines puellæ, matronæ, viduæ, vesta-

les veneunt, si auro Christus ipse venditur? Deniq; hac lenociniorum duce plurimi ab infima sorte ad summum propè nobilitatis gradum conscenderunt. Prostituit hic vxorem, factus est senator: prostituit ille filiam, creatꝰ est comes: hic aliam quamuis matronam in adulteri principis sollicitauit amplexum, mox amplo stipendio dignus, fit regius cubicularius: alij ob desponsata Regia scorta spectabiles facti sunt, publicisque muneribus præfecti, eisdem artibus abs Cardinalibus & Pontificibus multi multa perpinguia venantur beneficia, nec est via vlla cōpendiosior. Quantum autem lenocinijs ipsis conducat religio, ipsa Paulinæ castissimæ inflexibilisq; matronæ historia ab Aegesippo descripta testatur, quam Isidis sacerdotes cuidam equestris ordinis adolescenti pro Anube Deo prostituerunt. Quid etiam in istis posset auricula

ris nostra confessio, ipsa Triparti-
ta indicat historia: nec desunt mi-
hi, si referre velim, cognita recen-
tia exempla. Habent enim sacer-
dotes, monachi, fraterculi, monia-
les, & quas vocant sorores specia-
lem lenociniorum prerogatiuam,
quum illis religionis pretextu libe
rum sit quocunque peruolare, &
quibuscunque quantũ & quoties
libet, sub specie visitationis & con
solationis, aut confessionis secre-
tò sine testibus loqui, tam piè per-
sonata sunt illorum lenocinia, &
sunt ex illis quibus pecuniam teti
gisse piaculum est, & nihil illos mo
uent verba Pauli dicentis: Bonum
est mulierem non tangere, quas il-
li non raró impudicis contrectant
manibus, & clanculum confluunt
ad lupanaria, stuprant sacras virgi
nes, vitiát viduas, & hospitũ suorũ
adulterantes vxores, nonnunquá
etiam quod ego scio & vidi, Iliaci
prædonis instar abducunt, & Pla
toni-

tonica lege cõpopularib. ſuis communes proſtituunt, & quarum animas lucrari debẽt Deo, illarum corpora ſacrificant diabolo: aliaq́; his multo ſceleratiora, & quæ nefas eſt eloqui, inſana libidine perpetrãt, interim caſtitatis voto abũdè ſatisfaciẽtes, ſi libidinẽ, ſi luxuriã, ſi fornicationem, ſi adulteria, ſi inceſteum verbis acerrimè inceſſent deteſtenturque, & de virtute locuti clunes agitent. Sed & flagitioſiſsimi lenones, ſceleſtiſsimæq́; lenę ſępe ſub illis religionũ pellib. delitefcunt. Tales habẽt aulicę dominæ plerunq; ſacrorum ſuorum myſtas, & aulicarum nuptiarum ſcortationũq; conſultores. Extabat olim ROMĘ in templo Veneris duabus tabulis exſculptum ſenatuſconſultũ, & lex futuaria ſcortatoribus & lenonibus admodum fauorabilis, quã apud Petrum crinitũ in hæc verba latã legimus: In prima tabula continebantur iura

vi-

visundi, consectandi, susurrandi, gestiundi, subtrudendi, salutandi, confabulandi, precandi, perpetuò interdiu futuarijs p emissa ex me sunto, ex ęde, foramine, horto, postico, impluuio cuncta hæc commoda nemini homini prohibento: consilia ferunto, fidem seruanto, auxilium operamue danto. In altera tabula erat: Sub noctu vota tractanto, percussa iuramenta lamento admiscento, solicitanto, verecundiam timoremq; amouento, tristitiam supprimunto, tempore locoue obsecundanto, occasioni ne vnquam cedũto, internuncias epistolas succidunto: ijs spem, voluntatem, expectationẽ, necessitatem, misericordiam adfectanto, inferunto: fraude, vi, dolo, ostentatione attemperatè vtuntor, prudentiam, fatuitatẽ habento, tenento, gestanto: ex pathica quicquam sempiternè quasi stipem & pignꝰ capiunto, eius permisso aduehunto,

co, nouã quęrunto, aſtu, pompaue grandianimem nobilem inſectantor, notas, coniecturas tacitus nouanto. Erat etiã Lycurgo lata lex, ſi quis ętate prouectior ac nuptijs intempeſtiuior puellulam primæ pubis duxiſſet, huic integrum eſſet ex adoleſcentibus aliquem deligere, qui Venere potentior præcurrẽs feracem vterum generoſo ſemine impleret, modò ipsũ quod natũ eſſet, mariti aſſereretur. Erat & Solonis lex quæ ſimiliter permittebat vxoribus; ſi mariti in rem Venerean ignauiores eſſent, ex neceſſarijs vnum aliquem ſibi deſpicere, quicũ colluctarentur, nec idcirco alienum dici quod naſceretur. Mitto quòd ſunt & cognoſcũtur mulieres in hunc diem etiã ex nobiliorib. quæ quotannis externo ſemine grauidæ, notos filios maritis ſupponunt, rurſusq; poſt partum redeunt ad alternam adulterorum ſacietatem, nequiores M.

Agrip-

Agrippæ Iulia quæ nisi plena naui vectorem non recipiebat. Atque surrexit his temporibus ex Theologorum schola inuictus hæreticus, qui has Lycurgi & Solonis leges assereret licere etiã in Ecclesia, M. Lutherus, quod vos ideo scire volo, ne putetis non etiam Theologos esse lenones. Ipsa siquidẽ sacra bibliorum eloquia (si fas est dicere) lenociniorum stratagemata habent, in socru Ruth, & in Ionadab, quem vocat scriptura virum prudentẽ, atque in Achitophel potenti cõsiliario manifestum est. Quin & Abraham cùm esset illi vxor Sara pulchra & iuuenis, & peregrinarẽtur apud Aegyptios, ait illi: Noui quòd pulchra sis mulier, & cùm viderint te Aegyptij, dicẽt: vxor illius est, & interficiẽt me, & te reseruabunt. dic ergo obsecro quòd soror mea sis, vt bene sit mihi propter te, & viuet anima mea ob gratiam tui, & ita tandẽ sublata est Sara in do-

domum Pharaonis, & Abrahá bene vsi sunt propter illá. Eodẽ stratagemate apud regem Palæstinorum Abimelech vsus est vtrisque regibus, sed diuersis temporibus cóiugem suá ad concubitum vsq; permittens. Fecit idem Abrahę filius Isaac, atq; ita etiam sanctorum exemplis ars lenociniorum illustrata est. Proinde à dijs abs herobus, à legislatorib. à philosophis, à sapientissimis viris & theologis, à principibus ipsisque religionis capitibus culta & cohonestata. Lenones fuerunt Pan Deus atque Mercurius, ipseque puer Cupido: leno fuit heros ille Vlysses, leno fuit legislator Lycurgus, & sapiẽs ille Solon, qui prius lupanaria ędificauit, & meretriculas iuuentuti prostituit. Sed & recentioribus temporibus Sixtus Pontifex Maximus Romę nobile admodum lupanar extruxit. Imo fuit Imperator ille Heliogabalꝰ, qui domi suæ
mere-

meretricum cohortes aluit, ami-
ciſque & ſeruis exhibuit. Iam ve-
rò etiam reginarum cæterarumq́;
principum & dominarũ nonnun-
quam id curę eſt, atque regum ma-
tres nõnunquã filiorum ſuorum
lenæ ſunt. Neque præterea opti-
mates magiſtratusq́; id officij ab-
horrent, quippe lenones olim fue-
runt Corinthij, Epheſii, Abydeni,
Cyprii, Babylonii, & multi alii ma-
giſtratus, qui in ciuitatibus ſuis lu-
panaria conſtruunt fouẽtq́ue, nõ-
nihil ex meretricio quæſtu etiam
ærario ſuo accumulantes emolu-
menti: quod quidem in Italia non
rarum eſt, vbi etiam Romana ſcor-
ta in ſingulas hebdommodas iuliũ
pendent Pontifici, qui cenſus an-
nuus nonnunquam viginti milia
ducatos excedit, adeoq́ue Eccleſię
procerũ id munus eſt, vt vnâ cum
Eccleſiarum prouẽtibus etiam le-
nociniorum numerẽt mercedem.
Sic enim ego illos ſupputãtes ali-

quando audiui: Habet, inquientes, ille duo beneficia, vnum curatum aureorum viginti, alterum prioratum ducatorũ quadraginta, & tres putanas in Burdello, quę reddunt singulis hebdomadibus iulios viginti. Iam verò nihilominus lenones sunt Episcopi illi & Officiales, qui censum pro concubinatu à sacerdotibus quotannis extorquẽt, idque tam palam, vt apud plebem ipsam in prouerbium abiret illa eorum concubinaria exactio siue lenociniũ, quo dicũt: Habeat vel non habeat, aureũ soluet pro concubina, & habeat si velit. Sed in regno auaritiæ nihil turpitudini adscribitur, quod lucrum pariat. Mitto tolerantiæ commentum, quo certa pecunia Episcopis soluta, absentis mariti vxor præter adulterii, vt dicunt, offensam alteri cohabitare permittitur: quæ omnia tã manifesta sunt atque frequentia, vt nescire cogamur, Episcoporũ

ac impudentia, an plebis patientia hactenus fuerit ineptior: vt tandē opus fuerit Germaniæ principib9 inter cętera natiōis illius grauamina hęc quoque deferre, ex quibus quę hic silentio premuntur, elicere poteritis, Eiusmodi itaq; patronos habet ars Lenonia, quique tueantur artem meretriciam, cui in hūc vsq; diem prohdolor in Christiana Repub. locus est, & in ciuitatibus publica theatra, immunitates & stipendia concessa sunt, vnica illa cōtra diuinas leges atq; ipsum Dei verbum humana ratiuncula, siue potius lenonio cōmento militante, qua inquiunt, vt iuuentus egesto illic libidinis impetu, peiora conari desistat, Tolle, aiunt, è Republica meretrices, cūcta stupris, incestis, adulterijs permiscentur, nulla matrona integra remanebit, nulla vidua pudicitia incolumis persistet, vix virgines ac vestales inuiolatæ seruabuntur: hinc
tan-

tandem impoſsibile eſſe conclu-
dunt, Reipub, tranquillitatem ſine
meretricibus poſſe conſiſtere, ſine
quibus tamen populus Iſrael olim
per tot ſecula continentiſsimè du
rauit, ſicut pręcepit illis Deus: Nõ
erit meretrix neque ſcortator in
filijs Iſrael. Atq; pręterea hęc ſpur
citia olim etiam ſub religionis ſpe-
cie Eccleſiam inſilijt, ac Nicolai-
tarum hęreſim propagauit, qui ob
vitãdam zelotypiam vxores pro-
ſtituebãt, ac veluti platonica lege
communes habendas docebant.
Quicunque autem principes Iudi-
ces & magiſtrat9 lupanaria fouẽt,
ſiue quouis modo permittũt, etiã
licèt ipſi non ſcortentur, dicetur
eis à Domino, quod ait pſalmiſta:
Si videbas furem, currebas cum
eo, & cum adulteris portionẽ tuã
ponebas, hæc feciſti & tacui, exi
ſtimaſti iniquè quod ero tui ſimi-
lis, ſed arguam te & ſtatuam con-
tra faciem tuam

DE

DE MENDICITATE
Cap. LXV.

PErtinet ad Rempublicã atque religionem etiam pauperum & ægrotantium rationem habere, ne quis delinquat propter paupertatem. & furetur, aut mendicando circumiens, contagiosæ pestis calamitate ciues inficiat, aut fame pereat in opprobrium humanitatis. Quapropter pauperũ xenodochia publico ære insigni pietate pluribus in locis instituta sunt, & priuatis diuitum eleemosynis indies locupletata. Publicè enim mendicare, & circumire ciuitates, ab initio semper vbique gentium omnium legibus prohibitum fuit. Nam in vetere lege Iudæis à Moyse pręceptum est: omnino egenus & mendicus non sit inter vos. In lege etiam Romana de validis mendicantibus arctè statuit Iustinianus Imperator, vt si

quis laborare potens, eleemosy-
nis se immisceat, captiuandus sit,
& in seruitutem redigendus. In le
ge autẽ euangelica præcepit Chri
stus, quod superest dandum pau-
peribus, vt nullus mendicus neq;
egenus in plebe remaneat, sed fiat
æqualitas, sicut scribit Paulus Co-
rinthijs, inquiẽs: Vestra abundan-
tia illorum inopiam suppleat, vt &
illorum abundantia vestrę inopię
sit supplemẽtum, & fiat æqualitas,
sicut scriptum est. Qui multum ha
buit non abundauit, & qui modi-
cum non minorauit. Et ad Ephe-
sios scribẽs ait; Qui furabatur iam
non furetur, magis autem laboret
operando manibus, quod bonum
est, vt habeat vnde tribuat neces-
sitatem patienti. Idem & Thessa-
lonicenses iubet laborare manib.
& operam dare vt abundet, tan-
quam decretum illis statuens, vt
qui nolit operari non manducet:
secus autem agentibus commu-

 nio-

nionem fidelium præcipiens subtrahendam, atque in Epistola ad Timotheum condemnat eos, qui mendicitatis quęstum arbitrantur pietatem. Ipsa enim canonica pontificum decreta solis illis pauperibus erogandas eleemosynas decernũt, qui laborare non possunt: quoscunq; alios illas accipiẽtes, inter prædones, fures, latrones & sacrilegos connumerant. Ijs itaq; auctoribus docemur non tam paupertati condolendum, quàm mendicitatem ipsam detestandam.
Artes verò quas pro explendo mendicitatis quæstu excogitauerunt, ab omnibus execrandæ sunt, dum malunt ante templorum fores in humanæ naturæ iniuriam, & contra diuinam legem lethale frigus, dentium stridores, vrentes æstus, ingentesque cruciatus, vt vix mortem ipsam excludant, spontaneè perpeti, quàm in xenodochijs pauperum

ftipe contenti degere, & malis fuis mederi. Quodque magis execrandum eſt, inter hæc malorum tormenta inſuper blaſphemi, maledici, contumelioſi, temulenti, deierantes, nonnunquá autem ſimulatè orantes ſacra omnia aut negligentes, aut contemnentes, ne Chriſtum quidem vlla veneratione colentes, vt ſpectátibus non CHRISTI martyrum præ ſe ferant imáginem, ſed infernalium manium damnatorumque repræſentent cruciatus. Et aliud mendicantium ſceleſtiſsimum genus minimè miſerandum, eorum videlicet, qui viſco, farina, cruore, tabe, ſuper incruſtatis vulneribus, & ſuper inductis ſtigmatibus ſeſe totos vlceroſos canceroſoſque pingũt. Alii aliis cõfictis morbis, variis prę́ſtigiis, ſpectantibus ſe miſerabiles mentiuntur. Sũt alii qui votorũ & peregrinationũ prætextu prouincias obambulant, labore ex in-

duſtria fugientes, ocioſa pauper-
tate oſtiatim mendicantes, atque
ij interim ne cum regibus qui-
dem vitam ſuam commutare ve-
lint, modò illis liberum eſt, quo
libet & velint, vagari, quodcun-
que collibitum eſt facere bello &
pace. Vbique tuti ab exactioni-
bus, à publicis oneribus, â ſerui-
tutibus, à cenſuris ciuilibus vndi-
que & vbique liberi, nec pro frau-
dibus, dolis, impoſturis, furtis, in-
iurijs in ius vocati, & velut dijs
ſacri ob omnibus inoffenſi: atque
tamen ex illorum ordine non mi-
nima naſcitur pernicies, ingen-
tiaque prodeunt facinora, dum
prætextu mendicitatis ciuitatum
& prouinciarum explorant ſe-
creta, fraudibus & dolis exercita-
ti hoſtiles deferunt referuntque
tabellas, ad omnium proditionũ
genera inſtructi. Ab ijs nonnun-
quam incenſę vrbes, quod proxi-
mis annis ipſa Gallia atque vrbs
Tri-

Trirensis experta est, nonnunquã ab ijs corruptæ aquæ, infectæ fruges, venenata pabula, & seminata peste ingens hominum strages facta est. His adnumerandę sunt gentes illæ, quas Cynganos vocant. Quas aliena iuuant, proprijs habitare molestum.

Fastidit patrium non nisi nosse solum.

Hi enim ex regione inter Aegyptum Aethiopiam oriundi, de genere Chus filij Cham, filij Noë, adhuc vsque progenitoris maledictionem luunt, per vniuersum orbem vagantes, in triuijs tentoria erigentes, latrocinijs & furtis, deceptionibus & permutationibus, atque ex chiromantica diuinatione oblectantes homines, ijs fraudibus victum mendicant. Volaterranus hos vxios esse putat perfidis populos secutus Scilatem, qui Cóstantinopolitanam scripsit

hiſtoriam. Hic enim dicit Michaë-
lem Traulum Imperatorem ex va-
ticinio Vxiorum adeptũ fuiſſe im-
perium, quę ſecta per Meſiam atq;
Europam ſparſa, paſſim omnibꝰ
futura prædicebat. Polydorus Aſ-
ſyrios atq; Cilices affirmat. Iam ve-
rò hæc validæ mendicitatis lues
non inter prophanos modò & ex-
tremę fecis vilißimos nebulones
hoſpitatur: ſed etiam in religionē
in monachorum & ſacerdotum
vſq; ordinem conſcendit. Hinc illi
fratrũ monachorum, cęterorũq;
quæſtuariorum ſectæ natæ ſunt:
quorum numero ſunt, qui malefi-
cia religionis ſpecie diuorum, v
aiunt, reliquias circunferētes, au
inſidioſa ſanctitate pietatemprę ſe
ferentes, cum multis confictorum
miraculorum appendicib. diuor
iras cōminantes, indulgētias & d
ſpenſationes pollicentes, eleemo
ſynarũ prętextu venātur diuitia
atq; prouincias peragrantes, ab in
cauti

cautis rusticis ac credulis mulier-
culis superstitiosè attonitis, ouē,
agnum, hœdū, vitulum, porcum.
pernas, vinum, oleum, butyrū, tri-
ticum, legumina, lac, caseos, oua,
gallinas, lanam, linum, etiam pecu
nias corradētes, vniuersam regio-
nem deprædantur, ac onusti opi-
mis spoliis domum redeunt: vbi à
suis magno omnium applausu ac-
cipiuntur, collaudāturque, quòd
simplici plebi pijsque mulierculis
tam religiosè imposuerunt, pu-
tantque per huiusmodi mendici-
tatis artes, insignesque fraudū ver
sutias sese Deo atq; Sanctis gratis-
sima offerre sacrificia, quoties ad
istum modū onusti prędā, magno
populi dispēdio ac Reip. detrimen
to, sui famulitij satellites saginent
ociosos, ipsa misericordiæ opera,
quorum prætextu tanta donaria
illis conferuntur, penitus postha-
bentes, negligentes, & cōtemnen
tes. Lusit olim istorum fabulam

Appuleius in ſuo Aſino de ſacerdo
tibus deæ Syriæ. Accedunt iſtis
multę admodum ex fratrum men
dicãtium atque beguardorum, vt
vocant, numero, qui poſt tergata
profeſsionum ſuarum ſanctimo-
nia, quęſtum cum pietate commu
tarunt, ac ſi non in aliud religio-
nẽ profeſsi ſint, quàm vt ſub pau-
pertatis titulo liceat illis impuden
ti mendicitate quocunque peruo-
lare, & perfricata fronte importu
na hypocriſi vndiq, pecunias cor-
radere, nullius quæſtus pudere, ac
inſigni ſycophantia in choro, in fo
ro, in templis, in ſcholis, in aulis, in
pallatiis, in publicis & priuatis col
loquiis, in cõfeſsionibus, in diſpu
tationibus, in concionibus, è ſub-
felliis, è cathedris, è pulpitis, è ſug
geſtis impudẽtiæ ſuę arcibus ſpar-
gere in vulgus, indulgentiarum
merces vendere, ſua benefacta e-
metiri cæremoniis, & à mercato-
ribus, vſuariis, & à nobilibus prę-
do-

donibus malè partorum prædam extorquere, & à crassis ciuibus & indocta plebecula superstitiosisque aniculis emungere nummos, ac serpentis exemplo stultas mulierculas primum allicere, & per illas sibi aditum parare ad fallendos viros. Qui cũ affectata vestiũ vilitate ostentant paupertatem, & vociferando prædicant spernendam pecuniam, fugiendá ambitionem, ipsi nihil magis curant, quàm vt plurimum pecuniæ possideant: atque ob id causæ mare & aridam circumeunt, omnium domos & tabernas penetrant, nec sacra nisi pro mercede ministrant, eleemosynas quàm tyrannicè tanquam tributum postulant, omniũ negociis se miscent, compingunt matrimonia malè cohærentia, interuertunt testamenta, componunt lites, reformant sacras virgines, sed omnia hæc nisi suo compendio. Hæ sunt artes fratricæ,

quibus plerique illorum in tantam excreuerunt auctoritatem, vt timori sint ipsis pontificibus & monarchis, diuitiasque plus quàm mercatorum opes, ac principum thesauros congesserint, & multis aureorum millibus mitras & capella mercati sint, summumque pontificatum ingentibus pecuniis ambierunt. Tanta potest religiosa illa mendicitas. Cumque ingentes possideat pecunias, plerique interim seueram paupertatem plus quàm Euangelicam perfectionem præstare ostentant, si hanc nudis digitis non contrectant, sed habeant suum Iudam, qui illorum gerat loculos, & rationes reddat, interea dicere ausi sicut Petrus & Ioannes: Argẽtum & aurum non est mecum. Quod si hic non mentirentur, & fidelis sit sermo illorũ, haberent etiam ius dicendi, Surge & ambula, et cũ Beato patre Francisco à pecunijs pariter & vitiis

nuda-

nudato, imperarent creaturis, & obedirent, aquá in vinum conuerterent, flumina ſiccis pedibus tranſirent, rabidos lupos manſuetos redderent, hirundinum garritum ſolo iuſſu compeſcerent, falconem veluti gallum excitatorem redderent, igni præciperent, & multa eius generis, quæ ſanctus ille vir miracula fecit, peragerét: ſed non faciunt hæc omnes qui dicunt, Domine, Domine, & velut Stoicæ ſimiæ exterius duntaxat Chriſti & Franciſci inſignia & veſtes gerunt, voluntatem autem & teſtamentũ illorum non obſeruant. Scripſerunt contra iſtos quondá Richardus Epiſcopus Armachanus, & Malleolus præpoſitus Tigurinus, & Ioannes Epiſcopus Camotenſis, & plerique alij commeminerunt, quorũ ſcripta tolerabiliora forent, ſi nõ adeò religioſam hanc mendicitatem, ſed illius abuſum duntaxat damnaſſent. Ve-

rùm de his modò satis, vt ad vlteriora progrediamur.

DE OECONOMIA IN genere. Cap. LXVI.

SVB Reipublicæ administratione continetur etiam Oeconomia, quę est domestica quędā Respublica, & non nisi monarchia quædam priuata: sed eius species plures sunt. Nam quædā regia siue aulica, alia satrapica siue castrēsis, rursus alia publica seu communitatis, siue conuentualis, siue sodalitia: alia denique priuata, seu monastica. Hæc itaque docet, quo modo vxor, filii, affines, familia, serui regēdi sunt, quomodo tuenda ampliandaque domus ac possessio, vnde sumptus corradendi. Præterea quidquid est astutiæ de prouentibus, moneta, portoriis, vectigalibus, decimis, vsuris, fœnoribus, monopoliis, & quidquid est

com-

comparandi lucri & vectigalis no-
uarum artium & inuentionum.
Insuper quoque de sodalitijs, fœ-
deribus, litibus & bello, quæ om-
nia cùm nec modum habeant nec
regulam, idcirco anomala dicun-
tur. Quocirca œconomia nec ve-
rè ars neque scientia dici potest,
sed quædam ex hominum opinio-
ne, vsu, consuetudine prudentia,
seu etiam astutia constans dome-
stica disciplina, ad quam sellularia
opificia & artes mechanicę omnes
referuntur, quæ in lino, lana, ligno,
ferro, ære, metallisque varijs con-
sistunt: seruiles quoque obsecun-
dationes, tonsorum, balneatorum,
cauponum, & multiplices victus
acquirendi, & rem priuatam am-
plificandi formæ, quæ nec ad præ-
sidendi pertinent auctoritatem,
nec reipublicæ regimini vsquequa-
que conducunt, nihil diuinum, ni-
hil liberale, nihil heroicum specu-
lantes: quorum tantæ sunt, vt nu-
mera-

merari nequeát, & hæ omnes quidem seruiles sunt. Pleręq; etiá sunt cognatis quibusdá vitijs infames, sicut aurigæ, nautę, caupones, loquacitatis vitio infames habētur, quia fabulis gaudent, & rumores spargunt similiter & tonsores & balneatores & pastores. ná hos Midę fabula, & Syllæ Athenas obsidētis historia: illos verò Batti fabella infames fecerunt. Sic etiá cantores, & tibicines & citharœdi homines mercenarij, qui in conuiuijs in aliorum oblectamentum musica instrumenta sonát, infames sunt: sed nautarum vita omnium cũ infelicissima, tûm pessima, quorum habitatio instar carceris est, vict9 asperrimus, idem & immundissimus, indumenta spurca, & rerum omnium incommoditas, perpetuum exilium, semper vagi, profugi, nescij quietis: semper ventorum rabie, incertis vndis iactati, æstus, frigoris, imbrium, fulgurum, famis,

tis, ſqualoris ſemper obnoxii.
ccedunt ad hæc Scyllæ, Charyb
es, Syrtes, Symplegades, tot
ſeſta maris pericula: præterea
empeſtates quibus nihil eſt tri-
ius & horribilius, & cum his
mnibus pulribusque alijs malis
ontinuum vitæ diſcrimen. Cum-
ue nautæ hominum omnium
nt infelicisſimi, ſunt ſimul om-
ium mortalium ſceleſtisſimi.
ed inter tam multas mechani-
as artes, mercatura, agricultura,
ilitia, medicina, cauſidica po-
iores partes tenent, de quibus
nferius per ordinem dicemus.
ed prius generalia œconomiæ
ndamenta diſcutiamus.

DE OECONOMIA PRIVATA.
Ca. LXVII.

PRiuatæ œconomiæ vis tota in coniugio eſt: vnde Metellꝰ

Numi-

Numidicus censor, cùm populum Romanum ad matrimonia capessenda adhortatur: Si sine vxore possemus Quirites esse, inquit, omnes ea molestia careremus; sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cũ illis satis cõmodè, nec sine illis vllo modo viui posſit, saluti perpetuæ potius, quàm breui voluptati consulendum est: hæc ita narrat Aulus Gellius. Neque enim sine vxore vlla domus aut res domestica stare & durare potest: nam sine vxore nec extendi progenies, nec vocari hæres, nec appellari hæreditas, nec esse propinqui, nec familia, nec paterfamilias dici potest. Qui vxorem non habet, domum non habet, quia domum non figit: & si habet, moratur in ea vt peregrinus in diuersorio. Qui vxorem non habet, etiam si locupletiſsimus sit, nihil ferè habet quod suum sit, quia non habet cui posſit relinquere, nec cui

confidere, omnia sua patent insi-
diis, furantur illum serui, defrau-
dant socii, contemnunt vicini, ne-
gligunt amici, insidiantur propin-
qui filij, si quos habet extra coniu-
gium, sunt sibi ignominiæ, neque
nomen familiæ neque auorum
imagines, neque opes suas vetan-
tibus legibus illis relinquere po-
test: ipsisque simul ab omnibus
publicis muneribus, & honori-
bus legislatorum omnium con-
sensu propulsus est. Neque enim
dignus est regere ciuitatem, qui
domum regere non didicit: nec
gubernare rempublicam, qui rem
priuatam & familiarem nunquam
cognouit, quæ est illius verissi-
mum exemplar & imago. No-
uerant hoc Græci, qui, cùm Phi-
lippus Macedo dissidentes eos
pacare studeret, & Leontinus Gor
gias de Græcorum concordia
librum recitasset in olympia, v-
trunque respuentes irriserunt,
quod

quòd alios concordare studerent, qui domi suæ nullam concordiam stabilire possent. Erant enim Philippo domi dissidentes filius & vxor, Gorgiæ autem vxor & ancilla: quorum ergo præsumpta prudentia & auctoritas domesticas rixas sedare non poterat, nec illos exteriores discordias sapienter posse componere putabant. Qui igitur ciuitati & reipublicæ preficitur, nisi seipsum & domum suam remque priuatam regere sciat, is planè inauspicatò præficitur. Denique hic vnicus vitæ status est, in quo homo in diligenda vxore, educandis liberis & regenda familia, tuendis rebus, gubernando domicilio, propaganda progenie, vitam omnium ducere potest felicissimam: in qua si quid cadat oneris & laboris (cadunt autem permulta, neque verò vita vlla sua cruce caret) certè hoc vnicum illud onus
leue,

ue,& ſuaue iugum eſt, & quod
n coniugio eſt, ſi modo tales ſint
oniuges,quos non auaritia, non
ſtus,non dolus, non fraus, non
nſana libido, ſed Deus ipſe con-
unxerit, vt relinquat homo pa-
trem & matrem & filios & fra-
tres & affines, & adhæreat vxori
uæ,cuius amor omnium aliorum
dilectionem ſuperare debet. Sic
Hector videns excidendum Ili-
um,non parentum, non fratrum,
non ſui ipſius ſolicitudine angi-
tur,quantum charæ coniugis. Sic
enim apud Homerum,

Haud equidem dubito quin conci-
det Ilium ingens,
Et Priamus Priamique ruet plebs
armipotentis,
Sed mihi nec populi, nec charę cu-
ra parentis,
Nec Priami regis tantum præcor-
dia rodit,

Nec

Nec Germanorum, quamuis mul-
tiq́ue probiq́ue
Ense sub hostili vitas in puluere
ponent,
Quàm me cura tui coniunx clarissi-
ma vexat.

Fateor peruersas nuptias mul-
tas comitari angustias & mala
multa, cuiusmodi quondam re-
censuit Socrates perpetuā solici-
tudinem, excruciantem zeloty-
piam, contextū querularum, ex-
probrationem dotis, gradus affini-
um superciliium, alieni matrimo-
nij subcensuras, varios sumptus,
incertos liberorum euentus, non-
nunquam orbitates, interitum ge-
neris, hæres alienus, & dolores in-
numeri: adde nullam vxoris ele-
ctionem, sed qualiscunque euene-
rit habenda, si iucunda, si stulta, si
peruersis moribus, si superba, si
sordida, si deformis, si impudica,
quodcunque vitij est, post nupti-
as discitur, vix aut nunquā emen-
datur.

[...]atur. Sunt peruersarum nuptia[...]
[...]um non modica exempla. Mar-
[...]us Cato Censorius, ętate sua Ro
[...]anę Reipublicæ facilè princeps,
[...]c qui bello & pace parem vix ha-
[...]ebat, cùm iam senex Salomoni
[...]uiusdam viri inopis & obscuri fi-
[...]am adolescentulá duxisset vxo-
[...]em, illa sese contumaciter geren-
[...]e, domi suę omni auctoritate ca-
[...]ebat. Tiberius cum Iuliá Augusti
[...]liá manifestis adulteriis infamē
[...]aberet vxorē, eamq́; nec castiga-
[...]e, nec deferre, nec repudiare, nec
[...]etinere auderet, Rhodū secedere
[...]ō sine famæ ignominia vitæq́; pe
[...]iculo coactus est. M. Antonius
[...]hilosophus, Antonii Pii filia Fau
[...]ina in Vxorem accepta, adulterā
[...]iá, ne de dote & imperio in cer-
[...]amen veniret, retinere coactus
[...]st. Verùm omnia hęc incommo
[...]a non tam vxorum, quàm mari
[...]orum culpa proueniunt: nullis e-
[...]im nisi malis maritis vxor con
tinge

tingere solet improba. De ijs it
philosophatus est Varro apud Go
lium, inquiens: Vxoris vitium au
tollendum, aut ferendum est. qu
enim tollit, hanc sibi commodio
rem præstat: qui fert, ipse sese me
liorem reddit. De iis in declama
tione nostra de sacramento matri
monii latius locuti sumus. Ian
vero & filiorum educatio non om
nibus rectè cedit, quorum plurim
male audientes vel rebelles pare
tibus, alij eisdem etiam infesti, al
Insani & vecordes contingunt
& alij hebetes & crassi, alij per v
tiorum omnium præcipitia vi
tam agunt, patrimonia luxu, lib
dine, & alea euertunt, alij parri
cidæ, quales Alcmeon & Orest
& P. Malleoles, qui matrem occ
derunt. Ipse etiam Artaxerxes M
nemon susceptis centum & qui
decim liberis, magnam eorum pa
tem illi insidias parantem de me
dio sustulit. Quocirca non nes

[.]e Euripides ait, & noster Bernar[.]us assumpsit, bonum esse inco[g]nitũ carere liberis. Ipse etiam [A]ugustus felicissim9 Imperator, [p]ropter filiam & neptem sępè Ho[m]ericum versiculum exclamare [c]oactus est.

Coniuge non ducta, natis vtinam caruissem.

[D]e seruis etiã ait Euripides: Domi [n]ullus maior inimicus, neq; peior, [n]eque inutilior seruo. Et Democri[t]us inquit: Seru9 necessaria posses[si]o, non autẽ dulcis. Et Petrarcha [a]licubi scripsit: Sciebã me cũ canib. [v]iuere, verum venatorem esse nisi [a]dmonitus nesciebam. Serui vocã[tu]r canes, sunt mordaces, sunt gu[l]osi, sunt latratores. Plaut9 in Pseu[d]olo naturas eorum ijs verbis ex[p]rimit: Plagigera hominum ge[n]era, quorum haud quicquã in mẽ[t]em venit vt recte faciant at cũ est [o]ccasio data, tene, clepe, rape, hoc [e]st eorum opus, vt malis lupos

apud oues relinquere, quàm ho
domi custodes. Et Lucianus in Pa
linuro ait: Seruorum in domino
semper prompta maledicta, furta
impositiones, fuga, arrogātia, ne
gligentia, temulētia, edacitas, som
nolentia, tarditas, ignauia. Hinc i
ctatum illud prouerbium, Tot
dem domi hostes habemus, quo
seruos. Sed nos illos sępe non tan
habemus hostes quàm facimus, c
in illos superbi, auari, contumeli
si, & crudeles sumus, & domi in
duimus animos tyrannorum, &
non quantum decet, sed quantum
lubet, exercere volumus in ser
uos. De iis ita loquitur Strophil
seruus apud Plautū in Aulularia
Iniquè Domini seruis vtuntu
suis:
Et serui iniquè dominis nun
parent suis.
Sic fit neutrobi, quod fieri i
ctum foret.

Penu

Penum, popinas, cellas promptuarias
Occludunt mille clauibus parci senes,
Quæ vix legitimis concedi natis volunt
Serui furaces, versipelles, callidi,
Occlusa sibi mille clauibus reserant,
Furtimque raptant, consumunt, liguriunt,
Centena nunquam furta dicturi cruce.
Hic seruitutem vlciscuntur serui mali,
Risu, iocisque, sic ergo concludo quod
Seruos fideles liberalitas facit.

Multæ respublicæ olim à seruis ingentia mala perpessę sunt: testantur id seruilia bella à multis historicis descripta, sed Volsinensium vrbis opulenta diuitijs, ornata moribus & legibus, olim seruorum insolentię miserabile spectaculũ prę-

buit: quæ vbi cũ seruis laxis frenis familiarius egisset, nonnunquã etiã consilijs admisisset, tandẽ senatorũ admodũ pauci ordinẽ intrare ausi, mox vniuersam rempublicam occupauerunt, testamenta ad arbitrium suũ scribi iusserũt, conuiuia cætusq; ingenuo ũ fieri vetabant, ducebant filias dominorum, postremo lege sanxerunt, vt stupra sua in viduis pariter atq; innuptis impunita essent, ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius castitatẽ non antè aliquis de numero ipsorũ delibasset. Sic opulentissima vrbs, & quæ caput Cariç habebatur, ob nimiam in seruos indulgentiam clementiamq; in profundum iniuriarum & turpitudinis decidit. Sublata enim seruorum disciplina, (vt inquit Aristoteles in politicis orationib.) domini in insidias veniũt: sicut Hilotæ in Lacedæmonios, & præneste in Thessalos fecerunt.

DE OECONOMIA REgia siue aulica.
Ca. LXVIII.

SVper est vt regiam œconomiam, hoc est, aulicam, breuiter explicemus. Est igitur reuerà aula nil aliud, quâm collegium gigantum, hoc est, nobilium famosorũque nebulonum conuentus, theatrumq́ue pessimorum satellitum, morum corruptissimorum schola, & execrabilium scelerum asylum, vbi superbia, fastus, tumor, rapacitas, libido, luxꝰ, liuor, ira, crapula, violẽtia, impietas, malitia, perfidia, dolus, malignitas, credulitas, & quæcunque vspiam sunt vitia, moresq́ue corruptissimi habitant, imperant atque regnant. Vbi stupra, raptus, adulteria, fornicationes principum & nobilium ludi sunt, vbi etiã principum regumq́; matres nõnunquam filiorum lenæ

ſunt, ibi ſcelerum omnium procel-
læ, virtutumq́ue omnium inenarra-
bile naufragium: probus quiſque
illic opprimitur, peſsimus quiſque
prouehitur, ſimplices irridentur,
iuſti perſequuntur, audaces & im-
pudentes eriguntur. Soli illic pro-
ſperantur adulatores, ſuſurrones,
detractores, renunciatoros, calum-
niatores, ſycophantæ, pſeudoli, fa-
micidę, ſupplantatores, inuentores
malorum, cæteriq́ue tempeſtatū
populi, quibus peruerſiſsima quæ-
q́ue facinora in profeſſo ſunt: quo-
rum vita omnis turpiſsima, quic-
quid vſpiá eſt teterrimarū belluarū
peruerſitatis, tota hæc & omnis in
aulicum gregem quaſi in vnū cor-
pus confluxiſſe videtur. Illic feroc-
tas leonis, ſęuitia tigridis, truculen-
tia vrſi, temeritas apri, ſuperbia e-
qui, rapacitas lupi, obſtinatio vitu-
li, fraudulentia vulpis, verſutia cha-
mæleontis, varietas pardi, morda-
citas canis, deſperatio elephantis,
vind-

vindicta cameli, timiditas leporis, petulátia hirci, immunditia suis, fatuitas pecudis, stoliditas asini, scurrilitas simiæ: ibi furentes Cẽtauri, ibi perniciosæ Chimeræ, ibi insanientes Satyri, ibi fœdæ Harpię, ibi improbæ Syrenes, Scyllæq́ue biformes: ibi horrsdi struthiones, ibi voraces griphi, auidiq́ue dracones, & quicquid fataliũ monstrorũ, infelicisq́ue portenti vspiam stupet coacta natura, illic habitat atque visitur: ibi omne virtutum genus suos patitur carnifices atque tyrannos, in summa aut neqitiæ, malitiæ, impietati insistendum, aut aula cedendum. Non impune licèt, nisi cum fatis: exeat aula, qui vult esse pius. Nullum ciuitatibꝰ exitialius malum contingere potest, quàm potentis aula. Hæc vbi mouetur, tanquam Cometes malorum omnium prænuncia, ac veluti contagiosissima pestis, quocunque applicat, perniciosissimam

cladem secū fert vndecunque migrat, insanabilia, veluti eorum quos rabiuds canis momorderit, relinquit veneni sui vestigia. Comitatur illam perpetua rerum caritas, dum quisque ex ea lucrum captare nititur ex aucto rerum precio, quod nonnunquam postea remitti potest magno detrimento: comitatur & luxus cibariorū, quo introductis peregrinis epulis populus ipse patrios cibos fastidire incipit, passimq; popinæ & gulę indulgēs, res suas turpiter absumit: comitatur & fastus, quē dum ciues mulieresq; imitari conátur, & singulæ domus dispositionis suae formulam habitumq; inde mutuantur, omnia sua in vestes & pompas profundunt. Sequitur corruptio morū, introductis pessimis vitijs pernitiossimum malum. Iam verò recedens è ciuitate, aula, heu quàm fœdam caudam post se relinquit? hi adulteras comperiunt vxores

res, illi stupratas & vel abductas in scorta filias: alij supplãtatos filios, alij corruptos seruos & ancillas. Quid multa? fit luctus ingens, totáque ciuitatis facies immutata facta est, sicut facies meretricis. Scio ego famosam Galliarum vrbem ea causa sic peruersam, vt vix aliqua ibi matrona pudica sit, vix filię nubant virgines: quin & palatinum scortum fuisse summi honoris est, & seniores matronæ iuniorum lenæ sunt, eáque turpitudo sic inualuit, vt nullus verecundiæ locus sit, vix maritis ipsis vxorum meretricatus curę est, modò (vt ait Abraham ad Saram) benè sit illis propter illas, viuantque ob gratiam illarum.

Cap. LXIX.

AVlicus populus duplex eſt:
Priores partes tenent ſatra
pæ, nobiles, inquã, illi Thraſones,
qui faſtu, luxu, & pompa inſaniũt.
induti purpura & byſſo & opere
plumario, veſtibus deauratis, & cir
cundatis varietate; quibus
Scorta placent, fracti curuique è
corpore greſſus,
Et laxi crines, & tot noua nomina
veſtis.
Hi vires omnes in Venerem fran-
gunt, tum illorum ingenioſa gula
eſt & guſtus, per omnia cultũ quæ
runt, epulantur ſplẽdidè, dant &
accipiunt conuiuia. Inter hos lau-
di plerumque ducitur ſi illuſtri cõ
uiuio ſic ſua prodigant ſemel, vt
trimeſtri toto impudenter menſas
circũeant alienas. Ad iſtos vndiq;
cõfluũt citharœdi, tibicines, & om
ne gen9 muſicorũ mimi, hiſtriones

para

parasitæ, meretrices, lenones, saltatores, venatores & huiusmodi prodigia hominum, alunturque canes, equi, lupicernarij, accipitres, cęteræque armatæ aues, simię, psittaci & si qua monstra sunt ac naturę probra, vrsi, leones, leopardi, tigrides. Colloquia eorum meræ nugæ & ociosę fabulæ: obtrectãt, deferunt, effutiunt, mentiuntur, ac vera falsis commiscent. Hi de canibus, de venationib. de syluę ambitu, de ambage lustrorum, de venationum euentibus multa fabulantur: illi de equis, de militia, & fortiter ab se factis multa mentiuntur. Si adest qui inuideat æmulus, aliorum sermones obstrependo discutiat, alias inserendo nugas, & quæ sibi putet laudem gignere, sua insolenter narrabit facinora: hunc alius sępè de mendacio conuincit, & variis scommatibus explodit. vnde totum tunc conuiuii colloquiũ frequenter in iram

contumeliá desinit, & veluti in cē-
taurorũ conuiuijs Bacchi munera
nō cessant, donec eliciát sanguinē.
Ita & in istorũ aulicorum cōuiuijs
sæpè hospites redeunt cum cicatri-
cibus, ac si hoc edicto inuitati vi-
deantur.

Quod superest, lęti benè gestis cor-
porarebus
Procurate viri & pugnam sperate
parati.

Proinde verò summa istorũ disci-
plina est obseruare tempora prin-
cipum, ne quid intempestiuè illis
ingerant, eaq; nō ab astris, à cœlis,
ab ephimeridibus captant, sed à vi-
no, à prandio, à conuiuio, à vena-
tione, ab accubitu, dũ exhilaratus
est princeps, & voluptatis alicuius
compos, & quos alios molles aditꝰ
& tempora norunt: tunc nouitatũ
rē musculos primũ aspergũt, qui-
bus principis aures titillát, deinde
paulatim ad ea quæ cupiunt pro-
cedunt, inscriptum à natura sua ha-
ben-

bentes Aristotelis ad Calisthinem discipulum consilium, hortantis vt cum rege aut nunquam aut iucundissimè loqueretur, quo scilicet apud regias aures vel silentio tutior, vel sermõe esset acceptior. Quod si tunc cuiuis illorum princeps aut rex arriserit & ad id quod loquitur annuat, si gratum quid quod dixerit aut fecerit, si illi quid crediderit, si illum confabulatorẽ secum secretò abduxerit, atq; alijs non ita: profectò magnus tũc erit ille in oculis hominum, iamq; omnia audebit, mordebit omnes, ridebit omnes, flocci pẽdet omnes, detrahet clanculum, reprehendet palam, loquetur grandia, nihil nõ audebit quo metuant eum omnes, cõculcabit inferiores, contemnet pares, superiores dedignabitur, honorem & adorationem exiget etiam per contumeliam, totus tumet & effertur & potentiam adfectat.

Libertas ſcelerum eſt virtus, &
ſumma poteſtas.
Quiſquis illi non arridet, non applaudit, etiam cùm malefecerit, illi co reus eſt: nã aut fortunæ eius inuidere, aut officio eius nõ deferre iudicabitur, neq; ij tunc ſolũ paribus inferioribusq́ue infeſti ſunt, ſed & principibus ipſis ſuis ſæpè perniciosiſsimi, quibus ſe veritatis, prudentię, correptionis, & cõſiliorum imagine perditiſsimè adulantur, & in nefanda ſcelera ſæpiſsime impellunt: quẽadmodũ apud Lucanũ curio inſtigat cęſarẽ:
Quid tam lenta tuas tenuit potentia vires
Conquerimur, deeratne tibi fiducia noſtri?
Dum manet hic calidus ſpirantia corpora ſanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti.
Degenerem patiere togã, regnũq; ſenatus?

Simi

Similes Alexander Magnus habuit inſtigatores, qui illum ſuapte natura inſanientem, magis magiſque in bella & cędes incenderent. Tales habuit & Roboam Salomonis filius conſultores, tales habent & noſtri ſeculi principes, qui morem gerentes illorum cupiditatibus, illis ad omne ſcelus parent, hortanturque, aut ſic diſſuadent, vt fortius impellát, dum rationes ſuas tam futiles & infirmas opponunt: vt ſic ſe conuictos paſsi, credulorum principum confirment errorem, vtrobique ſic decipientes vt non poſsint argui, ſed deproditionis perfidia inſuper gratiam mereantur. Tales hodie habet Gallorum rex Franciſcus, ad mala conſilia nimium promptus, qui illum contra Cæſarem in omnem perfidiam ac tyrannidem libenter impellerent, atque ij interim optimi habentur atque fideles. Hæc de nobilibus aulicis hactenus.

ctenus, quorum qui vnum offenderit, omnium cæterorum reus est.

DE PLEBEIS AVLICIS. Ca. LXX.

SVnt adhuc quidã plebei aulici, homines improbi animi, qui nulli in vita præesse sciunt, sed ipsi subiectione continua gaudent: ij circumeunt nobilium domos, illisque parasitantur, mensis viuentes alienis.

Et bona summa putant aliena viuere quadra.

Omnibus idcirco obsequũtur, omnibus adulantur, omnibus parasitãtur, & omnibus omnia fieri studẽt, plures quàm Protheus species mẽtientes atque in plures formas sese vertentes, quo potentiorum fauorem sibi concilient, conuiuarum sermones explorare studẽt vt habeãt quod renuncient: dissidentiũ autẽ secretos remusculos vulpina astu-

stutia inquirunt, eosdemq́; nunc ad amicos, nũc ad inimicos perferunt, vtrisque se gratos præbentes illum sunt vtrisq; perfidi, eoq́; magis proditionib. idonei, quo ob imaginem simplicitatis minus habeantur suspecti. Quumq́ue nullum facinus sceleratius habeatur quàm proditio, nullum tamẽ ad diuitias & dignitates in aula comparandas vtilius ac compendiosius, ipsisque aulicis, etiã regibus acceptum gratumq́; magis: adhærent itaq; nobilium liminibus &c. Scire volũt secreta domus, atq; inde timeri.

Quòd si semel fuerint turpitudinis aut proditionis alicuius conscij, iam euaserunt, iam caput extulerunt. Nam charus erit Verri, qui Verrem tempore quouis, Accusare potest.

Iam familiaritas, imò necessitudo quædã nobiliorum contracta est, qua freti, ad ea quæ desiderant facilè accedunt. Primum itaque

quæ-

quærunt vt in matricula aulicorũ inscribantur, idq́ue illis vel sine sti-pendio satis est: siquidem sola in-scriptio etiam absque solatio quæ-stuosa est, & suam prædam habet: deinde potentes quoscunque ca-ptare non diffidunt, quos tunc so-licitant blanditijs, instant obse-quijs, & se muneribus ingerunt ra-tione consortij, aut alia quauis ar-te, & quæcunque ab alijs aut peri-culorum metu, aut laborum into-lerantia, aut lucri penuria relin-quuntur, isti auidissimè quærunt, vigilant dies & noctes, peregrinã-tur, & susceptas ferunt, referunt-q́ue legationes & literas, labores immensos aggrediuntur & perfe-ferunt, & audent quid breuibus Gyaris & carcere dignum, donec ijs meritis aut scrinijs præfician-tur, aut consignandi suscipiantur officium, aut ęrarii custodiam ob-tineant, aut census varia ratiocina-tione illis committantur. Iamq́ue

egres-

egreſsi laborum anguſtias, nullũ
obſequium eorum amplius gratui
tum eſt, ſed omnia deinceps ad
precia venalia habent: & cum no-
uo honore mutatis moribus om-
nium quæ retrò ſunt obliti, in an-
teriora tendentes, priora ſua con-
temnunt, vlteriora concupiſcunt,
auaritiaq́ue contracti ad prædam
ſtrepitumq́ue lucri omnia vertũt.
fide parci, verborum prodigi, blan
di pariter & inſidioſi, ſermone ob-
ſcuri, & oraculorum inſtar ambi-
gui, quidquid vident, quidquid au-
diunt, quidquid agitur: coniectant
omnia in peiorem partem, ſibi ſoli
fidunt, ſe ſolos amant, ſibi ſoli ſa-
piunt, nullius fidei aut amicitiæ
credunt, ſoliditatem nullam niſi lu
cri cauſa colunt, commodum pro-
prium omnibus præferunt, ami-
cos, hoſpites, propinquos, ſocios,
quicunque lucrum non adferunt,
tanquam ſteriles arbores deſpici-
unt, priſtinos ſodales, ſi quis eorũ
occur-

occurrat, prætereunt, quaſi ne no-
rint quidẽ. Si quis illorum implo-
rat opem, hunc verbis & promiſſis
abunde paſcunt, pluſq; promittũt
quàm præſtant: ſi nihil attulerit, au-
xilio deſtituunt, & vel cauſa ſpoli-
ant, grammaticam omnem venа-
lem habent, virtutem omnem con-
temnunt, aliorumq́ue laudes diuer-
ſis ſententijs frangunt, & poſt ter-
ga artificioſè cuilibet detrahũt, ipſi
neminem ſine exceptione laudat:
quemadmodum orator ille, Iulii
fortunatum, aiebat, fateor virum
fortem, & quem conſtat ſtrenue
egiſſe quamplurima: quo tamẽ pa-
cto iudicium repetundarum apud
iudices iuſtos euaſerit, mirare
quidẽ ſi vis eloquij eius mihi eſſe
incognita. Et alius:

Felix & nato, felix & coniuge Pro-
theus

Et cui, ſi demas iugulati crimina
phoci,

Omnia contigerant.

¶ Præterea aulicis muneribꝰ vul-
urum inſtar ſemper inhiant, vnde
unque venantur prædá, eamq́ue
uibus poſſunt, veluti Phineo ob-
oniũ, vel ipſis è faucibus, Harpya
um inſtar, præripiunt. Aemulorũ
alamitatibus gaudent, nullius ma
o compatiuntur, nulli promiſſa ſe
ebere putant niſi pro ſua libidi-
e, nulli gratiam referunt, ſed om-
es pariter aut beneficio indignos
udicant, aut negligentia prætere-
nt, nonnullos odio compenſant.
ed in odio gratiam fingunt & diſ
mulant iram, præter principem
ut regem nullum alium obſer-
ant aut verentur: ſed ne hos
uidem, niſi aut metu aut pro
ompendio. Cumq́ue iam ad ca-
os vſque in proditionibus, in frau
ibus, in ęrumnis & laboribus ver
ti, anxijs his ſordibus ingentes o-
es ſublimesq́ue honores corripu
runt, tunc faſq́ue nefaſq́ue con-
undunt, vt filios non tam honoris

quàm

quàm rapinæ ſimul & iniquitatis
relinquant hæredes.
Sic ſerpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura
lacerta,
Illi eadem ſumptis quærunt ani-
malia pennis,
Sic leporem aut capream famulæ
Iouis, & generoſæ
In ſaltu venantur aues, tunc præ-
da cubili
Ponitur inde autem cùm ſe ma-
tura leuabit
Progenies, ſtimulante fame feſti-
nat ad illam,
Quam primum rupto prædam gu-
ſtauerit ouo.

Atque hæ ſunt plebeiorum au-
licorum artes, quibus multi ex in-
ſima hominum fece ad amplisſi-
ma munera, quęſturas, dignitateſ-
que conſcendunt, proximamque
apud principes & reges ſuos au-
ctoritatem adepti, diuitias princi-
pibus pares conflant, regiaque ex-
truunt

ruunt palatia: dum interim nobi-
iores illi aulici ſua omnai in ſcor
a, in aleas, in venationes, in equi-
ia, in conuiuia, in pompas, in ve-
tes, in faſtum profundunt, terras,
aſtra, poſſeſsiones, patrimonia
ecoquentes: quæ tunc plebei iſti
mmunt, in nobilium locum his ſu-
ſceleſtiſsimis artibus ſucceden-
es.

DE MVLIERIBVS AV licis Cap. LXXI.

HAbent & aulicæ mulieres
ſua vitia. Omnino enim
on paucas videmus corporis do
bus, & formæ elegantia ſpectan-
as ſcitulas & nitidas & venuſtas.
nſuper veſtimentis purpureis &
ureis, & gemmeis monilibus ex-
rnatas, ſed non omnibus eſt cer-
ere quàm turpiſsima monſtra
ub formoſis illis pellibus ſæpe la-
tent. Hinc aptiſsimè Lucianus
las Aegyptiis templis comparat.

Illic

Illic enim ipſum delubrum forinſe-
cus pulcherrimũ eſt, ſimulatque
maximum, ſumptuoſis lapidibus
extructum atque compoſitum: cæ-
terùm ſi intus Deum requiſiueris
aut ſimiá inuenies, aut cinonimũ,
aut hircum, aut felem. Ita eſt de il-
lis aulicis puellis atque dominab9
quæ à prima ętate, à teneris annis
in molli ocio, ſaltationibus, & om-
ni luxu enutritæ, peſsimisque di-
ſciplinis ex aulicis illis amorum li-
bris, prauiſsimisque luxus, libidi-
num, adulteriorum, fornicationũ,
lenociniorum hiſtorijs, comœdijs,
nouellis, facetijs, cantilenis imbu-
tæ, veluti ex nutrice pernitioſiſ-
ſimos mores ſuxerunt, leuitatem,
inſolentiam, arrogantiam, moroſi-
tatem, impudentiam, obſcœnita-
tem, contentioné, contradictioné,
pertinaciá, vltioné, aſtũ, vafricié,
petulantiam, loquacitatem, proci-
citatem, & turpem concupiſcen-
tiam: habent linguas quibus ſi ie-
tiui

um pœna eſt, habent labia ad om
em loquacitatem armata, quibus
rmones producunt ocioſiſſimos
eptiſſimoſque, & non rarò ijs
ui audire coguntur moleſtos.
uid enim illas in tam multas ho-
as inter ſe loqui putabimus, niſi
ulta & ocioſa? putà quomodo
omponenda coma, quomodo pe-
tenda, quomodo tingendi capil-
, quomodo fricanda facies, qua-
ter complicanda veſtis, qua pom
a incedēdum, aſſurgendum, de-
umbendum: quibus quo veſtitu
s ſit incedere, quæ quibus loco
edere debeant, quot inclinationi-
us ſalutare, quæ ad quorum oſcu-
venire fas aut nefas ſit, quæ aſi-
o, quæ equo, quæ ſella, quę curru,
uæ lectica vehi debeant: quæ au-
um, quę gēmas, quæ corallia, quę
orques, quæ inaures, quæ armil-
s, quę annulos, que monilia ferre
oſſint, cæteraque Semiramidarũ
gum nugamenta. Nec deſunt
ſenio-

ſeniores matronæ, quæ narrent à ſ
quot procis olim adamatę, quibus
muneribus dignatæ, quibus blan-
ditiis ambitæ: hæc de eo loquitur
quem amat, altera egrę ſilet de illo
quem odit, & quæuis putat ſe cum
aliarum admiratione dicere, non-
nunquam intempeſtiuis dicteriis,
aut impudentiſsimis mendacijs
ſermonem infulciunt. Nec deſunt
inter illas intentiſsima odia, & a-
cerrima iurgia calumniæ, detra-
ctiones, ſycophantiæ, & quæcun-
que ſunt malæ linguæ vitia: habēt
ocellos, habent vultus, habent v
ſus plena illecebris, habent nutus,
habent geſtus plenos laſciuia, ha-
bent aſtus, habent verba quibus
decipiendos procos ſollicitant &
munuſcula extorquent: ſi illis an-
nulus eſt, ſi gemma, ſi monile, ſ
catenula, quidquid eſt, ſubtrahun
blanditijs, aut extorquent preci
bus redduntque pro illis baſia, ſu
auia oſcula, amplexus, contactus

confabulationes,quæ illis publica
merx & aulici amoris alimenta
sunt. Pudet referre quæ secreta in
tra cubile probra sæpè gerantur,
consecrato Hymenæo naturæ cō
tumelia,quæ cùm vestem indue-
runt, omnia contexisse & occu-
luisse existimāt. Tales itaq; qua fi-
de & integritate postea erga mari-
tos putabimus futuras vxores? O
quanto dolore afficiunt bonos cō
iuges,dum genus, dum dotem,
dum formam, dum aliena matri-
monia illis continuo obijciunt,&
iurgiis ac contumeliis obtundunt
viros, cōqueruntur semper dum
domesticam & frugalem mensam
cernunt, & aulicum luxum vi-
ri exprobrant,ac delicijs & pom
pa assuetæ,ornamentorum ambi-
tione exhauriunt illorum opes, la
cefactant domos, nonnunquam
ad turpes & malos quæstus mise-
ros maritos impellunt, quibus di-
es noctesq; insidiantur mille frau-
 dibus,

dibus,ſimulatione proditione, hy-
pocriſi. Taceo externos amores,
occulta adulteria, ſuppoſititios
partus & aheno ſemine cõceptas
proles: quod ſi ſemel ad odiũ ver-
tantur, zelotypiam parabunt, aut
venena: Familiares enim (vt ait
Hieronymus cõtra Iouinianum)
malarum fœminarum artes ſunt
doli, fraudes, veneficia, mala medi-
camenta, & magicæ vanitates. Sic
Liuia virum ſuum interfecit, quẽ
nimis odit Lucilia ſuum peremit
zelotypia illa ſponte miſcuit aco-
nitum, hæc improba furorem pro
amoris poculo propinauit. Adeo
tutius eſt (quod ait Eccleſiaſtic9)
commorati leoni & draconi, quã
cum muliere nequam. Quiſquis
morigeram cupit habere vxorẽ
ne ducat talem aulicam: Quæcun-
que mulier velit probũ habere ma-
ritum, ne nubat aulico. Sed iam ni-
mium progreſſus eſt cum lingua
ſermo, dixi tamen, & iam non

xiſſe non poſſum. Cęterùm autem ponam manū meam ſuper os meum, & ijs alia non addam: quin de aula modo egredientes, reliquas œconomię partes, & quas diximꝰ, mechanicarum potiores diſciplinas, mercaturam, agriculturam, militiam, & reliquas examinemus.

DE MERCATVRA.

CAP. LXXII.

MErcatura ipſa quidem latentium lucrorum aſtutiſſima indagatrix, manifeſtę prædæ auidiſsima vorago, nūquā habendi fructu felix, ſemper autem quęrendi cupiditate miſerrima: hanc tamen non modico reipub. auxilio eſſe, & ad externorū regum, populorumq́; amicitias cōtrahendas accommodam, atque etiam priuatæ hominum vitę perutilem ac quodammodo neceſſariam plerique arbitrati ſunt: quin & Plinius illam victus cauſa inuentā putat. Quocirca etiā multi

illustres simul ac sapientes viri hâc exercere non sunt aspernati, cuius modi, teste Plutarcho, fuêre Thales, Solon, Hippocrates. Verùm sicuti quascunque scientias & artes alias propter voluptatem admittimus, alias propter laborem ęstimamus, alias propter virtutem honestatemque sectamur, alias propter veritatem iustitiamque veneramur; non tamen omnes illæ quâuis necessariæ, lucrosæ, iucundæ, laboriosæ, idcirco statim honestæ laudabilesque ac iustæ sunt. Sic & mercatorum institorum, feneratorum, trapezitarum, colybistarum exercitia necessaria, vtilia, & laboriosa sunt, tamen illiberales sordidi & improbi quæstus vocantur: quia illorum operosę fraudes non artes venduntur emunturque: quod quidem, vt ait Cicero, non apti, non simplicis, non ingenui, non iusti, non boni viri, sed versuti, obscuri, astuti, fallacis, & callidi offici-

um est. Mercatores enim oēs & institores hic emunt, vt alibi carius & supra sortem vendant. atque ille melior qui lucratur magis, quibus passim peculiare est mentiri, peierare, fraudare & imponere, nec vlla illis lucrandi ratio turpis: quin & legibus id sibi licere dicũt, decipere secum contrahentes ad dimidium iusti precij. Nec dubiũ esse potest, cùm omnis eorum vita ad quæstum, ad lucrum, ad diuitias adornata sit, illos earundem occasione turpia plurima & dignas supplicio fraudes committere. Nulli enim sine fraude ditescunt, &, vt ait Augustinus, lucrum habere nō poterit, nisi fraudem fecerit. Et plenius æquo laudat venales, quas vult extrudere merces. Et alius poëta canit:

Periurata suo postponit numina lucro
Mercator, Stygijs non nisi dignus aquis.

Hinc emit ille, vẽdit alter, hic portat, ille asportat, hic creditor, ille debitor, hic soluit, ille recipit, alter rationes scribit, omnes autem peierant, fraudant, fallũt, nec animæ nec corporis nec fortunæ vllum periculum excludunt, modò lucrum sperát, nec cognationes nec affinitates nec amicitias vlla fide, nisi sola vtilitate colunt, sicque omnes per omnem ætatem post lucrum, post diuitias currunt, ac si alibi laborum requies vitæq; solatium nequeat inueniri.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

At verò cuiusmodi fraudes committant mercatores in lana, in lino, in serico, in panno, in purpura, in gemmis, in aromatibus, in cera, in oleo, in vino, in frumento, in equis, in animalibus, denique in omnium mercium genere, nemo

est

est qui nesciat, qui non videat, quĩ non palpitet, nisi qui fortè illorum damna non senserit. Atque hæc minora mala sunt, longè his maiora supersunt. Ipsi sunt qui inuectis damnosis mercibus, & quæ ob raritatem vel delicias à mulieribus & pueris appetuntur, quæ ad nullam vitę faciunt necessitatem, sed duntaxat ad luxum, ad pompam, ad fucum, ad ludum, ad mollitiem, ad voluptatem ab ipsis vsque terræ finibus, veluti laqueos importantes. Prouincias ac regna quotannis immensa spoliant pecunia, corrumpunt bonos mores introductis peregrinis vitijs: ac sublato patrio ritu, semper nouis & externis rebus studentes, eá perditissimis implicant consuetudinibus. Ipsi sunt qui initis sodalitijs contra ius, fas, & leges monopolia exercent, omnia tentantes, excogitantes, explorantes quibus multitudinis o-

opes ad ſe contrahant, dum collectis pecunijs alios vincunt, alios præueniunt, alios exaucto rerum precio deterrent ac ſoli emunt omnia, quæ deinceps pro ſuo libito ſoli vendunt, quammaximi. Ipſi non raro ingenti ære alieno conſarcinato, conſtituto alibi domicilio, inde vero proſtituta fide, verſo ſolo, profugi & ſero aut nunquam redeuntes, creditores fraudant, & ad deſperationem ac laqueum adigunt. Ipſi ſunt qui chirographis & obiurgationibus implicant & explicant ciues, debitorumq; radices adeo profundas, laborioſas, funebres & ineuitabiles plantantes vt euelli nequeant: ſed in gyrum pullulantes & ex debitis debita germinantes, ciuitates ſuffocant & euertunt, ipſi interim fœnori & vſuris inceſſanter dediti, totius plebis ſubſtantiam deuorant, ipſi nonnunquam numiſmata præcidunt, ſemper autem mo-

netæ

netæ valorem vtcũque ſuo lucro
conducere viſum eſt,nunc inten-
dunt,nunc demittunt ,nó abſque
totius reipub. detrimento. Ipſi ex-
plorata principum ſecreta,ciuita-
tumque conſilia,& patrios rumo-
res hoſtibus renunciant;nonnun-
quam etiam pacta mercede prin-
cipum vitę inſidiantur,ac nihil nó
pecuniæ ſtudio attentantes,facien
tes,patientes,& venale habentes.
Omne eorum inſtitutum non ni
ſi mendacia,fuci,ſermonum nebu
læ,explorationes,inſidiæ,fraudes,
deceptionesq; manifeſtæ. Hinc
Carthaginienſes mercatoribus di
ſtincta ſtatuerunt diuerſoria, nec
ea illis cum ciuibus volebant eſſe
communia: cæterùm patebat illis
in forum via , ad naualia autem &
ſecretiora vrbis loca ne aſpectus
quidem concedebatur. Græci au-
tem nequaquam intra vrbes reci-
piebant,ſed quo ciues à periculi ſu
ſpicione eſſent immunes,à pome-

rijs non longè forum venalium statuebant. Pleræque aliæ gentes mercatores ad se accedere prohibuerunt, quòd mores deprauarét Epidaurij (teste Plutarcho) cùm ciues suos Illyricorum cómercijs improbos fieri animaduerterent, veriti à peregrinorum contagione, corruptis ciuium suorum moribus res nouas ciuitati suæ excitari, vnum imprimis grauem & circumspectum ex omni ciuium multitudine virum in singulos annos eligebant, qui ad Illyrios accederet, & quæ quisque suorum mádasset, mercaretur atque contraheret. Vituperat mercatores Plato, quòd optimos inquinent mores, & apud benè constitutá rempub. lege cauendum censet, ne externarum gentium deliciæ in vrbé comportentur, ac ne quis à ciuib. minor quadraginta annis peregrè proficiscatur, exteri autem ad suos remittantur, eò quod istiusmodi pe-

di peregrinorum contagijs, ciues veterem patrum parsimoniam, priscosq; mores dediscant, & odisse incipiant: ex quo vno vrbes plerunq; redduntur deterrimæ, omniq; fornicationum, adulteriorũ, luxus & libidinum genere inquinatissimę: cuiusmodi Lugdunum & Antuerpia famatissima hodie mercatorum emporia de se exempla præbent. Ipse etiam Aristoteles iubet omninò curám habendá ne quid ciuitates aduentitiorum admixtione vitientur, mercatores autem etsi sunt necessarij, non tamen in ciuium numero recipiendos: quos ideo etiam detestatur maximè, quòd gaudeant mendacijs, & in ciuitatibus fora vexant, tumultus excitát, seruntq; discordias. Quin apud plerasq; respub. antiqua lex erat, ne quis mercator magistratũ gereret, nec in senatũ, nec in cõsiliũ admitteretur. Porrò mercatura à theologicis sentẽtijs
 planæ

planè damnata eſt,& à canonicis decretis(auctorib Gregorio,Chryſoſtomo,Auguſtino, Caſsiodoro, Leone)omnibus verè Chriſtianis interdicta: nam, vt ait Chryſoſtomus, mercator Deo placere non poteſt. Nullus ergo Chriſtianus ſit mercator,aut ſi eſſe velit,proijciatur ab eccleſia. Auguſtin. quoque mercatores pariter ac milites ait veram pœnitentiam agere non poſſe.

DE QVAESTVRA.

CAP. LXXIII.

MErcatoribus nō multò meliores ſunt quæſtores, furax quoddam hominum genus & vt plurimum ſeruile ac mercenarium; aut quod ſub ſtipe operá locarit,rude ac ignauum, ſed audax,ac impudens, nec niſi tenuia quædam artificia,qualia par eſt tales homines noſſe,didicit,ſcribendi videlicet & ſupputandi: maximè au-

mè autem furádi formulas, haud inſcitas ingenioſioresque, quæ in vulgares competant latrones, Ideoq; omnium qui viuunt hominum furaciſsimi ſunt, & à ſolis digitis, quibus talenta & milliones ſupputant, opulenti, quos adeo viſcoſos habent ac infinitis vncis hamis ſic imbutos, vt pecunia omnis quantumcunque leuis, fugax, labilis, anguillarum & ſerpentum inſtar lubrica, ab his contacta illico hæreat, neque facilè queat auelli. Hoc ipſo tamen minus mali ſunt, cùm quod non niſi regum principumq;, ac potentum ærarijs inſidiantur, tum quæ indè ſuffurantur, in ſcorta, in aleas, conuiuia, ædificia, atque alendis paraſitis, equis, canibus, hiſtrionibus non illibenter expendunt. Aut ſeniores, prudentioresque facti, non raro filios nobis tales relinquunt, qui, quæ iſti multis ex periurijs, rapinis, furtis, flagitijs paulatim & minuta-

tim corraserunt, conuiuando, scortando, venando, aucupando, vestiendo. & ne quicquam ad explendas voluptates omittendo, rursus in multa fragmenta dissecantes, simul omnia, infeliciter profundát. Cæterùm verò & quæstores ipsi fœnus accipiunt & dona extorquent procrastinando, debita cōpilant, cum capitaneis colludunt, falsum supputant, chirographa adulterant, & literas affictis sigillis resignant, nūmismati nonnihil detrahunt, nonnunquam fucato metallo vitiant: ideoq; alchimistis plurimum amici sunt artisq; illius vt plurimū sectatores, aut si desit ingenium, saltē fautores sunt. Verum cum dicat Cicero mercaturá ipsam, si magna sit & copiosa, multa vndique apportans & sine vanitate impertans, non esse admodum vituperandam, mercatores autem & quæstores tunc posse optimo iure laudari, si aliquando sa-

tiati quæſtu, tandem ad colendos agros poſſeſsionesq́ue ſe contulerint: ideoq́; de agricultura quid ſentiendum ſit, hic ſubiungemus.

DE AGRICVLTVRA, cap. LXXIIII.

AGricultura itaque, cui & paſtio annexa eſt & piſcatio atque venatio, tanto apud priſcos in honore fuit, vt nec Romanos Imperatores, potentiſsimosq́; reges & duces puduerit agros colere, ſemina tractare arbores inſerere. Ad hãc ſe cõtulit depoſito imperio Diocletianus, & dimiſſa regni adminiſtratione Attalus. Cyrus quoque magnus ille Perſarum rex gloriari plurimum ſolebat, cum venientibus ad ſe amicis hortum oſtenderet ſuis manibus conſertum, & arbores ſua manu in ordinem poſitas. Sed & Seneca plantauit platanos, ſua manu piſcinas effodit, aquas diduxit,

nec alibi lubentius erat quàm in agris hinc illa nobilissimarum familiarum cognomenta Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, Pisonum, à multitudine videlicet horum leguminum.

DE PASTVRA.
CAP. LXXV.

SImili ratione à pecorum pastionibus Iunij, Bubulci, Statilij, Tauri, Pomponij, Vituli, & Vitellij, Porcii, Catones, Annii & Capræ orta sunt. Pastores fuerũt Romulus & Remus Romanæ vrbis conditores: è pastoribus ad imperium assumptus fuit Diocletianus. Pastor fuit ipse Romæ potentiæ tremendus Spartacus, Pastores erant Paris & pater Aeneę Anchises, & à Venere dilectus formosus Endymion. Polyphemus etiam, & centum oculorum Argus. Ex ipsis denique diis Apollo

Admeti Thessaliæ regis armenta pauit,& Mercurius fistulæ inuentor,pastorum princeps fuit,atque eius filius Daphnis. Pan quoque pastorū Deus,& Protheus pastor atque Deus. Atque(vt Hebræorum patriarchas,iudices ac reges aliquos recenseam) maximi inter eos viri & Deo gratissimi pastores fuerūt:sicut Abel iustus,Abraham pater multarum gentium, & Iacob pater populi electi,itē Moyses legislator & propheta Deo familiaris,ac Dauid Rex secundum cor domini electus. Quinetiam apud veteres Græcos,illustrissimꝰ quisque pastor erat: hinc alios polyarnas,alios Polymelas, alios Polybutas appellarunt , videlicet à multitudine agnorum , ouium & boum nomina illis imponentes. Sic etiam Italiam à vitulis nuncupatam (quos antiqui Græci Italos vocabant)nemo ignorat.Atqui vterque Bosphorus Cimmerius &

Thra-

Thracius atque Aegæum mare &
Argos, Hippion , nónne à bouis
tranſitu, à capris , ab equis dicta
ſunt? Et Numidia Aphricæ pro-
uincia à paſcuis hoc nomẽ habet.
Prima poſt Adæ lapſum hominũ
in terris vita fuit paſtorica, hęc no
bis præter pecudum carnes vari-
as etiam lac, caſeum , butyrum, in
cibũ ac pro veſtitu lanam , pelles,
& coria, omnia profectò humanæ
vitæ cùm neceſſaria, tùm vtiliſsi-
ma largitur, quæ omnia, ſed poſt
caſum homini conceſſa ſunt, cùm
antea ijs ſolis, quæ à terra ſponte
prodibant, fructibus, Deus illum
in paradiſo veſci iuſſerat.

DE PISCATIONE.

Cap. LXXVI.

ACcedunt ad hæc piſcatio
atque venatio. Piſcationis
ſtudiũ apud Romanos tan-
to in precio & celebritate habitũ
eſt, vt peregrinos & Italis littori-

bus ignotos pisces è longinquis prouincijs aduectos nauib in mari Italico tanquam in terra fruges seminarent, arbitrantes non modicam in his reipublicæ vtilitatem versari. Præterea piscinas & viuaria præciosissimis piscibus referta, magnis sumptib. instruxerunt, è quibus demum plerique Romani principes familiæq; agnomina traxere, vt Licinij, Murenę, Sergij, Oratæ. Hinc & Cicero Lucium, Philippum atque Hortésium piscinarios appellauit, videlicet à Piscinis. Lgiuus diuũ Octauianũ Augustũ, hamo piscari solitum, & Neronẽ (scribit Suetonius) piscatum reti aurato, è purpura & cocco nexis funibus. Modi autem piscationum non admodum multi, nã retibus, hamo, nassa, iaculis, rastro, veneno, quotquot sunt pisces capiuntur. Verum piscatio eo minus laudes habet, quo pisces duri alimenti, ne stomacho

quidem

quidem vtiles nec deorum oblationibus accepti ſunt. Nemo enim vnquam piſcem in ſacrificiis immolatum eſſe audiuit.

DE VENATICA ET aucupio.

CAP. LXXVII.

SImilibus quoque quibus piſcatio ingeniis, conſtant venatio & aucupium, additis inſuper viribus corporis, & indagine, variiſque laqueorum, perdicarum, decipularumq; ingeniis, adhibitis etiam viſco, aquilis, accipitre, canibus, ac Lupo ceruario, & pleriſq; aliis manſuetis feris rapinæ venationiq; aptis. Ars profectò deteſtabilis, ſtudium vanum, certamen infœlix, tantis laboribus & vigiliis de nocte ad noctem pugnare & ſæuire in beſtias. Ars crudelis & tota tragica, cuius voluptas eſt in morte & in ſanguine, quam ipſa refugere deberet humanitas.

manitas. Hæc ab initio ſeculi ſemper peſsimorum hominum peccatorumque præcipuum exercitium fuit: nam Cain, Lamech, Nimbrotum, Iſmaëlem, Eſaum, robuſtos venatores ſacræ literæ prodiderunt, nec vllos in veteri lege venaticam exercuiſſe legimus, niſi Iſmaelitas, Idumæos, & gentes quæ non cognouerunt Deum. A venatione tyrannidi initium fuit, quia cõmodiorem non repperit auctorem, quàm eum qui in cęde & carnifiaio ferarum, & volutabro ſanguinis Deum naturamque contemnere didiciſſet. Hanc tamen perſarum reges tanquam veriſsimam rerum bellicarum meditationem coluerunt: quia habet in ſe venatica bellicum quiddam & truculentum, dum rapacibus canibus obiecta fera effuſo ſanguine, laniatis viſceribus voluptatem præſtat, acerbiſsimamque mortẽ tanquam iocum ſumma cum vo-

luptate ſpectat: interimque ridet crudelis venator, proſtratamq; canum exercitu aut laqueorũ fraude infelicem prędam triumphantis inſtar magna comitatus caterua domum reducit. vbi tunc feralis inſtruitur carnificina, ſolennique chironomia, præſcriptisq; vocabulis (neq; enim aliter fas eſt) bellua laniatur. Inſignis profectò venatorum ſtultitia, inſigne bellum, cui dum nimium inſiſtunt, ipſi abiecta humanitate feræ efficiuntur, morumq; prodigioſa peruerſitate tanquam Acteon mutantur in naturas belluarum. In tantam quoque plurimi illorum proruperè inſaniam vt hoſtes naturæ fierent, quemadmodum de Dardano narrant fabulæ. Inuentores tam infelicis artificij extitiſſe narrantur Thebani, gens fraude, furtis periurijs inſignis, parricidijs & inceſtibus deteſtanda: à quibus eius exercitij præcepta ad phrygios

transmissa sunt, gentemque æquè impudicam, sed stultam atque leuem, quos idcirco contempserũt Athenienses & Lacedæmonij populi grauiores. Postea verò quam Athenienses interdictæ venationis legem soluissent, artemq; cum exercitio publicè admittentes, in rempublicā suam introduxissent, tunc primum Athenæ captę sunt. Hinc miror venationem à Platone ipso Academiarum principe cõmendatam, nisi fortè quòd euentus aut propositi honestas necessitasue hanc commendat, non voluptas: quemadmodum aprum Calydoniæ vastatorē confixerit Meleager non voluptati suæ, sed vtilitati reipublicæ, patriam abs vastatrice bellua liberans. Et Romulus venabatur ceruo: non voluptatis causa, sed necessitate alendi se & socios. Est & aliud venandi exercitium, quod aucupium dicunt,

mino-

minoris quidem crudelitatis, sed non minoris vanitatis: hinc aucupes dicti, qui videlicet aut aues venátur, aut per aues ludétes (quémadmodum ait Baruch propheta) in auibus cœli. Auctorem illius ferunt Vlyssem, quem primú post captũ Ilium armatas edoctasque in venationem aues Græciam intulisse narrant, vt videlicet essent nouæ voluptatis solatia his, qui amissis parentib. Troiani belli dána sentirent: tamen filium Thelemachum ab hac viuere iussit expertem. Tandem hæc exercitia in se reuera seruilia & mechanica eovsque euecta sunt, vt positis quibusque liberalibus studijs, hodie prima nobilitatis elementa sint atque progressus, illis ducibus ad summum nobilitatis gradum perueniatur: hodieque ipsa regũ & principũ vita, ipsa etiam (proh dolor) Abbatum, Episcoporum, cæterorumque ecclesiæ prefecto-
rum,

rum religio, tota inquam venatio eſt; in qua ſe potiſsimum experiũtur, virtutemq́; ſuam oſtendunt.
Spumantemq́ue dari pecora inter inertia votis.
Optat aprum, aut fuluũ deſcendere monte leonem.

Et quos decet eſſe exempla patientiæ, quotidie quærunt habere quod vincant & venentur: & quę natura libera ſunt animátia, & decernente iure occupantium fiũt, nobilium tyrannides ſibi temerarijs interdictis vſurparũt: à noualibus ſuis arcentur agricolæ, ſubtrahuntur prædia ruſticis, agri colonis, præcluduntur ſyluæ & prata paſtoribus, vt augeátur paſcua feris in ſagimen & delicias nobilium, quos ſolos has edere licet: de quibus ſi colonus quiſpiam guſtauit aut agricola, is maieſtatis reus factus, ſimul cũ belluis illis fit præda venatori. Scrutemur ſcripturas, certè in ſacris literis, etiam in

gentium hiſtorijs, nullum ſanctũ, nullum ſapientem, nullum philoſophum legimus venatorẽ: paſtores verò plurimos, & aliquos piſcatores. Et Auguſtinus artẽ hanc dicit omnium nequiſſimam, ſacraſque Elibitanum & Aurelianenſe Concilia hanc in clero prohibuerunt damnaruntque, in ſacriſque canonibus non modo prohibetur venatoribus aſcenſus ad ſacros ordines, ſed etiam ſummi ſacerdotij gradus admittitur iam adeptus. In eiſdem legitur, Eſau venator erat, quoniã peccator erat. Neq; verò vſpiam venationis vocabulũ ſcriptura ſacra in bonũ aſſumit. Quare venationẽ ipſam reprobam eſſe, iã nemini in ambiguo ſit, quę omniũ ſapientum atq; ſanctorũ turba exploſa eſt atque damnata. Antiquitus etiam cum in innocentia viuerent homines, nulla illum animantia fugiebant, nulla infeſta erant, nulla noxia, omnia illi ſubdita obedien

obedientiam præſtabant: cuius exempla etiam poſterioribus temporibus, in his qui optimam vitã agerent, manifeſta ſunt: quomodo ferarum inſidijs ſuperiores extiterunt, ſicut Daniel Leonibus, & Paulus Apoſtolus viperæ. Heliam prophetam, Paulum & Antoninm eremitas nutriuit coruus, & Aegidium, cerua. Helenus abbas præcepit onagro, & paruit belua, & ſancti viri onera portauit: præcepit enim Crocodilo, & ab eo flumen tranſuectus eſt. Anachoritæ multi habitabant in deſertis, & ſtabant in ſpeluncis & cauernis ferarum, non timentes nec leones, nec vrſos nec ſerpentes. Cum peccato enim animalium noxa ſimul & perſecutio & fuga ſubintrauit, & artes venationum excogitatæ ſunt. Non enim (vt Auguſtinus ait tertio ſuper Geneſ.) animalia fuere à principio producta venenoſa, inimica,

& molesta humano generi, sed post peccatum infesta inimicaque constituta sunt: quòd ex diuina sententia in pœnam iniustæ rebellionis primorum parentum factũ est, cuiusmodi sentẽtia lata est ad serpentẽ, dum diceret Deus: Ponam inimicitias inter te & mulierem, & inter semen tuum & semẽ illius. Ex hac sententia venationũ orta est pugna, hominum scilicet cum cæteris animalibus.

DE AGRICVLTVRA residium.

cap. LXXVIII.

SEd modò reuertamur. Scripserunt de his iam dictis agriculturæ, pastiõis, piscationis, venationis, aucupij artibus Hiero, Philometer, Attalus & Archelaus reges: Xenophon & Mago duces, & Oppianus poëta: præterea Cato, Varro, Plinius, Columella,

Virgi-

Virgilius, Crescentius, Palladius, & plerique his recentiores. Cicero his nihil melius, nil vberius, nil dulcius, nil libero homine dignius arbitratur. Non pauci summũ bonum summamq́; beatitudinem istic collocarunt. Hinc agricolas fortunatos Virgilius, Horatius beatos vocant. Hinc Delphicum oraculum Aglaum quendam felicissimum pronunciauit, qui in Arcadia paruum prædium colens, nunquã id egressus est, sicq́ue minima cupidine minimum in vita mali expertus fuerit: sed miseri homines tam altum de agricultura sapientes, ignorant hanc esse effectum peccati, ac summi Dei maledictionem. Eijciens enim hominem de paradiso voluptatis, in agros misit ad præuaricatorem Adam, sic dicens: Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi,

& comedes herbas terræ, in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es. Sed nulli hoc magis sentiunt quàm agricolæ, & villici, qui dum arant, seminant, occant, putant, pastinãt, messant, metunt, vindemiant, pascunt, tondunt, venantur, piscantur: post multos labores, hic agris à grandine, tempestateque vastatis amittit panẽ, huic oues moriuntur, aut boues, aut à militibus abiguntur, ille perdit feram, alter piscem, & domi plorat vxor, illachrymantur filij, & tota esurit familia, rursusque spe incerta, dubium redeũt in laborẽ. Ante hanc maledictionem nulla fuisset opus artificiosa telluris cultura, non pastione, non piscatione, non venatione, nõ aucupio: nam spõte omnia productura erat terra hybernis, æstiuisque frugibus, odoris suauitate, pratorũque vestitu semper florescẽs. Denique nihil noxiũ
terra

terra progerminasset, nō herbam vllā veneno pestilentē, nullā arborem sterilitatis vitio inutilē, sequestrataque etiam natricum & viperarum, cæterarumque reptilium virulentia (autor nobis Beda) ipseque homo animantium omnium adeptus principatum, ipsis etiā feris, vt iumētis pecudibusque onera impositurus imperasset piscib. maris, aues ad nutum aduolassent: moxque natus homo omniū mēbrorum, vsum exercitiumque cōsecutus fuisset, ac sine corporis tegumentis, sine tectis, sine conditis obsonijs, sine medicamentis felicissimam vitam egisset, cum spōte sua illi suppeditura essent, vt ait Poëta ille: Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile. Sed peccati noxa mortisque necessitas, omnia nobis infesta fecit. iam non terra quicquam citra labores sudoresque nostros producit: quin & lœtifera, & venenosa (ceu palā

nobis quod viuimus exprobrás) generat, nec reliqua elementa nobiscum mitius agunt, multos mare sæuientibus procellis obruit, monstrosæque belluæ absorbent, tonitruis, fulgure, tempestatibus contra nos pugnat aër: & pestilentiarum lue cœlum quoque in nostrum interitum conspirat. Iamq; etiam animantia ex professo nobis infesta sunt, & ipse etiam homo (vt est prouerbio) homini lupus est, circunsistunt nos innumeris scelerum illecebris tentantes immundi spiritus, quo nos in suppliciorum tenebrosa conceptacula protrahant, æternis ignibus ac diris cruciatibus perpetuè cruciandos. Atque hinc patet nó nisi optimarum rerum iacturam, malorũ inuentionem, ac vitæ incommoda esse agriculturam, cum cæteris illi adhærentibus, pascendi, piscandi, venandique exercitijs, quo telluris infœcunditatem & victus egestatem,

ſtatem, ac ex pellium amictu algorem, quibus mortis fata admonita humanitas, ſaltem pro tempore ef fugeremus, vel potiùs mitigaremus. Haberet autem agricultura hanc neceſsitatis ſeu calamitatis noſtræ laudem non modicam, ſi inter hos manſiſſet terminos, nec prętergreſſa doceret tot prodigioſas plantarum fabricas, tot portentoſas arborum inſitiones ac metamorphoſes. Quin & equos aſinis iungere & canibus lupos, ſicque mulas & lyciſcas, aliaque præter naturæ legem monſtroſa animalia procreare. Sed & quibus natura, cœlũ, maria, terras libera aſsignauit, auiarijs, piſcinis, viuarijs & carceribus coërcere, etiam exemptis luminibus, mutilatisue membris in ergaſtulo ſaginare: tum in lino, lana, pellibus, bombyce, & quæ natura ad hominum veſtitum largitur, tot texturarum, infectionũ, & ſimilia non niſi ad luxum & fa-

ſtum artificia, ſępiſsime etiá ad ho minũ perniciē excogitata. Quod de vno lino conqueritur Plinius tam paruo ſemine nato, quod nũc planta, mox velum, leuiſsimo ven torũ ſtatu orbē terrarũ vltro citro q́ue portat, hominesq́; ipſos (ac ſi parũ ſit in terra etiã perire) cogat in aquis, ac à marinis belluis vora ri. Prætereo mille agricolarum, pa ſtorum, piſcatorũ, venatorũ, aucu pum obſeruantiarum decreta, nō tam ſtulta & ridicula, quá ſuperſti tioſa, & diuinæ legi aduerſa: quib9 tempeſtates auertere, ſementa fœ cundare, noxia quæque propelle- re, lupos & feras abigere, fugacia animalia ſiſtere, piſces auesque ma nibus pręhēdere, morbos pecudũ incarminare ſe poſſe autumát, de quibus cum magna credulitate, & ſerioſe ſcripſerunt ſapientes illi viri, quos ſupra nominauimus.

CAP. LXXIX.

SEd iam ab agricolis ad milites tráſeamus, quos ex agris delectos, aptiores pugnę ait Vegetius, ex quibus etiá Cato viros fortiſſimos, & milites ſtrenuiſſimos gigni adſerũt. Quin & teſtibus ſacris literis, primus ille pugnator Cain, agricola fuit atq; venator. Et Ianus atq; Saturnus pugnaciſſimi dij & antiquiſſimi, hác ſimul cũ agricultura vitá in terris egerunt. Ars itaque militaris minimè cõtemnenda videtur, quæ (vt ait Valerius) principatũ Italiæ Romano imperio peperit, multarũ vrbiũ magnorumq; regũ, validiſſimarũ gentiũ regnũ largita eſt, frauces Ponti, marisque ſinus patefecit. Alpium Taurique mótis conuulſa clauſtra tradidit. Ipſe Aphricanus Scipio apud Ennũ gloriatur, quòd per ſanguinẽ

hostium atque cædes viam sibi ad
cœlum aperuit. Cui & Cicero adsentit, inquiens & Herculem eadẽ via cœlos conscendisse. Hanc Lacedæmonij primum tradidisse dicuntur: hinc Hannibal Italiam petiturus, Lacedæmonem quæsiuit armorum ducem. Hac duce constituta sunt regna & imperia, illaque neglecta potentissima quæq; rursus demolita. In manibus enim temerariorum ducum ceciderũt bellicosa Numantia, ornatissima Corinthus, superba Thebæ, docta Athenæ, sancta Hierusalem, ipsaque Romani imperij æmula Carthago, tandem etiam potentissima Roma. Hæc ars plurimo & plusquam Draconis leges humani generis sanguine scripta docet, pugnæ ordinem eleganter cõstituere, aciem accommodè instituere, adoriri hostem, instare, premere, circumuenire, læua dextraque ferire, ad ducũ signa dimicare, pro-

ferre

ferre gradum, ſuſtinere impetum, reſiſtere vrgentibus, premere cedentes, ictus incutere, incuſſos euitare, aut clypeo excipere ac contemnere, acriusque in hoſtem cõſurgere, inuehi equo, vrgere ſtimulis, moderari frenis, & omnem in partem circumflectere, ingerere tela, vibrare lanceas, torquere haſtes hoſtium vultus, latera, terga, pro loco & tempore adoriri, nec priuſquam deſperata victoria de fuga cogitare: fugientes autem inſequi, mactare, capere, exarmare, deripere, profligere, ſuos reducere, recolligere, exercitũ inſtaurare, & deſperata victoria ad ſpẽ vindictæ animum ſuccendere, & quę reliqua ſunt militum ducumque officia. Inſtruit quoque de apparandis claſsibus, extruendis arcibus, muniendis caſtris, locandis præſidiis, extruendis vallibus, cõpingendis aggeribus, euacuandis foſsis, ſuffodiẽdis cuniculis, fabri-

 candis.

candis machinis, deligendis armis, oppugnandis mœnibus, comportandis commeatibus, confingendis dolis, locandis insidijs varijsq́; scire vti stratagematibus Præterea obsidere ciuitates, iacere tela, fremere tormentis, admouere machinas, perfodere muros, concutere turres, occupare mœnia, parare incendia, diruere arces, spoliare templa, diripere vrbes, subuertere oppida, vastare agros, conculcare leges, adulterari matronas, stuprare viduas, rapere virgines, ciues alios vulnerare, alios incarcerare, alios deportare, alios trucidere. Tota denique disciplina hæc non nisi in hominum perniciẹ occupata, hunc finem quærit, vt famosos orbis euersores, strenuosq́; homicidas faciat, transformetque homines in ritus ferarum moresq́; belluarum. Hinc bellũ nihil aliud est, quàm cõmune multorum homicidium, ac latrociniũ, nec aliud

milites, quàm ſtipẽdiarij, & in reipublicæ exitium armati latrones. Præterea cùm bellorum euentus ſemper ſint incerti, & fortuna, nõ ars largitur victoriam, quid proſunt ſtratagemata, & inſidiæ, & reliqua artis militaris præcepta? nunquid omnis ars inanis eſt, vbi fortuna dominatur? Atque nihilominùs laudauit hanc diuinus ille Plato, & pueros hác diſcere, adultosque ſtatim armatæ militiæ tradi iubet. Et Cyrus inclytus ille Rex, illam nõ ſecus atque agriculturam ſumme neceſſariam aiebat. Ipſeque Auguſt. atque Bernard. Catholici in Eccleſia doctores, hanc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Chriſtus & Apoſtoli longè aliter ſentiant. Tandem vel repugnante Chriſto non infimum in Eccleſia gradũ obtinuit, obortis tot ſacrorum militũ ſectis & ordinibus, quorum omnis religio in ſanguine, in

cæ-

cædibus, in rapinis, & piratica sita est, prætextu defendendę & ampliandę fidei: ac si Christus Euangelium suũ non prędicatione verbi, sed armis, non confeſsione cordis & martyrio, sed ostentatione & comminatione armorum, vi bellorum, & hominum cædibus ac strage voluerit innotescere. Nec satis istis militibus in Turcas, in Saracenos, in Paganos arma ferre, nisi etiam contra Christianos pro CHRISTIANIS classes ducant. Denique bellum & militia multos gignunt Episcopos, & non raro pro summo pontificatu pugnatum est, & (vt ait sanctus ille Camotensis episcopus) non sine fratrũ sanguine sancta sanctorum ingressus est pontifex: atque hoc tunc vocatur constantia martyrij, si pro cathedra magna Christianorum cæde fortiter fuerit dimicatum. Scripserũt de arte militari Xenophon, Xenocrates, Ono-

zander,

zander, Cato Censorius, Cornelius Celsus, Iginius, Vegetius, Frontinus, Helianus, Modestus, & antiquiores multi : ex recentioribus, Volturius, Nicolaus Florentinꝰ, Iacobus comes Purliliarum, & alij pauci. Hi artis doctores, sed speculatiui, non tam periculosi vt sunt practici. Tituli verò ac dignitates discipulorumq́ue gradus nō sunt baccalaureatus, magistratus, doctoratus : nec modò etiam sunt, quibus dicuntur Imperatores, duces, comites, marchiones, equites capitanei, centuriones, decani, signiferi, & consimilia nobilitatis nomina ex ambitione, aut iniuria nata, sed latrones, perfossores, raptores, sicarij, fures, sacrilegi, gladiatores, stupratores, lenones, scortatores, adulteri, proditores, peculatores, abigei, aleatores, blasphemi, venefici, parricidæ, incendiarij, prædones, piratæ, tyranni, & eiusmodi. Quos omnes qui vno

nomi-

nomine velit exprimere, dicat milites, hoc est reuera barbaricas sceleratorum hominum feces quos mala mens, malus animus ad omne facinus extimulat: quos penes dignitatis & libertatis nomen habet licentia delinquendi & latrocinandi, vndique quærentes vt noceant, ipsamque innocentiam veluti mortis quandam imaginem odientes, omnesque quasi vnum corpus sunt ex patre diabolo, cuius illi sunt membra, de quo ait Iob. Corpus illius quasi scuta fusilia, & cōpactum squamis se prementibus: vna vni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas, vna alteri cohæret, tenentes se nequaquam separabuntur: assistunt sibi, quia conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Insignia autem militiæ sunt non purpura, torques, annuli, tiaræ: sed aduerso pectore vulnera, & deformata ci-
catri

catricibus corpora. Exercitium non nisi cum plurimorum exitio doloreq́ue coniunctum, morum, legum, ac pietatis pernicies, cum Christo, cum beatitudine, cum pace, cum charitate, cum innocentia, cum patientia, ex diametro pugnans. Præmia eius sunt gloria nobilitatis, humani sanguinis effusione parta, imperij propagatio libidine dominandi & possidendi, cúm multarum animarum perpetua damnatione. Ná cùm omnis belli finis sit victoria, nemo potest esse victor, nisi homicida: nemo cõtra victus nisi male perierit. Mors igitur militum pessima, malum epitaphium sibi inducente peccato.

Qui autem occidunt, iniqui sunt, etiamsi iustum sit bellum. Non enim propter hoc, sed quia lucri & prædæ gratia militarunt, impij homicidæ, in eos quos malè occidũt. Si qui autem iustè ab illis pereuntur, ipsi qui occiderunt, in

carnificum ordinem seipsos statuentes, nobilitatẽ hanc commeruerũt: quumq; leges alioqui in prædones, incendiarios, raptores, homicidas, sicarios, pœnis sæuiant, tales nomine militiæ habentur nobiles & honesti.

DE NOBILITATE.

CAP. LXXX.

EX militia itaque ortum habet nobilitas gentilitia, videlicet claritas, ex cruore hostium & cædibus strenua carnificina acquisita, & publicis honorum insignijs cohonestata. Hinc apud Romanos tot coronarum genera ciuilium, muralium, obsidionalium, naualium, tot militaria dona, armillæ, hastæ, phaleræ, torques, annuli, statuæ, imagines nata sunt, quibus prima nobilitatis initia auspicabantur. Apud carthaginienses tot donabãtur annu-

lis,quot interfuiſſent prę̨lijs. Iberi tot circa defuncti ſepulcrum erigebāt obeliſcos, quot ille interemiſſet ex hoſtibus. Apud Scythas in celebri conuiuio ijs tātum circūlatam pateram accipere licitum erat,qui hoſtem occidiſſent. Apud Macedonas lex erat , qui nullum hoſtem interemiſſent,capiſtro cingi in opprobrium ignobilitatis. Apud Germaniæ populum neminem vxorem ducere licebat, qui non prius caput hoſti occiſi ad regem detuliſſet,ipſaque indignatio non dati debiti honoris ijs qui ſtrenuè militarunt,contra patriā multos induxit, vt ſubuerterent eius libertatem. Exemplo ſunt Coriolanus,Gracchi , Sylla,Marius,Sertorius,Catilina & Cæſar. Si itaq; nunc nobilitatis primordia requiramus , comperiemus hanc nefaria perfidia & crudelitate partam: ſi ingreſſum ſpectemus , reperiemus hanc mercenaria militia & la-

trocinijs auctam: quod si etiam regnorum & imperij originē quæramus, occurrent impia fratrum parentúmve parricidia, funesta cōiugia, & pulsi regno patres à liberis, aut trucidati principes, in cuius verba iuratum erat. Sed ipsam nobilitatem nunc à primis vnguibus exploremus. Ipsa reuera nihil aliud est quàm robusta improbitas, atque dignitas non nisi scelere quæsita benedictio, & hæreditas pessimorum quorumcunque filiorum. Quod ita esse primum nobis sacræ literæ, deinde etiam antiquæ gentium & recentiores historiæ notum faciunt. Nam cùm ab initio creationis mundi genuisset transgressor Adam primogenitum suū Cain agricolam, & alterum Abel pastorem ouium, in quibus humana familia biuium fecit, videlicet in Abel plebis, in Cain nobilium, qui cum secundum carnem crudelis & superbus esset, de more

persequens eum, qui secundum spiritum humilis erat, interfecit Abel: sed reparata fuit plebeia familia Zeth tertio filio Adæ, ipse itaque Cain, parricidio fratris primus militiæ & nobilitati initium dedit, ac contemptis Dei & naturæ legibus, confidens autem in proprijs viribus, vsurpans sibi dominationem, primus condidit vrbes, constituit imperium, ac creatos à DEO liberos homines & filios generationis sanctæ, vi, rapina, seruitute, & iniquitatis legibus opprimere cœpit, donec illi etiam contempto Dei iudicio, & corrupta omni carne, promiscua libidine inquinati, genuerunt gigantes, quos interpretatur scriptura potẽtes à seculo, viros famosos. Atque hæc est vera & cõmodissima nobilium definitio. Opprimebãt enim inopes, extollentes se latrocinijs, & superbientes opibus, celebrãtes nomina sua, imponentes ea regio-

nibus & vrbibus, & montibus, & fluminibus & aquis, & mari, quorum primus parens Cain natura malignus, inteſtino odio inuidus, à diuina correptione incorrigibilis, diſsimulata ira proditor, in proprium ſanguinem parricida, maledictione vagus & profugus, etiam maledictioni ſuperaddês blaſphemiam. Atque hæc ſunt illa antiquiſſima & primæua nobilitatis munia, hæ virtutes, hæc ingenia, quibus vſque in hunc diem ipſa ornatur nobilitas, cuius architectus pater ille gigantū, quos deleuit Dominus in diluuio aquarum, vno ſolo reſeruato Noha, viro iuſto in generationibus Zeth, cum ſua familia: cui cùm tres eſſent filij, Samus, Iapetus & Chamus, atque illi inſtaurato poſt diluuiū ſeculo, priſcorum gigantum exemplo etiam vrbes conderent, & regna conſtituerent: idcirco ſcriptura à Noha vſque ad Abrahamum nullam fa-

cit mentionem iuſtorum, omnes ſiquidem ad Abrahamum vſque nobilitatis artifices extiterunt, robuſtæ videlicet improbitatis, impietatis, confuſionis potentiæ, militiæ, violentiæ, oppreſsionis, venationis, luxus, pompæ, & vanitatis & ſimilium nobilitatis ſtigmatum, quæ Nohæ filij huic impreſſerunt: è quorum numero Chamus, eò quod cæterorum eſſet nequiſsimus, atque in parentem impius primam & ſuper omnia regna dominatricem monarchiam promeruit. Ipſe genuit Nimbrotum, quem ſcriptura deſcribit potentem in terra & robuſtum venatorem aduerſus dominum, hic ædificauit Babylonem illam magnam, & linguarum confuſioni initium fuit, tradiditque regnandi diſciplinam, nobilitatumq; gradus, honores, dignitates, officia, imaginesque diſcreuit. Exinde in plebē leges ſancitę, introducta ſeruitus,

& exactiones à populo, conſcripti exercitus, geſtaque crudelia bella. Abs eodem Chamo proceſſerunt Chus, à quo Aethiopes & Mizraim, à quo Aegyptij, & Chanaan, à quo Chananæi, nobiliſſimę quidem gentes, ſed deterrimæ, reprobatæ, & à DEO maledictæ. Exacto tandem multo tempore, rurſus elegit Deus hominē iuſtū, patriarcham illum Abrahamū, ex quo ſuſcitaret ſibi ſemen ac populum ſanctum, quem circumciſionis ſignaculo ab aliarum gentium multitudine diſtinxit. Hic duos ab initio genuit filios, vnum ex ancilla, ſpurium, Iſmaelēm, alterum ex vxore legitimum, cui nomē Iſaac. Factus eſt autem Iſmaël homo ferus & ſagittarius, vir nobilis & potens princeps Iſmaëlitarum genti nomen ſuum perpetuum relinquens, benedixitque illi Deus, & cōfirmauit nobilitatem eius in rapina & militia, inquiens. Manus

eius contra omnes, & manus omnium contra eum, & è regione fratrum suorum figet tabernacula. Isaac autem perseuerans in iustitia patris sui illius gregem pascebat, atque hic ex Rebecca sua duos genuit filios Esau & Iacob. Esau itaque odiosus Deo, homo rufus & hispidus, venator & sagittarius, helluo & ventri deditus, adeò vt pro vno pulmento vendiderit primogenita, factus est vir potens atque princeps Idumęorũ, benedictionẽ accipiens nobilitatis in pinguedine terræ & rore cæli, in gladio & excussione iugi. Iacob autem iustus profugus apud auunculum suum Laban, oues illius pascebat, cuius vtrasque filias quatuordecim annorũ seruitute cum promeruisset vxores, duodecim ex illis filios suscepit, vocatumque est nomẽ illius Israël, quod posteris suis deinceps reliquit, vt vocaretur populus Israël. Erát Iacob (quod

diximus, duodecim filij, videlicet Ruben, Symeon. Leui, Iudas, Iſſachar, Zabulon, Ioſeph, Beniamin, Dan, Nephtalim, Gad & Aſar, ad quorum numerum duodecim tribus Iſraël numerati ſunt. Verum Ioſeph à fratribus ſuis venditus in Aegyptum, omni Aegyptiorum diſciplina inbutus eſt, & factus eſt ſomniorũ interpres peritiſsimus, & augurabat in calice: œconomicæ diſciplinæ adeo peritus erat, vt ingenij caliditate nouas artes parandarum diuitiarum, & vectigalis augendi inueniret, quam ob cauſam Pharaoni regi gratiſsimus, conſtitutus eſt ab eo princeps ſuper omnem Aegyptum, atque ex ſeruili mancipio, ſolenni Aegyptiorum ritu nobilis creatus eſt. Poſuit enim rex annulum in manu eius, & torquem in collo eius auream, & induit eum purpura, fecitque aſcendere currum, clamãte præcone, vt omnes deinceps

tanquam nobilem & principẽ reuerentur illum. Similis per omnia nobilitandi mos erat apud Persas, sicuti de Mardocheo Hebræo nobilitate ab Artaxerxe rege, legimus in libro Hester. Inde in hunc vsque diẽ hæc nobilium creandorum consuetudo permansit, penes reges & Cæsares, à quibus alij pro pecunia emunt nobilitatem, alij illam lenocinio, alij veneficijs, alij parricidijs hãc cõmeruerunt. Multis proditio nobilitatem conciliauit, simul atque diuitias perperit, quemadmodum de Euthicrate, Philocrate, Euphorba, & Philagro historijs proditum est. Plerique adulatione, detractione, calũnijs, sycophantia: plures ob prostitutas regibus vxores & filias, nobiles facti sunt, multos venationes, rapinę, cędes, pręstigia, & alię malæ artes ad nobilitatẽ promouerunt. Sed ad Ioseph reuertamur. Hic cum potens esset in domo re-

gis, & suscepisset filiū primogenitum Manassen, elatus euētitia hac nobilitate, in iniuriam & contemptum paternæ domus, non sine culpa locutus est dicens: obliuisci me fecit Deus laborum meorū & domus patris mei, quapropter in benedictionibus, postpositus fuit Manasse, & prælatus illi iunior Ephraim. Ipse denique Ioseph, licet esset filius Iacob, tamen propter hanc nobilitatis Deo odibilem conditionem, non meruit ferre nomen tribus in Israël, sed datum est filijs suis Ephraim & Manasse. Neque illi in tribus suis habuerunt prophetam, & omnium minima benedictione benedicūtur, videlicet in fortitudine & multitudine familiæ suæ Habitauit autem populus Israël in Aegypto annis multis, erantque pastores pecorum in terra Gessen, cùm verò crescerent in gentem magnam & potentem, suspecti & odibiles facti sunt nobili-
bus

bus & regibus Aegyptijs: quare affligebát eos operibus duris luti & laterũ, & omni seruitute operũ terræ, & pueros eorũ masculos occiderunt, mergentes in flumine, vt non superesset illis semen in terra. Horum itaque vnus, eo quod esset puer elegans, saluatus est à filia regis, quæ adoptauit illum in filium, & vocauit illum Moysen, quia de aquis eripuisset eum. Creuit itaque Moyses in domo regis, omnique Aegyptia doctrina imbutus, tanquam regis filius habitus, potens factus est, & dux militiæ Pharaonis contra Aethiopes. Desponsauit autem sibi filiá regis Aethiopum in coniugem, vnde contracta Aegyptiorum inuidia & odio, exulare coactus profugit in Madian, vbi apud puteum quendam contra regionis illius pastores, pro puellis quibusdam certamen suscipiens, eo beneficio vnam ex illis meruit habere vxorem filiam

ſacerdotis, tandẽ prouectus ætate & ſapientia, agnoſcens genus ſuum de gente Hebræorum, reuerſus eſt in Aegyptum & renunciata Aegyptia nobilitate, confortatus à Deo, ducem ſe præbuit populo Iſraël, & multis miraculis eduxit illum de Aegypto, cumque peccaſſet populus aduerſus Deũ in vitulo aureo, iratus Moyſes iunxit ſibi viros fortes filios Leui, & præcepit illis, inquiens. Ponite gladios ſuper femur veſtrum, & euntes & redeuntes, occidat vnuſquiſque fratrem & amicum & proximum ſuum, factaque hac memorabili cæde, quaſi viginti trium millium hominum, benedixit illis, inquiens: conſecraſtis manus veſtras hodie in ſanguine, vnuſquiſque in filio & fratre ſuo completaque eſt benedictio Iacob & Simeõ & Leui vocantis eos vaſa iniquitatis bellãtia, quorum furor maledictꝰ & pertinax, & indignatio dura.
In

n hoc itaq; insigni parricidio initiũ cœpit nobilitas in Israël: nunc enim constituit illis Moyses principes, & duces, & capita exercitus tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos viros bellicosos, & pugnatores egregios per tribus & cognitiones suas: è quib. qui bello & fortitudine alios præcellere videbatur, huic tribuerũt principatũ iudicandiq; potestatẽ. Regẽ non enim habent, sed iudicibus regebátur, à quibus Iosue vir nobilis, robustus & bellicosus victor regum, & nõ timens quenquã post Moysen tenuit principatum, post cuius obitum sine principe sub democratia vixerunt, sed seditiosi facti pugnarunt in se inuicem & prope deleuerũt tribum Beniamin, vt non superessent nisi sexcẽti viri. Cumque abiurassent illas filias suas, datæ sunt illis quadringentæ virgines captiuorum Iabis Galaad, reliquis ducentis
 per-

permissum est rapere virgines à Silo. Atque hoc modo impleta est benedictio nobilitatis Beniamin, in imagine lupi manè rapientis prædam, & vesperè diuidentis spolia. Post hæc rursus ad aristocratiam & principũ regimen cõuersi sunt, è quibus tandem Abimelech spurius Hieroboal de tribu Manasse, interfectis solenni parricidio super vno lapide septuaginta fratribus suis legitimis, primus regnum obtinuit in Sichem. Porrò vniuerso populo Israël petente sibi regẽ, in furore domini dati sunt illis reges paucissimi quidẽ boni, plures autem mali. Iratus enim est dominus, & dixit illis ius regis, quia tolleret filios & filias eorum, faciens sibi aurigas, panificas, & agros, & greges, & prædia, & seruos & ancillas, & optima quæque illorum pro libito addecimaret sibi, & distribueret seruis suis, populumque totum seruitutis premeret iugo,
&

& quoties rex peccauerit, & iniquè egerit populꝰ plecteretur pro eo. Constituit autem illis regē adolescentem de tribu Beniamin, nomine Saul, virum fortem robore, statura procerum, adeo vt ab humero sursum, altior esset omni populo, incussitque Deus timorem omnibus vt eum quasi ministrum domini venerarentur. Hic antequam regnare cœpisset, tanquam filius vnius anni innocens erat, & optimæ indolis: adeptus autem regni nobilitatem, effectus est vir nequam, & filius Belial. Sustulit ergo Deus regnum de domo Saul, & dedit illud Dauid filio Isai de tribu Iuda. Atq; hic è pastore ouium constitutus rex, eadem nobilitatis pestifera contagione infectus factus est homo peccati, sacrilegus, adulter & homicida, tamen nō declinauit misericordia Dei ab illo. Regnauit autem ab initio in Hebron, quum Hisboseth filius

Saul regnaret post Iordanem, tandem confirmatum est illi regnum vniuersi populi in Hierosolymis. Veruntamen pacificam Israëlitarum monarchiam nō obtinuit. nā eo viuente, filius eius Absolon, regnum inuasit in Hebron, quo occiso, rursus inuasit regnum Siba filius Bochra. Porrò ambiuit regnū filius Dauid, Adonias ipse autem Dauid moriturus hæredē instituit minorem natu Salomonē filium Bethsabeæ adulteræ, atq; hic primus Hebræorū monarchiam obtinuit, quam Adoniæ fratris natu maioris parricidio cōfirmauit, adeptusq; rerum summā etiam ipse à via recta declinauit post mulieres in fornicationes & idololatriā, derelinquens legem Dei: successitq; illi filius malus Roboam, etiā ille nequam & peccator aduersus Deum: ideoque scissa est ab eo monarchia populi, & defecerunt ab eo decem tribus, & constituerunt

ſibi regem Hieroboam virum ne-
quiſſimum de tribu Dan, qui ve-
nenauit totũ Iſraël, abducens de-
cem tribus ad idololatriã, erectis
vitulis in Samaria, vt impleretur
benedictio: inquiens: Dan coluber
ſuper viam, ceraſtes ſuper ſemitã,
mordens calcaneum equi, vt cadat
ſeſſor eius retrorſum. Tribus autẽ
Iuda quieuit ſub ſemine Dauid,
quemadmodum benedixit illi Ia-
cob, non auferendum ſceptrum à
Iuda, donec veniret Meſſias. Erat
autem illi Iudas filiorũ Iacob peſſi-
mus, & in nurũ ſuam inceſtuoſus.
erantque illi filij nequiſsimi & ſce-
leſtiſſimi: quocirca benedictionẽ
nobilitatis accepit in ſceptro regni
& fortitudine leonis, tandẽ quoq;
receſſerunt à regibus Iſraël popu-
lus Edom & Lobne, & conſtitue-
runt ſibi reges pro arbitrio ſuo,
quemadmodum benedixit Deus
Eſau de excutiendo iugo. Inter
omnes autem reges Iuda & Iſraël

vix quatuor inuenti sunt boni. Exactis itaque regibus, cum tota nobilitate, Iudæi in captiuitaté & seruitutem in Babyloniam traducti sunt: iterumque post multa tẽpora miserante Deo reducti in Hierosolymam, aliquandiu sub sacerdotibus & optimatibus, & populari magistratu rempublicam suam feliciter administrarunt, donec Aristobolus Hyrcani filius diadema sibi imposuit, regumque Iudæorum & matris & fratrum parricidio refecit, quod deinceps per plures reges, postremo sub Archilao insolenti & obscœno rege finiuit, Iudæa tota in Romanorum prouinciam redacta, ac tandem sub Tito & Vespasiano deleta, vniuerso populo per vniuersum orbem ad hũc vsque diem in perpetuam seruitutem relegato. Hæc itaque ex sacris literis prosequi libuit, vt ostenderem ab initio mundi nullam fuisse nobilitatem quæ non

ſceleratũ habuerit initium, etiam in populo Dei, nec aliud eſſe nobilitatem, quam gloriam & præmium publicæ iniquitatis: in qua quò pollutior vita, eò præclarior: quo plus ſcelerum, eò plus pręmij & gloriæ, ſicut non inſcitè comprehenſus Diomedes pirata ille ait ad Alexandrum, inquiens: Ego quia vno nauigio latrocinor, accuſor pirata: tu quia ingenti claſſe id agis, vocaris imperator: ſi ſolus & captiuus eſſes, latro eris, ſi mihi ad nutum populi famulentur vocarer imperator. Nam quo ad cauſam non differimus, niſi quia deterior eſt, qui capit improbius, qui iuſtitiam abiectius deſerit, qui manifeſtius impugnat leges. Quos enim ego fugio tu perſequeris: quos ego vtcunque veneror, tu cõtemnis, meæ fortunæ iniquitas & rei familiaris anguſtia, te faſtus intolerabilis & inexplebilis auaritia furem facit. Si for-

tuna

tuna mea mansuesceret, fierē fortè melior: at tu quo fortunacior, nequior eris. Miratus Alexander hominis constantiam, iussit adscribi militiæ, vt posset deinde saluis legibus militare, hoc est latrocinari. Iam verò progrediētes ad ethnicorum historias, similiter ostendamus ipsam nobilitatē non aliud esse quàm improbitatē, furorem, latrocinium, rapinam, homicidiū, luxum, venationem, violentiam à pessimis vbique principijs ortam, peioribus prosequutam, turpissimum semper habuisse exitū: quod in illis quatuor famatis monarchijs, deinde in cæteris quoq; nobilium regnis constabit. Prima itaque post diluuium monarchia fuit Assyriorum, cui initium dedit Ninus primus, qui prior omnium nō cōtentus suis limitibus, propagandi imperij libidine arma foras extulit, & cruenta bella vicinis inferens, totius Orientis populos subegit,

git, magnitudinemq́ue quæ sui
mperij, sequẽtibus semper nouis
victorijs, continua prouinciarum
accessione, adauxit, subacta Asia
perdomito Ponto. Porrò Zoroa-
sten Bactrianorum regem parrici-
diali pugna oppressum interfecit.
Vxor erat Nino nomine Semira-
mis, hæc (vt refert Dinon histori-
cus) petit à viro, vt quinque dies
impetraret: quo cõcesso impetra-
toq́ue, stolam ac coronam sibi ap-
tauit, ac in sellam regiam conscen-
dit, imperauitq́; satellitibus vt Ni-
num virum suum regijs ornamen-
tis exutum interficerent: quo sic
extincto, ipsa successit in imperio:
nec contenta regni terminis, Ae-
thiopiam imperio suo adiecit, in
Indiam bella extulit, Babyloniam
muro augustissimo cinxit, postre-
mò à filio Nino secundo, quem fla-
gitiose cõceperat, impiè exposue-
rat, incestuose cognouerat, occidi-
tur. His itaque paricidijs Assyrio-
rum

rum monarchia obtinuit prin-
patum, donec sub Sardanapalo r-
ge viro omni muliere corruptio-
deficeret, quem Arbactus Me-
præfectus inter scortorum greg-
comprehensum interfecit, ips-
se constituens regem, imperiu-
omne ab Assyrijs transtulit ad
dos, idque Cyrus tandem detu-
ad Persas, penes quos filius ei-
Cambyses nouæ Babylonis co-
ditor, adiectis multis regnis, sec-
dam monarchiam obtinuit, qua-
& fratris & filij parricidio con-
crauit; hæc tandem in Narso Oc-
filio inclinauit, cui, interfecto
abs Bageo Eunucho surrogat-
est Darius Persa Arsoi filius Gad-
manus antea vocatus, qui abs Al-
xandro Magno deuictus, Pers-
rum monarchiam simul cum vi-
finiuit, quam idem Alexander p-
ternæ cædis vnà cum adulte-
matræ conscius & consultor h-
ipso famoso parricidio transtul-

n Macedonas atq; hæc tertia fuit
nonarchia, quæ extincto Alexan-
ro mox & ipsa corruit. Successit
uarta Monarchia Romanorum,
ua nulla in rebus humanis po-
entior, sed si temporũ series ab
rbe condita repetatur, illam in-
enimus à pessimis initijs ortam,
à pessimis frequentius gestam,
deoque hæc nobis paulo altius,
à primis vrbis conditoribus re-
etenda est. Vrbs Roma à ge-
minis fratribus Remo, & Romu-
o ex incestuosa Vestali genitis, à
neretrice educatis, in Italia pri-
num condita est: cuius regnum
Romulus parricidio fratris instar
Cain vitiauit. Cumque se deorum
ilium dici pateretur, collecta sce-
eratorum satellitũ manu, promis-
à illis impunitate, rapuit filias Sa-
binorum & constituens illis vxo-
es ex omnibus quas elegerant,
genuerũt gignantes, illos inquam,
Romanæ nobilitatis reges atque
pro-

proceres toto orbi formidabile
ſamq́; Sabinorum fœminis & fil
bus fraudulento fœdere prodit
rioq́ue ludo pellectis, nefarie r
ptis, crudelibus nuptijs ſibi ſuis
ſociatis parentum ac maritoru
nece obtentis, nonis inſuper par
cidijs defendit: Nam ſoceri ſui ſa
guinis incontinens, etiam Titu
Tacium, pium ſenem Sabinoru
honeſtiſſimum ducem, in ſociet
tem regni aſſumptum miſerabi
ter occidit. Hæc fuere Romani r
gni primordia, quod per ducēt
quadraginta tres annos ſub cr
delibus regibus rectum, ſub Ta
quinio Superbo flagitio ſtupra
Lucretiæ deſiit. Et quemadmod
ſucceſſio Cain in ſeptenaria gen
ratione periit ſub diluuio aquar
ſic & iſti Romuli ſucceſſores in ſ
ptenario regum numero à pop
lari tumultu obruti ſunt, & lic
Romana vrbs regum exuiſſet in
perium, non tamen euaſit tyran
den

m. Exactis namq; regibus,cum
ſt tumultuantis populi inunda-
nes, regnum ad optimates tráſ-
um eſſet, Brutus quidam vir no
llis, primus Romanorum conſul
gnatus eſt. Hic quo tantum ſta-
liret imperium, primum illius
nditorem regemq; Romulum,
on ſolum exæquare parricidio,
d & vincere ſtuduit, quippe duo
s filios ſuos adoleſcẽtes, totidéq;
xoris ſuæ fratres Vitellios, me-
lio foro virgis cæſos ſecuri per-
uſſit. Cumque imperium hoc ſub
ptimatibus & plebe per diuerſos
magiſtratus, priuataſque tyranni
des, permulta ſecula ſtetiſſet, ſub
Iulio Cæſare, viro difficile dictu an
bello fortiore aut libidine corru-
ptiore, atq; deinceps ſub Antonio
identidem libidinis mancipio ter-
minauit, totaque Romani imperii
ſumma vni Octauiano Auguſto
Imperatori collata eſt, in hoc quar
ta illa orbis monarchia initiũ cœ-
pit.

pit. Neque verò absq; parricidio, quamuis Augustus hic principiũ omnium mitissimus haberetur, tamen auunculi Cæsaris, à quo adoptatus fuerat in imperium & hæres institutus, filium atque puellã ex Cleopatra susceptas proles interemit, neque nomini, neq; beneficio, neque affinitati, neque pueritiæ parcens. Iamque Romanorum principes orbis monarchiam tenuerunt, atque Neronem, Domitianum, Caligulam, Heliogabalũ, Galienum, aliaque crudelitatis & turpitudinis monstra produxerunt, sub quibus totus orbis concussus est, quousque Magnus ille Constantinus interfecto Maxentio, qui ob libidinem & crudelitaté Romano populo infensus erat, à Senatu Augustus declararetur. Hic cùm Byzantium instauraret, vrbemque Romæ æmulam faceret, atque exinde nouam Romam & ex nomine suo Cõstantinopolim

vocari iuberet, hanc Imperato
n sedem esse voluit, Romanúq;
perium transtulit ad Græcos,
umque Cóstantinopoli, quem-
modum Romę Romulus, duo-
m Liciniorum, sororis suæ viri
ilij propriæque prolis & vxo-
parricidiis sacrauit: perstititq;
perium apud Græcos vsque ad
npora Caroli Magni, in quem
men duntaxat imperij trans-
um est ad Germanos. Sed hæc
monarchijs hactenus. Cætero-
m aliquot regnorũ initia finesq;
rscrutemur, & comperiemus
spicijs non melioribus incepta
c inferioribus flagitijs parta,
c minori luxu rursus dissoluta.
ræteream Dardani parricidia,
quo facinore ille persuasus in
elus Achiuis, Græcorum regni
itia dedit. Taceo etiam mu-
erum imperia virorum parri-
dijs parta, quemadmodum de
mazonibus narrant historiæ. Ad
recen-

recentiora tempora noſtraque cō-
finia vadamus. In Hiſpania tēpore
Theodoſii imperatoris, primus re-
gnauit Atanaricus Gothus, ſed eo
tempore etiam Alani & Vuandali
Hiſpaniam poſſidebant. Primus
autem ex Gothorum regibus Hi-
ſpaniæ monarchiam adſecutus eſt
Suytilla, quam poſtremò Roderi-
cus Rex, quòd filiam Iuliam Tingi-
tanæ prouinciæ præfecti ſtuprafſ-
ſet, amiſit, finem adferens Gotho-
rum imperio, Saracenis Hiſpaniā
occupantibus deinde ſub Pelagio
rege, recuperatis aliquot locis, tūc
primum Hiſpaniæ reges, at non
vltra Gothorum dici cœpèrunt
titulo regni apud Legionem oppi-
dum manente, vſque ad tempora
Ferdinandi Sanctij filii, qui primū
ſe Caſtelle regem pronunciauit
ac interfecto fratre Garſia, eo par-
ricidio etiam Nauarræ regnum
adiecit. Illorum autem frater Ra-
manus, quem pater illorum ex
concu-

concubina genuerat, vir bellicoſus & ferus, primus Aragonenſium rex euaſit. Luſitanorum autem rex primus fuit Alphonſus, Henrico Lotharingo, & Tyreſia Alphonſi caſtellæ regis notha filia genitus, vir in armis ſtrenuus, & qui quinque Saracenorum regulos vno prælio ſuperauit, hinc quinque ſcutorum inſigne Luſitanorum reges ferunt in clypeis: fuit tamen Alphonſus hic in matrem parricidialis animi, quàm propterea quòd ſecundario nupſiſſet, in perpetua vincula coniecit, vt nec dimitteret vllis precibus flecti, nec eccleſiaſticis cenſuris impelli potuit. Denique omnia hæc Hiſpaniarum regna, aut ingentibus ſceleribus parta ſunt, aut illis artibus confirmata. Iam verò & Anglorum regni pia initia ferè fabuloſa ſunt. Deinde hæc inſula varijs ſub regibus, & à multis gentibus Pictis, Scotis, Danis.

Saxonibus passim habitata, & sub acta. Postremò sub Guilhelmo Normanno monarchiam obtinuit quietam, quam ille Atolli regis Vuestosaxonum cõsanguinei sui parricidio, sibi posterisque suis confirmauit, cuius successio manet in huuc vsque diem, semper famosis parricidis admodum insignis. Transeo Burgundiorum & Lombardorum regna, ex peritissimis Germaniæ populis in Gallia & Italia, hinc rege Gondaicho, inde verò Alboyno primum incepta crudelissimisque parricidijs propagata, Francorum in Gallia potentissimum regnum spectemus. Huius prima initia à Pharamundo Merouei ducis filio ortum habent, qui primus è Germania in Galliam migrans, primus rex constitutus est Francorum, omni crudelitate & truculentia superior. Huius series durauit vsque ad Childericum tertiũ,

qui

qui ob ſegnitiem in adminiſtranda republica, & propter libidinem in matronas deiectus regno, in cœnobium monachorum detruſus eſt, Pippino maiore domus in regnum ſurrogato, quod ille ſibi poſteriſque ſuis proditione partum, inſuper Griſonis fratris parricidio ſtabiliuit, vſque ad Lodouicũ ſextum Lotharij filiũ, qui ob adulterij crimen à Blancha coniuge veneno ſublatus eſt, inuadente Francorum regnum Hugone Capeto, viro gladiatore & ſanguinolento, ſtrenuoque pugnatore, & qui his artibus apud Pariſienſem populum magnus habitus eſt, alias verò ignobilis atque è lanione progenitus. Hic contra Carolum Lodouici patruum ac verum regni hæredem rebellis, collecta ſceleratiſſimorũ nebulonum manu acieque peſſimorum ſatellitum, dictum Carolum apud Aurelianum ſibi in manus

proditum in carcerem coniecit ibiq́ue mori compulit, quo nefandissimo, in regem & principem suum perpetrato parricidio, & ipse sibi diadema imposuit, & carnificina pro regno commutata, Gallis deinceps cum posteris suis imperauit: Cuius successio in hunc vsque diem durat, donec illa rursus in aliquo meretricum libinis mancipio ruitura sit. Nimis longum foret hoc loci regnorum omnium initia recensere, & per omnes antiquitatum historias discurrere. Ego hanc rem quam hic summario cõceptu tetigi amplio re volumine descripsi alibi, ipsam nobilitatem suis coloribus & liniamentis exactè expressi, ostendiq́ue non fuisse nec esse aliquod in orbe regnum insignémve principatum, quæ non inceperint parricidio, proditione, perfidia, crudelitate, strage, cædibus, aliisq́ue horrendis sceleribus, artibus in-

quam nobilitatis, cuius cùm talia ſint capita, facile cognoſcere poterimus, cuiuſmodi ſint reliqua belluæ illius membra, eaq́ue omnia ad violentiam, ad rapinam, ad cædem, ad venationem, ad libidinem & omnis generis luxum prona & exercitata. Velit quis nobilis fieri primum venator fiat: hoc primum elementum eſt nobilitatis, deinde miles mercenarius, & pre-cio locet homicidia, hæc vera nobilitatis virtus, in qua ſi ſe fortem latronem exhibuerit, nulla maior nobilitatis gloria. Qui ad hæc ineptus eſt, hic nobilitatem emat pecunia: ſiquidem, & ipſa etiam venalis eſt: aut ſi id non poterit, paraſitetur regibus aut alia quauis aulica fraude ſe intrudat & palatinarum meretricum lenonem agat, aut principi proſtituat vxorem vel filias, aut ipſe dominarum expleat libidinem, aut regio ſcorto nubat, aut eorundem ſpurias

filias ducat vxores, hic ſummus eſt nobilitatis gradus: vnum ſiquidē corpus efficitur cū illis. Hæc ſunt itinera, hæ ſcalæ, hi gradus, quibus ad nobilitatis apicem compendioſo tramite conſcenditur. Qui verò cæteris generoſiores, & in genere ſui nobiliſſimi omnium videri volunt, progenitores iactant eiuſmodi, cuiuſmodi nemo non contemneret, videlicet homines alienos, Troianos & Macedones, incertis ſedibus vagabundos ac transfugos, & mille ſceleſtiſſimis facinoribus coopertos, atque adhuc (ſi dijs placet) laudare oportet & extollere hanc eorum nobilitatem, quæ tam ſceleſtiſſimos habuit ortus. Alij cum à meretriculis & ſcortis ortū habuerūt, turpitudinē hanc fabulas regūt, qualē de Meluſina legimus. Sūt qui alios ſceleratos habuere ortus, inceſtus, ſtupra, raptꝰ, adulteria & eiuſmodi. Sic Balduuinus ob raptam

Iudith filiam, à Carolo Caluo primus Flandriæ comes creatus eſt. Sic Marchiones illi Pedemontium, videlicet montis Ferrati, Salutiarum, Senæ, & cæteri multi ab Othone imperatore ob raptam filiam inſtituti ſunt. Solent enim nonnunquam reges & imperatores, quas ſine ſumma verecundia iniurias vlciſci nequeunt, dignitatis aliquo titulo perducere ad gloriam. Porrò quatuor principalia ſunt nobilium iſtorum munera, in quibus omnis eorum ſita eſt felicitas: Primũ illorum rapacitas, qua pręter fas & ęquũ habẽt capiunt & poſſident: alterũ voluptas, qua omni luxus & libidinis genere inſoleſcunt: tertium libertas, qua contemptis legibus, violentię viribus ſtipati, omnia pro libito agũt: quartũ ambitio, qua intumefacti, ſupra ſorté & ſtatum ſuũ nullo nõ ſcelere altiora petunt. Omnium denique nobilium ſufficientia

in eo probatur, si venaticam nouerint, si in alea fuerint damnabilius instituti, si corporis vires ingentibus poculis commonstrent, si naturæ robur numerosiore Venere comprobent, si audacter strenueque profundant, si fastu, si luxu, omnique intemperantiæ dediti, virtutumque hostes obliuiscantur, quod nati, quodque morituri sint. Nobiliores autem, si hæc pernicies à patribus emananarit in filios, magnisque subintrarit auctoribus: vt,

Si damnosa senem iuuat alea, ludit & hæres
Bullatus, paruoque eadem mouet arma fritillo.

Hæ sunt nobilium insignes virtutes. Sed habent præterea alias quasdam nobilitatis artes, quibus cum maximè omnium nocentissimi sunt, id agunt, vt viri probi atque boni esse videantur, & prudentia libertate, pietate, iustitia,

insignes appareant, adeò se præbent faciles, beniloquos, affabiles, & omnium virtutum hypocrisi claros, molliunt sermones suos supra oleum, & ipsi sunt iacula, conquisitis quotidie conuiuiis epulantur splendidè, in sermone & colloquijs liberiores disputant de republica, aliorumque sententias captantes, ex illis sapientiæ prudentiæque famam in principum concilijs sibi aucupantur, liberalitatis etiam famam sibi ex auaritia vsurpant, dum quod auferunt vni, dono dant alteri munifici prædones, & quod veteres de Sylla scribunt alios per aliorum iniuriam locupletare studentes, ipsi inter quotidianas rapinas semper inopes. Proinde iustitiæ & pietatis nomen sibi venantur, dum pauperum quæstiones libenter suscipiunt, fouentque eorundē causas contra ditiores, sed eousque duntaxat afflictis illis succurrunt,

donec interim exhauriunt loculos pleniorum. Neq; enim animus est prodesse pauperibus, sed nocere diuitibus, quod cuiuis illorum facilius est quàm prodesse, atq; hac iustitiæ pietatisque vmbra tantam sæpè licentiam sibi arrogant, vt ciuitatibus & potentioribus vim inferāt, & publica hostilitate vexēt, & vndè legum authoritate nullis sperare licet, veniā isti nobilitatis prætextu assequuntur gloriam, & tanquam antiqui gigantes gloriantur in peccatis suis, & cum veluti mali dæmones vndiq; quærunt, vt noceant, tūc maximè prodesse putantur, quando solum nocere desistunt, agētes vt omnibus sint terrori, amentur à nullo, cum sceleratis & flagitiosis omnibus ponētes portionem, & qui se custodiæ eorum tradunt, depopulantur & opprimūt: nec vllum hominū genus ciuitatibus pestilentius, quam nobiles isti, qui sibijpsis placentes, quasi cæte-

cæteris generoſiores, ſemper ſu-
perbo ſpiritu turgent. De quibus
idcirco non malè conſulit Ariſto-
phanes, inquiens. non oportere in
vrbe nutrire leones, ſin autem alti
ſunt, obſequi illis oportere. Horũ
tyrannide oppreſſi olim Heluetij,
nobiles omnes occiderunt & totá
eorum progeniem patria extirpa-
uerunt, hæc inſigni nobilium ſtra-
ge, nomen ſua virtute celebre cũ
libertate adepti ſunt, qua plus qua
dringentis annis in hunc diem fe-
liciter imperant atque regnãt, ſem
perque hoc nobilium hominũ ge-
nus oderunt. Olim nulli erant po-
pulis gratiores, nec maioribus prę
mijs digni cenſebantur, quàm qui
tyrannos eorumque ſtipatores &
ſatellites etiam vel innoxios libe-
ros interimerunt. quin & iuriſcõ-
ſulti docent nonnunquá innoxios
recte occidi poſſe, ſi id magnopere
proſit Reipublicę, vt extincto ty-
ranno, & liberos trucidare, ne

repulluIet noua tyrannis: quemadmodum & Græci post euersum Ilium, occiderunt Hæctoris filium Astyanactem, ne noui belli staurandi occasio superesset. Legamus liceat veterum temporum historicos, Titum Liuium, Iosephum, Egesippum, Quintum Curtium, Suetonium, Tacitum, Serenum, Tranquillum, & reliquos, semper licuit tyrannis insidiari, licuit decipere, honestissimum autem occidere, etiam vel veneno tollere, cuiusmodi Tiberius à Iulio tertius imperator peremptus est: sed cum veneficium detestabile semper fuerit, venenum quo ille extinctus est, orbis censuit esse vitale. Attestantur istis etiam sacræ literæ in Eglon, in Sisara, in Holoferne, quos interemerunt Aioth, Iahel, Iudith: quod etiam coram Deo licuit, occisis quoque facinore tyrannis iugum excutere omnesque illi quorum facinore affli-
ctus

ctus populus liberatus eſt, ſacris bibliorum annalibus pro miniſtris Dei honorati ſunt. Iam verò nobilitatem non tam vſu & conſuetudine, quàm etiam natura malá eſſe non ambigimus: ſiquidem inter aues & quadrupedia nulla alia nobilitatis prærogatiuam habent, præter illa quæ cæteris animantibus etiam hominibus non tam infeſta, quàm exitio ſunt, cuiuſmodi aquilæ, vultures, falcones, accipetres, corui, milui, ſtruthiones, & fabuloſæ harpyæ, gryphi, ſyrenes, & huiuſmodi monſtra. Simili ratione tigrides, leones, lupi, pardi, vrſi, apri, dracones, ſerpẽtes, bufones. Ex arboribus verò nullę aut paucæ dijs ſacræ & nobiles habentur, niſi quæ aut ſteriles ſunt, aut nullũ hominibus edibilem fructum ferunt, vt quercus, eſculus, fagus, laurus, myrtus. Inter lapides non marmora, non ædiles, non molares, ſed gemmæ, quæ nullum homi-

minibus vtilitatis vſum præbent, habentur nobiliſſimę. Sic& in metallis, argentum admodum perniciosum, & ferro nocētius aurum, nobiliora ſunt, & digna habitā, pro quibus tot cædibus & humani ſanguinis diſpendio populi dimicent.

DE ARTE HERALDICA.

CAP. LXXXI.

ATque hinc procescit heroica illa heraldorū ars & Philoſophia in cenſendis diſtribuendiſque iſtis nobilium clypeis admodum occupata: quos aut iumentum, aut vitulum, aut ouem, aut agnum, aut caponem, aut gallinam, aut anſerem, aut aliquot horū animantium, quę hominibus ſeruitute vel vſui neceſſaria ſunt, in armis geſtare nefas eſt, & infame, ſed omnes à crudelibus beluis & rapacibus feris nobilitatis ſuæ inſignia auſpicari oportebit. Sic Romani

quilam, auium omnium rapaciſsi-
mam ſibi delegerunt, Phrigij ſuem
perniciosũm animal. Thraces Mar-
tem, antiqui Gothi vrſam. Alani
Hiſpaniam inuadentes, catum ra-
pax ſimul & fraudulẽtum animal.
Franci veteres leonem, eundem
etiam Saxones: ſed deinde ſumpſe-
runt Franci in Gallia commoran-
tes bufones. Saxones verò equũ,
bellicoſum animal. Cimbri taurũ
ferebant, fortitudinis & roboris
ſignaculum. Antiocho regi aquila
draconem vnguibus deferens in
ſignaculum erat, Pompeio autem
enſifer Leo. Attilæ coronatus a-
ſtur. Quin & Romani ipſi, quibus
anſeres pro capitolio vigilantes ſa-
lutem cõtra Gallos præſtiterunt,
ne tanto quidem beneficio induci
potuere, vt anſerem inter inſignia
referrent. Forte Gallum & hir-
cum, ſunt qui admittunt clypeis,
ſiquidem hæc animalia conſtat
ſuperba & luxurioſa eſſe, quæ
etiam

linis cythara, & Mecurij caduceus aut ſola colorum varietate dinſtiӡta ſunt, hæc prioribus illis multò recentiora minuſque nobilia ſunt: quia non cenſentur hæc vlla militæ fortitudine alióve ſanguinis aut exitij artiſicio fuiſſe conquiſita, mirum tamen quàm ſtulta ſapientia in iſtis aſtrologicantur, philoſophantur etiam & theologizát paludati iſti heraldi, dum fuſcum & nigrum Saturno aſſignant: idcircò perſeuerantiam, taciturnitatem & patientiam illi adſcribentes. ſaphyreum autem & azurinum fidem, ac iuxta Gallorum opinionem zelum ſignificare volunt, Iouem illi præponentes. In rubro irá vindictamque exponunt, ob furibundi Martis dominium, Auri flauus color Soli dicatus, hunc ob ſui metalli precium, atq; ſolis lucidiſſimum ſplendorem, deſiderium ac lætitiam ſignificare dicunt. Venerem præficiunt purpureo ac viri-

i purpureum roseo nitore arri-
entem amorem significare dicũt,
ed Galli proditionis austutiam
lli adscribunt. Viridis autem om-
nium consensu spem denotat: vi-
rescẽtibus enim agris, fructus spe
ratur. Albus color, lunæ adscribi-
tur, qui cum sine mixtiõe simplex
sit, omnis tamen mixtionis facilè
susceptiuus: puritatem, simplici-
tatem, aptitudinem signare volũt.
Cæteros omnes mixtos colores
adiudicant Mercurio, qui vt ipse
vagus est & varius, ita omnes il-
los varietatem animi exprimere.
nam cineritius nigro vicinior, an-
gustiam: carneus quasi remissi san-
guinis, occultum animi dolorem,
vel secretum absconditumque co-
gitatum: paleatis verò & clarus
& obscurus velut decidentium
foliorum, & arescentium herba-
rum, desperationem & suspicio-
nem pro significatis habent. Lon-
gũ esset referre, eiusmodi nænias
ex

ex humoribus, & cõplexionibus & temporibus anni, mensibus & diebus, mundi angulis ac ventis, signis, planetis, plantis, lapidibus, ipsisque Ecclesię Sacramentis & mysterijs huc affingunt, & ferè totam Apocalypsim ad has fabulas suas demigrare coguntur, Atque hęc est illa heroicorum heraldorũ heroica Philosophia. Hic finem facturus eram huius negocij, nisi occurrisset mihi præterisse me heraldorum originem: hunc itaque sermoni huic appendere libet: Heraldos ab heroibus deducit Aeneas Syluius. Erant autem Heroes veterani milites, quos solos heraldos esse decent, atque sic herald, Teutonicum vocabulum significat, videlicet, senem in armis, siue veteranum militem. Sed hodie seruiles quidam homines, caduceatores & nuncij feciales, etiã qui nunquam militauerunt, id officij assequuntur. Priuilegia autẽ officiaq; hero-

heroaldorum ex antiquissimis se-
culis in hunc vsque diem durati.
Primus eorum author fuit Liber
pater, qui subacta India illos in
hęc verba initiauit: Ego vos ho-
die militiæ laboribusque absoluo,
veteranos milites esse volo, hero-
asque vocari: munus vestrum erit
reipublicę consulere, sontes argue-
re, laudare probos: cæteris mune-
ribus vacabitis, quocunque gen-
tium terrarumque veneritis, vi-
ctum vobis reges vestitumq; da-
bunt, honoratiores apud omnes
eritis, xenia vobis principes offe-
rent, suasque vestes condemna-
bunt, stabit fides dictis vestris, mẽ-
dacia horrebitis, proditores iudi-
cabitis: qui fœminas male habent,
infames hos asseuerabitis: in omni
terra libertas vobis esto, securusq;
vobis trãsitus & incolatus. Si quis
vos, vestrumque verbo factóve
angariauerit quempiam gladio fe-
rietur. Adiecit post multa tẽpora

illis

Istis heroum priuilegijs Alexáder Magnus, vt auro, purpura, coccineiſque veſtibus & paludamentis vti poſſent: quin & arma regia & inſignia deferre, quouis gentium terrarumque loco fuerint. Si quis hos manu pulſaſſet, aut verbo læſiſſet, eum proſcriptis bonis etiam capitis reum eſſe. Sic Thucididē, Herodotū, Didymum, Megaſthonem, & Xenophontem tradere idem Aeneas refert. Tértiò deinde Octauianus Auguſtus, conſtituta Romana monarchia, illos hac lege decorauit: Quiſquis es qui per decennium nobiſcum militaueris, ſi modò quadragenarius fueris, ſiue eques, ſiue pedes ſtipendia merueris, militia poſt hac vacato, heroes eſto veteranuſque miles: nemo te ciuitate, foro, templo, hoſpitio, domo prohibeat: nemo tibi crimen adſcribat, onus imponat, pecuniam ex te quærat: ſi quid peccaueris, ſolam Cæſaris vindictam expe-

expectato, quicquid turpitudinis admiserint homines, te iudicem propalatoremque timeat, seu priuati, seu principes fuerint: quod dixeris affirmaueris que, nemo falsum arguet, libera & aperta tibi omnia itinera locaque sunto, in ædibus principum mensa tibi cibi potusque esto, stipendia quibus te tuamque domum serues, ex publico quotannis habeto: quã legitima facie duxeris vxorem, cęteris fœminis pręferatur: quem exprobaueris infamemq; dixeris, hic reprobatus homo & infamis esto, arma insignia, nomina & ornamenta heros ferto, quę reges decent, quæ dicere aut facere velis, vbiuis gentium, locorũ nationumq; facito. Si quis iniurius fuerit, ceruice careto. Postremò Carolus Magnus trãslato ad germanos imperij nomine, post deuictos Saxones & Lõgobardos Cęsar & Augustus appellatus, illos hoc honore donauit,

in-

inquiens: Milites mei vos heroes vocabimini, ſocij regum & iudices criminum, viuite poſt hac laboris expertes, conſulite regibus publico nomine, turpia corripite, fauete fœminis, iuuate pupillos, concilio circundate principes, ab his victum, veſtitum, ſtipēdiumq; petite: ſi quis negauerit, inglorius, infamiſq́ue eſto: ſi quis iniuriam vobis intulerit, reum ſe læſę maieſtatis agnoſcat: Vos autem caueritis, ne tantum decus, tantumq́ue priuilegium iuſto bellorum labore partum, aut ebrietatis, aut ſcurrilitatis, aut alio quouis vitio maculetis, ne quod vobis largimur ad gloriam, redundet ad pœnam, quam de vobis ſumendam, ſi forſitan exceſſeritis, nobis & ſucceſſoribus noſtris Romanorum regibus, perpetuò reſeruamus. Atq; hæc eſt Heraldorum magnificentia, quibus antiqua conſuetudine temporum magnos ſeſe ęſtimant,

quia

quia impune maximis obtrecta-re illis permissum est.

DE MEDICINA IN GENERE,

Cap. LXXXII.

SEd iam à militia & nobilitate ad medicinam properemus, quæ ipsa etiam quædam homicidiorum ars est, prorsus mechanica, licet philosophiæ titulo se traduci posse præsumat, ac supra iuris prudentiam proximas theologiæ sedes ambiat, vnde maxima inter medicos & iuristas contentio est, Argumentantur enim medici: Cum triplicia sunt bona ex ordinæ, animæ, corporis, fortunæ: priora curat theologus, secunda medicus, tertia iuriscõsultus, hinc medicis medias quoque sedes deberi supra iurisconsultos, quantũ corpori robur & sanitas, fortunæ diuitijs prçstat. Sed hanc litem ne-

 scio

scio quis prætor lapid interrogatione diremit, quæsiuit enim ex litigantibus illis, quis mos & ordo seruaretur in educendis ad supplicia reis, vter præcederet & sequeretur, latrone an carnifex? Cũ responderent, præcedere latronem, sequi autem carnificem, dedit ille sententiam: præcedãt ergo iuristę, sequantur medici: horum insigne latrocinum, istorum temeria homicidia notans. Sed ad medicinam redeamus, eius plures hæreses sunt: Nam est vna quam rationalem, siue sophisticam, siue dogmaticam vocant, eamq́ue Hippocrates, Diocles, Chrysippus, Caristinus, Paraxagoras, & Herosistratus secuti sunt, quam etiam Galenus his longo tempore posterior adprobauit, qui præ cæteris insequutus Hippocratem, totam medendi artem ad causarum agnitionem, signorum notitiam, rerum qualitates, & corporum diuersas habitudi-

nes gradusque reuocauit. Sed hæc hæresis cum circa voces potiùs quàm circa res ipsas versetur, naturalis philosophiæ fateor non infima pars est, medendis tamen ægrotantibus non admodum necessaria, ne dicam vel perniciosa, vt quæ hominum salutem sanitatemque ad contorta quædam sophismata relegat potius quàm ad syncera, quibus morbis mederi possit medicamina & scholasticis syllogismis occupata, solitudinum & saltuum hortorumque nescia, ignorat herbas & medicinam: quocirca Serapion hanc rationalem medicinam nihil ad medendi artem pertinere professus est. Est itaque alia medices factio prorsus quæstuaria & mechanica, à qua vsque in hunc diem medici suum nomen habent. Hanc idcirco operatricem vocant, in empiricam & methodicam dispartitam, de hac nobis hic

ſermo eſt. Empiricam itaque ab experimentis appellát, cuius principes Serapion, Heraclides, & ambo Apollonij fuere, quos poſtremò ex Latinis M. Cato, C. Valgius, Pomponius, Leneus, Caſsius Felix, Aruntius, Cornelius Celſus, ac Plinius, & plerique alij ſecuti ſunt. Ex hac deinde methodicam conſtruxit Hierophilus Chalcedonius, & ex longa rerum omniũ magiſtra experientia ad certas regulas adegit, quam poſtea validiſſimis argumentis probarunt Aſclepiades, Themiſion, ac Archigenes: compleuit autem Theſillus Italus, qui (vt author eſt Varro) cuncta ſuperiorum placita ſuſtulit, ac velut rabie quadam in cunctos prioris æui medicos perorauit. Poſt iſtos verò complures externarũ gentium barbari philoſophi de ea ſcripſere, inter quos adeò creuit Arabũ gloria, vt huius artis inuentores plurimis viſi ſint, fecileque
id

id se posse contendere videantur, nisi ipsa originalia Græca & Latina nomina ab illis vsurpata, aliam artis originem indicarent. Hinc Auicennæ, Rasis, & Auerrois volumina pari cum Hipocratis & Galeni libris autoritate recepta sunt, tantamque fidem adepta, vt si quis sine eorum placitis cuiquam mederi præsumat, is publicam salutẽ palàm decoquere videatur. Hæ autem medicorum factiones licet paucę sint, non tamen minor inter eos cõtentio est & opinionum pugna, quam inter philosophos. Ná de spermate quod genitale semen est, audite quis anilibus ratiunculis certant: Pythagoras illud vtilissimi sanguinis spumam, siue cibi vtilissimum excrementum dixit, Plato autem spinalis medullę defluxũ, quia nimium coëuntes dorsum & renes dolent. Alcmeon aũt cerebri partem adseuerauit, ex eo quod coëuntibus oculi dolent, qui

ſunt partes cerebri. Democritus autem ipſum ab omnibus corporis partibus deriuatum ait, & Epicurus à corpore & anima conuulſum, Ariſtoteles alimenti ſanguinei excrementum, quod vltimum in membra digeritus. Cæteri putant ſanguinem eſſe teſtium calore decoctum & dealbatum, ea dũtaxat moti ratione, quod vltra vires coëuntes, ſanguinis guttas eijciunt. Porrò Ariſtoteles & Democrituss nil dicunt mulieres ſemen ad generationem conferre, neque germen illas, ſed particularem quendam ſudorem emittere. Galenus illas & ſperma licet imperfectum germen emittere ait, & vtrorumque, viri & mulieris ſemẽ fœtum conſtituere. Cæterùm, Ariſtoteles corpora animaliũ, ex ſanguine proximè vult generari, & immeditatè nutriri, ſperma quoq; ex ſanguine generationẽ habere. Hippocrates contra corpora animaliũ ex quatuor humoribus pri-

mo coagulari. Sed & multi ex Arabibus putarunt animalia perfecta posse absque maris & fœminæ permixtione generari, ac sine semine produci: & propterea dicebant matrices non esse necessarias nisi per accidens. De causis autem morborum originalibus agentes Hippocrates illas in statu sine spiritu collocat. Hierophilus in humoribus. Erasistratus in arteriarum sanguine, Asclepiades ex atomis per corporis inuisibiles poros illapsis illas rimatur, Alcmeō ex corporalium potentiarū exuberātia vel inopia, Diocles ex inęqualitate elementorū corporaliū aërisq; halitu. Strato ab alimenti exuberātia cruditateq; & eius corruptione omnes morbos fieri solummodo putat. De ciborū autē conuersione nō minùs discrepant. Nā Hippocrates, Galenus, Auicēna in stomacho cibos per calorē concoqui affirmāt, Erasistratus hęc in

venire fieri contendit, Plistonicus & Paraxagoras non concoqui modò, sed putrescere aiunt: quin etiam Auicenna, & eius expositores, Gentiles & Iacobus de Forlinio, non sine insigni errore, stercus in stomacho generari tradunt:

Asclepiades autẽ & eius æmuli nõ concoqui cibos, sed crudos in corpus omne diuidi putãt, qui insuper omniũ superiorũ dogmata vana & superuacua esse dicũt. Trãseo vrinarum iudicia ab illis necdum perfectè cognita, pulsumque dieses incomprehensas. Iam verò & Hippocrates, quẽ ipsi pro Deo colunt, ab alijs in plerisque non tam diuersum sentit, quá turpiter errauit. Ná in libro de natura infantis ait: Generatur ex luteo oui auis, nutrimentum, autem & augmentũ habet album quod in ouo est: quod falsum probat Aristoteles in libro de animalibus, & in libro

bro de generatione animalium disputans contra Alcmeonem, qui cum Hippocrate ſentiebat, concludit: origo pulli in albumine eſt, cibus per vmbilicum ex luteo petitur, cui ſententiæ adhæret etiam Plinius inquiens, ipſum animal ex albo liquore oui corporatur, cibus eius in luteo eſt. Nonne etiam ille Hippocrates aphoriſmus mendax eſt? Mulier non podagrizat, niſi menſtrua illi defecerint: cum multæ fœminæ, quibus etiam mẽſtrua fluunt podagras patiantur.

DE MEDICINA OPERATRICE.

Cap. LXXXIII.

TOta prętereà medẽdi operatrix ars nullo alio fundamento quã fallacib9 experimẽtis ſuper extructa eſt, ac tenui ęgrotantium credulitate roborata, non minùs venefica quàm benefica, vt ſepiſſimè

mè & ferè ſemper plus periculi fit à medico ac medicina, quá ab ipſo morbo: quod quidem & ipſi huius artis principes ingenuè fatentur, videlicet Hippocrates, dicens arté hanc eſſe difficilẽ, & experimento fallacem. Et Auicenna, inquiens, fidem ac ſpem ægri erga medicũ & medicina ſępè plus efficere, quàm ipſam cum medico medicinam: & Galenus, difficile poſſe reperiri medicamen, quod plurimum proſit, ac nõ ſimul in aliquo obſit: atq; alius quidam ex illis ait, medicinarum notitia delectabilis eſt, vt reliquorum omnium quæ arte & regulis conſtant, operatio autem ſecundũ medicinam à caſu eſt. Eant igitur nunc fortunati ægri, ac periculoſis experimentis & caſui fidẽ habeant, ſed tam blanda eſt cuique pro ſe ſperandi dulcedo, vt ait Plinius, vt cuicunque ſe medicũ profitenti ſtatim credatur, cùm ſit periculum, in nullo mẽdacio maius.

Hinc

Hinc eſt quod ſæpiſſimè illic quæritur vbi mors eſt, quippe medicorum hic optimus creditur, quẽ particeps lucri commendat pharmacopola, qui cum illo colludit, cuius ſeruulos etiam medicus ſibi sub ſtipe deuincit, qui lenocinio fungentes; illum apud miſeros ægros collaudando præferunt: magnæ quoque præſtantiæ medicus eſt, quem vſurpata pomposa veſtis, & intermicantes crebris hyacinthis digiti commendant, & cui remota patria, vel longa peregrinatio, aut diuerſa religio (ceu Iudæus vel Maranus) ad fallendum efficaciſſima frontis impudentia, magnorumque remediorum conſtans in concuſſis mendacijs iactātia, authoritatem, famam, fidemq; conciliarunt. Et cui pertinax contentio, ac multæ ſemper in ore cum ſemigræculæ, tum barbaræ voces: & multa authorum ſuorum nomina doctri-

næ fecerunt opinionem, atque sic instructus, plus quã plumbea grauitate, sed audacia pene militari, medendi practicam tunc hac hypocrisi adgreditur. Primûm inuisit ægrum, respicit vrinam, tangit arteriam, inspicit linguam, palpitat latera, explorat excrementa scire vult victus consuetudinem, & si qua etiam secretiora sunt inquirit, ac si per hæc libret elementa, & veluti in statera expendat humores ægrotantis, fabulaturque egregiè: deinde magna iactantia præscribit medicamina, recipe catapotia, mitte sanguinem, fiant clysteria, fiant pessi, fiant vnctiones, fiant cataplasmata, dentur elinctoria, detur masticatoria, garparismata, fiãt sacculi, fiant fumi, detur condita, dentur syropi, detur aquæ, exhibeãtur teriacalia: quod si leuiuscu9 sit morbus, & ęger delicatulis, excogitabit blandiméta, & quęcũq; mulierculis effœminatisq; viris grata atq; iucunda

cũda putat, magna autoritate præcipit, iam suspẽso molli grabatulo aut fontalis aquæ in peluium stillantibus guttis, somnos allicit, iam fricationibus, stufis, cucurbitulis morbum extenuat, iam balneis, thermis, cibisq́ue delicatioribus, ac cæli mutatione extenuatum ægrum reficit: vt autem magnæ authoritatis habeatur, & simul admirationi sit, horas obseruando, physicas allegationes suspensionesq́ue adnecti facit, nec nisi ex ephemeride mathematica pharmaca potionesq́ue ministrat, quin & in pharmacopolam sibi imperium arrogat, & se coram omnia dispensari iubet, seseq́ue meliora armata deligere simulat, cùm sæpè nesciat sophisticata à veris discernere, resq́ ipsas nomine tenus penitùs ignoret. Si verò diues sit æger, aut magnæ authoritatis, tũc quo plus sibi compendij atque famæ accessurũ sit, morbum quantum potest pro-

trahit, ac non nisi paulatim restituit; etiamsi posset semel vno pharmacò morbum depellere, nónunquam verò medicamentis suis exagitato morbo, priusquam illum tollat, hominem ad extremum vitæ discrimen adducit, quo illum tunc abs grauissima & periculosissima ægritudine liberasse prædicetur. Quod si quandoque in manus suas æger incidat grauiori morbo conflictans, cognoueritq; perniciosum esse malum, & cuius dubius sit euentus, tunc istis ingreditur stratogematibus austero vultu viuendi leges præscribit, iubet insolita, prohibet consueta, arguit oblata, execratur exhibita, commi natur exitium, & vitam pollicetur, magnaque poscit præmia. Si dubitat de euentu, suadet conuocari collegium, & postulat sociũ, quo securius medeatur, aut non rarò cautius perimat, ne superueniens alius, qui ægrum solus resti-

tuat, famam ſibi atq; laudem cum lucro præripiat. Si ægro quid male ceſſerit, ſiue illum præter ſpem per inſignem imperitiam occiderit, hic ſe aut per catarri præfocatiuum defluxum, aut aliquod aliud ſimile ſubitaneum accidens immedicabilemque caſum apparenter excuſat, & ægri inobedientiam, aut cuſtodum negligentiam acriter accuſat, aut incuſat collegas, aut in pharmacopolam culpá protrudit: ſic enim efficit, vt nemo ægrotus niſi propria culpa periſſe, nemo niſi medici beneficio reſtitutus videatur. Iam verò medicos plerunque nequam eſſe ſuorummet teſtimonijs comprobabimus. Ait enim eorum conciliator Petrus Apponus, artem medicinæ Marti eſſe adſcriptam, qui planetarum omnium odioſiſſimus eſt, & qui ingratitudinis, iurgiorum, omniſque iniquitatis & malitiæ author exiſtat.

Ideoque etiam medicos vt plurimum malorum eſſe morum, cùm ob Martis Scorpioniſque influxū, tum quod ait, quia ex vili ſtipite & ſterili originem contraxerunt, intumeſcentes demum & contumeliosi facti, cum fuerint incraſſati. hæc ille edoctus fortè Aeſculapij exemplo, quem primum medicinæ repertorem ex mente Iouis genitum, & per ſolis viam in terris deſtinatum fabulatur antiquitas. Celſus verò hominem fatetur, ſed in deorum numerum receptum. Complures alij aſſerūt illum meretricio inceſtu ex Coronide venuſta muliercula genitum, quam ſacerdotes in Apollinis tēplo adulterinis amplexibus ſæpè ſubegerunt, qui finxerunt illum Dei filiū. Omnes autem in hoc cōueniunt, tam ſceleſtum fuiſſe hunc Deum, vt Iouis fulmine in eo coercendo opus fuerit, de quo Lactantius ad Conſtantinum imperatorem ſic

ſcri-

ſcripſit: Aeſculapius, & ipſe non ſine flagitio Apollonis natus, quid fecit aliud diuinis honoribus dignum, niſi quod ſanauit Hippolytum? Mortem ſanè habuit clariorem, quòd à Deo meruit fulminari: hæc illæ. At ſunt reuera medici homines omnium ſceleſtiſſimi, diſcordantiſſimi, inuidentiſſimi, mendaciſſimi. Sic enim omnes à ſe inuicem diſſentiunt, vt nullus reperiatur medicus, qui citra exceptionem, additionem vel permutationem, præſcriptum ab alio pharmacum comprobet: quinimò qui laceret, mordeat, ne videlicet ipſe nō melior medicus videatur, ſi alterius vel optimo conſilio nihil detraxerit, vel his quæ etiam ſępè nimis multa ſunt, non aliquid addiderit: vnde tandem in prouerbium abijt medicorum inuidia & diſcordia. Nam quicquid probat vnus, ridet alter: nec quicquam apud eos certi, ſed omnia promiſſa

eorum

eorum nugæ volatiles, & mera mendacia: hinc vulgus cum vult aliquem insigniter mendacem ostendere, ait illi, mentiris vt medicus. Summumque ingeniorum suorum opus in his versatur, vt in cogitandis nouis, veterum rectè facta negligantur, contemnanturque: tum quæ pauca sciunt recondunt, aut monstrare volunt, quasi neminem docere in authoritate scientiæ sit, inuidentesque alijs, etiam vitam nostram fraudant alienis bonis. Sunt insuper plurimum superstitiosi, arrogantes, malæ conscientiæ, superbi & auari, quibus aliud semper in ore ob uersatur, dum dolet accipe, facientes etiam, si suum ad cōpendium expedire crediderint, vt doleat quod sanum est, sicut legimus Petrum illum Apponium (quem cōciliatorem vocant) cum Bononię artem medicā profiteretur, tantæ auaritię & arrogantię extitisse, vt extra

extra vrbem alicubi ad ægrotos vocatus, non minoris quinquaginta aureis in ſingulos dies ſe conduci pateretur, vocatuſque aliquando ad Honorium tunc põtificem, quadringentos aureos in dies ſingulos ſibi ſtatui pactus eſt. Quin & Aeſculapium medicinæ parentem ait Pindarus à Ioue fulmine adactum auaritię merito, eo quod medicinam nocentur, & in damnum reipublicæ exercuiſſet. Iam verò ſi caſu quouis fortunatus æger in manibus eorum euaſerit, ſit plauſus intolerabilis, nemo ſufficiet gloriam tanti miraculi decantare, Lazarum é mortuis reſuſcitatum narrabunt, illius vitam ſuũ munus eſſe, ſibi deberi: ſeſe illum ab orco reuocaſſe (vſurpantes ſibi quæ ſolius Dei ſunt) continuò iactant, nec vllo præmio ſe compenſari poſſe, aiunt. Nonnulli illorum in id tumoris euecti ſunt, vt ſe pro dijs coli paterentur, atqui.

atqui Ioues ſeſe nuncuparent, ſic-ut Menecrates Syracuſanus medicus, qui quandoque ad Ageſilaũ Spartæ regem in hæc verba ſcripſiſſe legitur: Menecrates Iupiter, Ageſilao regi ſalutem: ſed illius ſtultitiam ſubridens Ageſilaus, reſpondit: Ageſi'aus Menecrati ſanitatem. Quod ſi verò ægrotorum quiſpiam, infelicior (quod plurimum fit) inter medicorum manus expirauerit, tunc naturæ ino-piam, morbi malitiam, aut ægr-inobedientiam inculpant, ac arti-ſuæ remedia ad hoc naturæ ſæui-entis arcanum non extendi, ſe-medicos eſſe, non deos, curar-poſſe ſanabiles, non ſuſcitare mo-ribundos, nec quicquam ſe debe-re ægris præter experientiam, -huiuſmodi verbis etiam in ſiniſtr-euentibus ſuperbiunt, & vltro q-periere, arguunt intemperanti-& ſimul precium poſcunt, cu-acciderint ſuis pharmacijs, q-

ne illis viuere potuissent, ægros pariter & fama, & pecunia, & sanitate, & vita spoliantes, secura interim conscientia: cum, quia error eorum (quod ait Socrates) terra tegitur: tum, quia irremeabilis est mortuorum regio quo minùs redire possunt, quos illi illusos manibus, verbis, & medicamentis noxijs infectos, antè diem in tartara præmittunt, ne contra illos spoliatæ vitæ & pecuniæ repetundarum agant. Sunt prætereà medici plerunque contagiosi, & ab obiectis vrinis & stercoribus fœtulenti, lotio lenti, stercu-lenti, & ipsis obstetricibus sordidiores ac sensibus omnibus infecti, dum oculis obscœna quæque & fœditissima conspiciunt, auribus pariter & naribus ægrotorum ructus, ventrisque crepitus, & infecti aëris halitus, flatus pedoresq; excipiũt, labris ac lingua atras letheasq; potiones prægustant, mani-

ſtercora & purgamenta explicát, ægrotorumque horridę imagines & vmbræ nocte dieq́ue phantaſię eorum obuerſantur, innumeraq́; homicidia cóſcientiam eorum per turbant, totum denique illorum ſtudium, ſermo, ratio, oratio, ſpiritus, & ingenium non niſi circa triſtia, fœda, tabida, horrida, mortis & morborum genera verſatur: totumq́ue eorum exercitium eſt in locis fœtidis, ſquallidis, & vilibus curis, & obſcœno artificio cóſtat, ſemper ægrotum matulas, cloacas, & latrinas infamis lucri cauſa ambientes, atque tanquam vpupa auis ſordida ex humanis ſtercoribus nidificantes. An nó videtis illos quotidie, quomodo obuinctis digitis, lutoſis latifundijs, vultu turbulento aut pallenti, continuo obambulant ciuitaté, ac præcipiti inceſſu, viliſſimi ſpe lucelli diſcurrũt ab apotheca in apothecá quærentes & mendicantes, ſicubi quis
lotium

otium inspectandum, vel conchā offerat stercorariam, atque vt cucullati vultures ad cadauera: sic isti ad excreméta homines omniū sunt nasutissimi: quæ etiam prægustare solitum aiunt Hippocratem, vt inde morbi naturā melius persentiret: quod pleriq; etiam Aescupio adscribunt, quē Aristophanes idcircò scatophagū vocat, quo verbo significátur qui ciborū vescuntur superfluitatibus, quod nomen deinde ad medicos omnes deriuatum est, vt eos scatophagos & scatomantes, hoc est, merdiuoros, & merdarum inspectores vocemus. Hinc scatomátia, oromantia, drynimátia dicūtur, diuinationes seu prognostica medicorū ex stercoribus & vrinis deprompta. Hinc apud multas nationes mechanici isti medici olim infames habebantur, atque adeò vt (teste Seneca) etiam grauissima infamia haberetur medici opus quęrere, & hodie

adhuc

adhuc plerique populi medicos
pariter & obſtetrices & carnifices
à menſis & conuiuijs excludunt,
aut non niſi ſecretis ſeparatiſque
patinis calicibuſque excipiunt:
quocirca ſtomachari hic licet de-
teſtabilem illum multorum prin-
cipum morem, qui tam peſtilen-
tes homines ne dum ad matutina
cubicula, ſed & quotidianis ægro
tantium congreſſibus, recentibus
ſemper peſtilitatis vaporibus infe-
ctos, etiam menſis admittunt, quin
adhibeat quis medicum conuiuio,
inter ipſos cibos & pocula de ſter
core, vrinis, ſudoribus, ſanie, vo
mitu, menſtruis diſſeret, atque e
pilepſias, lepras, hulcera, ſcabies
& peſtes tractabit, totumque alio
qui lautiſſimis obſonijs paratiſſi
mum conuiuium, ſermonum ſuo
rum impuritate in nauſeam con
uertet. Adhibete etiam medicum
ſi vultis ciuilibus conſolationibus
nihil illo ineptius inſultiuſq; ido
fort

fortè, cum quia medicorum disciplina (quòd eorũ ait conciliator) nõ est de virtutibus nec bonis moribus, tum quod (vt idem ait) naturaliter probus medicus, malorũ morum esse debeat: & nos scimus apud multas ciuitates decretis publicis & plebiscitis cautum esse, ne medici in concilium admittantur, nec magistratum gerant, fortè nõ tam, quia inepti, leues, male morigerati, quàm quia semper sordidi, & ægrotantium retrimentorumq; assidua attrectatione adeò contagiosi, vt non solum propinquantes sibi homines, sed etiam sub sellia inquient, & marmora inficiant, vt eleganter de quodam medico cecinit Lucillus Græco epigrammate, ab Ausonio sic Latinè reddito:

Alcon hesterno signum Iouis attigit ille,
Quamuis marmoreus vim patitur medici.

Ecce hodie iussus transferri ex æ-
de vetusta,
Effertur quamuis sit Deus at-
que lapis.

Quando verò in suam medicam consultationem coëunt, quid ea nocte mixerit & cacauerit æger examinatur, ac tanquam Laconũ Ephori de vita ac nece pronunciaturi sententiam, mirum, sed dolendum, quàm tũc miseris altercationibus, nullo idem censente, circa ægri lectulum concertant, quasi non ad curandum, sed disputandũ conducti sunt, atque ægro ipso, cui (iuxta græcum Menandri versiculum, Latinè autem inquientis: Medicus garrulus ægrotáti alter morbus) ferè sermo molestus est, illarum oratione nõ opera opus sit, ac pro ductis ad ostẽtationem suam scolastico more aliquot aphorismis, quos ad omnẽ vsum semper eosdem paratos habẽt, inuocatisq; Hippocrate, Galeno, Auicenna,

Rasi,

Rasi, Auerroe, Conciliatore, ceterisq́; suis dijs, quorum nomina & tituli illis pro doctrina satis sunt, ad conciliandum sibi apud imperitum vulgus fidem, doctrinæq́ue æstimationem, vbi de causis, de signis, de affectibus, de honoribus, de die cretica, aliquádiu seriose, sed indecisa discordia digladiatū est, tandē de adhibēdo remedio, quòd caput & cauda totius negotij esse debuerat, frigidissimo decreto transigunt: atque vt est eorum inter se mutua inuidia, nullo illorū sua secreta (vt vocant) æmulis suis communicare volenti, tanquā ipsis periturum sit, quod tradiderint alijs, ad cōmunem methodicam recurrunt, quàsi illos destituant, ad empiricam, tanquā ad sacram ancorā confugiunt, vt quem ratio nō restituit, adiuuet temeritas, satius esse inquiētes anceps experiri auxiliū, quàm nullū; vel ęgrū ipsum, si minùs sūt illi propicij, atq; illos (vt ait

Ecclesiasticus) languor prolixior grauet, prognosticis relinquunt: dicentes, quia desperatis Hippocrates vetat adhiberi medicamina: aut si paulò religiosiores sunt, morbū in diuorum aliquem reijciunt, vel extremum præscribunt pharmacum, quod erit. Recipe tabelliönem vnum, testes numero septem, adde sacerdotē cum aqua & oleo benedictis quantum sufficit, & dispone domui tuæ, quia morieris. Hinc Rasis conscius profectò ægrotantium credulę stultitiæ, tum medicorum contentiosæ inscitiæ, vtrique & ægro & medico nō incautè consulens, suadet in aphorismis suis, tantum vnum medicum fore eligendū, quia vnius (inquit) error, magnam infamiam non inducit: & vnius vtilitas, quam in ægro efficit, collaudatur: qui autem quam plures medicorum adhibuerit, is in errorem incidit plurimū, hæc Rasis: Attestaturque huic vetusta

tuſta illa monumenti inſcriptio, turba ſe medicorum perijſſe, atq; illud Græcum prouerbium: Multorum medicorum introitur, ęgrũ perdidit. Illud etiam moribundi iam Adriani imperatoris dictum: Medicorum turba principem perdidit. Nullum igitur pro conſeruanda vita ſanitateque vtilius con ſilium, quam abſtinere à medicis, Corporis enim ſanitas Deo debetur, non medicis, ideoque Aſa rex Iuda corripitur à Propheta Domini, quia in infirmitate ſua non quæſiuit Dominũ, ſed in arte medicorum cõfiſus eſt: quorum quidem cõſilijs qui ſe tradiderint, ſani eſſe non poterunt: nec enim vita vlla miſera magis, quàm quæ ſub eorũ auxilij fiducia ducitur. Eſto verum, ſciant medici, atq; vtinam ſcirent, omnes vires & poteſtates elementorum, radicum, herbarũ, florum, fructuum, ſeminnm, etiã animaliũ & mineralium, omniũq;

quæ parens natura producit, tamẽ nõ possunt omnibus ijs virtutibus hominem nedum immortalẽ facere, sed quod minùs est, nec leui quouis morbo ægrotantẽ semper sanare. O quoties medicamẽ quod prodesse debuerat, non profuit, & quod debuerat excernere nõ excreuit, quoties recidente ægro remedicandum est, & tandem post multos labores & sumptus, vel tũc vel paulò post, etiam vel astãtibus medicis, moriendũ est. Quæ ergo nunc spes nobis in medijs reposita est, si (quod ipse eorum sit Hippocrates) experientia fallax sit? Quid certi possunt promittere medici, si verum est quod Plinius scribit, nullam artẽ medicina inconstantiorem esse, etiamnum sæpiùs immutari? Multę gentes olim fuerunt & adhuc sunt absque medicis degentes, quas videmus vltra decrepitam ætatem robustas, supra centenarios annos viuere: cõtra-

riè iſtos delicatiores populos, qui medicorum promiſſis & opera viuunt, vt plurimum media ætate ſeneſcere & occumbere, quin & ipſoſmet medicos plus cęteris hominibus, & quaſi ſemper ægrotare, ac immaturiore ætate decedere. Hinc ille Lacon cuidam dicẽti, nihil mali habes? reſpondit, quia non vtor medico. Illoque iterum dicente, ſenex factus es, reſpondit, quia nunquam vſus ſum medico, oſtendens nullá eſſe ad ſanitatẽ & ſenectutẽ certiorẽ viá, quá medicis caruiſſe. Quod ſi dicat quis multos medicorũ auxilio conualuiſſe, reſpõdebim9 illi, cõtra plures etiá occubuiſſe, quibus medicorũ opera nihil profuere, obijciemusque illũ Auſonij verſiculũ, inquientis

Euaſere fati ope, non medici.

Olim enim Arcades non medicaminibus vtebantur, ſed (quod narrat Plinius) verno lacte vtebátur, quoniá tunc maximè ſuccis herbę

turgerent, mederenturq; vberiores pascuæ: aligebant autem præ cæteris lac vaccinum, quia: illæ omniuoræ sunt in herbis. Lacones, etiã Babylonij, Aegyptij, Lusitani, Herodoto ac Stabone testibus, medicos omnes respuebant: languentes verò in forum & plateas efferebant, vt qui simili morbo tentati effugissent, aliúmve euasisse nossent, illis expertis in se cõsulerent, remedijs arbitrantes, quod etiam Cornelius Celsus adserit, ad ipsam cúrandi rationem nihil plus conferre quam experientiam, qua constat doctissimos medicorum abs rustica anu sępissime victos, illamq́ue vnica planta seu herbula illa perfecisse, quæ famatissimi medici non potuerunt cum omnibus suis preciosis elaboratisq́ue pharmacijs. Nam illi dum inexplicabilibus mixtionibus (cum tot dederit natura, quæ singula sufficiant remedia) con-

fundentes per compositam diuersarum rerum complexionem morbos pellere nituntur, coniectura magis quam causa aut ratione incedunt, totamque medendi artem, non nisi casum aut coniecturam faciunt. Hæc autem vnius simplicis medicinæ vim & qualitatem cognoscens, solidis expertisque naturæ viribus difficiles soluit ægritudines. Rursus illi per preciosa & ab extremis Indis, aut Gadibus quæsita, persuadentes nisi preciosa non prodesse, magno impendio venalem sanitatem promittunt: hæc inuentu facilimis, vulgoque paratis, & quas in hortis suis quisque facile habet, domesticis plantis, sanitatem non tam promittit, quàm restituit. Præterea hi ex fallacibus libris, & pictis codicillis edocti difficilimam medicandi operam, audaci quadam temeritate, cultaque garrulitate ad quæstum vsurpant. Hæc à ter-

ris & agris ſingulas plantas, earumque colores, figuras, ſapores, odores, varietates contemplata & edocta, & quid in morbis reliquisque caſib9 poſint experta, gratis cuiq; certiſsima dat remedia. Ipſi etiam medicorum præcipui confitentur ſe à mulierculis plurima excellentiſſima remedia didiciſſe, & digna quæ ipſi libris inſererent, & veluti potiora poſteris communicarent, quale contra capitis doloré extollit Auicenna medicamentũ. Quod ſi medicina, quæ ſanitatis têperamentum afferre debet, conſiſtit in proportione & temperamento rerum ad inuicem, cum inter ſe, tum etiam cum quantitatibus corporis cutribuuntur, atque iniquorum medicorum hæc diligentiſſima cura fuit in proportionandis & contemperandis medicaminibus, per iuſta & harmonica pondera relinquêtes poſterioribus hęc deinceps proportionáda ęgrotorũ corpori-
bus

bus quæ est ista audacia atque impudentia hæc non solùm immutare, sed illis etiã superaddere, penitúsue negligere aut ignorare? Unde fit, quod sicut consonans pharmaci temperamentum sanitatem adferre deberet, ita illius dissonantia dolorem, horrorem, exasperationem morbi, & nõnunquã mortem inducit, ideoq́ue tutiùs medetur rustica anus, vno aut altero hortensi, & naturæ opera absoluto medicamine, quàm medicus ille cum suis prodigiosis, sumptuosis, & dubia coniectura conflatis pharmacis. Fuerunt illius sententiæ multi & excellẽtissimi philosophi & medici, videlicet nõ nisi simplicissimis rebus medendũ esse. Hinc simplicium vires perscrutati expertiq́;, de illis posteris nobis egregia volumina reliquerunt, quale Chrysippus de brassica, Pythagoras de scylla, Marchion de rafano, Diocles de rapo, Phanias de vrtica

Apuleius de Betonica, & multi alij: antiqui de alijs cõscripserunt. Sed hos illi officinarum medici non solùm non curant, sed etiam irridẽt, simplices appellantes, qui studeát simplicibus. Hos igitur medicos (dico quidẽ qui per simplicia medentur) non tam consulendos, quàm etiam sequendos esse nulli dissuadeo. Verùm illos officinarũ cultores, tanquam sortilegos & maleficos consulo fugiendos & propellendos, qui suis prodigiosis compositionibus de malis nostris negociantur, & super vitam nostram mittunt sortes. Nam cum composita medicamina ex multis disparibus & pugnantibus speciebus constari necesse sit, impossibile aut saltem difficillimum est in illis aliquid certi posse statuere medicum, nisi sola opinione, æstimatione, coniectura: cumque innumeræ sæpè res sint, quæ singulæ prodesse posse videtur, ea sola cõ-
gerit

gerit medicus quæ ſors vel caſus memoriæ ſuæ tunc obtulerit, aut in quæ alio quouis intrinſeco ſiue occulto inſtinctu fuerit propēſior, vnde fit, vt cōpoſitum illud pharmacum nō tam ab ingredientium ſimplicium potentia, quā à medici fauſta vel infauſta effectione ſortiatur virtutem & effectum, quatenus ille occulto quodam influxu ſiue naturali, ſiue cęleſti, ſiue dæmoniaco, ſiue fortuitò plus ad hæc quam ad alia eligenda inducitur. Atque hoc eſt quod communiter dicitur, atq; ipſi fatentur medicum vnum eſſe alio fortunatiorem, ac ſæpiſsimè indoctum docto feliciorem. Quin & vidi ego, & noui medicum virum literatiſſimum tam infelicem, vt è multis ægris vix paucíſsimi è manibus eius ſalui euaderent. Noui & alium ſemiſciolū, qui omnes ferme ægros ſuos, pleroſque etiam, ab alijs pro deploratis derelictos feliciter ſana-

ret. Quin & memini me legisse de medico, in cuius manibus quicunque nobiles & magnates incidissent, euaderent, plebei omnes & rustici perirent, aut grauiter periclitarentur. Videre igitur nunc facile est, hác officinariam medicinã, in qua pluris potest medici fortuna quam doctrina, totam aut pro maxima parte sortilegã esse ideoq; procul pellendá atque tanquã veneficá & sicariam esse damnandá. Proinde Romani quondá sub Catone Censorio medicos oẽs & vrbe tota & tota Italia pepulerunt, eorũ funesta mendacia, crudelitatẽque auersari, quòd videlicet multo plures occiderẽt quam sanarẽt: tum quod venenorũ peritissimi, odio, ambitione aut lucro facilè adduci possent, vt venenũ ministrẽt pro remedio, & pacta mercede hominũ vitæ insidentur: sicut Pyrri medicus, siue is Timocharis fuerit (vt vult Gell.) siue Nicias, vt alij,
qui

qui Fabricio promiſerat ſe dominum interfecturũ medicina, quod facinus auerſatus Fabricius, Pyrrhum quanuis inimicum monuit per epiſtolam, caueres à medico, de quo Claudianus ita inquit:

Romani ſcelerũ ſemper ſpreuere miniſtros,
Noxia pollicitũ domino miſcere (venena.
Fabricias regi nudata fraude remiſit.
Infeſto quẽ Marte petit, bellumq́ negauit.
Per famuli patrare nefas.

Similiter de Græcorum medicis apud Plinium Cato ſcribit ad filiũ, inquiens: Iurarunt inter hæc barbaros omnes necare medicina, ſed hoc ipſum mercede faciunt, vt fides eius ſit, & facile diſperdant. Et paulò poſt ſubiungit: Vnde teſtamentorũ plures inſidiæ, iam verô & adulteria in principũ domibus etiam, vt euidens Eudemi in Liuia Druſi cęſaris: hęc Plinius, Ipſe etiã

Socrates apud Platoné vetuit, ne medici in ciuitate multiplicentur. Expediret & in hũc diem reipub. nullos esse aut paucissimos medicos, quodq́ue lex extaret, quę eorum puniret cum inscitię, tum negligentię malitiam capitalem. Capitale enim est, neque refert imperitia an negligentia, stultitia an malitia, perperá an studiose medicus pro pharmaco venenum porrexerit, hominemq́ue in vitę discrimé adduxerit, atq; non (quòd Plinius ait) medico hominẽ occidisse summa esset impunitas. Qui certè vnus illis atque communis cum carnifice honos est, homines scilicet accepta mercede occidere: atq; ex homicidio, vnde supplicium cunctis lex statuit, nulliq; concessa impunitas, ij soli capiũt premia. Hoc tamen interest, quod carnifex non nisi ex iudicũ sententia necat noxios, medicus aũt pręter omne iudicium perimit etiá insontes. Non

ergo

ergo insalubriter pontificum con-
stitutiones arcent à medicãdo cle-
ricos, cum ars medica res sit adeò
cruenta, vt si fas sit sacerdotibus &
clericis medicum agere, liceat etiã
agere carnificẽ. Neque impruden
ter Porcius Cato medicis quondã
interdixisse putandus: cum, quia
scientię huius famam semper no-
uitate aliqua aucupantur: tum, &
dum pudet noui nihil adferentes
aliorum inhęrere vestigijs, experi
menta per mortes agunt, & artem
suam nostris periculis discũt, qua
de vita nostra negociantur, malaq́
hominum, quę breuissimo tempo-
re tolli possent, producunt non ra-
rò etiam adaugent maiori pro cõ-
pendio: cui fraudi vt obuiaretur
apud Aegyptios, medici ante diẽ
tertium ęgrotorum corpora eorũ
periculo curabant, post triduum
autem suo.

DE PHARMACO-
POLIA.

CAP. LXXXIIII.

IAmque etiam à cocis suis apothecarios & pharmacopolas vocant, quorum (vt est in prouerbio) tituli remedia habent, pixides venena, siue (vt canit Homerus) pharmaca mixta salubria multa, & noxia multa quib. cũ dãno esse minimè volunt, nos mortẽ nostrã magna emere pecunia cõpellũt: dũ illi aliud pro alio propinantes, seu putridum inueteratúmve & euanidum pharmacum miscentes, sæpè mortiferã potionẽ dant pro salutifera, dum facta iampridem emplastra, collyria, vnguẽta, pastillos & alia pharmaca, non nisi in officinarum compendia ex ipsa specierum fece ac tabe cõflata mercantur: atque hæc omnia nescientes discernere, credunt barbaris mercatoribus, omnia fraudibus ac sophisticatione corrumpentibus. Possem etiam hic ostendere pernitiosas illorum discordias, de simplicium,

quibus

quibus vtuntur, medicinarum cognitione, erroresq́; eorũ circa medicinalium rerum nomina, ab illis male intellecta, pessimeq́; vsurpata: quæ plurima Nicolaus Leonicenus amplo volumine ostendit. Transeo etiá docere de prodigiosis cõpositionibus, multarũque externarum rerum mixturis, quibus dum omnia confundentes, vnum quod omnib. naturis quadret medicamẽtum sese effecturos nobis, persuadere volunt (sicut de cópositione tyriacæ ac tyri fabula, deq; illo antidoto Mithridatico statuerunt) nihil aliud efficitur quàm poëticum illud chaos:

-Rudis indigestaque moles,
Nec quicquam nisi pondus iners, congestaque eodem,
Nó bene iunctarũ discordia semina rerũ. -Vbi corpore in vno
Frigida cum calidis pugnant, humentia siccis, (põdus.
Molia cũ duris, sine põdere habẽtia

Esto.

Esto, sint quędam cōpositiones ab antiquis medicis excogitatæ & vtiles inuentæ, quæ tanquá experta liceat recipere, tamen à vera illa methodo sunt aliena & ab ipsissimet medicis propria conscientia coactis damnata, & omnibus modis explosa, à Plinio, à Theophrasto, à Plutarcho, ac Hipocrate, Galeno, Dioscoride, Erasistrato, Celso, Scribonio, Auicenna, quorum verba hic subscribere nimis longum esset, nec ab antiquis illis solum, sed etiam à multis recentioribus, è quibus vnus Arnoldus de Villa noua inter Aphorismos ait, vbi in promptu habentur simplicia, dolum esse si quis compositis vtatur. At hodie neglectis & ne cognitis quidem simplicibus, non nisi ex duobus illis apothecariorum luminarijs, ac aromatariorum thesauro, tum Mesue & Nicolai cæterorumq́ue antidotarijs, picturatis & inauratis titulis medicami-

na promuntur: atque hinc fit, vt dum medici isti suo ocio consulentes, vitas hominum apothecariorum fiducia gubernant: atque illi sine literis, sine cognitione barbaris mercatoribus confisi, pro officinæ compendio res permiscent, multo plus periculi sit à medicamine quam à morbo. Iamque etiã dicamus de preciosorum medicinalium sophisticatione, quæ tanto ingenio sæpè adsimulata sunt, vt industrios etiam homines decipiant; plurimumque conduceret saluti hominum ac reipublicę, peregrinis omnibus exoticisque pharmacijs, quæ tanto pręterea precio à prędonibus mercatoribus in reipublicę detrimentum adauctæ sunt, omnino interdicere, ac medicos omnes in ordinem cogere, pharmacopolasque adstringere, ac legem illis præscribere, cuiusmodi olim Romę (dũ adhuc melior esset) Nero tulisse legitur, qua

ijs duntaxat quæ noſter gignit orbis pharmacijs vti compellantur: cum hæc noſtræ cuiuſque naturæ conueniant magis, tum longè recentiora, electiora, minorique difficultate ac ſumptu haberi poſſunt, minorique periculo quã peregrina, quorũ maxima pars ſuſpecta eſt, vt quę ſępiſſime ſophiſticata, adulterata, reiectitia, vel in naui ſuffocata, vel immerſa lacunæ, vel venuſtate corrupta, vel non debito tempore & loco (vnde ſæpe plurimum imminet periculi) collecta ſunt nã coloquintida nõ matura ſanguinẽ educit & interficit, & quę ſola vel vnica naſcitur, venenũ eſt ſimiliter & agaric9 maſculus mortiferus eſt, & qui antiquius pernicioſius, Scamonea omnis ſophiſticata eſt, ſimiliter & terra Lẽnia: & fides ſigillorum perijt. Iá quæſo quæ neceſſitas eſt ijs vti peregrinis, ſi eadẽ ſimiliſq; conſilij efficatię noſtra terra producit, annon

nō egregiè ſtultū eſt, malle ex India petere quod domi habemus? existimáte, propriá neq; terrá neq; mare ſufficere, patrijſq; rebus peregrina frugalib. ſumptuoſa, ac facile acquiſibilib. difficilia, & ab ipſis vſq; terræ finibus importata præferētes. An ſine armoniaco ſpleni nemo mederi poterit, nec epati abſq; ſandalis? An ſi caremus bedellio, hulcera interiorū nemo curabit? nec capiti quis medebitur ſine muſco & ambra nec ſtomacho ſine maſtice & corallijs? Si hęc peregrina noſtris corporib. cōuenirent medicamina, proculdubio natura factū eſſet quę omnib. prouidit abūdanter, vt hęc apud nos quoq; naſcerētur. Nōne abſq; illis & ſalubrius vixerūt patres noſtri. Sūt ergo hęc deſidioſorū qui noſtra non inquirunt, nugamēta & pharmacopolarū cōmenta, qui nō cōmunem ſalutē, ſed ſuę negociatiōis cōpendiū quęrunt perſuadētes nobis nō niſi

pre-

preciosa quęque plurimum pro
desse, quibus idcirco impropra
tur per Ieremiam: Nunquid non
est resina in Galaad, aut medicus
non est ibi? Suis quibusque terris
& regionibus, suę genti, suo clima
ti, suo cęlo, suo seculo natura her
bas producit atque contemperat
esto, quędam alijs atque alijs at
que alijs locis, temporibusq; acrio
res habeant vires, in quolibet ta
men tempore & climate pro suo
hominumqué temperamento ea
dem operantur, habeant liceat
preciosa illa & exotica nostris plā
tis maiores vires, sed has non nisi
in sui climatis hominibus, quibus
creata & producta sunt, putabi
mus salubres. At sunt etiam emp
ricorum rapinę, persuadentium
nobis monstrosa quędam pharma
ca & à medendi vsu exotica plu
rimum posse conferre, & sine ijs
salutem nostram non posse con
stare, impendio miserorum sua
com

commentaria experiuntes. Hinc viperas & ſerpentes & nocentiſſima quæque reptilia antidotis admiſcent, & velut deficientibus remedijs humanam adipem in vnctiones ſubigunt, humanaſque carnes aromatibus adſeruatas (quam mummiam nuncupant) nefario naturæ piaculo hominibus edendas præbent.

DE CHIRVRGIA.

CAP. LXXXV.

RESTAT chirurgia altera medicinæ pars, quæ excutanea corporis vitia curat, cuius opera manifeſta & ſecuriora ſunt remedia, nam reliquorum medicorum cæca conſilia ſunt. Chirurgi vident & palpitant quod agunt, ac pro opportunitate mutant, applicant & auferunt: hæc inter omnes medicandi artes prima in vſum venit. Nam cum homines ab anti-

quo ſeſe bellis exercerent, & vulnera ſibi inuicem infligerent, cœperunt illorum quærere remedia. Nam quæ homo homini mala inflixiſſet, ab hominibus quoque curari poſſe putabant. Cæteros autem morbos & interiorum cruciatus, tanquam ira Deorum genitos, incurabiles naturalibus viribus æſtimabant. Primus itaque chirurgiæ inuentor fuit Apis Aegyptiorum rex, vt vult Clemens Alexandrinus, antiquior illo Mizria filius Cain, nepos magni Nohæ. Scripſit autem primus medicinam vulnerũ Aeſculapius, deinde excellentes in ea extiterunt Pythagoras, Empedocles, Parmenides, Democritus Chiron, Pæon. Narrat Plinius hanc Romæ primum exercuiſſe Archagatum Peloponenſem, illũque ob ſecandi vrendique ſeuitiá. Vulnerarium publicè vocatum, mox tranſijſſe nomen in carnificẽ, deniq; vniuerſam artẽ tædio habi-
tam

tã & explosam. Est itaque chirurgia nõ minus reliquorũ medicorũ factionibus excellentium virorũ auctoritate clara, sed virulentarũ sordium immunditia & sanguinolentia crudelitate infamis.

DE ANATOMISTICA. cap. LXXXVI.

HAnc tamen crudelitate superat anatomia vtrorumq; pharmaceuticorum & chirurgorum theatrica carnificina; qua damnatos publicę morti reos, quondam viuos & remanente spiritu, truculentissimis cruciatibus resecarunt. Sed hodie ob Christianæ religionis reuerentiam paulò mitiores effecti, interemptio prius homine, ipsorum vel lectoris manu, in mortui cadauer, deinde his piaculis grassantur, humanumque corpus dilaniantes, membrorum singulorum situm, ordinem

mensuram, opera, naturam & abdita queque perquirunt ac rimantur, vt inde quomodo & quibus locis curandum sit, addiscant: crudeli hac diligentia atque spectaculo horrendo & abominabili, nec minus impio.

DE VETERINARIA.

CAP. LXXXVII.

EST adhuc alia medicinæ praxis, quàm Veterinariam vocant, quę brutorum morbis medetur, cæteris longè certior & vtilior, à Chirone centauro, vt fertur inuenta, & à Columella, Catone, Varrone, Pelagonio, Vegetio, nobilissimis scriptoribus illustrata: Hanc tamen annulati isti medici non tam verecundiæ sibi ducunt, quàm penitùs quoq; ignorant & aspernátur, admodũ delicatuli, vt tanquam vpupa auis, nó nisi humanis stercorib. oblectétur

Vnde

Vnde si quis ab illis pro asino aut boue suo medicamẽ requirat, pro remedio mox iniuriã accepturus sit: quasi ad eos nõ pertineat scire, non solum hominibus, sed etiam cæteris animalibus (pręcipuè quę hominibus cõmoda referũt) mederi: pro qua re Alphonsus Aragonum rex olim duos expertissimos medicinæ doctores, pro equis & canibus amplo conduxit stipẽdio, iussitque sollicitos scrutari, quæ remedia, & quis medendi modus singulis bestiarum morbis conueniret, quod illi facientes, librum de his rebus vtilissimum ediderunt. Fecit idem his tẽporibus Ioannes Ruellus Parisiensis, vir in vtraque lingua peritissimus ac physicus primarius, qui de morbis equorũ, eorundemque remedijs, ex vetustissimis authoribus Apsircho, Hierocle, Theomenesto, Pelagonio, Anatolio, Tiberio, Eumelo, Archedamo, Hippocrate, Hemerio, Africano,

no,& ex Aemilio Hiſpano & Lito rio Beneuentano, defectũ volumẽ tranſtulit, veterinarijs omnibus magna cum reipublicę commoditate profuturum.

DE DIAETARIA.
Cap. LXXXVIII.

SVpereſt adhuc medicina dięstaria, cuius princeps præ cæteris extitit Aſclepiades, qui ſublato magna ex parte pharmacorum vſu, totam medecinæ artem ad victus rationẽ, ad quãtitatẽ & naturã ciborũ, obſoniorumq; condimenta reduxit, à quo cæteri medici nõ omninò diſſentiũt, ſed ita putantes quod alterum altero indigeat, victus quandoque pharmacijs, ac illa pariter victus ratione atque menſura. Hinc iubent, inhibent, execrantur, accuſant cibos & potus, quos Deos creauit, inobſeruabilesque victus regulas condunt:

dunt: & quas alijs escas vel modestè delibare prohibent, ipsimet tã quam porci glandes deuorant: & quas alijs viuẽdi leges prçscribũt, ipsi omnium primi prçuaricantur, non tam negligenter quàm consultè. Nam si ipsi iuxta hęc sua dietaria decreta viuere deberent, sanitatis non modicam iacturam facerent: si verò vt ipsi viuunt sic ægros quoque naturæ legibus viuere permitterent, pecuniæ damnum sentirent. Verùm de his dietarijs ita ait Ambrosius: Contraria diuinę conditioni prçcepta medicinę sunt, quę à ieiunio reuocant, lucubrare non sinunt, ab intentione meditationis abducunt, ita qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat. Et Bernardus scribens super Cãtica, ait: Hippocrates & Socrates docẽt animas saluas facere in hoc mũdo: christus & discipuli eius perdere, quẽ vos è duobus sequi vultis magistrum.

Manifeſtum ſe facit qui diſputat, hoc oculis, hoc capiti, hoc ſtomacho nocet: legumina ventoſa ſunt, caſeus ſtomachum grauat, lac capiti nocet, potum aquæ pectus non ſuſtinet: quare hoc eſt, vt totis fluuijs, agris, hortis & cellarijs vix inuenire poſſis quod comedas. Sed eſto hæc Ambroſij & Bernardi verba ad ſolos monachos dicta ſint, quorum fortè non eſt debere tantam rationem habere de valetudine quam de profeſſione: ac ciuiles homines non dedecet cum valetudinis ratione, etiam victus & obſoniorũ varietas atque menſæ lautities, primûm diætaria medicina pollicetur, alterum præſtat coquinaria præparandorum ciborum & potuũ diſciplina. Quocirca Plato hanc medicinę adulatricem vocat, plerique eam diætariæ medicinæ partem adnumerant: quãuis Plinius & Seneca, & reſidua medicorum ſchola fateantur, ab

exqui-

exquiſitorum ciborum varietate multijugos morbos generari.

DE ARTE COQVINARIA.

Cap. LXXXIX.

ARS itaque coquinaria percõmoda eſt, nec inhoneſta, ſi modò diſcretionis limites non egrediatur. Atque hæc ratio etiam ſummos & cõtinentiſſimos viros induxit, vt de coquinaria & obſoniorum condimentis ſcribere non erubeſcerẽt. Ex Græcis Pantaleon, Mithecus, Epiricus, Zophõ, Egeſippus, Pazanius, Epenetus, Heraclides, Syracuſanus, Tyndaricus, Sicyonius, Symonactides, Chius, Glaucus Locrenſis. Ex Romanis Cato, Varro, Columella, Apicus, & ex recentioribus Platina: Aſiatici autem his rebus tam luxurioſi atq; intemperantes ſemextitere, vt ipſum nomen eorũ in

holuonum ac gulonum transierit cognomentum. Quos inde Asotas nuncupamus: Hinc (quod refert Titus Liuius) post Asiaticam victoriam peregrinę luxuriæ in Romanam vrbem defluxerunt, tunc enim primum epulæ cura & sumptu maiore apparari cœptæ: tunc coquus antiquis vilissimum mancipium, & in æstimatione, & in vsu, & in precio esse, atque è culina adhuc iure madens, fuligine tinctus, cum ollis, patinis, tunstillo, mortario, veru, in scholas receptus, & quod vile ministerium fuerat, ars haberi cœpit: cuius tota solicitudo est vndecunque conquirere inuitamenta gulæ, eduliaque ciborum ad profundam ingluuiē satiandam vndecunque locorum inuestigare: cuiusmodi plura ex Varrone enumerat Gellius, videlicet pauū è Samo, Phrygiá attagené, grues Melicas, hœdum ex Ambracia, pelanū Chalcedoniá, Murænam

rænã Tarteſiam, aſellum Peſſinuntium, oſtreas Tarentinas, pectunculum Chium, helopẽ Rhodiũ, ſcaros Cilices, nuces Taſias, palmas Aegyptias, glandes Ibericas, quæ omnes edẽdi inſtitutiones ad improbam ſacietatis luxuſque laſciuiam reperta ſunt. Eius aũt artis gloriam & famam ſibi præ cęteris vendicauit Apicius, vt ex eius nomine (teſte Septimo Floro) cognomentum in coquos, quo Apiciani dicerentur, quadam philoſophorum imitatione propagatũ ſit: de hoc Seneca ſic ſcriptũ reliquit. Apicius, inquiens, noſtra memoria vixit, qui in ea vrbe (ex qua aliquádo philoſophi velut corruptores iuuentutis abire iuſſi ſunt) ſciẽtiá popinę profeſſus, diſciplina ſua ſæculum infecit: Plinius quoque illum nepotũ omnium altiſſimum gurgitẽ ſeueriſſimè nuncupauit. Tot denique gulæ inſtrumẽta, tot irritamẽta libidinũ, tot obſoniorũ

varietates Apicianorum illorum ingenio excogitata & cõficta sunt, vt tandem opus fuerit præſcriptis legibus popinæ luxus coercere. Hinc veteres illæ ſumptuariæ & cibariæ legeſlatæ, videlicet, Archia, Fannia, Didia, Licinia, Cornelia, lex Lepidi, lex Antij Reſtionis: ſed & Lucius Flaccus & collega eius cenſores, Durionium ſenatu mouerunt, quod legem de coercendis conuiuiorum ſumptibus latam tribunus plebis abrogare vellet, quàm impudenter enim Durionius roſtra conſcendit illa dicturus. Freni ſunt iniecti vobis Quirites nullo modo perpetiendi, alligati & cõſtricti eſtis amaro vinculo ſeruitutis: lex enim data eſt quæ vos frugi eſſe iubet, abrogemus igitur illud horridæ vetuſtatis rubigine obſitum imperium: etenim quid opus libertate eſt, ſi volentibus luxu perire, non licet? Erant & pleraque alia edicta, quæ
nunc

nunc omnia antiquata sunt penitusque sublata, adeò vt nulla ętas vnquam maiori gulæ cura ac luxu indulserit quàm hæc nostra, qui eius causa (vt ait Musonius, & post illum noster Hieronymus terram percurrimus & maria & vt mulsum, vinum preciosusque cibus fauces nostras transeant, totius vitæ opera desudamus, tot modò apud nos popinæ, tot ganeæ, tot gnatonum & luparum taberna, vbi homines edacitate, ebrietate: & libidine perduntur, vt sæpe non absque magno reipub. detrimento tota deuorent, absumàtque patrimonia, tot modò reperta ferculorum genera, tot obsoniorum condimenta, tot mensarum leges, ritus & cæremoniæ, vt Asiotorũ, Milesiorum, Syberitarum, Tarentinorum: præterea Sardanapali, Xerxis, Claudij, Tyberij, Vitellij, Heliogabali, Galieni imperatorũ, aliorumque illorum veterum hel-

uorum (quos omnes delicijs, luxu ac voluptate popinę, cæteris nationibus ac hominibus pręstitisse narrant historici) opipara conuiuia penitùs sordida, incondita, rusticanaq́ue euasura sint, si cũ ijs nostris conuiuiorum apparatibus conferantur. Prętereà nihil actũ est cibi & potus elegantia, nisi simul etiam adsit abundantia vsque ad fastidium, & quę vel Herculem inebriet, qui eadẽ sæpius naui & vehebatur & potabat, ac cibi sacietate Crotomẽsem Milonẽ, & Aureliani phagonem expleat, quorum ille triginta panes vna cœna præter reliquos cibos comedere solitus erat, alter vno die ante Aureliani Cęsaris mẽsam aprum integrũ, centũ panes, veruecem & porcellũ deuorauit: bibit autẽ in infundibulo apposito plus orca: hæc hodie apud nos receptissima sunt in rusticanis illis publicis cõuiuijs, & templorũ dedicationibus, cæterisq́; eorũ festis: dice-

diceretis. Orgia Bacchi celebrari, tũ sunt illic omnia furore, cruore, & multiplicibus gulæ ebrietatisque flagitijs cõmaculata: tum Centaurorum conuiuia, à quibus sine cicatrice nemo reuertitur, illic spectaretis, & qualẽ de Erisichthone voracitatem describit Ouid. hoc carmine:

Nec mora, quod pontus, quod terra, quod educat aër,
Poscit & appositis quæritur ieiunia mensis.
Inque epulis epulas quęrit, quodq; vrbibus esse,
Quodque satis poterat populo, non sufficit vni,
Plusque cupit, quo plura suam dimittit in aluum.
Vtq; fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosque ebibit amnes,
Vtque rapax ignis non vlla alimenta recusat.

Innu-

Innumerasq́ue faces cremat, & quo copia maior
Eſt data, plura petit, turbaq́ue voracior ipſa eſt.
Sic epulas omnes Eriſichtonis ora prophani
Accipiunt poſcuntq; ſimul, cibus omnis in illo
Cauſa cibi eſt, ſemperq; locus fit inanis edendi.

Erant olim apud Græcos, deinde etiam apud Romanos athletæ homines voraciſſimi, ſed horum infamia tandem etiam à viris conſularibus & imperatoribus victa eſt: nam Albinus qui quondam rerum potiebatur in Gallia, centum perſica, denos pepones, quingentas ficus paſſurias, trecentas oſtreas vna cœna deuorauit: & Maximinus imperator, qui Alexandro Mammeæ filio ſucceſſit, quadraginta libras carnis vna die comedit, bibitq; vini amphorá: continet autem amphora quadraginta octo

sextarios. Geta etiam imperator tam perditi luxus traditur, vt dapes per alphabetum inferri iusserit, seseque triduanis epulis ingurgitarit. Iam verò (quod scelus impium magis) cum Deus & natura cibum nobis potumque salutis ac fortitudinis causa præpararent, nos contra varijs obsoniorum artificijs illis abutimur ad voluptatẽ, & supra humanę naturę capacitatem ingurgitamus corporibus nostris, immedicabiles morbos inde contrahentes, quo palàm videmus verum esse quod ait Musonius, dominos seruis, vrbes rusticis, inopes opulẽtioribus & quosque qui vilioribus obuijsque vtuntur alimentis, cęteris esse robustiores, valentiores, fortiores, labores meliꝰ tolerantes, minusque in ijs defatigari, ęgrotari autẽ rarissimè, neq; vllos magis vexãt graues illę ęgritudines, puta, hydrops, podagra, morphea, colica & cõsimiles, quàm

qui ſimplicē victū cōtemnētes, ex coquinarū officinis viuunt, cōtra verò, qui ſimplici cōtenti victu magis incolumes cernimus. Adſtipulatur iſti etiā Cornel. Celſus, qui homini inquit vtiliſſimus cib. eſt ſimplex, aceruatio ſoporum peſtifera, & cōdita omnia duabus de cauſis inutilia ſunt, quoniam & plus propter dulcedinē abſumitur, quam modò par eſt, tum ægriùs cō queritur. Multi præterea grauiſſimi viri authoresque, hæc gulæ irritamenta obſeruatorumq́; artificioſam voluptatē deteſtati ſunt, ſed & alij, qui religionis nomine, nedū gulam, nedum luxum, ſed & cibos nonnullos, quos Deus creauit ad veſcendum, deteſtantur, abſtinentes carnibus: vino autē, in quo, vt ait Apoſtolus eſt luxuria, ipſis Epicureis capaciores, abſtinere & ieiunare ſe dicētes, cum ſe omni piſcium genere, & optimo quouis vino oppleuerint, ad quæ labra, &

linguas

nguas, & dentes, & ventres armata circumferunt, non tamen loculos, sed de his satis, quin à cibaria ad gebericam, hoc est, alcumisticam coquiná, quæ non minores decoquit opes quam popina, modò vadamus.

DE ALCVMISTICA.

Cap. XC.

ALcumist. itaq;, siue ars, siue fucus, siue naturę persecutio dici debeat, profectò insignis est, eademq; impunis impostura, cuius vanitas eo ipso se facilè prodit, cũ polliceatur quę natura nullo modo pati potest, nec attingere: cùm tamen ars omnis non possit naturam separare, sed illam imitatur, & longis passibus sequitur, & multo fortior sit vis naturę quàm artis. Alcumistica autem.

Ars suspecta probis, ars ipsa inuisaque multis,

Inui-

Inuisos etiá cultores effecit arti
Mendaces adeò multi manifest
videntur,
Qui seipsos aliosque simul frustrá
tur inertes.

Dum rerum vertere species te
tant ac bene dictum quendam ph
losophorum, vt vocant, lapiden
fabricare præsumunt, quo Mida
instar contracta omnia corpor
ilico in aurum argentúmve per
mutentur, quin etiam è summis i
accessisque cælis quintam quand
essentiam deponere nituntur, qu
iam nõ solum plures quàm Crœ
diuitias, sed & depulso senio reiu
uenescẽtiam perpetuamque sani
tatem, ac tantum non immortali
tatem, vnà cum ingentibus opi
bus nobis pollicentur.

At nusquam totos inter qui tali
curant,
Apparet vllus, qui re miracula tã
ta Comprobet.

Sed medendi aliquot experimẽ
tis

s,tum ex cerussa, purpurissi, sti-
io, sapone, cõsimilibusque pigmẽ
is, ac mulieribus fucis, vetularũ-
ue incrustationibus, & cuiusmo-
li sacræ literæ vocant vnguenta
neretricia: stipem corrigant, quo
zebericá instituant officinam, vn-
de in prouerbium demum abijt:
Omnis alcumista, vel medicus,
vel saponista, credulorum homi-
num aures vrbis ditant, pecunia
inanes vt reddant loculos. Et qui-
bus ipsi spondent diuitias, ab his
drachmas petunt. Hinc se palàm
prodit hanc artem esse nullam, sed
ingentes nugas, & insanæ mentis
inania commenta. Inueniunt ta-
men tantæ felicitatis percupidos
homines, quibus miro ingenio se-
se maiores diuitias consecuturos
in hydrargyrio, quã natura præ-
stet in auro persuadeant, & quos
iam terque quaterque deceptos,
semper nouis præstigijs incautos
denuò fallant, & prodigiosa hac
impo-

impoſtura cogant follibus aurum
impellere fornacibus, nulla dulci
or inſania quàm fixum volatile, ti
volatile fixum fieri poſſe credere
ſic deterrimi carbones, ſulfur
ſtercus ac venea, lotia & omnis du
ra pœna eſt vobis melle dulcior
donec prędijs, mercibus, patrimo
nijs omnibus decoctis, & in cine
rem & in fumum conuerſis, dum
longi laboris præmia, & naſcitu
ros fœtus aureos, perpetuamque
cum reiuueneſcentia ſanitatem ſi
bi molliter pollicentur, deuorati
multo tempore & ſumptibus, tū
primum vetuli annoſi, pannoſi, e
ſurientes, ſemper ſulfur olentes
& inter carbones atra fulgine ſor
didi, aſſiduaque argenti viui cōtr
ctatione paralytici, ſolius naſi af
fluentia diuites: cæterùm adeò mi
ſeri, vt pro tribus aſſibus etiam ani
mam venalē habeant, quā metallis
inferre conabantur metamorpho
ſim, in ſeipſis experiuntur, effect
iam

m ex alcumiſtis cacochimici, ex
edicis mendici, ex ſaponiſtis cau
oniſtę ludibriumque populi ſtul
itiaque patens, & fabula vulgi, &
ui iuniores in mediocritate viue-
e cõtempſerunt, per omnem vitã
lcumiſtarum fraudibus expoſiti,
am ſenes facti, in ſumma pauper-
ate mendicare cõpelluntur, ac in
tãta calamitate cõſtituti, pro fauo-
re & miſericordia, inſuper cõtem
ptu riſumq; reportãt, paupertate-
que coacti ſępe ad malas artes, &
monetę adulterationẽ, aliaque fal-
ſificia degenerãt: ideoque hæc ars
non modo à repub. Romanis legi-
bus pulſa, ſed etiã ſacrorum Cano
num decretis in tota Chriſtiana Ec-
cleſia prohiba eſt, quod ſi & hodie
omnibus qui abſq; ſingulari prin-
cipis indulto alcumiſticã exercẽt,
regno ac prouincijs interdicere-
tur, addita etiam bonorum pro-
ſcriptione, corporiſque afflictio-
ne, profectò non tot adulterinos
num-

nummos haberemus, quibus ho-
die fraudantur ferme omnes ma-
gno reipub. detrimento. Hanc ob
causam puto Amasim regem Ae-
gyptijs olim legem tulisse, qua co-
gebatur vnusquisque destinato
magistratui rationẽ reddere, quo
se foueret artificio, quod qui non
faceret, pœna illi erat extremum
supplicium. Permulta adhuc de
hac arte (mihi tamen non admo-
dum inimica) dicere possem, nisi
iuratum esset (quod facere solent
qui mysterijs initiantur) de silen-
tio. Eoque preterea à veteribus
philosophis atque scriptoribus tã
constantissimè religioseque ob-
seruato, vt nullus vspiam probatę
authoritatis philosophus, ac fidus
scriptor comperiatur, qui huius ar-
tis alicubi vel solo verbo memi-
nisset, quę res plerosque induxit,
vt crederent omnes eius artis li-
bros recentiori æuo iam pridem
confictos: cui non modicum adsti-

pulatur ipſa auctorũ Giberis. Morieni, Gilgilidis, ac reliquæ eorum turbæ obſcura & à nullis alijs celebrata nomina, cûm rerum quibus vtuntur abſona vocabula, tum ſententiarum ineptitudo, philoſophádique ratio peruerſa. Sunt tamen qui aurei velleris pellem interpretentur fuiſſe librum alcumiſticũ, veterum more in pelle conſcriptum, in quo auri conficiendi ſcientia cõtineretur, eiuſmodi libros apud Aegyptios, qui huius artis peritiſſimi fuiſſe dicebantur, cum Diocletianus magna diligentia cõquiſiſſet, omnes exuſſiſſe legitur, ne comparatis diuitijs auríque copia fidentes Aegyptij, Romanis aliquando bellũ inferre audirent, atque exinde hanc artem publico Cæſaris edicto ſemper habitam flagitioſam: verùm nimis longum foret narrare omnia huius artis ſtulta myſteria, ac inania ænigmata, de leõe viridi, de ceruo fugitiuo

de aquila volante, de ſtulto ſaltan-
te, de dracone caudam ſuá vorâte,
de bufone inflato, de capite corui,
deq́ue illo nigro nigrius nigro, de
ſigillo Hermetis, de luto ſtultitiæ
(ſapientiæ dicere debui) ac ſimili-
bus nugis innumeris. Denique de
illo vnico ſolo, præter quod non
eſt aliud, vbique tamen reperies
benedicto, ſacratiſſimi philoſopho-
rum lapidis ſubiecto, videlicet, pe-
ne nomen rei effutiui, cum periu-
rio ſacrilegus futurus, dicam tamẽ
circunlocutione, ſed obſcuriore,
vt non niſi filij artis & qui huius
myſterijs initiati ſunt, intelligant.
Res eſt quæ ſuſtantiam habet nec
igneam nimis, nec prorſus terreá,
nec ſimpliciter aqueam, nec acu-
tiſſimam, nec obtuſiſsimam quali-
tatem, ſed medicorum & tactu le-
uem, & quodámodo mollem vel
ſaltem, non duram, non aſperam,
quin & geſtu quodammodo dul-
cem, olfactu ſuauem, viſu gratam,
auditu blandá atque iucundá, cog-

tatu latam, plura dicere non conceditur, atque sunt tamẽ ijs maiora: sed ego hanc artem (ob eam quæ secum mihi familiaritas est) illo honore potissimè digná censeo, quo probam mulierem definit Thucidides, illam inquiens optimam esse, de cuius laude vel vituperio minimus esset sermo. Illud duntaxat addam, alcumistas omnium hominum esse peruersissimos, siquidem cum præcipiat Deus, in sudore vultus vescendum esse pane suo, & alibi dicat per prophotam: Labores manuũ tuarũ quia mãducabis, ideo beatus es, & bene tibi erit: hi diuini præcepti promisseq́ beatitudinis contẽptores procul labore, &, vt aiunt, in opere mulierum & ludo puerorũ aureos montes moliuntur. Nó inficior ex hac arte multa admodũ egregia artificia ortũ habere, traxisseq; originẽ. Hinc acieri, cinnabrij, minij, purpuræ, & quod aurũ musicum vocant,

aliorumque colorum temperatu-
ræ prodierunt, huic aurichalcum
& metallorum omnium mixtio-
nes, glutimina & examina & se-
quæstrationes debemus: bombar-
dæ formidabilis tormenti inuen-
tum illius est, ex ipsa prodijt vitri-
ficatoria nobilissimum artificium,
de qua Theophilus quidam pul-
cherrimum librum conscripsit.
Narrat autem Plinius, Tiberij Cæ-
saris tempore excogitatum vitri
temperamentum, quo flexibile &
ductibile fieret, sed eius officinam
à Tiberio abolitam, quin ipsum
quoque tantæ industriæ artificem
(si Isidoro creditur) neci datum:
idque factum, ne aurum pro vitro
vilesceret, & argento atque
æri sua præmia detra-
herentur. Sed de
iis satis.

Cap. XCI.

REstat nunc de iuris ſcientia dicere quæ ſolam ſe iactat inter verum & falſum, æquum & iniquũ, fas & nefas ſcire diſcernere, cuius facultatis hodie principes ſunt papa & imperator, qui gloriantur ſe habere iura omnia in ſcrinio pictoris ſui recondita, quibus pro ratione ſufficit ſola voluntas, cuius arbitrio oẽs ſcientias, & artes, & ſcripturas, & opiniones, & quæcunque hominum opera iudicare & regere præſumunt, Hinc firmiter præcipit Leo papa omnibus Chriſti fidelibus, vt nemo in eccleſia Dei quicquam vel quenquam iudicare, iuſtificare, aut aliquid diſcutere pręſumat, niſi ſanctorum conciliorum canonum, & decretaliũ (quorũ caput eſt papa) auctoritate: atque ne nobis vti liceat, nec doctiſſimorũ nec

quorumcunque etiam sanctissimorum theologorũ determinatione, nisi in quantum papa permittit & suis canonibus autorizauerit: sed & alibi adhuc præcipit canon, ne aliud volumẽ vel quicunque liber per theologos (imo per vniuersum mundum, ait) recipiatur: nisi ille qui per ecclesiam Romanã papæ canonibus comprobetur. Simile ius prætendit imperator in philosophiam ac medicinam cæterasque scientias, nulli disciplinæ permittens aliquid auctoritatis, nisi quantum illis conceditur per sui iuris peritiam, ad quã, vt ait, quotquot sunt scientiæ & artes, si comparẽtur, sunt tanquã viles & parũ vtiles. Hinc Vlpianus ait: Lex est rex omniũ humanarũ & diuinarũ rerũ, cuius virtus est, vt ait Modestinus, imperare permittere, punire, vetare, quibus dignitatibus nullũ munus maius inuenitur: & Põponius in legibus definit eã esse inuẽtum & donum Dei, & dogma sa-

pientum omnium: quia prisci illi legeslatores, quo decretis suis apud rudem vulgus authoritatem cóciliarent, finxerunt se dijs edoctos illis prescribere. Sic Aegyptiis Osiris à Mercurio, Zorastes Bactrianis & Persis ab Oromazo, Chariundas Chartaginẽsibus à Saturno, Solon Atheniensibus à Minerua, Zantrastates apud Arimaspos à bono numine Zamolxis Scythis à Vesta, Minor Cretensibus à Ioue, Licurgus Lacedæmoniis ab Apolline, Numa Pompilius Romanus à Nympha Aegeria. En videtis modo cuiusmodi hęc iuris scientia in omnes alias sibi imperium arrogat, exerceatq́ue tyrannidem ac quomodo se omnibus reliquis disciplinis tanquam Deorum primogenitam pręferens illas tá quam viles ac inanes aspernatur, cũ tamẽ ipsa tota atq; omnis nó nisi ex caducis infirmissimisq́; hominũ cõmentis & placitis cõstituta,

omniũ quæ ſunt tenuiſsima, & ad omnem temporis ſtatus principis mutationem, cõuertibilis exiſtat: quæ primam ſua ab ipſo primi parentis (omnium malorum noſtrorũ cauſa) peccato traxit originẽ. A quo lex corruptę naturę (quod ius naturale dicũt) prima prodijt, cuius egregia illa decreta: Vim vi repellere licet. Frangenti fidem, fides frangatur eidem, Fallare fallẽtem nõ eſt fraus. Doloſus doloſo in nullo tenetur. Culpa cum culpa compenſari poteſt. Male meriti nulla debẽt iuſtitia nec fide gaudere, Volenti non fit iniuria. Licitum eſt contrahentibus ſe decipere. Tantum velet res quantũ vendi poteſt. Item, vt liceat ſibi conſulere cum damno alterius. Ad impoſſibile neminem obligari. Item, ſi te vel me confundi oporteat, potius eligã te confundi quã me. Et eiuſmodi plura, quę poſtea ſcripto inter leges relata ſunt. Deniq; lex

natu-

naturæ eſt, non eſurire, non ſitire, non algere, non vigilijs, non labori bus macerari. Quæ omnem religionis pœnitentiam, pœnitentiæque opera depellens, Epicuream voluptatem, pro ſumma ſtatuit felicitate. Exinde verò ius gentium emerſit, ex quo primum bella, cedes, ſeruitutes, orta diſtinctaq; rerum dominia ſunt. Porrò ius ciuile prodijt ſeu populare, quod populus aliquis ſibi proprium conſtituit. Ex quo tot emanarunt in homines litigia, vt teſtibus ipſiſmet legibus plura facta ſint negocia, quam rerum habentur vocabula. Nã cùm homines proni eſſent ad diſſentiendum, neceſſarium, vt dicunt, erat iuſtitiæ obſeruandæ per leges promulgatio: vt malorum ſic coërceretur audacia, & inter improbos innocentia tuta redderetur, & boni quiete viuerent inter malos. Atque hæc ſunt illa tam inſigni iuris principia, in quo

legiſlatores fuere pene innumeri, Quorũ primus Moyſes, qui leges ſcripſit Iudęis, quo tempore etiam Aegyptijs leges tulit Cecrops: poſt Pheroneus primus omniũ leges dedit Gręcis: rurſus Aegyptijs leges dedit Mercurius Triſmegiſtus: deinde Dracon & Solõ Athenienſib. & Lycurgus Lacedęmonijs, & Palamedes primus leges tulit bellorum, ad iudicandũ exercitũ, Romanis verò primus leges tulit Romulus, quæ curiatæ appellatę ſunt, poſt quem Numa Pompilius leges tulit religionum, & cęteri per ſucceſſum Romani Reges ſuas leges dederunt, quæ omnes Papyrij libris poſtea deſcriptę fuerunt, vnde ius ciuile Papyrianum nomen ſumpſit. Poſt hos ius duodecim tabularum prodijt, Item ius Flauianum, ius Helianũ, lex Hortenſia Honorariũ ius prętoris, itẽ plebiſcita, ſenatuſcõſulta, ius magiſtratuum & cõſuetudinis,

deni-

deniq; vis iuris constituẽdi princi pi data: prętereò iuriscõsultos illos innumeros, quorum boná partẽ recenset lex secunda de origine Iuris. Qui verò ius ciuile in volumẽ redigere conati sunt, ex his prim9 hoc attentauit Cneus Pompeius, deinde Caius Cæsar, sed pręuentus vterque bellis ciuilibus immaturaq́; morte, nõ potuerunt perficere. Tandem veteres illas leges innouauit Constantinus, sed & Theodosius minor in codicem ab eo nuncupatum redegit: tandem Iustinianus hunc qui hodie in vsu habetur, codicem edidit. Iuris autem ciuilis tota auctoritas penes populum ac principes est, neque aliud est ius ciuile quàm quod homines communi consensu volunt. Hinc Iulianus ait, leges non alia de causa nos ligare quàm quod iudicio populi receptę sunt: qui communi consensu omne imperium ac potestatem in principẽ

contulit, vnde si quid populo ac principi placuerit, hoc tũ per consuetudinem, tum per constitutiones iuris habet vigorẽ, etiamsi error videatur vel falsitas: nam communis error facit ius, & res iudicata veritatem. Quod Vlpianus nos docuit his verbis, videlicet ingenuum accipi debere, etiã eũ de quo sententia lata est, quamuis reuera fuerit libertinus, quia res iudicata pro veritate accipitur. Apud eundem legimus Barbarium quẽdam Philippum, cum seruus fugitiuus esset, Romę pręturã petijsset qua functus, ac tandẽ agnitus, receptum fuit, nihil eorum immutari quæ seruus in tantæ dignitatis velamento gesserit. Et alibi senex rusticus imperatoris autoritate in tantum veneratur, quod iurisperitus ex verbis illius argumẽtari iubetur. Paulus quoque Romanorũ iurisconsultissimus hodie, inquit, propter sum imperatorum, si in

argen-

argento relatum ſit candelabrum argẽteum, argenti quoque eſſe nõ autẽ ſuppellectilis, quoniam error ius facit. Idem de legibus & ſenatuſconſultis palàm fatetur, non omnium quæ à maioribus cõſtituta ſunt, rationem reddi poſſe. Hinc ergo ſcimus iam omnem iuris ciuilis prudentiam, ex ſola hominum opinione voluntateq́; dependere, nulla alia ratione vrgẽte, quàm vel honeſtate morum, vel commoditate viuendi, vel authoritate principis, vel vi armorum: quæ ſi conſeruatrix bonorum & malorum vindex exiſtat, bona diſciplina eſt, finaliter, peſſima res, propter iniqua quæ magiſtratu ac principe negligente, vel tolerante vel probante fiunt. Quinimo Demonactis ſententia erat, leges omnes inutiles & ſuperuacuas eſſe, vt quæ nec bonis nec malis rogentur, cum illi nõ egeant legibus, hi verò per eaſdem nihilo fiãt meliores. Prçtereà

cum apud Liuium fateatur Cato, vix vllam legem ferri posse, quæ omnibusq; commoda sit, & ex qua non sæpissimè contingat æquitatem cũ rigore iuris pugnare, ipse etiã Aristoteles in Ethicis suis definiens æquitatem, vocat illam correctioné iustæ legis, qua parte deficit, quòd generatim lata est, nõne ergo iam hoc ipso satis ostenditur, totam iuris iustitiæque vim non tam à legibus, quàm à iudicis probitate æquitateque dependere?

DE IVRE CANONICO.

CAP. XCII.

A Iure Ciuili demanauit ius canonicũ siue pontificium, quod plerisq; sacrosanctissimum videri posset, tam ingeniose auaritiæ præcepta ac rapiendi formulas specie pietatis adũbrat, cum tamé paucissima in eo statuantur ad pietaté, religionem, ac Dei

ultum, ſacramentorumque ritus
pectantia, taceo quod nonnulla
Dei verbo cõtraria aut repugnan-
tia. Cætera omnia non niſi iurgia,
lites, faſtus, pompę, tum quæſtus,
ac lucri negotia, pontificumq; Ro
manorum placita, quibus neq; ſa-
tis ſunt, qui olim à ſanctis patribus
conditi ſunt canones niſi his cõti-
nuò accumulent noua decreta, pa-
leas extra vagantes, declaratorias,
cancellariæ regulas, vt nullus ſit
condendorum canonum finis, ne-
que menſura, quę vna omniũ Ro-
manorum pontificũ ambitio atq;
libido eſt, condendorũ ſcilicet no-
uorum canonum, quorũ eouſque
excreuit arrogantia, vt angelis cę-
lorum prętiperent, & ex inferno
ſublata pręda rapinã facere præſu
merẽt, & in mortuorũ manes ma-
num mitterent, etiam in diuinã le-
gem, interpretando, declarando,
diſputando nõnunquã tyrannidẽ
exercerent, nę quid plenitudini
pote-

potestatis suæ posset deesse aut de
rogari. Nónne Clemens Papa in
bulla quæ hodie adhuc Viennæ
Limonis Pictauij in priuilegiorũ
scrinijs plumbata seruatur, præci-
pit angelis de cælo, quod animam
peregrinantis Romam pro indul
gentijs & decedentis à purgato-
rio absolutam ad gaudia pergetua
intraducant? insuper inquiens, no
lumus quòd pœna inferni sibi ali-
quatenus infligatur, cõcedens in-
super cruce signatis ad eorũ vota,
tres aut quatuor animas quas vel-
lent è purgatorio posse eripere,
quam erroneam intolerabilemque
temeritatem, ne dicam, prope hæ-
resim, tunc Parisiensis schola palá
detestata est atque corripuit, sed
& fortassis pœnitens hodie, quod
non hyperbolicum illum Clemen
tis zelum, pio aliquo commento
interpretati sunt, vt res valeret
potiùs quàm periret, cûm propter
eorum affirmare vel negare nihil
mu-

utatur in re, & authoritate summi pontificis, cuius canones & decreta ipsam theologiam totam sic astrinxerunt, vt nullus quátumcunque contentiosissimus theologus quicquam audeat statuere, ne dum opinari aut disputare à ponticum canonibus diuersum, absque protestatione & venia, ceu de Rufo canit Martialis:

Quicquid ait Rufus, nihil est nisi
venia Rufo,
Si gaudet, si flet, si tacet aut loquitur.
Cœnat, propinat, poscit, negat, innuit, vna est
Venia si non sit venia, mutus erit.

Ex horum præterea canonibus & decretis didicimus Christi patrimonium esse regna, astra, donationes, fundationes, allodia, opes ac possessiones, ac sacerdotium Christi Ecclesiæque primatum esse imperium, regnũ: & gladium Christi esse iurisdictionem ac potestatem

temporalem: & petram Ecclesiæ fundamentum esse personam pōtificis, episcopos esse Ecclesiæ non ministros modò, sed capita & bona Ecclesię esse non modò doctrinam euangelicā, ardorem fidei, cōtemptum mundi, sed vectigalia, decimas, oblationes, collectas, purpuram, mitras, aurum, argentū, gemmas, prędia, pecunias, potestatem. summi pontificis esse gerere bella, dissoluere fœdera, soluere iuramēta, absoluere ab obedientia, & domum orationis facere speluncam latronū, ita quod papa potest deponere episcopum nō sine causa, quod potest dare rem alienā, quòd non potest cōmittere Simoniam, quod potest dispensare contra votum, contra iuramentum, contra iu naturale, & nemo habet illi dicere, cur ita facis? posse insuper graui, vt dicunt alia de causa dispensare contra totum Nouum Testamentum, etiam ad tertiam

partem

rtem & vltra fidelium animas in fernum protrahere. Episcopo- rum verò officium esse iam non prædicare verbum Dei, sed datis apis confirmare pueros, confer- e ordines, dedicare templa, bapti- are campanas, consecrare aras & alices, benedicere vestes & imagi- nes: quibus verò super hæc altius ngenium est, ij relinquentes illa, nescio quis titularibus Episcopis, psi regum funguntur legationi- bus, illorum pręsunt oratorijs, aut comitantur reginas, magnam satis & grandem ob causam excusati ne seruiant Deo in templis, si ma- gnificè venerentur regem in au- lis. Ex ijsdem fontibus prodie- runt cautelæ istæ quibus hodie ci- tra Simoniam episcopatus & be- neficia emuntur venduntur que, & quicquid pręterea est nundina- tionũ & monopoliorũ in gratijs, in cõdonationibus, in indulgẽtijs,

in diſpenſationibus & ſimilibus
rapinarum formulis, à quibus etiá
in gratuitis ab ipſo Deo factis pec
catorũ remiſſionibus precium ſta-
tutum eſt, & inferorum pœnis in-
uentum eſt lucrum: inſuper huic
iuri debetur ementita illa Conſtan
tini donatio, cum reuera atque cõ-
teſtante verbo Dei, nec Cæſar ſua
relinquere, nec Clerus quæ Cæſa-
ris ſunt ſibi debeat vſurpare, ſed
ex multis admodum ambitionis,
ſuperbiæ ac tyránidis legibus dũ-
taxat aliquas vobis referá, quæ ijs
quæ nunc diximus faciant fidem.
Scrutamini igitur ſi libet in anti-
quis decretalibus cap. Significaſti
&c. venerabilem de elect. c. ſolite
de ma. & obed. c. cum olim de pri-
uileg. c. ſi ſummus pótifex de ſent.
exc. c. Inter cætera de off. iud. ord.
Deinde in ſexto decret. quem cõ-
pilauit Bonifacius octauus, vide-
te quid loquatur in illius prologo:
& in c. 1. de immunitate Eccleſia-

rum.

rum neque cedit istis illa arrogantissima Clementina pastoralis de sent. & re iud, cum extrauagante. Ioan.22.quæ incipit: Ecclesię Romanæ,& alia eiusdẽ super gentes, & extrauagans Bonifacij 8. vnam sanctam: Ex cõpilatione denique Gratiano occurrunt nobis, c. Si cuius d.14. c. Si omnis d.18.c. Sic omnes,&c, enimuerò c.in memoriam c. Si Romanorum dec.19.c. Omnes d.22.c.tibi domino d.60. c.Constantinus d.69.&c, Quãdo d.86.& gl.ibid.&c. Si papa d.60. Porrò etiam accedũt istis 9.q.3.c. Cuncta &c.Cõquest.15.q.6.c.Autoritatẽ,17.q.4.Nemini 21.q.5.Sũt qui 23.q.5.Omniũ & q.8.c.Omni 30.q.1.c.Omnia. Hos & horum similes canones qui diligẽter examinarit, cõperiet cuiusmodi sunt illa magna & admirabilia & abscõdita mysteria,quæ aliqui Romani põtifices in suis canonibus fructificant,etiam ea quę alicubi decuntur

tur in ſcripturis ſacris couertentes, & nonnunquam adulterantes, atque illis ſuis figmentis adſimulantes & adaptantes, hinc illę quas vocant concordantias bibliæ & canonum natæ ſunt. Accedũt iſtis tot rapinarum tituli de palijs, de indulgentijs, de bullis, de confeſſionalib9, de indultis & reſcriptis, de teſtamentis, de diſpenſationibus, de priuilegijs, de electionibus, de dignitatibus, de præbendis, de religioſis domibus, de ſacris ædibus, de immunitatibus, de foro, de iudicijs & eiuſmodi reliquis, denique totum ipſum ius canonicum omnium eſt inconſtantiſſimum, ac ipſo Proteo atq; Chameæ leonte mutabilius ac Gordiono nodo magis implicitum, ipſaque Chriſtiana religio, à cuius origine Chriſtus finẽ impoſuit cæremonijs, nunc hoc canonũ iure plures habeat, quàm vnquam olim habuerunt Iudæi, quorum pondere addito ipſum

leue

que ac suaue Christi iugum nunc
redditum sit omnium grauissimũ,
loguntur que Christiani plus ex
canonum prescripto quàm ex ipso
viuere euangelio. Tota autem v-
triusque iuris peritia, non nisi cir-
ca caduca, fragilia, fluxa, inania, ac
profana negotia, vulgique cómer-
cia atque contumelias, tum circa
hominũ cædes, furta, compilatio-
nes, grassationes, factiones, conspi-
rationes, iniurias, proditiones ver-
satur. Accedunt ad hęc periuratio
nes testiũ, falsifica scribarũ, pręua-
ricationes causidicorũ, corruptio-
nes iudicum, ambitiones cõsiliario
rũ, rapinæ præsidũ, quibus oppri-
muntur viduæ, prosternuntur pu-
pilli, exulant probi, proculcantur
pauperes, damnãtur innocentes,
atque, vt est apud Iuuenalem:
Dat veniam coruis, vexat censu-
ra columbas.
Et cæci homines quæ putaue-
runt se per leges & canones posse
euita-

euitare, ſibi protinus parauerunt & incurrerunt, quia non ſunt hæ leges & canones à DEO, nec ad Deum, ſed à corrupta hominum natura ingenioque profecta, & ad quæſtum & auaritiam excogitata.

DE ARTE ADVOCATORIA.

Cap. XCIII.

IVris autem adhuc aliud eſt exercitium, quàm artem vocant placitatoriam ſiue aduocatoriá, vt aiunt, maximè neceſſariam, ars vetuſtiſſima & fraudulentiſſima ſuaſorio cooperimento ſubdole adornata. Quæ non eſt alia, quam ſcire iudicem perſuaſione demulcere, & ad omne arbitrium vti, ſcire iuribus vel inuentis gloſſis ac commentis, leges quaſcunque pro libidine fingere & refingere, vel iniquis quibuſque diuerticulis illas ſubterfugere, aut fraudulentam litem

tem prorogare, Sic citare leges, vt peruertatur æquitas, ſic gloſſatorum adſtruere autoritatem, vt ſubuertatur ſenſus legis mensque legiſlatoris, in hac arte plurimum momenti habet altum vociferari, audacemque & in litigando clamoſum & improbum eſſe. Isque habetur aduocatorũ optimus qui plures allicit ad litigandũ, & promiſſa ſpe vincendæ litis in iudicium impellit, ſtimulatque impijs conſilijs qui venatur appellationes quique eſt egregius rabula, ac iurgiorum auctor, qui garrulitate ac linguę viribus nihil non poſſit clamare: ſed & quamuis cauſam altera iudiciorũ præſtigijs præferre, ac vera & iuſta iſto modo dubia & iniqua facere, iuſtitiamq; ipſam ſuiſmet armis profligare, peruertere, proſternere, apud quos Iuſtitia nihil eſt, niſi publica merces: at iudex in cauſa qui ſedet, empta probat. Sed & ea etiá quę nó ſunt rerũ ſcilicet pri-

uationes & ſilentia, precio expo-
nunt, nam vt nullus eorum loqui-
tur niſi ad mercedem, ita nec ta-
cet niſi ad præmium, exemplo pu-
to Demoſthenis, qui cum Ariſto-
demum fabularum auctorẽ inter-
rogaſſet, quãtum mercedis vti age-
ret, accepiſſet, & reſponderet ei, ta
lentum: At ego, inquit Demoſthe-
nes, plus accepi vt tacerem. Cauſi-
dicorum ſiquidẽ lingua tam dam-
nifica eſt: vt niſi vinciatur muneri-
bus, fieri non poteſt vt nõ noceat.

DE ARTE NOTARIA-tus & præcoratoria.

Cap. XCIIII.

QVibus tũ ad hoc ipſum ad-
ſunt, procuratores & nota-
rij, quos vocant tabelliones,
quorũ iniurias & damna, & nequi-
tias, & falſificia, omnes patienter
ferre oportet, cùm omnium fidem
& licentiã ac poteſtatẽ apoſtolica
&

...imperiali auctoritate se obtinuis
... videtur. Atq; inter hos illi sunt
præcipui, qui norint forũ egregiè
perturbare, miscere lites, confun-
dere causas, supponere testamẽta,
instrumenta, rescripta, diplomata:
...um egregiè fallere, decipere, &
...bi opus est peierare, & falsum scri
...ere. Omnia audere, & construen
...is dolis, fraudibus, technis, calũ-
...ijs, laqueis, captiunculis, insidijs
...icis, ambagibus, circunuentioni-
...us, Scyllis & Charibdibus se à
...ullo vinci patiantur. Nullus præ
...erea notariorum tam integrum
...uod vocant instrumentum præ-
...cribere potest: quin rursus litem
...ontestari necesse sit, si quis velit
...ontradicere aduersarius. Nam
...ut aliquid omissum dicet, aut fal-
...um, aut fraudẽ subesse, aut aliam
...xceptionẽ opponet, qua instru-
...ẽti aut notarij fidem impugnet.
...tq; hęc sunt alia iuris remedia, ad
...uę litigantibus confugiendũ esse

docent: hæc illæ vigiliæ, quibus iu-
ra ſubuenire dicunt, ni ſit qui ma-
lit pugnare quam litigare. Is enim
tantum iuris habebit quantum po
tentia ſua poterit defendere dicē-
te lege, quoniá potentioribus par-
tes eſſe non poſſumus.

DE IVRISPRVDENT

Cap. XCV.

HVc ſpectát etiá vaſtiſſimi
ligigátes, qui nobis contr
Iuſtiniani edictũ, tot gloſſarũ, cõ
mentariorum, expoſitionũ, inge
tia, innumeraque volumina, vn
quoque illorum aliter & aliter in
terpretante genuerunt. Prætere
tot opinionũ procellas, tot vafe
rimorum cõſiliorum ac cautelar
ſyluas infeliciſſima fœcundita
parturieruut, quibus aduocator
inſtruuntur nutriunturque neq
tię, qui tam celebri illorum iuriſ
ritorum per ſingulas periodos,

(vt vocát) paragraphos, noméclatura pudorē suum obstringunt, ac si non potius rationibus cōstet veritas quam cōfusis testimonijs, ex tam nugantium opinatorum colluuie adductis, penes quos tanta laus est contentio atque discordia, vt qui non dissenserit ab alijs qui nescierit nouis opinionibus aliorum dictis contradicere ac iudicata omnia in dubium reuocare, & bene inuentas leges per ambiguas expositiones ad sua figmenta adaptare, is parum vel nihil doctus habeatur. Hinc tota illa iuris prudentia facta est consilium peruersum & subdolum rete iniquitatis: hæc sunt ingenia, hæ artes, quibus hodie regitur orbis Christianus, quibus constituuntur imperia, & regna, & principatus populorum atque ex his nebulonibus deligun tur principum, pontificumque officiales atque parlamentarij, isti senatores & præsides, ac si qui

iniqui hactenus fuerint aduocati, æquiores futuri ſint iudices, atque tandem capita regnorum ſunt. Hi etiam regibus ſuis, vt Ioui quondã Titanes, formidabiles. Porrò ex his prodeunt tandem Cæſarum regumque ventricoſi iſti archiſcribæ, ac circumpurpurati cãcellarij, quibus rerum ſumma cõmiſſa eſt qui principum placita, dona, beneficia, officia, dignitates, reſcripta, diplomata: præterea ius, fas, leges, æquum & honeſtum, omnia venalia habent, & abs ſe mercari cõpellunt. Ex quorum arbitrio regũ numerantur amici & inimici, quos pro libidine ſua nunc fœderibus iungunt, nunc rurſus funeſtis bellis cõmittunt. Atque cum ipſi ex infima plebis fece ſordidiſsima vocis proſtitutione ad tantum dignitatis culmen conſcenderint, ad tãtum ſimul audaciæ ſcelus euehuntur, vt audeant nõnunquam proſcribere principes, & vel abſque

ſena.

ſenatuſconſulto,ac vel indicta cau ſa damnare capitis, mutandiſque regnorum ſtatibus auctores ſunt, ipſi interim tumentes furtis & latrocinijs ſuis.

DE ARTE INQVISItorum.

Cap. XCVI.

SPectant ad hunc cætũ etiã ordinis prędicatorũ hæreticorũ inquiſitores,quorũ iuriſdictio cùm tota in theologicis traditionibus & ſacris ſcripturis fundata eſſe deberet,ipſi tamen hanc omnẽ ex iure canonico & pontificiis decretis,ac ſi papã errare impoſsibile ſit, crudeliſsimè exercent,ipſam ſcripturam ſacram velut mortuam literam, & non niſi vmbram veritatis à tergo relinquentes, quin & veluti hæreticorũ vt aiunt,ſcutum & propugnaculũ procul reijciunt. Neq; etiã antiquorum doctorum patrumque traditiones re-

cipiunt,dicentes,quia falli possunt & fallere,sed vnam Romaná ecclesiam,quæ,vt dicunt,errare nó potest,cuius caput papa est, eiusque curię stylum sibi scopum fidei pręfigunt,non aliud cùm inquirendo expostulantes, quàm si credat in Romanam ecclesiam,quod si affirmarit,ilico dicunt,ecclesia Romana hanc propositionem aut hæreticá,aut scandalosam, aut piarum aurium offensiuam, aut ecclesiasticæ potestatis derogatiuá damnat, moxque ad palinodiam & reuocationem compellunt. Quod si tunc inquisitus opinioné suam scripturæ testimonijs aliisue rationibus tueri conetur, interrumpétes strepitu iratis buccis, dicunt non esse illi negocium cum bacculaureis & scholaribus ad cathedram, sed cum iudicibus ad tribunal, nó esse ibi litigádum & disputandum, sed simpliciter respondendum, si velit stare decreto Romanæ ecclesię

&

& opinionem ſuam reuocare, ſin
minus, faſciculos & ignem oſten-
dunt, inquientes, cum hęreticis nõ
argumentis & ſcripturis, ſed fa-
ſciculis & igne decertandum, ho-
minemq́ue nec pertinaciæ alicu-
ius conuictum, nec meliora edo-
ctum cõtra cõſcientiam ſuam ſua
abiurare compellunt, quod ſi no-
lit, veluti eccleſiæ deſertorem ſe-
culari foro tradunt, vt combura-
tur, dicentes cum Apoſtolo: Au- 1. Cor. 15.
ferte malum de medio veſtri, tan-
ta olim fuit eccleſiæ manſuetudo
pontificumq́ue clementia, ſicut in
4. diſtinctione de conſecratione
compilauit Gratianus, vt nec rela-
pſos in Iudaiſmũ capite punirent,
nec blaſphemos ſupplicio affice-
rent: ipſeque Berengarius in abo-
minabilem hæreſim relapſus, non
ſolùm nõ occiſus eſt, ſed nec archi-
diaconi dignitate priuatus eſt. At
hodie in minimum errorẽ prola-
pſus, plꝰ quàm capitis reus agitur,

Eccleſiæ & Põtificum priſtina inerrãtes mãſuetudo.

& ab iſtis inquiſitoribus nonnun
quam pro minimo crimine tradi
tur incendio: fortè expedit hodi
Eccleſiæ tam ſeuera animaduerſio
modò interea non occidat germa
na pietas: ſunt hæreticæ prauitati
inquiſitores nonnunquam ipſime
praui, poſſuntque etiam eſſe hære
tici, quæ res nouæ conſtitutioni
Clementi occaſionem præbuit, de
bent ergo inquiſitores contra hæ
reticos, non per tenebricoſa argu
menta & rixoſos ſyllogiſmos, ſed
per verbum Dei de fide Catholica
diſputare, & hęreticum per ſacras
literas cõuincere, deinde iuxta ca
nonum documenta, & ſacrorum
conciliorum conſtitutiones nego
cium terminare, & inquiſitum ad
fidem orthodoxam reducere, aut
hæreticum declarare, neque enim
hæreticus eſt qui temerarius non
eſt, nec fautor hęreticorum cẽſen-
dus eſt, qui innocentem criminis
& in damnatum hæreſeos defen-
dit,

dit, quo minùs ad iniquorum aliquot inquisitorum, imò rapacium autorum tribunal, & in locum nõ tutum tradatur dilacerandus. Iam verò etiam cùm iure expresse cautum sit, inquisitores nec cognoscẽdi potestatem, nec iurisdictionem vllam habere super quauis hæresis suspicione, defensione, receptatione vel fauore, vbi & quomodo nõ constat manifestè quod ibi sit hæresis expressa & explicitè condemnata, tamẽ isti sanguisitibundi vultures, vltra priuilegia officii inquisitionis sibi concessa, contra iura & canones sese iurisdictioini ordinariorum ingerunt, arrogantes sibi iurisdictionem pontificum, in ea quæ non sunt hæretica, sed dũtaxat piarum aurium offensiua, aut scandalosa, aut alio quouis modo circa hæresim erronea, & in rusticas mulierculas crudelissimè sæuiunt, quas sortilegii aut maleficii accusatas denunciatasue, sępè

nullis iuridicis iudicijs præcogni-
tis, atrocibus enormibusque tor-
mentis exponunt, donec extortis
nunquam cogitatis cõfeſſionibus
habeant quod condemnent, & tũ
verè inquiſitores ſeſe agere putãt,
quando non deſiſtunt ab officio
donec miſera ſit combuſta, aut in-
quiſitori manũ inaurarit, quo mi-
ſeriatur, & tanquam tormẽtis ſuf-
ficienter purgatam, abſoluat: po-
teſt enim inquiſitor non rarò pœ-
nas mutare, de corporali in pecu-
niariam, & ſuo inquiſitiõis officio
applicare, vnde illis non modicum
lucrum eſt, habentque ex miſeris
illis non paucas quę annuum cen-
ſum illis pendere coguntur, ne de-
nuò rapiantur ad inquirendũ: prę-
terea cum bona hæreticorũ Fiſco
proſcribuntur, etiã inde nõ parua
præda eſt inquiſitori, ſola denique
accuſatio aut denunciatio, vel le-
uiſſima etiam ſuſpicio hæreſis aut
ſortilegij, ipſaq; inquiſitoris cita-

Inquiſitores corrupti.

Inquiſitoribus annuũ cẽſum pendũt mulieres ruſticanæ.

tio infamiam annexá habẽt, cuius integritati nō nisi data inquisitori pecunia, consulitur, atq; illud non-nihil est. Hac cautela dum essem ego in Italia, plerique inquisitores in ducatu Mediolanensi multas honestissimas matronas, etiam ex nobilioribus vexarũt, ingentemque pecuniam à timidulis territisque clàm emunxerũt. Tandem cognita fraude à nobilibus male mulctati sunt, vixque gladium & ignem euasere. Fuit mihi olim cùm apud Mediomatricos reipublicæ à consilijs aduocatus præessem, grauis admodum cum inquisitore pugna, qui rusticam mulierculam ob futiles quasdam & iniquissimas calumnias in suam carnificinam & in longum non debitum homo nequam nequiter traxit, non tam inquirendam quàm trucidandam: hanc ego cum tuendam suscepissem, ostendissemq; in ipsis actis nihil esse indicij, quod ad quęstionem faceret,

ille in faciem resistens. Est, inqui
vnum sufficientissimum, nam ma
ter huius quondam pro sortileg
excremata est: hũc articulum eg
cùm impertinentem & de facto a
lieno citatis iuribus etiam ex iudi
cis officio reijciendum esse osten
derem, ille mox contra, ne sine ra
tione locutus videretur, ex malle
maleficarũ penetrabilibus & peri
pateticæ theologiæ fundamentis
talem eduxit, inquiẽs: ideò id esse
cum quia solitę sint malificę mulie
res fœtus suos ilico natos sacrifica
re dæmonibus, tum quia solent il-
los ex incuborum dæmonũ cõcu-
bitu plurimum cõcipere, quocirca
contingit tunc in hac prole veluti
ex hæreditario morbo radicatam
remanere malitiá. Infero ego, sicci
ne peruerse pater tu theologizas?
hisce figmentis ad torturá protra-
his insontes mulierculas, istis so-
phismatibus alios iudicas hæreti-
cos, tu ipse Fausto Donatoq; hære
ticis-

ticis ea sententia nō inferior? esto
ita vt dicis, nónne euacuas gratiá
baptismi? ac frustra dixerit sacer-
dos, exi immunde spiritus, da locū
spirituisancto, si propter sacrificiū
impiæ parentis proles remansura
sit diabolo: quod si tibi libeat etiá
illorum opiniones tueri, qui incu-
bos dæmones generare posse fatē-
tur, certè nullus eorum qui hoc as
serūt, adeò desipuit vnquá, vt sen-
tiret dæmones illos vnà cum suf-
focato semine aliquid de natura
sua extra mittere ingenitum: quin
ego tibi dico, inquam, ex fide, quod
ex propria natura humanitatis no-
stræ, sumus omnes nati vna massa
peccati & maledictionis æternæ,
filij perditionis, filij diaboli, filij iræ
Dei, & hæredes inferni, sed per gra
tiá baptismi eiectꝰ est de nobis sata-
nas, & effecti sumus noua creatura
in Iesu christo, à quo nemo potest
nisi per peccatū propriū separari,
tantū abest vt obsit illi factū alienū.

Baptismi vis & gratia,

Vides

Vides nunc quàm ſit hoc tuum quod ais ſufficientiſſimum, iudicium iure irritum, & ratione vacuum, & adſertione etiam hæreticum: incanduit ſuper ijs crudelis hypocrita, & comminabatur ſeſe aduerſum me, vt cõtra fautorum hæreticorũ, cauſam acturum: ego miſellam illam defendere non deſtiti, ac tandẽ iuris potentia ab ore leonis illius ſaluá eripui, reſtititq; ſanguinolentus ille monachus coram omnibus confuſus, & crudelitatis nomine perpetuò infamis, etiá calumniatoribus illis qui mulierem traduxerant, ipſi Metenſis Eccleſiæ capitolio, cuius ſubditi erant, inſigni mulcta cõdemnatis.

DE THEOLOGIA SCHOLASTICA.

Cap. XCVII.

POſtremò nũc reſtat de theologia dicere. Præteribo autẽ gentilium theologiam à Muſæo,

eo, Orpheo, Heſiodo, quondam
eſcriptam, quam omnino poëti-
m & fabuloſam eſſe in confeſſo
t: quam Euſebius & Lactantius
aliorum Chriſtianorum docto-
es iam dudum validiſſimis ratio-
ibus profligarunt, neq; etiam de
Platonis cæterorumque Philoſo-
horum, quos omnes errorũ ma-
iſtros oſtendimus ſuperius: Sed
le Chriſtianorum theologia no-
bis duntaxat hic ſermo eſto, hanc
certum eſt non niſi à doctorũ ſuo-
rum fide dependere, cum nullam
ſub artem cadere queat. Primum
autem dicamus de theologia ſcho
laſtica, quę à Pariſienſium Sorbo-
na mixtione quadam ex diuinis e-
loquijs & philoſophicis rationibꝰ
tanquàm ex Centaurorum gene-
re biformis diſciplina conflata eſt:
inſuper & nouo quodam ac ab an-
tiquorum vſu alieno tradendi ge-
nere per quęſtiunculas & argutos
ſyllogiſmos abſque omni ſermo-

nis elegantia conſcripta, alioqui
tamen iudicio & intellectu pleniſ
ſima,& quę ad reuincendos hære
ticos non modicum attulerit Ec
cleſiæ emolumentum, eius autho
res & qui in ea excelluerunt, fue
runt Magiſter ſententiarum, Tho
mas Aquinas, Albertus cognomẽt
Magnus, & multi alij excellente
viri: porrò Ioannes Scotus docto
intellectu ſubtili,ſed in contentio
ne procliuiori. Hinc tandem ſcho
laſtica theologia in ſophiſmat
paulatim delapſa eſt, dum recen
tiores iſti theoſophiſtæ, ac verb
Dei cauponatores,qui nõ niſi em-
pto titulo theologi ſunt, ex tam
ſublimi facultate quandam logo-
machiam fecerunt, circumeunte
ſcholas, mouentes quæſtiunculas,
fabricantes opiniones, & ſcriptu-
ris vim inferentes,intricatis verbis
alienum ſenſum illis obducentes,
paratiores ventilare,quàm exami-
nare, multa admodum iurgiorum

eminaria excogitare auſi, quibus
tigioſis ſophiſtis cõtendendi ma
eriam præbent, dum formas ab-
trahent, dum diſcutiunt intelle-
tus, dum voces ipſas genera di-
unt & ſpecies, dum alij rebus, alij
olis nominibus inhærent, & quod
vni ſubtrahunt, alteri inſcribunt,
alij indifferenter hoc accipiunt, &
ſtudent quiſque quibus ſuam hæ-
reſim poſſint confirmare. Atque
ipſam fidem noſtram ſacroſancta
apud ſapientes huius ſeculi (quod
etiam Thomas Aquinas conqueri
tur) riſui ac diffidentiæ expo-
nunt, dum relictis poſt terga cano-
nicis Spiritusſancti ſcripturis, mul
tas admodum aptas iurgijs de di-
uinis quæſtiones ſibi delegerunt,
in quibus ingenium ſuum exercen
tes, & ętatem conſumentes, totius
theologiæ doctrinam in illis ſolis
collocarunt, quibus ſi quis ſacrarũ
literarũ autoritate reſiſtere velit,
mox auditurus eſt: litera occidit,
perni-

perniciosa eſt, inutilis eſt, ſed quo
latet in litera, inquirẽdum dicent
moxque ad interpretandum, ac
exponendum, ad gloſſandum, ac
ſyllogizandum conuerſi quemui
potius alium quam propriũ litera
ſenſum illi induũt, ſi inſtas acrius
ſi vrges, contumelias recipies &
aſinus diceris, quiquid latet in li
tera, non intelligas, ſed tanquam
ſerpens ſola terra veſcaris, ade
nulli penes eos pro theologis ha
bentur, niſi qui norint egregiè co
tendere, & ad omne propoſitum
inſtantiam dare, prompte finger
& nouos ſenſus inuenire, ac mon
ſtruoſis vocabulis ſic obſtreper
quo nõ præ rei difficultate, ſed pr
verborum portentis intelligantu
à nemine. Atque hi tunc doctor
vocantur, cùm id effecerint, vt in
telligantur quàm minime, his tun
auditorum circumſtrepit multit
do, qui quicquid ex iſtis hauſerin
ex intimis theologiæ abditis d
pro

promptum putant, iurantque in verba magiſtri, & inopinabile putant, ſi quid illi fuerit ignotum, illiuſque opinionibus ſic captiuantur, vt nullis aduerſis rationibus vincantur, nullis ſcripturis acquieſcant, ſed ad ſinum matris ſuæ, in quo geniti ſunt, more Antæi vires reparare contendunt, ſuoſque doctores in ſubſidium vocant:

Tunc vultur iumẽto canibus trucibuſq; relictis,
Ad ſuos properat, partemque cadaueris adfert,
Hic eſt ergo cibus magni quoque vulturis, & ſe
Paſcentis propria cùm facit arbore nidum.

Hinc effectum eſt, vt ſcholaſticę theologiæ ſublimis gymnaſiorum facultas, ab errore malitiaque non ſit immunis, tot ſectas, tot hæreſes introduxerunt praui hypocritæ temerarijque ſophiſtæ, qui (vt inquit Paulus) non propter bonam volun-

voluntatem, ſed propter cōtentio nem Chriſtū prędicant, vt faciliùs inter philoſophos cōueniat quàm inter theologos, qui omnem illam antiquæ theologiæ gloriam humanis opinionibus nouiſque erroribus extinxerunt, ac varijs exponendi inſtitutis ceu labyrinthis excogitatis, fucatis titulis deteſtandā doctrinam profeſſi, ſacrę theologiæ nomē ſibi furto & rapina vſurpant, ac ſanctorū doctorum nominibus & inſtitutis abutentes, ſectas introduxerunt, ſicut olim in eccleſia dictum: Ego Apollo, ego Pauli, ego Cephæ, prætendentes ſtudia eorum, quorū opera initiati ſunt doctrinis, & iurantes in verba magiſtri, cæteros ſpernunt, & non quid, ſed à quo quid dicatur attendentes. Atq; hi ſectatores inſuper inter ſe multifariā ſecti ſunt. Nam aliqui eorum quibus ſublime ingenium eſt, quiq; peritiores prophetis & Apoſtolis videri volunt, ea

quæ

æ sola fide creduntur, etiam suis
llogismis sese inuenire & demon
rare posse præsumunt, atque de
iuinis philosophantur deploratis
uæstionibus, contenduntq; pro-
igiosa cõfidentia, varijs nonnun-
uam etiam absurdis opinionibus,
t cùm diuinã essentiam à relatio-
ibus, alij re ipsa, alij duntaxat ra-
ione distingunt, alij infinitas (vt
oquuntur) realitates tanquã Pla-
onicas ideas adstruunt, illas rur-
sum alij negant atque rident, tot
præterea de Deo portenta, tam va
rias diuini numinis formas, tot
phantasmatum cogitationumque
suarum de diuinis idola fabricant,
Christumque saluatorem opinio-
num suarum prauitate discerpũt:
atque tam variis sophismatum lar
uis vestiunt, ac tanquam cereum
idolum in quáuis volunt figuram,
suis absurdis suppositióib. formãt
atq; reformant, quod eorũ doctri-
na mera videri posset idololatria.

Cæte-

Cæteri verò quibus ad tam alt
non est ascensus, hi diuorū cōstr
unt historias, piè nonnihil admer
tientes, supponunt reliquias, fab
cant miracula, confinguntq́; (qu
exempla vocant) vel plausibild
vel terribiles fabulas, numerat
preces, pōderant merita, mentiu
tur cæremonias, nundinantur in
dulgētias, distribuunt venias, ve
dunt sua benefacta, ac mendicanc
populi deuorant peccata. Atqu
de apparitionibus, adiurationibu
responsisque defunctorum velu
certa lege pronunciant, atque ex
Tundali Brandarijque libris, au
ex Patricii antio edocti, ludun
purgatorium tragœdias, & indul
gentiarum comœdias, & à sugge
sto veluti scena, tam militari auda
cia, tam Thrasonica iactantia, tam
arrogantibus oculis, commutato
vultu, protensis brachiis, multifo
mibus gestibus, cuiusmodi Proteū
describunt poëtæ, sese transfor-
mantes

nantes, ventosa lingua ac stentorea voce ad plebem denotat. Qui verò ex his ambitiosiores, cyclicæ doctrinę pariter & eloquentię decorem sibi arrogant, hi in clamando (declamando dicere putaui) canunt poëmata, narrát historias, disputant opiniones, citant Homerum, Virgilium, Iuuenalē, Perseum, Titum Liuium, Strabonem. Varronem, Senecam, Ciceroné, Aristotelem & Platonem. Atque pro euágelijs pro verbo Dei miras nugas & humana verba crepant, prædicantes Euangelium nouum, adulterantes verbum Dei, quod annunciant non ad gratiam, sed ad quęstum & ad precium. Viuentes autem non ad veritatem verbi, sed ad voluptatem carnis, & cum interdiu è suggesto de virtute, vario errore loquuti sunt, sero in latibulis clunes agitant labore nocturno. Atque hæc est via eorum, qua itur ad Christum. Denique vbi

vitia rephehédenda occurrunt, mirum qua linguæ maledicentia irascátur, qua gestuũ insolétia debacchátur, qua sermonis turpitudine incandescant, qua vocis impudentia exclament ac si Christus sui verbi pręcones non attrahentes à dextris molli reticulo piscatores, sed persequentes à sinistris sagittarios ac vulnerarios venatores esse voluerit: aut ipsi etiam non homines sint, atque ijs ipsis vitijs quæ insectátur vel maioribus obnoxij sint, aut aliquádo fuerint, vel adhuc obnoxij fieri possint ita ista piscatores hominum, quibus lingua pro rete est, vt trahát malos ad salutẽ, facti sunt venatores etiam bonorum in exitium: os habent quasi arcum mendacij, sagitta vulnerans lingua eorum, sed dimissis istis ad veram theologiam nunc properemus, atque hæc etiá bifariam partita est: ná vna prophetica est, altera interpretatiua est, de posteriore prius dicemus.

DE THEOLOGIA INTERPRETATIVA.

Cap. XCVIII.

PVtant enim interpretatiui theologi quod quẽadmodũ naturæ liberalitate, vuæ, oliuæ, frumenta, linum & huiusmodi plura crescunt & maturantur, è quibus tandem hominum ingenio & adiumento formantur, vinum, oleum, panes, tela, & sic reliqua naturæ opera humanis artibus complentur, ita etiam diuina oracula admodum obscura & abscondita data nostris interpretationibus explicanda, non quidem ex nostris viribus aut adinuentionibus, quasi Dei oracula sicuti naturæ opera opus habeant nostro adiumento, sed ex ipsomet scripturarum illarum sancto spiritu, qui distribuit dona sua omnibus secun-

dum quod vult, & vbi vult, faciẽs alios quidem prophetas, alios prophetarum interpretes. Hęc itaque diuinorum interpretandi theologia, non peripateticorũ more definiendo, aut diuidendo, aut componendo, quorum modorum nullus ad Deum attingit, cum ille nec definiri, nec diuidi, nec componi posſit, progreditur: ſed alia conſtat cognoſcẽdi via, quę inter hãc & propheticam viſionem media eſt quę eſt adæquatio veritatis cum intellectu noſtro purgato, veluti clauis cum ſera qui vt eſt veritatum omnium cupidiſſimus, ita intelligibilium omnium ſuſceptiuus eſt, atq; idcirco intellectus poſſibilis vocatur, quo & ſi nõ pleno lumine percipimus ea quæ depromunt prophetæ, & hi qui ipſa diuina conſpexerunt, aperitur tamen nobis porta, vt ex cõformitate veritatis perceptę, ad intellectũ noſtrũ, & ex lumine quod ex ipſis penetralibus

apertis nos illustrat, multò certiores reddimur quã ex philosophorũ apparentib. demõstrationibus, diffinitionib. diuisionibus, & cópositionibus, daturq; nobis vt legamus & intelligamus, non oculis & auribus exterioribus, sed percipiamus melioribus sensibus, & ablato velamine & reuelata facie hauriamus veritatem, â medulla sacrarũ literarum emanãnté, quã sub velaminibus tradiderũt hi qui verò intuitu cõspexerunt, quæ â sapientibus huius mũdi & philosophis cognitionibus abscondita est, eamq; nos tanto certitudinis iudicio apprehendimus, vt omnis amoueatur perplexitas. Atq; cũ hæc veritas in sacris literis multiplex lateat, hinc sancti & spirituales viri varias & multiplices sacrarũ literarũ expositiones adorti sunt: nam alij per corticẽ literæ leni decursu incedentes, scripturas concordantes, & literam per aliam literã ex-

ponentes, ex verborũ ordine, ety mologijs, proprietatibus, atque ex vocabulorum viribus, & similibus sensum aliquem cõuincentes, scripturæ veritatem venantur, quam expositionem idcirco literalē vocant. Alij quæcunque scripta sunt, ad animæ negotium & iustitiæ opera referunt, quorum expositio idcirco moralis dicitur. Alij hanc per varios tropos siue figuras ad ecclesiæ arcana reuocant, quorum sensus propterea tropologicus vocatus est. Alij supernæ vitæ contemplationi dediti, omnia ad cælestis glorię arcana referunt, quam expositionem Anagogicam nuncupant. Atque hæ sunt quatuor in ecclesia exercitatæ theologorum expositiones: præter quas sunt adhuc aliæ duæ, quarum vna ad tẽporum vicissitudines, regnorum mutationes, & seculorũ restitutiones omnia referens: idcirco typica dicta est, in qua excelluerũt

cyrillus, Methodius, & Ioachim Abbas, atque ex recentioribus Hierõ. Sauonarola Ferrariensis. Altera in ipsis sacris literis ipsius vniuersi & sensibilis mundi totiusq́ue naturæ ac mundanæ fabricæ vires virtutesq́ue exquirit, quam expositionẽ inde physicam siue naturalem appellant, in hac excelluit Rabbi Symeon Ben Ioachim, qui super Leuiticum amplissimum volumen scripsit, in quo pene omnium rerũ naturas discutiens, ostẽdit quonam modo Moyses secũdum triplicis mũdi conuenientiam & rerum naturam, arcam, tabernaculum, vasa, vestes, ritus, sacrificia, & reliqua mysteria ad Deum & virtutes cœlestes placandas, & ad explicandam horũ imaginẽ, hominẽ ordinauit, & hãc expositionẽ multi cabalistę sequuntur, illi videlicet qui de Bresith, hoc est, de creatis tractant. Nã illi qui de mercana, hoc est, de tribunali Dei disserẽtes per numeros

per figuras, per reuolutiones, per symbolicas ratiões, omnia in ipsũ referunt archetypum, hi anagogicum sensum scrutantur. Hi igitur sunt sex famosissimi sacrarum literarum sensus, quorum autores, expositores, & interpretes omnes cõmuni vocabulo theologi nuncupati sunt. Eiusmodi itaq; ex nostris fuerunt Dionysius, Origenes, Polycarpus, Eusebius, Tertullianus, Irenęus, Nazianzenus, Chrysostomus, Athanasius, Basilius, Damascenus, Lactantius, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Ruffinus, Leo, Cassianus, Bernar. Anselmus & multi alij sancti patres quos illa prisca tẽpora protulerunt nonnulli etiam posteriores, vt Thomas, Albertus, Bonauentura, Aegydius, Henricus Gandauensis, Gerson, & plerique alii; verùm omnes hi interpretatiui theologi, homines cum sint, humana quoq; patiuntur alicubi

errant

errãt alicubi cõtraria aut pugnan
tia ſcribunt, nonnunquã à ſeipſis
diſſentiũt, in multis hallucinãtur,
nec oẽs omnia vident. Solus enim
ſpiritusſanctus plenariam diuino-
rum ſciẽtiam habet, qui diſtribuit
omnibus ſecundum certam men-
ſurã, multa ſibi reſeruans, vt ſem-
per nos habeat ſibi diſcipulos. oẽs
enim (vt ait Paulus) non niſi ex
parte cognoſcimus & propheta-
mus. Tota igitur hæc interpreta-
tiua theologia in libertate ſpiritus
verſatur, & ſeparata quędã à ſcri-
ptura ſapientia eſt, in qua vnicuiq;
iuxta ſuum ſenſum abundare da-
tum eſt, per multiplices illas quas
recitauimus expoſitiões, qua Pau
lus vnico vocabulo myſteria ſiue
myſteriorũ locutiones vocat, vbi
Spiritus loquitur myſteria, vnde
Dionyſius hanc myſticã & ſigni-
ficatiuã theologiã vocat, à ſanctis
illis doctoribus ingentibus volu-
minibus tractatã. Neque verò illis

per omnia credatis, nam multi ille
rum perseuerarunt in multis erro
neis opinionibus de fide, quæ pe
Ecclesiam pro hæreticis reproba
tæ sunt. Sicut manifestum est d
Papia Hieropolitano episcopo, d
Victorino pictauiensi, de Hierenæ
Lugdunensi, de B. Cypriano, d
Origine, de Tertuliano, & multis
alijs, quos constat in fide errasse &
opiniones illorum pro hæreticis
damnatas, cum tamen ipsi habean
tur in canone sanctorũ. Hic tamen
altiore opus est spiritu, qui dijudi
cet atque discernat, qui videlicet
non ex hominibus, nec ex carne &
sanguine, sed desuper datus sit à
patre luminum, de Deo enim sine
eius lumine nemo ritè quicquam
effari potest, lumen autem illud
est verbum Dei, per quod omnia
facta sunt, illuminans omnẽ homi
nem venientẽ in hunc mundum,
dans illis potestatẽ filios Dei fieri,
quotquot receperunt & credide-

runt

runt ei: neq; verò alius eſt qui poſ-
ſit enarrare quæ ſunt Dei, niſi pro-
prium ipſius verbum. quis enim
alius cognouit ſenſum Domini?
aut quis alius cōſiliarius factus eſt,
niſi filius Dei verbum patris? De
hoc nunc mox dicturi ſumus, ſi
propheticam theologiam prius
abſoluerimus.

DE THEOLOGIA PROPHETICA.

Cap. XCIX.

QVemadmodū prophetia eſt ſermo prophetarū, ſic theologia nō eſt aliud quàm traditio theologorū, hoc eſt, cū Deo loquentiū: neq; enim qui prophetiam aliquam memorauerit, ſiue interpretari nouerit, is protinus propheta eſt, ſed ille qui in diuinis cum ſcientia pietatis, virtute ac ſanctitate eſt præditus, qui cum DEO loquitur, & in lege eius meditatur die ac nocte: ſic nanque Iohannes author Apocalypſis, in

literis Dionysij nominatus est the-
ologus, à diuina scilicet locutione:
quibus dixit ipsa veritas: qui vos
audit, me audit: & qui vos spernit,
me spernit: quòd verbum non ad
contentiosos theosophistas dicti
est, sed ad veros theologos, ad apo-
stolos, ad euangelistas, ad nuncios
verbi Dei, qui dicunt. Non audeo
aliquid loqui quod per me non ef-
ficit Christus. Horum itaq; theo-
logorum de fide & pietate sanctæ
traditiones, theologica sunt. Horũ
dictis atque scriptis creditur, tan-
quàm fundatis non in contentio-
nibus syllogismorũ aut opinioni-
bus hominũ, sed in doctrina sana
(vt ait Paulus) diuinitûs inspirata:
non philosophorum more diui-
dendo, definiendo, componendo,
speculando acquisita, sed essentiali
quodam diuinitatis contactu, per
clarã in ipso diuino lumine visio-
nem comprehensa: cuius visionis
plures admodum species in sacra
scri-

ſcriptura depræhendimus, iuxta prophetarũ diuerſas recipiendi diſpoſitiones: nam quoſdã legimus Deum ſiue augelos in forma hominis vidiſſe, alios in forma ignis, alios in forma aëris ac venti, alios in forma fluuij & aquę, alios in forma volucrũ, alios in forma lapidũ preciosorũ & metallorũ, alios in forma literarum ac characterum, aut manus ſcribentis, alios in ſonitu vocis, alios in ſomnijs, alios in ſpiritu quodã habitante intra ſe, alios in energia intellectꝰ: quocirca ſcriptura ſacra prophetas omnes videntes vocat. Sic legimus: viſio Iſaiæ, viſio Ieremiæ, viſio Ezechiẽlis & reliquorum. Et in noua lege Ioan. ait: Fui in ſpiritu in illa dominica die, in qua ſubuectꝰ vidi thronum Dei. Et Paulus teſtatur, ſe vidiſſe quę nõ licet homini loqui. atq; hic intuitus à pleriſq; raptus vocatur, ſiue extaſis, ſiue mors ſpiritualis: fit enim tunc ſeparatio quędam

animæ à corpore, ſed nõ corporis ab anima: De hac morte dictũ eſt. Deum nõ videbit homo & viuet. Et alibi: Precioſa in conſpectu domini mors ſanctorũ eius. Et clarius adhuc per Apoſtolum expreſſa eſt, vbi ait: Mortui eſtis, & vita veſtra abſcõdita eſt cum Chriſto, hac igitur morte mori oportet, quicunq; ingredi cupit ad propheticę theologiæ penetralia. Huius aũt tam Deificę viſiõis duplex eſt intuitus: Vnus quo videtur Deus facie ad faciem, atque tunc vident prophetæ (quòd ait Paulus) quæ non licet homini loqui, atque quæ nulla nec hominũ, nec angelorũ lingua potẽs eſt exprimere, nec calamus reſerare. Eſt liquidẽ quidam diuinæ eſſentiæ contactus & vnio, & ſine omni imagine & ſimilitudine puri & ſeparati intellectus illuſtratio: ideoq; interpretãtur hãc theologi viſionem meridionalẽ, ſicuti de ijs latę diſſerunt Auguſt. ſuper

Gene-

Genesim, & Origenes cõtra Celsum. Alter intuitus est, quo videntur posteriora Dei, quando videlicet claro intuitu intelligũtur creaturę, quę sunt creatoris posteriora & effectus per quarũ cognitionem cognoscitur creator opifex, & prima causa agens omniũ, sicut ait Sapiés: A magnitudine speciei & creaturæ, poterit cognosci eorũ creator. Et Paulus de eodé inquit: Inuisibilia Dei per ea quę facta sunt, intellecta cognoscũtur: quin & apud peripateticos vsitatius dicendi modus est, vt arguentes ab effectibus ad causas, dicantur arguere à posteriori. Vtraque hac visione fruebatur Moyses, testantibus id sacris literis. Nam de priore legimus, quia vidit Moyses Dominum facie ad faciem: de altera legimus illi dictum à Domino: Videbis posteriora mea, & iuxta hanc posteriorum visionem condidit Moyses legem, & instituit sacrificia

ficia & cæremonias, & ædificaui
arcam, cæteraq; mysteria ad ipsiu
vniuersi exploratissimũ exẽplar
omniaq; Dei hæc & naturæ operi
secreta in illis cõplexus est, atqu
hæc visio rursus bifariam incedit
nam aut creaturas in ipso Deo in
tuetur, & vocatur à theologis visi
matutina, aut Deũ ipsum cõspici
in creaturis, & vocatur visio ves
pertina. Est præterea alia quædam
prophetica visio, videlicet quæ in
somnijs fit, sicut legimus apud Mat
theũ quia apparuit angelus Dei in
somnijs Ioseph & alibi: quia Magi
adorato Christo in somnijs admo-
niti sunt, vt per aliam viam reuer-
terentur in regioné suam. Sunt &
in veteri Testamento multa illius
exempla: qualis deniq; sit hæc vi-
sio, exponit ipse Iob, vbi dicit: In
horrore visionis nocturnæ, quádo
cadit sopor super homines & dor
miunt in lectulo, tũc aperit aures,
& erudiés, instruit eos disciplina.

]t hæc tanquã quarta visionũ spe-
ies, vocatur nocturna. Sũt adhuc
lia duo prophetiæ genera, vnum
uod expressa voce recipitur, quo
enere illustrati & docti fuerunt
noyses in mõte Sinai, Abaã, Iacob,
amuel, & pleriq; alij veteris legis
prophetę: in noua autem lege apo-
toli, & Christi discipuli oẽs, viua
& vera voce à Christo edocti fue-
runt. Alterum genus prophetię fit
agitatione spiritus, quando videli-
cet anima à numine aliquo corre-
pta, illi tunc annexa & ab animali
homine abstracta, & ab eo sapien-
tia & cognitione vltra omne hu-
manũ ingenium & vires repletur.
quæ quidẽ correptio prouenit nõ
solum ab angelico numine, sed nõ
nunquam etiam à spiritu domini
sicut legitur de Saul, quia insiluit
in eum spiritus domini, & prophe
tauit, & mutatus est in virum alte-
rũ, & numeratus inter prophetas.
Et in Act. Apost. Spiritus sanctus
insi-

insiluit in baptizatos in flāma ignis, atque hic spiritus sępe etiam corripit homines peccatis obnoxios: quin multi gentilium vates, vt Cassandra, Helenus, Calchas, Amphirus, Titesia, Mopsus, Amphilochus Polybius Corinthius. Item Galanus Indus, Socrates, Diotima, Anaximāder, Epimenides Cretēsis. Item Magi Persarū, & Asiatici Brachmani. Aethiopum gymnosophistæ, & Memphitici vates: Gallorū Druides, & Sybillæ eo ipso excelluerunt. Ad quam quidem propheticam spiritus correptionem nonnunquam præuiæ quædam cęremoniæ, & officij autoritas, sacrorumq́; cōmunio plurimū præstāt: sicuti de Balaam exemplificat scriptura. Et alibi de applicatione ephod: & euangelista testatur de Caipha, quia prophetauit cū esset pontifex anni illius. Atq; hinc Hebræorū Mecubales etiā prophetandi artificium cōmentari ausi sunt.

Trans-

ranseo quæ circa ista Hebreorū theologi de triginta duabus semi- intelligentię profunda contem platione tractant, & quæ Augusti- nus de gradibus tetigit. Albertus de receptionibus formarum, qua- rum ille septem modos refert in somnijs & totidem in vigilia appa- ritiones. De quibus vnum hoc dun taxat admonemus cōsiderandum: non semper diuina numina pro- phetis forinsecus occurrere in cō- spectum aut colloquium, sed sæ- pissimè illa intrinsecus causari, cū videlicet mens prophetę diuinum lumen concipit, cuius illustratio diffusa radijs suis per singula media vsq; in hoc crassum corpus, etiam sensus ipsos suæ felicitatis reddit participes, & ex intellecto per ra- tionem & imaginationē ac passim per totam animā vsq; ad sensuum instrumenta intrinsecus progre- diens, in illis euadit obiectum, vt vox vel lumē, vel visio, vel sermo,

vnumquenque sensuum propri
sua cõditione mouens: & id quid
multis prophetis contigit, alijs qu
dẽ in vigilijs, aliis verò in somniis
Sic legimus apud Platonẽ & Pro
culum de Socrate, illum nõ solum
intelligibili influxu, sed etiam pe
vocem & colloquium inspiratum
fuisse: multò tamen faciliùs hęc in
somniis proueniunt, sed de hoc h
ctenus. Quin ad propositum no
strum reuertamur. Est itaque pro
phetica theologia, quę ex intuitiu
inspiratione inconcussum verbum
Dei docet. Autoritas autẽ & argu
menta quibus corroboratur illiu
veritas, non sunt hominum placi
ta, nõ longi tẽporis vsus, nõ sapien
tum excogitata cõmenta, non se
ctarum magnifica decreta, non sy
logismi, nõ enthymemata, non in
ductiones, non obligationes, non
solubiles consequentiæ, sed diui
na oracula sibi inuicem consonan
tia, in vniuersa Ecclesiæ vnanim

...tabili cõsensu recepta, miracu-
...prodigijs, portentis & omnimo
...sanctitate vitæque discrimine,
...ipso effusi sanguinis testimonio
...obata: doctores autẽ huius pro
...eticæ theologię habemus MOY-
...n, Iob, Dauid, Salomonẽ, & ple-
...sque alios veteris Testamenti ca
...nicos scriptores & prophetas.
...oui autem Testamenti doctores
...abemus Apostolos & Euangeli-
...as, atque verò hi omnes licet spi-
...tusancto repleti fuerint, omnes
...mẽ alicubi veritate defecerunt,
...secundum quid fuerunt menda
...es, non quòd scienter, quòd astu
...liquid mentiti sint, hoc enim dice
...e perniciosissimũ, atque Arrij ac
Sabellii hæresibus maior & peri-
culosior error est, totius canonicæ
scripturæ subuertẽs autoritatem,
in quo tamen tam maximo errore
fuit olim magnus ille ac Sanctus
Hieronymus, de reprehẽsione Pe-
tri, disputans aduersus Augustinũ:

dixe-

dixerat enim Hieronymus Paulum aſtu mentitum. Quod ſi conceſſum fuerit, & in ſacra ſcriptura tale mendacium admiſſum fuerit mox (vt ait Auguſt.) tota ſacrarum literarum certitudo corrueret. Cui ſic momenti poſt plures contradictiões & erroris ſui defenſiones, tandem agnito errore, & cognita veritate ceſſit Hieronymus. quod ergo dico, ſacros ſcriptores ſecundum quid alicubi fuiſſe mendaces intelligi volo, non ſponte errantes, ſed aut humanitus lapſos, aut mutata Dei ſententia deficientes. Sic defecit Moyſes qui pollicitus erat populo iſrel, vt educeret eum de Aegypto, & introduceret in terram promiſſam, & eduxit quidem de Aegypto, ſed ad terram promiſſam non perduxit. Defecit Ionas Niniuitis cladem in quadrageſimum diem prænuncians, quæ tamen dilata eſt. Defecit Helias prædicens mala ventura

rebus Achab, quæ etiam vsque
obitum Achab dilata sunt. De-
ficit Esaias prædicens mortem E-
zechiæ in crastinum, quę vsque ad
annos quindecim prorogata est.
Defecerunt & alij prophetæ, &
ipsorum omnia vaticinia reperiun
tur aliquádo sublata aut suspensa.
Defecerunt etiá apostoli & euáge-
listę. Defecit Petrus quádo repre-
hensus est à Paulo. Defecit Mat-
thæus quádo scripsit Christú non-
dum mortuum dum lancea latus
eius aperuit. Verùm istic defectus
non est defectus spiritussancti, sed
aut defectus prophetæ, non bene
percipiétis quid suggerat spiritus,
vel indicet visio, aut ex aliqua mu-
tatione facta in ijs de quibus vatici
nabatur, vnde cōtingit oraculi sen
tentiá aut mutari, aut differri. Hinc
cōtingit omnes prophetas & scri-
ptores in aliquib. videri mēdaces
iuxta scripturam dicenté. Omnis
homo mendax. Solus aût christus
Deus

Deus & homo, nunquã repertus est, nec reperietur mẽdax, nec verba eius mutabuntur aut deficient: qui ſolus expers mendacii & erroris, oracula nunquã irritanda protulit, ſicut ipſe dixit: Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea nõ præteribunt: & quia omnis veritas eſt per ſpiritum ſanctum, ſolus Chriſtus hunc Spiritum ſanctum firmiter poſſidet, & nunquam dimittetur ab eo, ſed requieſcit in illo. Non ſic eſt de aliis: nam venit Spiritus ſuper Moyſen, ſed in percuſſione petræ ablatus fuit. Venit ſuper Aaron, ſed in peccato vituli receſsit. Venit ſuper Annam ſororem illorum, ſed in murmuratione contra Moyſen reliquit illam. Venit ſuper Saulum, Dauid, Salomonem, Iſaiam, & reliquos, ſed nõ requieuit in illis. Neque verò prophetæ ſemper ſunt prophetę, ſiue videntes, prædicentesq́ue, neque habitus continuus eſt prophetia:

ſed donum & paſſio & ſpiritus tranſiens, & cùm nullus ſit qui non peccet, nullus eſt à quo non recedat ſpiritus & ad tempus, ſaltem relinquat, niſi à ſolo filio Dei Ieſu Chriſto, de quo ideo dictum fuit ad Ioannem: Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem in eo, hic eſt filius Dei, qui baptizat in ſpiritu ſancto, potens illum etiam alijs impartiri.

Vnde (quemadmodum ait Symonides) ſolus Deus habet hunc honorem, quòd ſit methaphyſicus, ita & nos verè dicere poterimus: Solus Chriſtus habet hunc honorem quòd ſit theologus, neque tamen propterea quis putet veteris teſtamenti ſcripturas, poſt natum ex illis diuino partu Chriſti euangelium, idcirco tanquam effœtas & mortuas, viuunt enim ſemper ſumma in auctoritate, ex illis apoſtoli ſua probarunt dogmata, & ſine illarum teſtimonio loquuti

 ſunt

sunt nihil, ad illas nos remittit ipse Christus scrutãdas, cuius euãgeliũ scripturas illas nõ soluit, sed adimpleuit vsq; ad minimũ iota & apicem. Sed de hoc latius disseremus inferius. Illud adhuc aduertẽdum est etiam, ipsam sacram scripturá multis voluminibus suis deficere, quod ex ea ipsa facilè cõuincitur. Nam Moyses citat libros bellorũ domini, & Iosue librum iustorum, Hester libros memorabiliũ, & Machabæorum liber citat libros sanctos de Spartiatis, & Paralippomenon commemorat libros lamentationum, libros Samuelis videntis, libros Nathan, Gad, Semeiæ, Haddo, Ahie, Silonitis, & Iesu filij Hammoni prophetarum. Citat Iudas in epistola canonica librum Henoch. Citatur à fide dignis liber Abrahæ patriarchæ, qui omnes periere & nusquá sunt. Iá verò et qui habentur in manibus, nõ omnes æqua lãce recepti sunt. Ná Dionysius euãgelium

gelium Bartholomæi, et Hierony-
mus meminit euágelium secundũ
Nazaræos, & Lucas in præfatione
euágelij, sui plures ait euágeliũ scri
bere aggressos, quæ omnia perie-
runt & ampliùs nõ sunt, & plura
illorum, quia ab Hæreticis depra-
uata sunt, aut incertis autorib. in-
uulgata, nec à patrib. recepta sunt,
ab ecclesia adprobata. Taceo inte-
rim pseudo prophetas, qui sub in-
troierũt propter vanã gloriã pro-
phetantes, quæ spiritus sanctus nõ
suggessit, sed inaudita quædã men
dacia, quæ nõ sunt de veritate scri
pturæ nec ad vnitatẽ spiritus, nec
ad pacem ecclesiæ, sectas introdu-
cunt, & quasi Dei consiliarios sese
procaci temeritate constituentes,
audent testamentũ domini assume
re per os suũ, & scribere vaticinia
& euangelia, quæ omnia aut hære
tica sunt, aut apocrypha, nec sa-
cro canoni inserta, quemadmodũ

de Apoſtolorum canonibus manifeſtum eſt. Sed ipſa Salomonis cāticā in ſacro Hebræorum canone inſerta non fuerunt, niſi prius caſtigata & cōprobata ab Iſaia propheta. Iam ex his facile patet, quomodo ipſa etiam vera theologia, ſacra videlicet ſcriptura, multis voluminibus ſuis priuata & quodāmodo māca videri poſſet, ac pauci admodum ex multis veri ac certi ſuperſint, qui tanquam libri vitę ſacrum canonem conſtituant.

DE VERBO DEI.

Cap. C.

EN audiſtis modò quàm ſint oēs diſciplinæ ambiguæ quā biſulcatę, quam incertę, quā plenę periculo, vt quantū ex ipſis eſt neſcire cogamur, vbinam quieſcat veritas, etiam in theologia, niſi ſit qui habeat clauē ſcientiæ & diſcretionis, (clauſum enim eſt, veritatis armariū, varijsq; obductū my-

ſte.

terijs,atq; ipsis etiã sapientibus & sanctis præclusum) quæ an tantũ, tam incõprehensum thesaurũ nobis paretur ingressus. Clauis autẽ hæc sola est, nec quicquam aliud, quam verbum Dei, hoc solũ discernit omnẽ vim speciemque verborum, & quis sermo ex arte sophistica veniat, nõ veritatem, sed eius quandam præferens imaginem: & quis sermo veritatem nõ in specie & in fuco, sed inesse & ratione possideat, dijudicat, in ipso omnis ars malitiæ & mendaciorum superatur, neque argumentationes, neq; syllogismi, neque vllæ sophismatũ versutiæ contra ipsum stare possunt. Qui illi non acquiescit, vel ab illo dissentit, is, vt inquit Paulus, superbus est, & nihil sciens. Igitur ad ipsum verbum Dei oportet nos omnes scientiarum disciplinas & opiniones, tanquam ad Lydium lapidem aurum examinare, atque in omnibus eo ceu ad solidissimã

petram confugere, atque ex eo ſo lo omnium rerum veritatem venari, ac de omnib9 diſciplinis, de omnium opinionibus & cõmentis iudicare. Quodcunque enim, vt ait Gregorius, ab eo auctoritatẽ nõ habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur: huius autem verbi ſcientiam nulla ſchola philoſophorum, nec quorumcunque ſcholaſticorum gymnaſia nobis tradidere, ſed ſolus Deus atque Ieſus chriſt9 per ſpiritum ſanctũ in illis ſcripturis, quæ canonicæ vocantur, quib. iuxta diuinum præceptum nihil addere licet nihilq́ue detrahere. Quiſquis enim etiam ſi angelus de cœlo id egerit, anathema eſt, & à lege domini maledictus eſt. Huius ſcripturæ tanta maieſtas eſt, tanta energia, vt nulla externa commentaria, nullas humanas nec angelicas gloſſas patiatur: nec tanquã cerea ad humanorum ingeniorũ placita ſe flecti permittat, nec more

huma-

humanarũ fabularũ in varios ſenſus ſe tanquã Proteus aliquis poëticus trãsformari aut transfundi patiatur, ſed ſibijpſi ſufficiens, ſe ipſũ exponit & interpretatur: & omnes iudicans, à nullo iudicatur. Maior enim eſt eius autoritas, vt ait Aug. quam omnia humani ingenij perſpicacitas, vnum enim cõſtantem ſimplicem & ſanctum ſenſum habet, quo ſolo cõſtat veritas, quo ſolo pugnatur, & vincitur. Cęteri verò extra hũc ſenſus morales, myſtici, coſmologici, typici, anagogici, tropologici, & allegorici, quibus pleriq́ue illam varijs ac peregrinis coloribus depingunt, docere quidem nos & perſuadere ad plebis ædificationẽ rectè, & verè aliqua poſſunt, verùm ad autoritatẽ verbi dei cõfirmandũ probare aliquid vel impugnare ſiue reprobare non poſſunt. Nam adducat quis in certamẽ horum aliquem ſenſum citet etiam eius quantumcunq; grauem

auctorem, citet interpretem, citet glossam, citet expositionem quorũ libet sanctorum patrum, nõ ita nos adstringunt, quin liceat reluctari. Ex litera autẽ scripturæ, ex illius ductu & ordine vincula nectuntur, quę nemo pręrumpere, nemo euadere potest, quin omnes argumentationum machinas elidẽs ac dissipans, dicere ac fateri compellat quin digitus Dei est, quin nunquam sic locutus est homo, quia non vt scribæ & pharisęi loquitur, sed vt potestatem habens. Eius verò auctores diuinitus inspirati canonem nobis saluberrima auctoritate fecerunt, cuius ea magnificẽtia est, vt cuncti ei reddamus oportet, & quicquid pronunciauerit & docuerit, hoc absque vlla retractione firmum & sanctum teneatur. Sicut de hoc loquutus est August. se solum eis libris, qui canonici appellantur, hunc honorẽ deferre, vt nullũ scriptorum eorũ errasse fir-

firmiſsimè credat. Cæteris autem quátalibet doctrina ſanctitateque polleant ſe nolle credere, niſi euidenti ratiõe ex diuinis literis, quod à verò nõ abhorreat, perſuadeát. Ad has nos relegat christus, docés vt ſcrutemur ſcripturas. Ex illis iubet nos Apoſtolus omnia probare, vt teneamus quę bona ſunt, atq; probare ſpiritus, vtrũ ex Deo ſint, ac in illis potentem eſſe de omnib. rationem reddere, & contradicentes redarguere, vt ſic ſpirituales effecti, omnia dijudicemus, à nullo dijudicemur. Harum aũt ſcripturarum (dico canonicarũ) veritas & intelligentia à ſola Dei reuelantis autoritate dependet, quæ nõ vllo ſenſuum iudicio, nulla ratione diſcurrente, nullo ſyllogiſmo demõſtrante, nulla ſcientia, nulla ſpeculatiõe, nulla cõtemplatione, nullus deniq; humanis viribus cõprehendi poteſt, niſi ſola fide in Ieſum Chriſtũ, à Deo patre per ſpiritum

ſanctum in animam noſtram tranſfuſa. Quę tanto quidem ſuperior eſt atque ſtabilior omni humanarum ſcientiarum credulitate, quanto Deus ipſe hominibus eſt ſublimior & veracior: ſed quid veracior? immo ſolus Deus verax, omnis homo mendax, omne igitur quod ex hac veritate nō eſt, error eſt, ſicut quod ex fide non eſt, peccatum eſt, Deus enim ſolus fontem veritatis continet, à quo haurire neceſſe eſt, qui vera dogmata cupit, cùm nulla ſit nec haberi poſſit, de ſecretis naturæ, de ſubſtantijs ſeparatis, deq́ue ipſorum auctore deo ſcientia niſi diuinitùs reuelata, diuina enim humanis viribus nō tangūtur, & naturalia quouis momento ſenſum effugiunt: quo fit, vt quam nos de his ſcientiā putamus, is error ſit & falſitas, quod ita Eſaias improperat Chaldæorū philoſophis & ſapientibus, ad eos dicens: Sapientia tua & ſciē-

tia tua ea ipſa decepit te, defeciſti in multitudine adinuentionũ tuarum. Cauet ſumma vigilantia grãmaticus, ne quid peccet in ſermone, incultumque ac barbarum verbum proferat, vitæ autem ſordes atque peccata interim contemnit, ſimiliter & poëta mauult vita claudicare, quàm carmine, & hiſtoric9 regum & populorum geſta temporumque ſeries literis & memoriæ mandat propriȩ vitȩ nullam tenet rationem: & ſi teneat, nolit, pudetue confiteri. Rhetor plus horret oratiõis in elegantiam quàm vitæ deformitatem. Dialecticus mauult manifeſtam veritaté abnegare, quã ab aduerſario vna ſyllogiſtica conclusiuncula diſcedere. Arithmetici & Geometræ omnia numerant & metiũtur, animæ autem & vitȩ numeros méſurasq; negligũt. Muſici quoque ſonos atque cantus tractãt, contéptis moribus animique diſſonantijs, cuiuſmodi Diogenes

Sinopeus citabat, qui lyræ chordas ad harmoniam congruè aptitarent, animi autem mores inconcinnos & incōpoſitos habuiſſent. Luſtrant cælos & ſydera aſtrologi, & quid venturum ſit in mundo, prædiuinantur alijs: quę autem ſibijpſis quotidie præſentia imminent, non attendunt. Coſmimetrę notitiam dant terrarum, formas montium, curſus fluminum, limites prouinciarum: cęterum neque meliorem hominē faciunt, neque ſaniorem. Philoſophi rerum cauſas & principia magna iactantia inueſtigant, ipſum autem Deum omnium creatorē negligunt & ignorant. Inter principes & magiſtratus nulla eſt pax, & alter in alterius exitium ducitur leui compendio. Curant ægrotorum corpora medici, & proprias negligunt animas. Iuriſtæ humanarum legum obſeruantiſſimi, diuina præcepta tranſgrediuntur, quocirca prouer-

bio cessit: Nec medicum bene vi-
uere, nec iuristam bene mori, quòd
medici genus hominum sit intem-
peratissimum, iuristæ autem om-
nium qui viuunt nequissimi, atque
quod continuò videmus, & vnus
illorum non infimæ famæ Baldus
iuris interpres testatur, subitanea
morte frequenter extinguuntur.
Thologi autem Dei mandata sa-
craque dogmata nobis clamando
prædicant, viuendo autem longè
destituunt, maluntque Dei cogni-
tores videri quàm esse amatores.
Nunc igitur qui cætera nouit, om-
nia rectè loqui & scribere, carmi-
nisque vires, seculorum vices, ar-
gumentandi rationes, orationisq;
ornatus, rhetoricosque colores &
multarũ rerũ memoriam teneat,
numerorum proportiones atque
sortes, vocum omnium harmoniá
saltationumque modos, quantita-
tum omnium mẽsuras, radiorum
omnium inflexus atque reflexus,

terræ marisque situs, ac magnitudines ædificiorum omnium, machinarũque varias structurus, bellorum certamina, aruorũ cultus, animalium capturas, pastiones & sagimina, & omnem speciem rusticationis, omnem mechanicarũ artium & opificũ industriam, picturam, statuariam, fusoriam, fabrilẽ, institoriam & nauigatoriam, astrorum cursus, atque in hæc inferiora influxus, fatorumque ingeniosas prędictiones, & quęcunque futurorum occultorumque diuinacula, & inexpugnabilia magicarũ artium portenta, & plusquam magica, cabalistica arcana, rerumque omnium naturalium causas, transcendentiumque altissimas sedes & naturas, morũ cẽsuras, reipub. varias administrationes, domesticasque disciplinas, remedia morborum, medicaminũ vires, illorũque agnitionem & mixtiones, obsonioruque lautissimos apparatus, ver-

tere rerum species, & ex omnibus elicere mundi spiritum, Sciat etiam vtraque iura aduocationũque forenses tragœdias, & sanctorum patrum pias de diuinis traditiões, is inquam qui hæc & si qua reliqua sunt, omnia norit, tamen nihil scit, nisi sciat voluntatem verbi dei, & fecerit illam: qui omnia didicit, & hoc non didicit frustra, didicit frustra scit omnia. In diuino verbo via, in illo norma est, in illo meta est, quo tendere oportet, qui nolit errare, & veritatem attingere, omnes reliquæ scientię tẽpori & obliuioni subiectæ sunt, quin nõ solùm hæ scientiæ & artes, sed & hæ literæ & characteres & linguæ, quib. vtimur, peribunt, & resurgent aliæ, & fortasse iam sæpius extinctæ fuerunt, & sæpius iterum resurrexerunt. Neque ipsa ortographiæ ratio semper eadem fuit, nec similis apud omnes vel eodem seculo, & latinæ linguæ ge-

genuina pronunciatio hodie nusquam est, prisci Hebræorum characteres perierunt, & non est eorum memoria, sed quos nouos adinuenit Esdras. & lingua eorum à Chaldæis corrupta, quod omnibus ferè linguis contigit, vt nulla hodie sit quæ suam antiquitatem agnoscat vel intelligat, subnascentibus vicissim nouis vocabulis, deiectisque veteribus, illisque porrò rursum restitutis: adeò nihil stabile, nihil diuturnum. Denique Terentiana sentẽtia est, nihil esse iam dictum, quod nõ sit dictum prius, ita fortè nec factum, quod non sit factum prius, quin & bombardá, cuius recens Germanorum inuentum putant ferè omnes: nonnulli (inter quos est Volateranus) prisco æuo visitatum fuisse, vel ex Virgilij versiculis conuincere volunt:

Linguæ omnes corruptæ.

Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,

Dum

Dum flãmas Iouis & sonitus imi-
tatur Olympi,
Quatuor hic inuect9 equis, & lam
pada quassans
Per Graium populos, mediæque
per Elidis vrbem
Ibat ouans, diuumque sibi posce-
bat honorem
Demens, qui nymbos & non mu-
tabile fulmen
Aëre & quadrupedũ cursu simu-
laret equorum.

Nónne de hoc loquutus est Eccle siast, inquiẽs. Quid est quod fuit ipsum quod factũ est? Ipsum quod faciendũ est? Nihil sub sole nouũ, nec valet quisquàm dicere: Ecce hoc recens est, iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Nõ est priorum memoria, sed nec eorum quidem quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in nouissimo. Et pauló inferiùs ait: Moritur doctus simul & indoctus, quid ergo hic dicemus?

mus? nisi quia omnes scientiæ & artes obliuioni & morti subijciuntur, nec perpetuò manebunt in anima, sed vna cum morte transibunt in mortem, dicente Christo: Quia omnis plantatio quam non plantauit pater cœlestis, eradicabitur, & in ignẽ æternum mittetur, tantum abest vt scientia conducat immortalitati, solum autem verbum Dei manet in æternum. Cuius quidem cognitio nobis tam necessaria est, vt qui contempserit, qui neglexerit, qui nõ audierit (teste ipsomet verbo in scripturis sacris) inducet super illũ Deus maledictionem, & perditionem, & iudicium æternum. Non est ergo, vt putetis ipsum ad solos theologos pertinere, sed ad omnem hominem, omnes ad eius cognitionẽ pro data sibi capacitatis gratia obligari, & ab illo ne ad festucã discedendum. Hinc in veteri lege præcipitur: Erunt verba hæc in corde

tuo cunctis diebus vitæ tuę, & nar-
rabis et mádabis ea filijs tuis et ne-
potibus custodire et facere ea, me
ditaberis ea ſedens in domo tua,
& ambulans in itinere, dormiens
ac conſurgens, et ligabis ea tan-
quam ſignum in manu tua, erunt-
que et mouebuntur inter oculos
tuos, ſcribesque ea in limine et o-
ſtijs domus tuę. Sic Ioſuæ legit o-
mnia verba et cuncta quæ ſcripta
fuerant in legis volumine coram
omni multitudine, mulieribus, et
paruulis, et aduenis. Et Eſdras at-
tulit librū legis coram omni mul-
titudine virorum et mulierū, cun-
ctiſque qui poterant intelligere, et
legit in eo apertè in platea: Et Chri
ſtus iubet Euangelium ſuum prę-
dicari omni creaturæ per vniuer-
ſum orbem terrarum, idque non
in tenebris, non in aurem, non
clanculariè, non in cubiculis non
ad aliquos ſegregatos magiſtros
et ſcribas: ſed palàm in lumine.
ſuper

ſuper tecta, ad populum, ad turbas. Sic enim ait ad Apoſtolos: Quod vobis dico, omnibus dico: quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aurem audistis, prædicate ſuper tecta. Et Petrus in Actibus ait: Pręcepit nobis prædicare populo. Et Paulus iubet educari pueros in inſtitutione, & admonitione Chriſti, quin ipſe Chriſtus increpauit diſcipulos prohibẽtes paruulos ad illum accedere, & quorum ſimplicitaté & humilitatem, vt nullis prauis opinionibus præuentum, nec vllis humanis ſcientijs inflatum habentes animum, diuinorum verborũ auditori adeò neceſſariam eſſe docet, vt niſi quis ſicut paruulus effectus, omnino ineptus ſit regno Dei. Hinc Chryſoſtomus in quadam homilia vult pueros præcipuè diuinis literis occupari debere, quin etiam, domi atque priuatim viros cum vxoribus & liberis

inui-

inuicem de ſacris literis diſputare, ac vltro citroq́ue & ferre & inquirere ſententiam. Et Nicena ſynodus decretis ſuis cauit, ne quis è numero Chriſtianorum ſacris Bibliorum libris careret: Scitote ergo nunc nihil eſſe in ſacris literis tam arduum, tam profundũ, tam difficile, tam abſconditum, tam ſanctum quod ad omnes Chriſti fideles non pertineat: quin tota ipſa theologia omnib. fidelibus cõmunis eſſe debet, vnicuique autẽ ſecundum capacitatem & menſuram donationis ſpiritusſancti. Boni itaque doctoris eſt vnicuiq; ſecundum id quod cõfert quantum capere poteſt, diſtribuere, illi quidem in lacte, alteri autem in ſolido cibo, neminem neceſſariæ veritatis paſtu defraudare.

DE SCIENTIARVM MAGISTRIS.

Caput CI.

TAndem vt me aliquando re colligam, audiſtis ex his qua ab initio hucuſq; dicta ſunt nihil aliud eſſe ſcientias & artes quàm hominum traditiones, à nobis bona in illos credulitate receptas, eaſquè omnes conſtare, non niſi ex rebus dubijs & opinionibus, per apparentes demonſtrationes: eſſeque omnes non tam incertas quàm fallaces, quàm ſimul etiā impias: Quocirca credere omnino impium eſt illas poſſe nobis aliquam diuinitatis adferre beatitudinem, gentium hæc olim ſuperſtitio erat, qui rerum inuentores, & quos ſcientia vel arte aliqua præſtare reliquis intuebantur, eos diuinis honoribus venerabantur, atq; in deorum ſuorum referebant numerum, templa, aras & ſimulacra illis dedicantes, & ſub varijs imaginibus illos colentes Quemadmodum Vulcanus apud Aegyptios,

...m esset primus philosophus, &
...turæ principia in ignẽ referret,
...e deinceps pro igne cultus est:
Aesculapius (vt ait Celsus) quia
...rdem adhuc medicinã paulo sub
...ius exercuisset, in deorũ numerũ
... id receptus est: Atque hæc est
...a, nec vlla alia scientiarum deifi-
...tio, quã antiquus ille serpens hu
...ismodi deorum artifex primis pa
...tibus pollicebatur, inquiens: Eri
... sicut dij, scientes bonũ & malũ.
... hoc serpente glorietur, qui glo-
...atur in scientia. Nemo siquidem,
...ossidere poterit scientiam nisi fa-
...ore serpentis, cuius dogmeta nõ
...si præstigia sunt, & finis semper
...alus est, vt etiam apud vulgus
... prouerbium cesserit: Omnes
...ientes insanire, cui adstipula-
...ur etiam Aristoteles dicens. Nul-
...am magnam esse scientiam ab-
...que mixtura dementiæ. Ipseque
...ugustinus testatur multos sciedi
deli-

desiderio amisisse sensum, null
res Christianæ religioni atque fi
dei tam repugnant quàm scientia
minusque se inuicem compatiun
tur: Scimus enim ex ecclesiastici
historijs, etiam experientia ipsa e
docti, quomodo inualescente fid
Christi ceciderint sciẽtiæ, ita quo
maxima & potior earum pars pe
nitùs perierit. nam magicæ illa
potentissimæ artes sic abierunt, v
ne vestigia supersint, è tot philoso
phorum sectis vix vna restitit Pe
ripatetica, nec ea quidem integra
Neque verò vnquam melius ha
buit securiusque quieuit Ecclesia
quam dum scientiæ illæ omnes i
arctum deductæ erant, cum Gran
matica non esset nisi apud vnun
Alexandrum Gallum, Dialectic
præesset Petrus Hispanus, Rhet
ricę sufficeret Laurentius Aquil
gius, historijs fasciculus tempori
satisfaceret, pro mathematicis di
sciplinis computus ecclesiasticus

reli

reliquis omnibus vnus ſatis eſſet Iſidorus. Nunc verò vbi linguarũ peritia: dicendi ornatus, & auctorum numerus reuiuiſcunt, inualeſcuntque ſcientiæ, turbatur eccleſię tranquillitas, & nouę inſurgunt hæreſes. Neque verò eſt vllum hominum genus ſuſcipiendę Chriſtianæ doctrinæ minus idoneum quàm qui ſcientiarum opinionibus mentem iam imbibitam habent. Hi enim tam pertinaces & obſtinati in ſuis opinionibus ſunt, vt ſpiritui ſancto nullũ locum relinquant, ac proprijs viribus, proprioque ingenio ſic innituntur atque confidunt, vt nulli veritati cedant nec admittant, niſi quam ſyllogiſticis rationibus poſſunt oſtẽdere: quæ autem proprijs viribus & induſtria inueſtigare aut intelligere nequeunt, rident atq; aſpernantur. Ideoque Chriſtus abſcondit hanc à ſapientibus & prudentibus, & reuelat eam paruulis, qui

videlicet ſunt pauperes ſpiritu, nullos ſcientiarum theſauros poſſidentes, qui ſunt mundi corde, nullis ſcientiarum opinionibus inquinati, qui ſunt pacifici, non ſectatores, non contentioſi, nec rixoſis ſyllogiſmis veritatem expugnantes: & qui perſecutionẽ patiũtur propter veritatem & iuſtitiá. Sic Athenis olim Socrates veneno ſublatꝰ, Anaxagoras vltimo ſupplicio adiudicatus, Diagoras capitis libello accuſatus, ſed ille inſtantem necẽ celeri fuga euaſit. Inter Hebræorũ etiam prophetas, Eſaias in parte diſſectus, Hieremias lapidibus obrutus, Ezechias cæſus, Daniel ad beſtias damnatus, Amos fuſte occiſus, Micheas in prȩcipitiũ flatus, Zacharias apud aram trucidatus, Helias à Iezabele perſecutus, quæ & ipſa plurimos occidit prophetas: Quin & ſanctus ille patriarcha Abraham in Chaldaicam fornacẽ proiectus. Sic & Chriſti apoſtoli

diſc-

discipuli infinitique martyres diui nitatis Christi testes multiplicibus tormentis occisi sunt. Omnes autem isti non alia ex caussa, quàm quod isti sanctius de Deo sentirét, quàm isti mundi sapientes. Ecce hi qui sic in paupertate spiritus, puritate cordis, & pace conscientiæ paruuli, & humiles sunt, parati etiá sanguinem pro veritate effundere, hi inquam sunt, quibus solis datur illa vera & deificans sapientia. quæ nos in deorum beatorum choros refert, ac in similes beatos deos transformat. Sicut hæc nos clarè docet Christus, inquiens. Beati pauperes spiritu, quoniam eorum est regnum Dei. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filij DEI vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam; quoniam ipsorum est regnum cælorum: Melius est ergo & vtilius idiotas & nihil omnino

ſcientes exiſtere, & per fidem &
charitatem credere, & proximum
fieri DEO, quàm per ſubtilitates
ſcientiarũ elatos & ſuperbientes
cadere in poſſeſſionem ſerpentis.
Sic legimus in Euangelijs, quomo-
do Chriſtus ab idiotis, à rudi ple-
becula, & ſimplici populorũ turba
ſuſceptus eſt, qui à principibus ſa-
cerdotum, à legiſperitis, à ſcribis,
à magiſtris & rabbinis reſpueba-
tur, contemnebatur & ad mortem
vſque perſecutus eſt: hinc & Chri-
ſtus ipſe apoſtolos ſuos nõ Rabbi-
nos, non ſcribas, nõ magiſtros, nec
ſacerdotes elegit, ſed è rudi vulgo
idiotas omnis literaturæ pene ex-
pertes, inſcios & aſinos.

AD ENCOMIVM ASI-NI DIGRESSIO.

Cap. CII.

SEd ne quis me calumnietur
quod Apoſtolos vocarim aſi-
nos, ipſius aſini myſteria pau-
lulum

[...]ulum quidem, sed non extra propositum digredientes, paucis explicabimus, hunc enim Hebręorũ doctores fortitudinis ac roboris excelli, patientieque & clementiæ symbolũ esse exponunt, eiusq; influxum à sephiroth quòd hochma hoc est, sapiẽtia dicitur, depẽdere. Eius nanq; cõditionis sapientię discipulo necessariæ maximè sunt, viuit enim exiguo pabulo, eoq́ue qualicũq; cõtentus, toleratissimus penuriæ, famis, laboris, plagarum, negligẽtię, omnisq; persecutionis patientissimus, simplissimi ac pauperrimi spiritꝰ, vt ne inter lactucas & carduos discernere sciat, corde innocenti ac mundo, ac bili carens cum omnibus animantibus pacem habens, omnibusq́ue oneribus patienter dorsum supponẽs in quorum remuneratioẽ caret pediculis, raro morbis afficitur, tardiusq; quam vllum armentum deficit. Plurima, inquit Columella, asini & necessa-

necessaria opera supra portionem respondent, cùm & facilem terrá aratro proscindat, & non minime pondere vehicula trahit. Iam verò molarum & conficiend. frumẽti pene solemnis est huius pecoris labor, omne rus tam necessarium instrumentum desiderat asellum, qui pleraque vtensilia, & vehere in vrbem, & roportare collo vel dorso commodè potest. In augurio etiam quam salutaris nuntius sit asinus, testatur Valerius de C. Mario qui olim Austri & Aquilonis domitor, tandem patriæ hostis declaratus, & à Sylla persequutus, consu t re ac duce asino Syllę minas eu sit, asinum autorem fugę & saluti habuit. Iamque etiam in vetere lege sic asinum Deus ipse honorauit vt cum iuberet omne primogenitum occidi in sacrificium, solis asinis cum hominibus pepercit, videlicet permittens hominem pretio redimi, & pro asino ouem commu-
tar

ari hunc, quæ constans fama est, Christus suæ natiuitatis testem esse voluit, in hoc à manibus Herodis saluari voluit, atq; ipse asinus etiã contactu corporis Christi cõsecratus est, crucisque signaculo insignitus: nam Christus ipse pro redemptione humani generis triumphaturus ascendens in Hierusalem, testibus euãgelistis, hunc vectorem conscendit, sicut id magno mysterio per Zachariæ oraculum prędictum fuit, & ipse electorum pater Abraam asinis tantum equitasse legitur, vt nõ inane sit illud apud vulgus vetus prouerbium, quod dicitur: Asinum portare mysteria, quo nunc ego vos egregios illos scientiarum professores, quinimo Cumanos asinos admonitos volo, quod nisi humanarum scientiarũ depositis sarcinis, ac leonina illa (non quidem à leone illo de tribu Iuda, sed ab illo qui circuit rugiẽs & quęrens quẽ deuoret) mutuata

pelle exuta, in nudos & puros asinos redieritis, esse vos portandis diuinæ sapientię mysterijs omninò penitusque inutiles: neque verò Apuleius ille Megarensis ad Isidis sacra mysteria vnquam admissus fuisset, ni primus è philosopho versus fuisset in asinum. Legimus diuersorum animantiũ miracula, elephantem græcos pinxisse characteres, eundem etiam Aristophani Grámatico riualé Stephano Polidẽ puellá adamasse tradit Plutarchus, quin & draconem adamasse puellá Aetholidẽ apud eundẽ autorem legimus, eundẽ etiam suum seruasse nutritium, & ad agnitá vocem accurisse à multis creditũ est. Et apud Plinium legimus, aspidẽ ad mẽsam cuiusdá quotidiè venire solitam, cum sensisset ab vno catulorum suorum hospitis filiũ interemptũ, inuiolati hospitij pœná necé intulisse catulo, nec postea præ pudore in tectũ id reuersam. Re-

censet idem pantherá ob eductos ê fouea catulos retulisse homini gratias, & extra solitudines edu- ctum in viam publicam restituisse. Iam verò & Cyrũ à cane,& Roma næ vrbis conditores à lupa nutri- tos, cũ essent expositi, celebratum est. Transeo delphinorũ miracula, & leonũ agnita beneficia relatasq; gratias. Taceo vrsam Dauniam ac bouem Tarentinum à Pythagora mâsuefactos,horumq; similia per- multa: sed quod omniũ prodigio- rum vincit admirationẽ. Ammo- nius Alexãdrinus summus suo tẽ- pore philosophus D. Origenis & Porphyrij præceptor, asinum sa- pientię auditorẽ illis condiscipulũ habuisse legitur: quin etiá ex sacra bibliorum historia scimus asinum aliquádo prophetico spiritu dona tum: nam cum Balaá vir sciens & propheta exiret, vt malediceret populo Israël angelũ Domini non vidit, vidit autẽ asinus,& humana

voce adsessoré Balaá locutus est. Sic inquam, sæpissimè videt simplex & rudis idiota, quę videre nō potest deprauatus humanis scientijs scholasticus doctor. Nónne Sampson in maxilla asini, in mandibula pulli asinarum percussit, & deleuit viros Philisteorū? sitiensq; orauit Dominū, quia aperuit molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt aquæ viuæ, quibus haustis refocillati sunt spiritus & vires eius? Nónne christus in bucca asinorū suorum simplicium & rudium idiotarum apostolorū & discipulorum suorū vincit & percussit omnes philosophos gentiū & legisperitos Iudæorum, oēmq; humanā sapientiam prostrauit atque confecit propinans nobis ex illorum suorum asinorum maxilla aquas vitæ & sapientiæ æternæ? Iam verò in Ecclesiasticis historijs & sanctorum gestis varia & multa legimus illorū precibus in diuersa

nimalia collata diuino munere
beneficia; verum nullum vnquam
nimal à mortuis suscitatum legi-
nus, præter asinum illum quem
B. Germanus Britonum episco-
pus in vitã reuocauit, quo insigni
miraculo ostensum videtur, asinũ
psum etiam post hanc vitam par-
ticipare immortalitati. Ex ijs igi-
tur quæ iam dicta sunt sole clarius
liquet, nullum animal tam esse di-
uinitatis capax quàm asinum, in
quem nisi versi fueritis, diuina my-
steria portare non poteritis. Pro-
priũ id olim apud Romanos Chri
stianorum nomen erat, vt voca-
rentur asinarij, ipsamque Christi
imaginem asininis auribus pinge-
re solebant; testis horum est Ter-
tullianus: quocirca iam non indi-
gnentur, nec sibi opprobrio repu-
tent nostri pontifices & abbates,
si apud istos scientiarum gigante-
os elephantes asini sint atque vo-
centur, nec miretur Christianum
 vul-

vulgus ſi apud iſtos eccleſiarum præfectus & ſacrorum noſtrorũ myſtas, quo quiſque doctior eſt, tanto inter reliquas fiat paucioris: non enim faciunt ad aſinorum aures luciniarum cantus & moduli, atque nec aſinorum inſuauem & minimime muſicum rugitum ad lyram cõſonere in prouerbio eſt, atque tamen ex aſinorum oſſibus, exempta medulla omnium optimè fiunt tibiæ, quæ ſpiritu inflatę, ſicut omnium auium eloquentiſſimam canoritatem, ac cuiuſque lyræ aut cytharæ elegantiſſimos ſonos longiſſimè ſuperant atque vincunt: ita religioſi iſti idioę ſuo aſinino clangore omnes loquaciſſimos ſophiſtas ſuperant atque pęr cellunt. Sic legimus nonnullos gẽtilium philoſophos ad Antonium viſcendum veniſſe diſſerendi gratia, & breui ſermõe abs eo captos, cum rubore & verecundia abſceſſiſſe. Legimus etiam ſimplicem &
idio-

idiotam hominem quendam in lite
ris exercitatissimum ac versutissi-
mum hæreticum paucis verbis de
uicisse, ac reduxisse ad fidem, quem
doctissimi viri & episcopi, qui ad
Nicenum cócilium cóuenerát, diu
turna & anxia admodum disputa-
tione non poterant superare inter
rogatus autem postea ab amicis,
quomodo idiotæ cessisset, qui tan-
tis restitisset doctissimis episcopis,
respondit se episcopis facile pro
verbis verba dedisse, huic autem
idiotæ qui non ex humana sapien-
tia, sed ex spiritu loquebatur, resi-
stere nequiuisse.

OPERIS PERORATIO.

Vos igitur nunc ô asini, qui iam
cum vestris filijs subiugalibus ius-
sione Christi per eius Apostolos
veræ sapientiæ nuncios prælecto-
resque in sancto eius Euangelio
soluti estis à caligine carnis & san-
guinis, si diuinam hanc & veram

non ligni scientiæ boni & mali, sed ligni vitæ sapientiam assequi cupitis, proiectis humanis scientijs, omnique carnis & sanguinis indagine atque discursu, qualescunque illæ sint, siue in sermonum rationibus, siue in causarum perscrutationibus, siue in operum & effectuũ meditationibus vagentur, iam nõ in scholis philosophorum & gymnasijs sophistarum, sed ingressi in vosmetipsos cognoscetis omnia: concreata est enim vobis omnium rerũ notio quod (vt fatentur Academici) ita sacrę literę attestantur, quia creauit Deus omnia valde bona, in optimi videlicet gradu, in quo consistere possent: is igitur sicut creauit arbores plenas fructibus, sic & animas ceu rationales arbores creauit plenas formis & cognitionibus, sed per peccatum primi parentis velata sunt omnia, intrauitque obliuio mater ignorantiæ, Amouete ergo nunc, qui

pote-

potestis, velamen intellectus vo-
stri, qui ignorantiæ tenebris inuo-
luti estis. Euomite lethæum pocu-
lum, qui vosmetipsos obliuione
inebriastis, euigilate ad verum lu-
men, qui irrationabili somno de-
mulcti estis, & mox reuelata facie
transcendetis de claritate in clari-
taté: vncti enim estis à sancto (vt
ait Ioannes) & nostis omnia, &
cæterum: non necesse habetis, vt ali-
quis vos doceat, quia vnctio eius
docet vos de omnibus: Ipse enim
solus est qui dat os & sapientiam.
Dauid, Esaias, Ezechiel, Hiere-
mias, Daniel, Ioannes Baptista,
multique cæteri Prophetæ & apo
stoli literas non didicere, sed ex
pastoribus, rusticis, & idiotis effe-
cti sunt rerũ omnium doctissimi.
Salomon in vnius noctis somnio
omnium superiorum & infe-
riorum sapientia repletus est, si-
mulatque rerum gerendarum
prudentia, adeò vt nullus ei
par.

par extiterit. Et omnes hi homines
fuerũt mortales, ſicut & vos eſtis
quin & peccatores. Dicetis forſan
paucißimis admodum hæc contin-
giſſe. Et pauci quos æquus amauit
Iuppiter: aut ardẽs euexit ad ęthe-
ra virtus, Dijs geniti potuere. Sed
nolite deſperare, non eſt abbreuia-
ta manus domini omnibus inuocan-
tibus eum, qui illi fidele præſtant
obſequium. Antonius & barbatus
ille ſeruus Chriſtianus triduanis
precibus plenariam dominorum
notitiam (quòd teſtatur Auguſt.)
conſecuti ſunt. Qui autem non po-
teſtis cum Prophetis & Apoſtolis
& ſanctis illis viris claro & reuela-
to intellectu ea intueri, procuretis
intellectum ab his qui verò intui-
tu ea conſpexerunt: hæc via quæ-
renda ſupereſt (ſicut ait Hierõ. ad
Rufinum) vt quòd prophetis &
Apoſtolis ſpiritus ſuggeſsit, vobis
ſtudio literarum quærendũ ſit,
earum inquam literarum, quę diui

s oraculis traditæ & ab Ecclesia
nanimi consensu receptæ sunt,
on quæ humanis ingenijs excogi
tæ sunt, quia hæ nō illustrant in-
ellectum sed obtenebrescere fa-
iunt. Igitur ad Moysen, ad Pro-
hetas, ad Salomonē, ad Euange-
stas, ad Apostolis recurrendum
st, qui omnimodo doctrina, sapi-
ntia, morbus, linguis, vaticinijs,
raculis, prodigijs, & sanctitate co
uscantes, de diuinis ex ipso, de in-
erioribus autem supra homines
ocuti sunt, omnia DEI & natu-
æ secreta nobis clara luce tra-
iderunt. Omnia enim Dei & na-
uræ secreta, omnis morum & le-
gum ratio, omnis præteritorum
præsentium & futurorum notitia
n ipsis sacris Bibliorum eloquijs
raduntur. Quo ergo præcipites
ruitis vos qui quæritis scientiā ab
llis qui ipsi in inquirendo omnem
ætatem suam consumpserunt, &
tempus & industriam perdiderūt,
nec

nec vllam veritatem inuenire po-
tuerunt? O ſtulti & impij qui poſ-
habentes dona ſpiritus ſancti, labo-
ratis vt à perfidis philoſophis & er-
rorum magiſtris diſcatis ea quæ à
Chriſto & ſpiritu ſancto ſuſcipere
deberetis. An putabitis vos poſſe
ex Socratis ignorãtia haurire ſcien-
tiam? ex Anaxagore tenebris lu-
cem? ex Democriti puteo virtu-
tem? ex Empedoclis inſania pru-
dentiam? ex Diogenis dolio pie-
tatẽ? ex Carneadis Archeſilai ſtu-
pore ſenſum? ex impio Ariſtotele
& perfido Auerroe ſapientiam? ex
Platonicorum ſuperſtitione fidẽ?
erratis admodum valde, & deci-
piemini ab his qui fuerũt decepti.
Sed reuocate voſmetipſos qui ve-
ritatis cupidi eſtis, diſcedite ab hu-
manarum traditionum nebulis,
adſciſcite verum lumẽ: Vox ecce
de cælo, vox deſurſum docens, &
ſole clarius oſtendens, quid vobis
iniqui eſtis, & ſapientiam ſuſci-
pere

re cunctamini? Audite oracu-
m Baruch: Deus inquit est, &
on existimabitur alius ad illum
c adinuenit omnem viam disci-
inæ, & tradidit eam Iacob pue-
suo & Israëli dilecto suo, dans
gem & præcepta, atque ordi-
ans sacrificia: post hæc in terris
isus est, & cũ hominibus conuer
tus est, videlicet factus caro, &
perto ore docens quæ in lege &
rophetis ænigmaticè tradide-
at. Et ne putetis ad diuina dun-
axat, & non etiam ad naturalia
æc referri, audite quid de seipso
estatur Sapiens: Ipse inquit, mihi
dedit eorum quæ sunt, scientiam
veram, vt sciam dispositiones or-
bis terrarum, & virtutes elemen-
torum, initium, cõsummationem,
medietatem, & vicissitudines tem
porum, anni cursus, stellarum di-
spositiones, naturas animalium,
iram bestiarũ, vim ventorum, co-

gita-

gitationes hominum, differentias virgultorum, virtutes radicum, & quæcunque sunt abscondita & improuisa didici: omniū enim artifex docuit me sapientiam. Indeficiens enim est diuina scientia, cui nihil elabitur, nihil accedit, sed comprehendit omnia. Scitote ergo nunc quia non multo labore istic opus est, sed fide & oratione: non longi temporis studio, sed humilitate spiritus, & munditia cordis: non librorum multorum sumptuosa suppellectile, sed expurgato intellectu, & veritati veluti clauis cum sera cooptato: nam librorum turba onerat discentem, non instruit, & qui multos sequitur autores, errat cum multis. In vno sacro bibliorum volumine omnia continentur, & traduntur: ea autem lege vt non nisi ab illustratis percipiantur, cæteris sint parabolæ & ænigmata multisq; signaculis præclusa. Orate igitur ad dominum

[D]eum in fide, nihil hæſitantes, vt [u]eniat agnus de tribu Iuda, ac li[b]rum vobis aperiat ſignatum, qui [a]gnus ſolus eſt ſanctus & verus, [q]ui ſolus habet clauem ſcientiæ & [d]iſcretionis, qui aperit & nemo [c]laudit, qui claudit & nemo poteſt [a]perire. Hic eſt Ieſus Chriſtus ver[b]um & filius Dei patris, & ſapien[t]ia Deificans, verus magiſter fa[c]tus homo ſicut ſumus nos, vti [n]os perficeret filios Dei, ſicut eſt [i]pſe, qui eſt benedictus in omnia [ſ]ecula. Sed ne diutius ſermocinan do vltra clepſydram, vt dicitur, declamem, hic orationis noſtræ finis eſto.

TW: FINIS. L:

